

T.C
RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

AŞKÎ MUSTAFA EFENDİ’NİN MEDİNE TARİHİNE DAİR
ESERİ METİN-MUHTEVA
(2. CİLT 280-376 NUMARALI VARAKLAR)

(Yüksek Lisans Tezi)

Kader BİRİNCİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şamil BAŞ

RİZE
2023

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şamil BAŞ danışmanlığında, Kader BİRİNCİ tarafından hazırlanan *Aşkî Mustafa Efendi'nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (2. Cilt 280-376 Numaralı Varaklar)* adlı bu tez çalışması, 21/08/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Unvanı, Adı SOYADI	İmza
Başkan :	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şamil BAŞ	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAZDAL	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Kenan ÖZÇELİK	

ETİK BEYAN

Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (2. Cilt 280-376 Numaralı Varaklar)” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

21/08/2023

Kader BİRİNCİ

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihinin doğal süreçlerinden biri olan şehirleşme olgusu, her toplumun kültür ve dinine, her coğrafyanın şartlarına göre farklılık göstererek gelişimini günümüze kadar devam ettirmiştir. Bununla birlikte toplumların sahip oldukları dünyaya bakış açısı yahut şehirler içerisinde meydana gelen olaylar da bahsi geçen şehirleşme mevzusuna etki eden önemli faktörlerdendir. Tüm bu özellikler dikkate alındığında Medîne şehrinin geçirdiği dönüşümlerle birlikte ne derece mühim bir konuma erişmiş olduğu gözlerden kaçmamıştır. Zira zamanın müellifleri de bu önem arz eden şehirden uzak kalmayıp inceleyerek başkalarıyla paylaşma gayreti içerisine girmişlerdir. Bu gayretlerden birisi de bu çalışmanın özünü oluşturan *Ta'tîru Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Beriyye* isimli eserdir.

Aşkî Mustafa Efendi'ye ait olan söz konusu eser, toplamda üç ciltten oluşmaktadır. İkinci cildinin 280-376 numaralı varaklarını kapsayan bu çalışma giriş bölümü hariç iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın amacı, önemi, kaynakları ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümü beş başlıktan oluşmaktadır. İlk başlık Semhûdî ve *Vefâü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafa* isimli eserini ihtiva etmektedir. İkinci başlık eserin mütercimi Aşkî Mustafa Efendi hakkındadır. Üçüncü başlıkta bu çalışmaya konu olan esere dair bilgiler verilmiş, dördüncü başlıkta nüshanın imla hususiyetlerine değinilmiştir. Beşinci başlıkta ise metnin muhtevası hakkında bilgi verilerek eserde işlenen konular, geçen âyetler ve eserdeki şahıs, mekân, kitap, kabile isimleri dikkate alınarak incelenmiştir. İkinci bölüm iki ana başlıktan meydana gelmektedir. İlk başlıkta metinde izlenen yöntem ele alınmıştır ikinci başlıkta ilgili varakların transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında bu çalışmayla genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışma süresince bana rehberlik edip bilgi birikimini ve tecrübesini esirgemeyen sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şamil BAŞ'a minnet ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca Arapça şiir ve metinlerin okunması hususunda çalışmaya katkı sağlayan Arş. Gör. Ahmet Faruk DİKİCİ'ye, kıymetli vakitlerinden ayırıp tez savunma sınavında bulunarak teze katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAZDAL ve Dr. Öğr. Üyesi Kenan ÖZÇELİK'e, maddi ve manevi desteklerini üzerimde hissettiğim ailem ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Kader BİRİNCİ
2023/RİZE

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ	1
1. KAYNAK METNİN MÜELLİFİ, MÜTERCİM VE TERCÜMESİ	3
1.1. es-Semhûdî ve Vefâü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafâ Adlı Eseri	3
1.2. Aşkî Mustafa Efendi'nin Hayatı.....	4
1.3. Ta'tîru Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Berîyye.....	6
1.4. Nûsha Bilgisi ve İmla Özellikleri	9
1.5. 280-376 Numaralı Varakların Muhtevası	12
1.5.1. Metinde Ele Alınan Konular	12
1.5.2. Metinde Geçen Âyetler.....	19
1.5.3. Metinde Geçen İsimler	24
1.5.3.1. Şahıs İsimleri	24
1.5.3.2. Mekân İsimleri.....	43
1.5.3.3. Kabile İsimleri	79
1.5.3.4. Kitap İsimleri	80
2. TERCÜMENİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ.....	83
2.1. Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yöntem	83
2.2. Transkripsiyonlu Metin	86
3. SONUÇ.....	268
KAYNAKÇA.....	271

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : İslâm Tarihi ve Sanatları

Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şamil BAŞ

Hazırlayan : Kader BİRİNCİ

Yıl : 2023

Sayfa Sayısı : 272

ÖZET

AŞKÎ MUSTAFA EFENDİ’NİN MEDİNE TARİHİNE DAİR ESERİ METİN- MUHTEVA (2. CİLT 280-376 NUMARALI VARAKLAR)

Bu çalışmada, Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne tarihine dair *Ta‘îru Ercâi’d-Devleti’l-Mecîdiyye bi-Tîbi Beledi Hayri’l-Berîyye* isimli üç ciltlik eserinin ikinci cildinin 280-376 numaralı varaklarının transkripsiyonu yapılmış ve söz konusu varakların muhtevası tahlil edilmiştir.

Çalışma, giriş bölümü hariç toplam iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın önemi, amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, kaynak metnin müellifi Semhûdî ve mütercim Aşkî’nin hayatları ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, nüshanın imla hususiyetlerine değinilmiştir. Ayrıca 280-376 numaralı varakların muhtevası; metinde işlenen konular, geçen âyetler, şahıs, mekân, kabile, kitap isimleri bağlamında ele alınmıştır.

İkinci bölümde, metnin hazırlanmasında izlenen yöntem hakkında bilgi verilmiş ve metnin 280-376 numaralı varaklarının transkripsiyonu yapılmıştır.

Sonuç kısmında ise çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam Edebiyatı, İslam Tarihi, Aşkî Mustafa Efendi, Medîne Tarihi, Semhûdî, Vefâü’l-Vefâ

Recep Tayyip Erdogan University Postgraduate Education Institute

Department : Islamic History and Arts

Thesis Type : Master's Thesis

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Mehmet Şamil BAŞ

Author : Kader BİRİNCİ

Year : 2023

Pages : 272

ABSTRACT

AŞKÎ MUSTAFA EFENDİ'S WORK ON HISTORY OF MEDINA TEXT-CONTENT (VOLUME II, LEAFLETS 280-376)

In this study, the Transcription of the second volume's 280-376 numbered foils of Aşkî Mustafa Efendi's a-three-volumed work about the Medinah's history named "Ta'tîru Ercâi'd-Devleti'l-Mecidiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Berîyye" has been made and the content of mentioned foils has been analysed.

The study consists of two parts, excluding the introduction part. The importance, aim and content have been cleared up in the introduction.

In the first chapter, information is given about the author Semhûdi's life, and its translator Aşkî, and the orthographic features of the source text. In addition, the content of the leaflets numbered 280-376 has been studied in the context of the subjects covered in the text, the verses mentioned, the name of persons, places, books.

In the second part, information was given about the method followed in the preparation of the text and the transcription of the leaves 280-376 of the text was made.

A general evaluation of the study has been made in the conclusion.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, Islamic History, Aski Mustafa Efendi, History of Medina, Semhudi, Vefau'l-Vefa

KISALTMALAR

b.	:	bin (oğlu)
bk.	:	bakınız
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
H	:	Hicrî
Hz.	:	Hazret/Hazreti
M	:	Mîlâdî
nr.	:	Numara
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	:	Tahkîk eden
BOA, ŞD	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi Şûra-yı Devlet Evrakı
BOA, İ.MMS	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi İrade Meclis-i Mahsus
vd.	:	Ve diğerleri

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar her millet ikamet ettikleri toprakların değerini bir sonraki nesillere aktarmak istemişlerdir. Bu amaç ortaya kültürel açıdan yoğun bilgi içeren orijinal eserlerin meydana gelmesini sağlamıştır. Ayrıca konu edilen bölgede yaşayan halkın önceki dönemlere ait faaliyetleri ve yaşanmış tarihi bilgileri elde edebilmeleri açısından bu eserler büyük önem taşımaktadır. Böylece mevcut halk, geçmişinden ders alabilme imkânına kavuşmuştur. İslam kültürü içerisinde gelişmiş şehirlere bakıldığında da durum aynıdır. Bu şehirler arasında Mekke ve Medîne üzerine en çok eser yazılan şehir olagelmıştır. Özellikle Medîne şehri hakkında pek çok eser yazılmışsa da bunlar arasında bunlar Türkçe eserlerin azlığı dikkat çekicidir.

İslam tarihi açısından büyük öneme sahip olan Medîne şehrinin tarihi ile ilgili yazılan ve günümüze ulaşan eserlerden birisi *Vefâü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafa*'dır. Ebu'l-Hasen Nûrûddîn Alî b. Abdullâh El-Hasenî Es-Semhûdî Eş-Şâfiî tarafından yazılan bu eserde, Medîne şehri pek çok açıdan ele alınarak detaylı bir şekilde incelenmiştir. Osmanlı padişahlarından Sultan Abdülmecid'in Türkçe olarak kaleme alınmış bir Medîne tarihinin bulunmayışı dikkatini çekmiş ve Aşkî'den bu konuda eser yazmasını istemiştir. Aşkî de uzun araştırmalar neticesinde Semhûdî'nin *Vefâü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafa* isimli eserinde karar kılarak çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Ortaya çıkardığı bu tercüme esere *Ta'tîru Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Beledi Hayri'l-Berîyye* adını vermiştir. Aşkî, eserini üç cilt hâlinde tertip etmiş, ilk iki cildi birtakım eklemeler yaparak Semhûdî'den tercüme etmiş, son cildi ise telif bir eser olarak hazırlamıştır. Eserin bilinen üç nüshası bulunmaktadır. Bu çalışmada, Sultan Abdülmecid'e sunulmuş bir nüsha olması sebebiyle İstanbul nüshası esas alınmıştır. Bu çalışma yapılırken Semhûdî'nin eserinden faydalanılmış, Aşkî Mustafa Efendi ve Semhûdî hakkında yapılmış akademik çalışmalardan istifade edilmiştir.

Bu çalışmanın gayesi Aşkî Mustafa Efendi hakkında yapılan çalışmalar dâhilinde yazar ve eserine dair bilinmeyenleri gün yüzüne çıkarmak ve metni transkribe edilerek İslam Tarihi alanında kaynaklık teşkil edebilecek bir çalışma meydana getirmektir. Medîne tarihi konusundaki Türkçe kaynakların sınırlılığı bu çalışmanın meydana gelmesindeki teşvik edici unsurdur. Bu çalışmada Aşkî Mustafa

Efendi'nin Medîne tarihine dair üç ciltten oluşan eserinin, ikinci cildinin 280-376 numaralı varaklarının transkripsiyonu yapılmıştır. İlgili varakların muhtevası; metinde işlenen konular, eserde bulunan şahıs, mekân, kitap, kabile isimleri ve âyetler bağlamında ele alınarak tahlil edilmiştir. Söz konusu isimler, konuyla ilgili diğer çalışmalarla karşılaştırmalar yapılarak mümkün olduğunca doğru okunmaya çalışılmıştır. Medîne tarihi hakkında yapılacak başka çalışmalara kaynaklık teşkil edebilmesi maksadıyla bu şekilde istifadeye sunulmuştur.

1. KAYNAK METNİN MÜELLİFİ, MÜTERCİM VE TERCÜMESİ

Bu çalışmada öncelikli olarak Aşkî Mustafa Efendi'nin çevirisini yaptığı *Vefâü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dari'l-Mustafa* isimli eser ve müellifi Semhûdî'nin hayat hikâyesi hakkında bilgi verilecektir. Sonraki bölümde Aşkî Mustafa Efendi ve eserleri hakkında malumat verilecek ve ardından Eserin müstensihi Muhammed Rasih Bursevî'nin istinsahındaki imla hususiyetleri değerlendirilecektir. Son olarak Aşkî'nin *Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecâdiyye bi-Tibi Ahbâri Beledi Hayri'l-Berîyye* adlı eserinin ikinci cildinin 280-376 numaralı varakların içeriği, metinde geçen konular, âyetler ile kişi, yer, kitap ve kabile isimleri açısından irdelenecektir.

1.1. es-Semhûdî ve Vefâü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafâ Adlı Eseri

Aşkî Mustafa Efendi'nin, Medîne tarihine dair incelediği onlarca eser içerisinden tercümesini yapmaya karar verdiği eserin müellifi olan Nûruddîn Ebu'l-Hasen Alî es-Semhûdî, Mısır'ın güney bölgesindeki Semhûd şehrinde dünyaya gelmiştir. Çocukluğunu Semhûd'da geçiren Semhûdî ilk hocası olan babasının yanında bazı temel eserleri okumuş daha sonra eğitim amaçlı Kahire'ye yolculuklar yapmıştır. Orada pek çok âlimden ders alarak çok erken yaşlardan itibaren ders ve fetva vermeye başlamış, bir süre sonra Kahire'nin Şâfiî fikhındaki saygın âlimlerinden birisi haline gelmiştir. İlerleyen yıllarda Mekke ve sonrasında Medîne'de ikamet etmiş ve bu bölgelerle ilgili rivâyetleri toplamaya başlamıştır. Medîne'nin önemli âlimlerinden biri haline gelen Semhûdî'nin kütüphanesi ve pek çok kıymetli eseri H.886 (1481) yılında Mescid-i Nebevî'de çıkan yangında zayi olmuştur. İlmi eserleri toplama ve telif etme gibi hususlarda çok azimli olan Semhûdî tüm ömrünü ilim ve ibadetle geçirmiş, Medîne'de bulunduğu süre içerisinde Şafii mezhebinin fetva makamı olmuş, fıkıh, fıkıh usulü, akait, hadis ve tarih alanlarında önemli eserler ortaya koymuştur. Zaman zaman Mekke, Kâhire ve Kudüs'e ziyaretlerde bulunan Semhûdî, H. 911 (1506) yılında Medîne'de vefat etmiştir.¹

Birçok ilim dalında yetkin bir âlim olan Semhûdî, çalışmalarını Medîne ve Mescid-i Nebevî'nin tarihi ve kültürü üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bu bağlamda Medîne tarihi ile ilgili önemli bilgiler ihtiva eden *İktifâ'ü'l-Vefâ' bi-Ahbâri Dari'l-Mustafa*

¹ İbrahim Barca, *es-Semhûdî ve Medine Tarihi* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2016), 42-48.

adlı eseri kaleme almıştır ancak Medîne’de çıkan yangında bu kıymetli eser yok olmuştur. Semhûdî eserdeki bilgileri ve rivâyetlerin önemli bir kısmını muhafaza ederek *Vefâü’l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri’l-Mustafa* adıyla eseri yeniden yazmıştır. Eser bir mukaddime ile sekiz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Medîne’nin isimleri, ikinci bölümde Medîne’nin fazileti, üçüncü bölümde Medîne’nin kuruluşu ve buraya yerleşen kavimler anlatılmaktadır. Dördüncü bölümde Mescid-i Nebvî ile hücre-i saâdet ve Ravza-i Mutahhara ele alınmış, hicretten sonra şehrin planındaki değişim ortaya konulmuştur. Beşinci bölümde Resûl-i Ekrem’in namaz kıldığı ev ve mescidler, Cennetü’l-Bakî ve buraya defnedilen meşhur şahsiyetlerin kabirleri, burada ve Medîne’nin çeşitli yerlerindeki meşhet ve türbelerle Uhud Şehitliği’ni anlatır. Altıncı bölümde Medîne’nin meşhur kuyuları, Rasûl-i Ekrem’e ait hurmalıklar ve onun uğradığı mescitler ele alınır. Yedinci bölümde Medîne’deki vadiler, dağlar, korular, meşhur bahçe ve çiftliklerle diğer önemli mekânlar alfabetik olarak sıralanır. Sekizinci bölümde Rasûlullâh’ın kabrini ziyaret etmenin önemi ve âdâbı, Hz. Peygamber’in sözleri ve ilk dönem uygulamalarından örneklerle anlatılır.²

Aşkî Mustafa Efendi, ele aldığı tercüme çalışmasının sonlarında yer alan 369^a-369^b numaralı varaklarında Semhûdî’den bizzat bahsetmiştir. Söz konusu bölümde verilen bilgiler şu şekildedir: Merhum Sahib-i Tarih hazretleri, derin bilgisi olan âlimlerden olup vaktinde onu temsil eden bir kişi bulunmazken vaktinin çoğunu faydalı ilim neşr ve telif etmeyle geçirmiştir. Kendi tasnifi olan sayılı kitaplarından pek çoğu Mescid-i Şerif yangınında yanmış sonrasında elinde kalan yetmiş adet telif eseri kurtulmuş, insanlar arasında yayılıp meşhur olmuştur.

Kabri Bâkî’de Malik radiyallâhu anh hazretlerinin kabrindedir. Vefat gününde Medîne ahalişi kabrinin etrafında toplanıp Kur’ân-ı Kerîm hatim edip devamında menâkıb-ı şerif okumuşlardır. O menâkıbnâme de bu kitapta yer almaktadır. Umulur ki bu eser af ve mağfiret için vesile olur.

1.2. Aşkî Mustafa Efendi’nin Hayatı

Aşkî Mustafa Efendi’nin hayatını tüm detaylarıyla akademik dünyaya sunabilecek veri klasik kaynaklarda bulunmamakla birlikte elde edilen veriler kendi

---

² Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Semhûdî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/489-491.

eserinde yer alan malumatlar doğrultusundadır. Söz konusu malumatlar, bu çalışmaya konu olan eserin birinci cildinin başlangıcında yer alan “Sebeb-i Terceme-i in Kitâb-ı Müstetâb”³ adlı başlığı içerisindedir.

Tüm veriler doğrultusunda Kilis’te dünyaya geldiği bilinen Aşkî Mustafa Efendi’nin H. 1288-1294 yılları arasında vefat ettiği ifade edilmektedir.⁴ İlim öğrenme maksadıyla genç yaşta Mısır’a giderek orada Camiu’l-Ezher’de çeşitli islâmî ilimlerle meşgul olmuştur. Ömrünün çoğunu Mekke ve Medîne gibi kutsal topraklarda geçirmiş ve bu yıllarda aktif bir şekilde pek çok faydalı ilim öğrenmiş belirli bir bilgi birikimine sahip olmasının ardından *Buhâri-i Şerîf* ve *Mesnevî-i Münîf* dersleri vermiştir.⁵ Ayrıca bu süre zarfında yakın çevresinin teşvikiyle evlenmiş, evlat sahibi olmuştur. Ali Enver, Abdülgani isimli iki erkek çocuğu ve küçük yaşta vefat eden bir kız çocuğunun olduğu bilinmektedir.⁶ Ayrıca bu çalışmanın son kısımlarında elde edilen veriler doğrultusunda bir erkek çocuğunun daha dünyaya gelmiş olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Metinden elde edilen bilgiye göre Aşkî Mustafa Efendi’nin Muhammed Salih adında bir oğlu daha olduğu bilgisine ilk kez ulaşılmıştır.⁷ Böylelikle toplamda üç erkek çocuğu olduğu bilgisine varılmıştır.

Medîne’de yaşadığı sıralarda birtakım sıkıntıların ortaya çıkmasıyla İstanbul’a gitme kararı almış ve meşakkatli bir yolculuğun ardından İstanbul’a varmıştır. Burada Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi Abdülkadir Efendi’yi ziyareti esnasında dönemin padişahı olan Sultan Abdülmecid (1839-1861) ile karşılaşmış⁸ ve Sultan kendisine pek çok ihsanda bulunmuştur. Ardından Sultan, Aşkî Mustafa Efendi’den Medîne tarihine dair bir tercüme eser kaleme almasını istemiştir. Bunun üzerine Medîne’ye döndüğünde söz konusu tercüme eseri yazmak için çalışmalara başlamıştır. Medîne ile alakalı pek çok Arapça, Farsça ve Türkçe tarih kitaplarını araştırıp inceleyerek türküme için en uygun eser olarak XV. yüzyıl müelliflerinden Semhûdî’nin (ö. H.911/M.1506) *Vefâü’l-Vefâ bi-Ahbâri Dari’l-Mustafa* isimli eserini seçmiştir.⁹ Medîne tarihini

³ Bk. Aşkî, Medine Tarihi, 1:3^b-11^b.

⁴ Mehmet Şamil Baş, “Aşkî Mustafa Efendi’nin Hayatı Eserleri ve Sâkinâme Mesnevîsi” *DEÜDFD* (2012), 260.

⁵ Bk. Aşkî, Medine Tarihi, 1: 3^b-4^a.

⁶ Baş, “Aşkî Mustafa Efendi’nin Hayatı Eserleri ve Sâkinâme Mesnevîsi”, 257-258.

⁷ Bk. Aşkî, Medîne Tarihi, 2: 347^a.

⁸ Nurettin Gemici-Ömer Faruk Can, “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medine Tarihine Dâir Birtakım Yeni Bulgular”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 8, (2020), 174.

⁹ Bk. Aşkî, Medine Tarihi, 1:4^a.

anlatan bu meşhur eser üzerindeki çalışmalarına on iki rebû'l-evvel 1258/1841 yılında başlamış, 1263/1847 yılının cemâziye'l-ulâsında çalışmasını tamamlamıştır.¹⁰

Aşkî Mustafa Efendi'nin manzum eserleri *Behce-i Letâif* ve *Lehce-i Maârif* adlı külliyyatında yer almaktadır. Bu eserler *Aşknâme*, *Vahdetnâme*, *Der Na't-ı Mesnevî* ve *Sâhib-i Mesnevî*, *Mi'racnâme*, *Sâkînâme* ve *Dîvân*'ından müteşekkildir. Bununla birlikte Aşkî'ye ait olduğu düşünülen ancak nüshasına ulaşamayan *Fîhi Mâ Fîh* Tercüme ve Şerhi adlı bir eseri daha olduğu bilinmektedir. Bir diğer eseri ise bu çalışmanın özünü oluşturan *Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Berîyye* adını verdiği çalışmasıdır. Eserin müstensihî Muhammed Rasih Bursevî'dir. Eserin tamamı Medîne'de istinsah edilmiştir. Bilinen başka nüshası yoktur.¹¹

Aşkî Mustafa Efendi'nin Medîne tarihine dair meydana getirdiği eserin bu çalışmayı kapsayan bölümünde Aşkî'nin şeyhi olduğu anlaşılan bir şahsa rastlanmıştır.¹² Seyyid Ömer Cefrî¹³ şeklinde zikredilen kişinin adı 319^b ve 360^a varaklarında toplamda iki kere geçmektedir.

1.3. Ta'tîru Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Berîyye

Semhûdî'nin *Vefâü'l-Vefâ* isimli eserinin bir tercümesi olarak Aşkî Mustafa Efendi tarafından yazılan, *Ta'tîru Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Berîyye* isimli eser, üç ciltten müteşekkil olan eser; dokuz bab, yüz yirmi iki fasıl ve bir hatimeye ayrılmıştır. Ancak yakın zamanda Nurettin Gemici ve Ömer Faruk Can tarafından Aşkî ve eseri üzerine yapılan araştırmaya göre¹⁴ eserin sonunda

¹⁰ Bk. Aşkî, *Medine Tarihi*, 1:11a -11^b.

¹¹ Baş, "Aşkî Mustafa Efendi'nin Hayatı Eserleri ve Sâkînâme Mesnevîsi" 263-268.

¹² Bk. Aşkî, *Medine Tarihi*, 2:319b, 360a.

¹³ Metinde عمر جفرى şeklinde yazılan ve 'Ömer Cefrî/Cifrî/Cüfrî şeklinde okunma ihtimali olan ismin orijinalini bulmak için birtakım araştırmalar yapılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri kataloglarında yaptığımız araştırmada farklı hareketlerle isim aranmış iki adet belge dikkat çekmiştir. Verilen tarih bilgisi münasebetiyle 'Ömer Cefrî şeklinde okunan ismin daha makul olduğu tercih edilebilir bulunmuştur ancak diğer ismin de konu edilen şeyhe ait olma ihtimali bulunmaktadır. İlk belge "Naib-i Harem Hazret-i Nebevi Rifat Ağa'nın borcunun Hazine'den ödenmesi, Beldeteyn-i Tayyibeteyn'e hastahaneler inşası, Ömer Cefri Efendi'ye maaş tahsisi, Medine ve Mekke Müdürlüklerinin mübadelesi, Ömer bin Akil Efendi'ye yüz bin kuruş verilmesi" hususundadır. Bk. BOA, İ.MMS. 11/472; İkinci belge "Sadattan müteveffa Ömer Cifri Efendi'nin vefatına mebni maaşının taksimi istizanına dair tezkire" özetini taşımaktadır. Bk. BOA, ŞD. 369/59.

¹⁴ Gemici - Can, "Aşkî Mustafa Efendi'nin Medine Tarihine Dâir Birtakım Yeni Bulgular", 171-190.

dört fasıldan müteşekkil bir bab daha bulunmaktadır. Bununla birlikte şimdiye kadar yalnızca tek nüshası olduğu bilinen eserin Kahire ve Paris’te de nüshaları olduğu yeni tespitler arasında serdedilebilir.¹⁵

Bu çalışmada yararlanılan İstanbul nüshası, İstanbul Üniversitesi nadir eserler kütüphanesi Türkçe yazmalar bölümünde; *Ta’tîru Ercâi’d-Devleti’l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri’l-Berîyye* adıyla ilk cildi NECTY01488, İkinci cildi NECTY01489 ve üçüncü cildi NECTY01490 demirbaş numarası ile kayıtlı bulunmaktadır.¹⁶ Birinci cilt, numaralandırılmamış 11 varaklı fihrist bölümü hariç 349, ikinci cilt numaralandırılmamış 12 varaklı fihrist bölümü hariç 372 ve üçüncü cilt 258 varaktır. Her cildin sonunda istinsah tarihi kayıtlıdır. Bu kayıtlara göre eserin birinci cildi H. 1262 (M.1845), ikinci ve üçüncü ciltleri ise H.1263 (M.1846) tarihlerinde tamamlanmıştır.

İlgili kütüphaneden eser hakkında edinilen bilgilere göre 315x213 mm dış ve 220x126 mm iç ölçülere sahiptir. Eserin serlevhaları tezhipli ve mihrabiyeli, kâğıdı aharlı ve filigranlıdır. Eser, sanatlı ve süslü bir anlatıma sahiptir. Her cildin başında fihrist bulunmaktadır. Söz başları kırmızı renkli ve cümle sonları yaldızlıdır. Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan bu eser, içerisinde Arapça ve Farsça terkip ve ibareler de barındırmaktadır. Manzum ve mensur pek çok ifadenin yer aldığı eser, bizzat Aşkî Mustafa Efendi’nin şiirlerini barındırmasıyla edebî yönden daha anlamlı bir hale getirmiştir.

Eski Türk edebiyatında görülen tercüme çeşitlerine bakıldığında şu şekiller ortaya çıkmaktadır; aslını bozmamak için kelime kelime yapılan çeviriler, kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun olarak yapılan çeviriler, eserin konusu aktararak yapılan çeviriler, genişletilerek yapılan çeviriler.¹⁷ Aşkî Mustafa Efendi’nin tercüme şekline bakıldığında genişletilerek yapılmış tercüme yöntemini kullandığı ifade edilebilmektedir. Kendisi, bazen bazı sayfaların tümünü bazen de sayfa içerisindeki bazı cümleleri veya paragrafları tercüme etmeden geçmiş, çoğunlukla bir paragrafı okumuş ve ondan anladığını okuyucuya aktarmıştır. Bunun

¹⁵ Gemici - Can, “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medine Tarihine Dâir Birtakım Yeni Bulgular”, 183.

¹⁶ İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Katalog Tarama. Erişim 01.08.2023. http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=a%C5%9Fki+mustafa+tatir%C3%BC&te=

¹⁷ Nurgül Sucu, “Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19 (2006), 126.

gibi kaynak metinler üzerine çalışma yaparken mütercimlerin tercih ettiği pek çok metodik uygulama söz konusudur.¹⁸

İlgili eserin şerhli ve muhtasar bir tercümesi olan çalışmasında, Aşkî bazı yerlerde metni tercüme etmeyi bırakıp konular arasına girerek kendi düşüncelerini zikretmiş, kendi dönemi ile ilgili bilgiler vermiş ve eklemelerde bulunmuştur. Ayrıca pek çok kitap araştırma ve incelemesinden sonra Semhûdî'nin eserini seçerek onu üç cilt olacak şekilde tercüme eden Aşkî, üçüncü cildinde Semhûdî'den sonraki dönemi ele alarak çeşitli müşahedelerini anlatmış, devrin şairlerinden kasidelerle ve kendi yazdığı şiirlerle süslemeler yaparak telif bir eser ortaya koymuştur.

Aşkî'nin, transkribe edilen varaklarda, tercümesini yaptığı eserin müellifi Semhûdî için “Sâhib-i Târih” nitelemesini kullandığı tespit edilmiştir. Eserinde kendisinden bahsederken “Aşkî” ve “Fakîr” nitelemelerini kullanmıştır.¹⁹

Aşkî, önceden bahsedilmiş bir mevzudan tekrar bahsederken “zikri mürûr eyledi”, “tafsîli mürûr eyledi” gibi ibarelerle geçtiği yere işaret etmektedir.²⁰

Süslü ve sanatlı bir anlatıma sahip olan eserin 280-376 numaralı varaklarının pek çok yerinde Türkçe, Arapça, Farsça manzumelerden yararlanılmıştır. Bu manzumelerden 39 tanesi Türkçe, 68 tanesi Arapça, 25 tanesi Farsça olmak üzere farklı hacimlerde toplam 131 manzume yer almaktadır. Bu manzumelerin 55 tanesi sadece beyittir, bir tanesi ise mısra-ı âzâdeden oluşmaktadır. Eserde kendi şiirlerine de yer veren Aşkî Mustafa Efendi, şiirlerinde “Aşkî” mahlasını kullanmış, bazen de bu mahlası Aşkiyâ (ey Aşkî) şeklinde kullanmıştır. Herhangi bir mahlas bulunmayan manzumelerin kime ait olduğu tespit edilememiştir.

Tercümesi yapılan varakların bazı bölümlerinde Aşkî, Semhûdî'nin aktardığı bilgilerde kısaltmaya gittiğini ifade ederek ilgili konunun tafsilatına ulaşmak isteyenleri “tafsîlin murâd iden asla rücû eylesün” ifadesiyle asıl kaynak olarak isimlendirdiği *Vefâü'l-Vefâ*'ya yönlendirmektedir. İlgili örnek bu çalışmada yalnızca 280^a numaralı varakta yer almaktadır.

---

¹⁸Kenan Özçelik. “Âşık Çelebi'nin Ravzatü's-Şühedâ Tercümesinde Metodik Uygulamalar”. *Turkish Studies* (2016), 265-280. Ayrıca bk. Kenan Özçelik, “Âşık Çelebi Terceme-i Ravzatü's-Şühedâ (İnceleme-Metin)”, (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2015) 48-62.

¹⁹İlgili örnekler için bk. Aşkî, *Medine Tarihi*, 2:298^a, 298^b, 358^a, 359^b, 361^a, 364^a, 369^a.

²⁰İlgili örnekler için bk. Aşkî, *Medine Tarihi*, 2:280^a, 283^a, 286^b, 296^a, 299^b, 305^a, 309^a, 314^a.

Aşkî, işlenilen konulara göre âyetler ve hadislerden oldukça fazla istifade etmiştir. Bu âyet ve hadisler bazen kırmızı renkte bazen harekeli bazen de üstü çizili bir şekilde kullanılmıştır.

Aşkî Mustafa Efendi, eserinde okuyuşu karıştırılabilecek bazı kelimelere hareke koymuştur. Özellikle yer isimleri tarif edilirken nasıl okunması gerektiğine dair örnek kelimeler vermiştir. Bu bağlamda okuyucunun kelimeyi doğru okuması için yol gösterici olmuştur. Örneğin; 303^b numaralı varakta “Füleyh” isimli yer adı açıklanırken “zübeyr” vezninde olduğu, 289^b numaralı varakta “Selîl” ismi açıklanırken “emîr” vezninde olduğu ifade edilmektedir. Bu uygulama pek çok yer adında kullanılmıştır.

Kaynak metinde çokça Arapça ve Farsça manzume yer almaktadır. Bu manzumelerin, anlamlarını ihtiva eden müstakil bir çalışmayla anlaşılmaları daha kolay olacaktır. Konu ve kapsam itibarıyla bu çalışmada manzumelerin yalnızca transkripsiyonu verilmiştir.

Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne tarihine dair yazmış olduğu eserinin ilk iki cildi üzerine yapılan 7 tez çalışmasının ardından hazırladığımız tezimizle Semhûdî’nin eserinin Türkçe tercümesi üzerine yapılan çalışmalar tamamlanmıştır.²¹

1.4. Nüsha Bilgisi ve İmla Özellikleri

Aşkî Mustafa Efendi’nin tercümesini yapmış olduğu ve *Ta’tîru Ercâi’d-Devleti’l-Mecâdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri’l-Berîyye* ismini verdiği eserinin üç nüshası bulunmaktadır. Bunlardan İstanbul nüshası bu çalışmada esas alınmıştır.

²¹Yapılan bu çalışmalar cilt sıralamasına göre şu şekildedir; Ayşenur Muslu, *Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (1. Cilt 1-94 Numaralı Varaklar)* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021). Nesibe Gülsüm Zengin, *Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (1. Cilt 94-184 Numaralı Varaklar)* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019). Nisanur Arıkan, *Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (1. Cilt 184-275 Numaralı Varaklar)* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019). Meryem Kara, *Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (1. Cilt 276-349 Numaralı Varaklar)* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023). Hasan Bayram, *Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (2. Cilt 1-93 Numaralı Varaklar)* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022). Erva Karataş, *Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (2. Cilt 93-181 Numaralı Varaklar)* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022). Ayşenur Kavak, *Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (2. Cilt 182-279 Numaralı Varaklar)*. (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

Padişaha sunulacak olmasından dolayı okunaklı ve düzgün bir nesih hattına sahip olan bu nüshanın müstensihî Muhammed Râsih Bursevî'dir.²² İlk cildi 1262/1846, ikinci cildi 5 Safer 1263/1847 ve üçüncü cildi ise 16 Receb 1263/1847 tarihinde Medîne-i Münevvere'de istinsah edilmiştir.

Eserin her sayfası 25 satırdan müteşekkildir ve her sayfa kırmızı çift çizgiyle, çoğu manzume de tek çizgiyle çerçevelenmiştir. Eserde noktalama işareti kullanmamış; cümle sonlarını belirtmek amacıyla yaldızlı simgeler kullanılmıştır.

Varak numaraları, “a” yüzünün sol üst köşesinde yer alırken, “b” yüzünün sayfa sonlarında, klasik yazma eser geleneğine uygun olarak reddâde bulunmaktadır.²³ Transkribe edilen sayfa aralıkları bu sistemle oluşturulmuştur.

Müstensih eserde siyah mürekkep kullanmış, dikkat çekmek istediği bazı kısımları, Arapça ifadelerin, âyetlerin, hadislerin çoğunu, bab ve fasıl başlıklarını kırmızı mürekkep ile yazmıştır.

Eserin bazı varaklarına derkenar eklenmiştir.²⁴ Bu çalışmanın gerçekleştirildiği varaklar içerisindeki derkenar sayısı altıdır.²⁵

Metnin 288^a numaralı varağında önce yazılan yazı silinmiş kötü bir yazıyla tekrar yazılmıştır, silinip yazıldığından dolayı da mürekkep zorlanmıştır.

Müstensih aynı yer ismini 313^b numaralı varakta iki kez yazmıştır. Söz konusu varakta iki adet “نخيل” (Nuḥayl) yazılıdır. İncelendiğinde alfabetik olarak ilkinin “نجيل” (Nüceyl) şeklinde olması gerektiği, sehven Nuḥayl yazıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

İncelenen varaklarda, Aşkî'nin, bazı isimleri Semhûdî'den farklı şekilde kaydettiği tespit edilmiştir. Örneğin; 288^a numaralı varakta “سایر” (Sāyir) şeklinde

²² İsmail E. Erünsal, “Aşkî Mustafa Efendi ve Medine Tarihine Dair Eseri”, *Türklük Araştırmaları Dergisi* 6 (1991), 113.

²³ Yazma eserlerde sayfaların sıralanışını göstermek için bugün uygulanmakta olan sayfaların üstüne veya altına numara koyma sistemi mevcut değildi. VI. (XII.) yüzyıla kadar sadece bir eseri oluşturan cüzlerin sırasını göstermek için rakam kullanılmaktaydı. Bir cüz içinde birbirini takip eden sayfalar ise bir öndeki sayfanın altındaki sol köşeye sonra gelen sayfanın ilk kelimesi yazılarak gösterilirdi. Bk. İsmail E. Erünsal, “Reddâde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yay., 2007), 34: 515.

²⁴ Çeşitli tarihî, edebî ve dînî kitaplarda unutulmuş veya izahına ihtiyaç duyulan ibareler asıl metnin yan tarafına yazılır ve bu da genellikle derkenar ifadesiyle belirtilirdi. Bk. Atilla Çetin, “Derkenar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yay., 1994), 9: 179-180.

²⁵ İlgili varaklar için bk. Aşkî, *Medine Tarihi*, 2:280^a, 283^a, 284^b, 298^a, 312^a, 313^b.

yazılı olan yer ismi Semhûdî’de “سائر” (Sā’ir) olarak geçmektedir. Aynı varakta “سبر” (Sebber) şeklinde yazılı olan yer ismi Semhûdî’de “Sebbir” olarak yer almaktadır. 285^b numaralı varakta “روضة الخرجين” şeklinde yazılı olan yer ismi Semhûdî’de “روضة الخرجين” şeklinde yazılmıştır. 303^b numaralı varakta alfabetik olarak “قويع” olması gereken ve Semhûdî’de bu şekilde bulunan yer ismi “قويع” şeklinde yazılmıştır.

Aşkî Mustafa Efendi’nin bazı özel isimleri Semhûdî’den farklı şekilde kaydettiği görülmektedir. Söz konusu farklılıklar gerek noktalama gerekse harf değişikliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu farklılıklardan birkaç tanesi örnek olarak aşağıda verilmiştir.

Aşkî Mustafa Efendi	Varak Numarası	Semhûdî
Ebî Buseyṭ ve el-‘Anebî	355 ^a	Ebî Kuseyṭ ve el-‘Atebî
Ebū Ca‘fer el-‘Umeylî	319 ^b	Ebū Ca‘fer el-‘Uḳaylî
Begāṣî	306 ^b	Neġāṣî
en-Nīsābūrî’l-Ḥargūṣî	320 ^a	en-Nīsābūrî’l-Cargūṣî

Bazı varaklarda satırın üzerine sonradan eklenen kısa kelimeler göze çarpmaktadır. Örneğin; 281^b numaralı varakta “زيرا اول” kelimesi, 299^b numaralı varakta “مرسل” kelimesi, 346^b numaralı varakta “صكره” kelimesi satırın ilgili yerinin hemen üstüne daha küçük bir yazıyla iliştilmiştir.

Metnin 280^a varağında “بيوررکه” (buyurur ki) kelimesi iki kez yazılmış, ikincinin üstü karalama suretiyle çizilmiştir.

Müstensihin bazı kelimelerde noktalama hatası yaptığı görülmektedir. Örneğin; 314^b numaralı varakta “ابو سفيان” ismindeki ن harfinin noktası bulunmamaktadır. Aynı varakta “مذكوردر” (mezkûrdur) ifadesi, noktasız harfle “مذكوردر” şeklinde yazılmıştır. 321^a numaralı varakta “بيغمبر” şeklinde olması gereken kelime “يعمبر” şeklinde noktasız harf ile yazılmıştır.

Müstensihin bazı harfleri yazmayı unuttuğu ya da genelde kullandığı bir harf yerine başka bir harfi yazdığı göze çarpmaktadır. Örneğin; 284^b numaralı varakta “بيوردي” (buyurdu) ifadesi yazılırken د harfinin sehven yazılmadığı ifade edilebilir.

Genel itibariyle “حضور” şeklinde yazılan kelimeyi müstensih, 343^b numaralı varakta “حظور” şeklinde farklı bir harfle yazmıştır.

Müstensihin bazı yerlerde, olması gerektiği gibi “ضربه حمای” (Himā-yı Darbe) şeklinde yazdığı izafet ye’li tamlama olan ifadeler pek çok yerde “ضربه حما” (Himā Darbe) şeklinde ی harfi olmadan yazılmıştır. Bu şekilde yazılmış olan tamlamalar köşeli parantezle “Himā [-y] Darbe” şeklinde transkribe edilmiştir.²⁶ Bir başka Farsça tamlama çeşidi olan vavlı tamlamalarda da aynı durumun söz konusu olduğu ifade edilebilir. Örneğin; 304^b numaralı varakta “آب هوا” (āb havā) şeklinde yazılı olan tamlama “āb [u] havā” şeklinde köşeli parantez kullanılarak transkribe edilmiştir.²⁷

1.5. 280-376 Numaralı Varakların Muhtevası

Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne tarihine dair eserinin ilgili varakları bu bölümde transkribe edilecektir. Transkripsiyonu yapılan metnin tercüme yöntemi üzerinde durulacak daha sonra metinde işlenen konular hakkında bilgilendirme yapılacaktır. Ardından metinde geçen âyetler, şahıs, mekân, kabile ve kitap isimleri ele alınacaktır.

1.5.1. Metinde Ele Alınan Konular

Bu bölümde metinde ele alınan konular, metnin varak sırasına göre detaya yer vermeksizin aktarılmaya çalışılacaktır. Genel itibariyle bu çalışmanın kapsadığı konular; alfabetik olarak Medîne coğrafya sözlüğüne devam edilmesinin ardından Hz. Peygamber’i ziyaret etmeye dair hadisler ve ziyaretin diğer delilleri, şefaât ve tevessül konularını içermektedir. Son olarak da ziyaret adabına değinilerek çalışma sona erdirilmiştir.

280^a-317^b

Aşki Mustafa efendinin *Ta’tirü Ercâi’d-Devleti’l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri’l-Berîyye* adlı eserinin 239^b numaralı varığında başlayan ve Medîne-i

²⁶ İlgili varaklar için bk. Aşkî, *Medine Tarihi*, 2:288^a, 292^a, 295^b, 302^a, 303^a, 312^b, 313^a, 313^b.

²⁷ İlgili varaklar için bk. Aşkî, *Medine Tarihi*, 2:304b, 320b, 338b, 339a, 339b, 340a, 357a, 367a.

Münevvere'nin vadileri, koruları, çeşitli mübarek mekânları; dağları, meşhur suları gibi yer adlarının kaydedildiği yedinci bölüm sekiz fasıldan oluşmaktadır. Söz konusu bölümün sekizinci faslı 254^b numaralı varakta başlamakta ve 317^b numaralı varağın başlangıcına değin devam etmektedir. Medîne-i Münevvere'nin dağları, arazileri, burada imal edilmiş su kuyuları, Medîne vadilerine ilişkin olan isimler ve Medîne yönünde bulunan diğer çeşitli mekânlar hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca bu bilgiler verilirken alfabetik sıra dikkate alınmıştır.

Aşkî çalışmasını yaparken yer isimlerinin nasıl okunacağını problem etmiş ve anlaşılır olması noktasında titiz davranarak ilgili sözlüklere gitmiştir. Her kelimenin nasıl okunacağını belirtmeye gayret etmiştir. Okuyucunun okuma hatası yapmaması için kelimelerin nasıl okunacağıyla ilgili olarak bir yol gösterici olmuştur.

Eserin 280^a numaralı varağında خ harfinden itibaren mekân isimleri alfabetik olarak şu şekilde sıralanıp tanıtılmaya devam edilmiştir:

Harf-i Ha: Hall, Halîka, Hum, el-Ĥendeĥ, Huveyfe, Ĥayber, Ĥayt, el-Ĥayl.

Harfu'd-dāl: Dāru'l-Ĥaḍā, Dāru İbn Mekmel, Dāru'n-Nābiġe, Dāru'n-Naḥle, ed-Debbe, Derr, Derek, Deġār, ed-Deff, ed-Dimāḥ, Dehmā Marḍūḍ, ed-Dehnā, ed-Devdā, Devzān, ed-Devme, Dūmetü'l-Cendel, Duveyḥil.

Harfu'z-zāl: Zātü Ecdāl, Zātü'l-Ĥutb, Zātü'n-Nusub, Zübāb, Zar', Zervān, Zefirān, Zū Ĥide, Zehebān.

Harfu'r-rā: Rābiġ, Rā'ig, Rātic, Rādān, Rāme, Rānūnā, Rāyetü'l-A'mā, Rāyetü'l-Ġürāb, Rebāb, er-Rubey, er-Rebeze, er-Rabi', er-Ricām, er-Reclā, er-Raci', er-Reḥābe, er-Raḥabe, er-Riḥḍiyye, Rüçkān, er-Rudeyhe, Ruḥayb, Ruḥayye, er-Ress, Reşād, Zātü'r-Raḍm, er-Raḍme, Rażvā, er-Ri'l, Zātü'r-Riḳā', er-Raḳ'a, er-Reḳametān, Raḳam, er-Ruḳeybe, er-Rikābiyye, Rekbāt, Rakūbe, er-Rimme, Ruvāve, er-Revhā, Ravzatü'l-Ecāvil, Ravzatü'l-Ecdād, Ravzatü Elcām, Ravzatü Ĥāḥ, Ravzatü'l-Ĥurc, Ravzatü'l-Ĥurḥīn, Ravzatü'l-Ĥazrec, Ravzatü'l-Ĥummāt, Ravzatü Zi'l-Ġuşn, Ravzatü's-Şuhbā, Ravzā-i 'Ureyne, Ravzatü'l-'Aḳiḳ, Ravzatü'l-Filāc, Ravzatü Meraḥ, Ravzā-i Nesr, Rū Revān, Ruveyşe, Ruhāt, er-Reyyān, Reydān, Rīm, Rīme, Rūyiş.

Harfu'z-zāl: Zebāle, Zücc, ez-Zirāb, Zerūd, Zürayḳ, Zegābe, Zemzem, Zevr, Zevrā, Zühre, Zeyn.

Harfu's-sîn: Sâ'ir, es-Sāfile, es-Sāhiye, Sāye, Sebbir, Sitāre, Secāsic, Südd, es-Serāt, Zü's-Serc, es-Sirr, es-Serrāre, Serg, es-Süeyr, es-Sa'd, Sefā, Sefeyān, Sefevān, Sikāyetü Süleymān, es-Suqyā, Sekīfe-i Benī Sā'ide, Sekāb, Selāc, es-Selāsil, es-Selām, Zü's-selāyil, Sel', Süley', Zü's-Selem, es-Selīl, es-Selīle, es-Süleym, Semrān, Zū Semr, Sümeýha, Sünh, Sünha, Sin, Süvāc, Sevārīk, es-Sevārīkiyye, Sūku Ehvā, Sūku Kaynukā', es-Süveydā, Süveyd, Süveyka, es-Sebiyyü, es-Seyyāle, es-Seyh, Seyer.

Harfu's-şın: Şābe, Şāş, eş-Şebā, eş-Şeb'ān, eş-Şebeke, eş-Şecere, Şedh, eş-Şerāt, eş-Şerebbe, Şerc, eş-Şer'abī, eş-Şeref, Şürayk, eş-Şütān, Şetemān, eş-Şetūn, eş-Şutbiyye, eş-Şezāh, Şu'b, Şu'bu'l-'Acüz, Şu'abī, Şu'bu'l-Meşās, Şu'bu's-Şenke, Şu'be, Şu's, Şa'r, Şegbā, Şüfer, Şūkar, eş-Şekrā, eş-Şekrāt, eş-Şukra, Şak, Şukka, Şelül, eş-Şemmā', Şemmāh, Şenāşir, Şenūke, eş-Şüneyf, Şuvāhiz, Şevrān, Şavt, Şevzā, Şeyhān.

Harfu's-şād: Şāhe, Şāre, Şārī, Şāyif, Şubh, eş-Şuhra, Şahn, Şühēyrātü's-Şümām, Şudār, Şirār, eş-Şa'biye, Şu'ayb, eş-Şifāh, Şafāsıf, eş-Şafrā, Şafer, eş-Şuffe, Şafne, Şafīne, Zū Şulb, Şulha, Şulsul, Şelāşil, eş-Şamd, Eş-Şamga, eş-Şemmān, Şuvār, Şaverā, Şavrān, Zū Şuveyr, Şuhā, eş-Şahbā, Şehve, eş-Şeyāşī, eş-Şīşa.

Harfu'd-dād: Dāhik, Dās, Dāf, Debug, Debū'a, Dacnān, Daḥyān, Der'ā, Darbe, Dureyyu, Diğ Zar', Dağādiğ, Diğn, Daḥīre, Dila'u, Dila'u, Duveyhike, Dayka, Dıyā, Darye.

Harfu't-tā: Tāşā, Tihfe, et-Taraf, Zü't-Tafşeyn, Tufeyl, Tuveyli', Tayha.

Harfu'z-zā: Zāhire, Zābye, Zūbye, Zelim, Ez-Zihār.

Harfu'l-ayn: 'Ābid, 'Abbūd, 'Ubeyd, 'Ārime, 'Āş u 'Uveyş, 'Āşim, 'Ākıl, el-'Āliye, 'Ānid, 'Āyiz, 'Āyir, 'Abābīd, 'Abāşir, el-'Ablā, 'Abūd, el-'İtr, 'Aşās, 'Acmetān, 'Adene, 'Udeyne, 'Izķ, 'As'as, 'Uzeybe, 'Arākib, 'Urrā, 'Arib, el-'Arc, el-'Arşa, 'Arz, 'Arafāt, 'Urfecā, 'Urfe, 'İraķu'z-Zebye, 'Uryān, 'Ureyd, 'Ureyfetān, 'Ureyne, el-'Azzāf, 'Azevzā, 'As'as, 'Usfān, 'Useyb, 'Asiyye, 'Uş, 'Uşeyre, 'Uşbe, 'İşr, 'Azem, Akreb, 'İkyāl, 'Ukeyreb, 'Akīķ, el-'Alā, İmā'ulā, el-'Alem, 'Amķ, 'Amīs, 'Unāb, 'Anābis, 'Unnābe, 'Anāķe, 'Avākır, 'Uvāl, 'Ayr, 'İş, 'Aynān, 'Ayn-ı İbrāhīm, 'Ayn-ı Ebī Ziyād, 'Ayn-ı Ebī Neyzer, 'Aynu'l-Ezrak, 'Aynu Tuḥannis, 'Aynu'l-Cedīd, 'Aynu'l-Hüseyn, 'Aynu'l-Hayf, 'Aynu Rasūla'llāh, 'Aynü's-Şühedā, 'Aynü'l-Ġevār, 'Aynu Fāṭıma, 'Aynu'l-Kuşeyrī, 'Aynu Mervān, 'Ayneyn.

Harfu'l-ğayn: El-Ġābe, Zātü'l-Ġār, Ġubeyb, Zū Ġuşeş, Ġadīru'l-Eştāt, Ġadīru'l-Ĥum, Ġurāb, Ġurān, Zū'l-Ġarā, Ġurre, Ġarre, Ġazāl, Ġaşışe, Zū'l-Ġuşn, Ġađver, Ġumūd, Ġamre, Ġamīs, Ġamīm, Ġavr, Ġül, Ġayka.

Harfu'l-fā: Fāri', Fāđih, Fāđiha, Fecü'r-Revhā, Feĥlān, el-Fahletān, Fedek, Fūrā, Ferşü Melel, Fūr', Füreyykān, Feđā', Fe' rā, Feğve, el-Fekār, el-Fuḡayr, Fülcān, Felce, Füleyyĥ, Fenīk, Füveyri', Feyfāu'l-Ĥuyār, Feyfāu'l-Fahleyn.

Harfū'l-kāf: Kā'im, Kār, Kāha, Kā', Kūbā, Kūbāb, Kābeliyye, Kudūs, Kadūm, Kudeyd, Kudeyme, Kurādim, Karākir, Karāyin, Kurrān, Kurĥ, Kared, Karde, Karşa, Karḡaretü'l-Kedīd, Kureyye, Kurā, Kusyān, Kuşām, Kaşru İsmā'il, Kaşru İbrāhīm, Kaşru Benī Ĥudeyle, Kaşru Ĥārice, Kaşru Ĥel, Kaşr bin Ġazāl, Kaşru İbn 'Avān, Kaşru İbn Māh, Kaşru Mervān, Kaşru Nefīs, Kaşru Benī Yūsuf, Kaşşe, el-Kuşaybe, Zū'l-Kuṭb, Kuḡ, Kīlā, Kālehī, Kālehā, Kamūş, Kanāt, Kuney', Kavākil, Kavbe', Kavran, Kavra, Kaynuḡā'.

Harfu'l-kāf: Kāzime, Kebbā, Kūtāne, Keṭibe, Kūdūr, Kedīd, Kür, Kūşub, Kīfāf, Keft, Kefte, Kūlāb, Kūlāf, Kelb, Kūleybe, Kimlā, Kensu Ĥuşayn, Kūvākib, Kevşer, Keydeme.

Harfu'l-lām: Lāy, Lābetān, Le'yi, Lehyā Cemel, Left, Likf, La'la'.

Harfu'l-mīm: el-Māye, Mācişüniyye, Mi'seb, Me'sül, Mibrek, Mibrekān, Mütālī', Mişkab, Micdel, Mecer, Maḡde, Muḡannib, el-Muḡayşir, Meḡiş, Muḡāyil, Mücerri, Meḡīd, Medāric, Müdeccec, Müderrec, Mid'ā, Medrān, Medyen, Mezād, Mezāhib, Müzeynib, Merābid, Murāĥ, Merād, Merrān, el-Merāviĥ, Mirbed, Mirbedü'n-Ne'am, Mirbe', Mertic, Mercāĥ, Merḡab, Zū'l-Merrec, Mervān, Zū'l-Merve, Müreyĥ, Mureyyĥ, Müreysi', Mürc, Müzdelif, Müstezil, Müsta'cele, Müstendir, Meskebe, Müsliĥ, Mesleĥ, Mesrūĥ, Miş'at, Miş'al, Müşakḡak, Müşeyrib, Meşarr, Maşlūḡ, Muşallā, Müdeyyiĥ, Međīḡ, Maṭlūb, Muṡ'in, Mu'cib, Ma'denü'l-Aḡnes, Ma'denü Benī Süleym, Mü'arres, Mu'rid, Mu'riḡa, Mu'aşşeb, Maḡsile, Muḡlavān, Müḡiş, Müḡuşe, Müfĥil, Meḡārib, Meḡā'id, Müḡaş'irr, Muḡammel, Mekde'a, Mükesser, Mükeymin, Mültez, Melḡa, Milḡa, Milḡatān, Melel, Menāşi', Münākib, Münbecis, Müntaĥir, Münḡenā, Münşid, Men'ic, Müneḡḡā, Minkete, Minver, Menī', Münīf, Mehāyi', Mehcūr, Mihrās, Mehrüz, Mehzūr, Mehzül, Meḡī'a, Menāşir, Zū'l-Miş, Meyṭān, Minfe'a.

Harfu'n-nūn: Nābi', Nāciye, Nāziye, Nāzineyn, Nāşife, Nā'im, Nā'ime, Nibā', Nübey', en-Nebiyy, Necd, Nüceyl, Nühāl, Naḥl, Necelā, Nühayl, Nisār, Nesr, Nis', Nuşb, Niş', Neḍād, Neḍīr, Neṭā, Nu' mām, Nu' aym, Ne' afū Meyāsir, Neffā', Zū Nefer, Nefīs, Niḳāb, Neḳā, Neḳabū Benī Dīnār bin en-Neccār, Neḳ' ā, Naḳī' u'l-Ḥaḍimāt, Nemire, Nemelā, Nehbān, Nevāḥān, Nūbe, Niyār, Niḳu'l-' Uḳāb.

Harfu'l-hā: Hedebiyye, Hecer, Hüceym, Hezān, Hüdün, Herşā, Helvān, Hekr, Hekerān, Hemec, Heyfā.

Harfū'l-vāv: Vābil, Vābide, Vādī, Vādī-i Ebī Keşir, Vādī-i Uḥyeleyeyn, Vādī'l-Ezraḳ, Vādī-i Buṭḥān, Vādī'l-Cezl, Vādī'd-Direm, Vādī's-Semk, Vādī'l-Ḳurā, Vāsiṭ, Vāḳim, Vālic, Vebere, Vebī' ān, Vecme, Vehīde, Veddān, Ved' ān, Veriḳān, Vesbā, Vasaṭ, Vesves, Veşice, Zū Vesī', Veṭiḥ, Veẓīfū'l-Ḥimār, Ve' īre.

Harfu'l-yā: Yetīb, Yeşrib, Zū Yedūm, Yedī', Yerācim, Yera' a, Yelben, Yelyel, Yenbu', Yehiḳ, Yeyn.

317^b-320^b

Dört fasıldan müteşekkil olan Bâbü's-sâmine bu varakta başlayıp Hz. Peygamber'in kabrini ziyaretin önemi hakkındadır.

Birinci fasılda Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmenin önemi ve bu bağlamda delil olan hadisleri serdedilmiştir. Ulemânın Hz. Peygamber'i ziyaretin sünnet, vacip gibi hükümlerde olduğunu ifade etmesi aktarılmıştır. Hz. Peygamber'in “*men zāra ḳabri vecebet lehu şefā'ati*”²⁸ hadîs-i şerîfi sıkça tekrarlanarak okuyucu kabri ziyarete teşvik edilmiştir.

320^b-329^a

İkinci faslın yer aldığı bu varak Hz. Peygamber'i ziyaretin diğer delilleri hakkındadır. Onu ziyaret etmenin meşru olmakla kalmayıp farz derecesine yaklaştığına değinilmiştir. Ayrıca bu fasılda kabre girerken selam vermenin gerekliliği ve bunun önemine vurgu yapan içerikler de yer almaktadır. Bir kişinin kabre girerken verdiği selâmın kabirdeki meyyit tarafından redd-i selâm eylediği, selam verenin selâmını aldığı, ifade edilmekte ve bu konu hadîs-i şeriflerle desteklenmiştir. Ayrıca bir kimsenin, ihvân-ı müslimînden birinin kabrini ziyaret edip kabrin yanında

²⁸ “Kim beni ziyâret ederse şefâatim ona vâcib olur.” Dârekutnî, *Sünen*, III, 334, nr. 2695.

oturduğunda kalkıp gidene kadar kabirdeki meyyitin ondan memnun olduğunu ifade eden hadîs-i şerife de yer verilmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra kabrinde hay olduğu, ölmek şanından olmadığı ifade edilmektedir.

329^a-332^a

Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret edenin şefaate nail olacağını ifade eden bir hikayeye yer verilmiştir. Kabrini ziyaretin sünnet ve müstehab olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in kabir yaşamına; onun kabrini ziyaret etmek için yolculuk yapılabileceğine; onu ziyaret etme adağının sahih olduğuna ve ona selam vermesi için birilerinin görevlendirilebileceğine değinilmiştir.

332^a-348^a

Üçüncü fasılda ziyaretçinin Hz. Peygamber'i kendisi için bir şefaati edinmesine; tevessülde bulunurken, dua ederken ve selam verirken yüzün ona dönük olması konularından bahsedilmiştir. Ardından Taberani'nin rivâyetinde “ya Adem senin evladdan ahir gelen peygamber oldur” şeklinde buyurması hakkındadır. Bu bilginin devamında dört tevessülden bahsedilmiştir. (İkinci tevessül) Hz. Peygamber'in dünyaya teşrif buyurup hayatında olan tevessül hakkındadır. (Üçüncü tevessül) vefat etikten sonra olan tevessülât hakkındadır. (Dördüncü tevessül) Hz. Peygamber'in vefatından sonra bazı zamanlar zat-ı alilerinden tevessül talep edilmesi hakkındadır. (Beşinci tevessül) Hz. Peygamber'in şefaatiyle mahşerde nice müminin kurtuluşa ereceğine dair açıklamalar içermektedir. Bu bölüm asl-ı tarihin hatimesiyle son bulmaktadır.

348^a-372^a

Dördüncü fasılda ziyaret ve komşuluk adabından, mescit ve tarihi eserlerden dolayı bereket ummaktan bahsedilmektedir.

Ziyaret adabında; istiharede bulunmak, hayır talep etmek, tevbeyi tecdid etmek, insanlarla helalleşmek, vasiyet etmek, rızası alınması gerekenlerin rızasını almak, iyi bir nafaka hazırlamak, ailesi ve mümin kardeşleriyle vedalaşıp onlardan dua talep etmek, evden ayrılırken iki rekat namaz kılıp selam verdikten sonra Âyetü'l-

Kürsi ve Kureyş surelerini okuyup dua etmek, bütün işler için yardım ve muvafakat istemek gerektiğine dair bilgi ve tavsiyelerden bahsedilmektedir.

Kabri ziyaret eden kişinin aynı zamanda Uhud'daki şehitlerin mezarlarını ziyaret etmesinin müstehap olduğu, Hz. Peygamber'e nispet edilen mescitleri ziyaret etmesinin gerektiği, mümkün oldukça herhangi bir bineğe binmeyip yürümesi gerektiği, ziyaretçinin elinden geldiği kadar Medînelilere sadaka vermesi gerektiği, bu yüce makamda bulunduğu müddetçe tevazu sahibi olması ve sesini yükseltmemesi, mümkün olduğu kadar o mekanda hasta ziyareti, cenaze defni etmesi ve orada ikamet edenlere iyilik ve yardımda bulunması gerektiği ifade edilmiştir.

Bab-ı Selamdan girerken okunacak dualardan, Sahib-i Tarih hazretlerinin saadet-i hazret-i nebeviyyede tevbe etmesinden, “ما زال جبريلُ يوصيني بالجار” hadis-i şerifinden bahsedilmiştir.²⁹

Ziyaretçinin Medîne'den ayrılmaya niyet ettiğinde müstehap olan iki rekât namazı kılması, akabinde Allah'a hamd, elçisine salat getirmesi ve istediği duayı etmesi gerektiğine, dönüşte sevdiklerini sevindirmek adına beraberinde hediye getirmesinin gerekliliğine değinilmiştir. Götüreceği hediyeler arasında haremın toprağından veya kuyularından bir şey olmaması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Ziyaretçinin daima bu ziyaret yerlerine karşı büyük bir özlem içinde olması ve o mübarek yerlere tekrar dönmeyi istemesi, bu konuda nakledilen eserleri, haberleri ve şiirleri düşünerek iştiağını artırması gerektiği vurgulanmıştır. Söz konusu şiirlere örnek olarak El-İmâm el-Veli Ârif-Billah Ebû Muhammed el-Beskerî'nin kasidesi sunulmuştur.

Eserin sonlarına yaklaşıldığında Semhûdî, eseriyle ilgili birtakım bilgiler vermiştir. Eserin kolay okunabilmesi ve herkesin istifade edebilmesi için karmaşık ve anlaşılmayan bir dil kullanmaktan kaçındığını, hadislerin kaynağını belirttiğini ancak senetlerini yazmaya gerek duymadığını, konuşması gereken yerde konuştuğunu ifade etmiştir. Devamında kendisini eleştirmek isteyenlerin olabileceğini ifade ederken “bir şeyin cahili, o şeye düşman kesilir” cümlesiyle söz konusu kişilere olan bakış açısını yansıtmıştır.

---

²⁹ “Cebraîl bana komşuya iyilik etmeyi tavsiye edip durdu.” Buhârî, *Edeb* 28; Müslim, *Birr* 140-141. Ayrıca bk. Tirmizî, *Birr* 28; İbn Mâce, *Edeb* 4.

1.5.2. Metinde Geçen Âyetler

Medîne şehri, içerisinde evrensel bir dinin doğuşu ve gelişimine katkı sağlamasıyla diğer şehirlerden ayrılmaktadır. Bu gelişim süreci içerisinde Medîne, pek çok olaya şahitlik etmiş ve kimi zaman bu olaylar üzerine âyetler inmiştir. Böylelikle tarihten izler sunan âyetler olayları açıklığa kavuşturmuş yahut yol gösterici olarak dönemin sorununa açıklık getirmiştir.

Üzerinde çalışılan bu eserde de âyetler yer yer bütün bir şekilde yer yer de âyetin ilgili bir kısmı alınarak kullanılmıştır. Âyetler, mekanlar anlatılırken, herhangi bir olaydan bahsedilirken, bizzat âyetin kendisi okunurken yahut iktibas olarak kullanılmıştır. Ayrıca bazı âyetler farklı varaklarda konusu gereği tekrarlanmıştır. Bununla birlikte eserde yer alan bazı manzum eserlerde sadece surelerin hurûf-ı mukattaa içeren ilk âyetleri yer almaktadır.³⁰

Bu bağlamda ikinci cildin 280-376 numaralı varaklarında toplam 17 sureden 23 farklı âyet zikredilmiştir. İlgili âyetler ve mealleri, bulundukları varaklar ve bu varaklarda hangi konu bağlamında geçtikleri kısaca aktarılacaktır:

...لَقَدْ ابْتَغُوا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ

“Andolsun ki onlar, bundan önce de fitne ve fesat peşinde koşmuşlar...”³¹

Zū Hıde isimli yer tarif edilirken Beydavi hazretleri tarafından bu âyetin sebebi nüzulü açıklanmıştır ve Tebük seferinde Abdullah bin Ubey komutasındaki grubun bu mekâna varmalarıyla ihtilaf ettikleri ifade edilir. (282^b)

...مَا آفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ

“Allah’ın Resulüne verdiği ganimet malları...”³²

Bu âyette İmam Ahmed ve Taberâni tarafından Hz. Ömer’in bu âyetle Rasul-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize has olan Ureyne köyü ve Fedek mahallini kastettiği ifade edilmektedir. (299^b)

³⁰ İlgili örnekler için bk. Aşkî, *Medine Tarihi*, 2:368^b, 370^b.

³¹ et-Tevbe 9/48

³² el-Haşr 59/7

وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ...

“...Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.”³³

Bu âyet, Ömer bin Abdülaziz hazretlerinin Akil bin Alkameden Kur’an okumayı talep etmesi sonucu okuduğu âyetlerdir. (315^a)

...وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ...

“...Kim Allah’ın hükümlerine saygı gösterirse, bu, Rabbi katında kendisi için bir hayırdır...”³⁴

...لْتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ

“Allah’a ve Peygamberine inanasınız, ona yardım edesiniz, ona saygı gösteresiniz diye...”³⁵

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ

“Hiç şüphesiz o, çok şerefli bir elçinin sözüdür.”³⁶

ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ

“O (Kur’an), şüphesiz değerli, güçlü ve Arş’in sahibi katında itibarlı, orada itaat edilendir.”³⁷

وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ...

“...Her kim de Allah’ın nişanelerini yüceltirse, şüphesiz ki bu kalplerin takvasındandır.”³⁸

³³ ez-Zilzal 99/7-8

³⁴ el-Hac 22/30

³⁵ el-Fetih 48/9

³⁶ el-Hakka 69/40

³⁷ et-Tekvir 81/20-21

³⁸ el-Hac 22/32

Bu âyet-i kerimeler Rasûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizi ziyaret etmenin gerekliliğine ve önemine vurgu bağlamında ifade edilmiştir. (320^b)

وَاللَّيْلِ...

“Geceye andolsun...”³⁹

وَالشَّمْسِ...

“Güneşe andolsun...”⁴⁰

Bilal Habeşi, Resulullâh’ı rüyasında gördükten sonra Medîne’ye kabrini ziyarete gittiğinde buradaki halk, onun ezan okumasına hasret kaldıklarını söylemiştir. İstekleri üzerine Bilal Habeşi ezan okuyunca tüm Medîne halkıyla beraber feleklerde meleklerin bile feryat figan ağladığından bahsedilerek devamında bir manzumeye yer verilmiştir. Bu âyetler bahsi geçen manzumede yer almaktadır. (326^b)

...إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ

“Allah’ın âyetlerini inkâr edenler, Peygamberleri haksız yere öldürenler, insanlardan adaleti emredenleri öldürenler var ya...”⁴¹

Bu âyetteki kastın ehl-i kitap olduğu, nebîlerini katlettikleri ifade edilerek onların, insanlardan adaletle emr-i bi’l-maruf edenleri de öldürdükleri üzerinde durulmuştur. (328^a)

...وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

“...Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah’tan günahlarının bağışlamasını dileseler ve Peygamber de onlara bağışlama dileseydi, elbette Allah’ı tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli bulacaklardı. ...”⁴²

Bu âyet, Rasulü Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizi ziyaret etmenin önemi (328^b), ona tazimin vacip olduğu, kabrine gidildiğinde bu âyetin tilavet edilmesi tavsiye edildiği (329^a), Ravza-i Mutahhara’da gerçekleşen bir olay anlatılırken (329^a), kabrini ziyaret için yolculuk etmenin meşruluğu (330^b) efendimizin vesile olması

³⁹ el-Leyl 92/21

⁴⁰ eş-Şems 91/1

⁴¹ Âl-i İmrân 3/21

⁴² en-Nisâ 4/64

sebebiyle dua ederken yüzü ona dönmenin tavsiyesi (336^a) kabrine gelip istiğfar ederken bu âyetin tilavet edilmesinden bahsedilirken (353^b) zikredilmiştir.

...وَأَسْتَغْفِرُ لِدُنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ...

“...Hem kendinin hem de inanmış erkek ve kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!..”⁴³

Bu âyet, efendimizin kabrini avam yahut havas her müslümanın ziyaretinin gerekliliğinden bahsederken geçmiştir. (329^a)

...لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ...

“...Seslerinizi, Peygamber’in sesinin üstüne yükseltmeyin...”⁴⁴

...إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ

“Allah’ın elçisinin huzurunda seslerini kısıyanlar...”⁴⁵

...إِنَّ الَّذِينَ يَنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ

“(Ey Muhammed!) Odaların arkasından sana bağırıyorlar...”⁴⁶

Bir gün emiru’l-mümininden olan bir zat, efendimizin Mescid-i Şerifinde yüksek ses çıkarınca Yüce Allah’ın bu âyetlerle uyarıda bulunduğu ifade edilmiştir. (336^a) Ayrıca bu şehirde ikamet edildiğinde nefsin terbiye edilmesinin gerekliliği üzerinde durulurken de bu âyet zikredilmiştir. (363^b)

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ

“(Ortalığı) bürüdüğü zaman geceye andolsun.”⁴⁷

⁴³ el-Muhammed 47/19

⁴⁴ el-Hucurât 49/2

⁴⁵ el-Hucurât 49/3

⁴⁶ el-Hucurât 49/4

⁴⁷ el-Leyl 92/1

أَوْ أَدْنَى...

“...daha da yakın.”⁴⁸

Aşkî Efendi, kafilesi ile çıktıkları bir dağdan Hz. Peygamber’in kabrini görünce sahip oldukları özlem neticesinde bütün kafile tek bir ağızdan ağlayıp feryat ederek, salavat ve şükürlerle Medîne’ye giriş yapmışlardır. Aşkî Efendi de bir naat söylemiştir. O naatta bu âyetleri kullanarak iktibas yapmıştır. (345^b) Aynı zamanda Hz. Peygamber’in her iki âlemin de efendisi olduğunu söylendikten sonra başka bir manzumda da iktibas olarak yer almıştır. (351^a)

رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ...

“...Âlemlere rahmet.”⁴⁹

Bu âyetler manzumelerde geçmektedir (346^a) bu manzumelerden biri söylenmeden önce Aşkî Efendi, Medîne’de kendisine huzur verilmediğini ve artık buna sabredemediğini, bu yüzden hicret etme ihtimali olduğunu ifade etmektedir. (366^a)

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا

تَسْلِيمًا

“Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber’e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin.”⁵⁰

Bir kişi Hz. Peygamber’in kabri şerifine gelerek bu âyeti tilavet ettiğinde bir melek o kişinin tüm dualarının kabul olunduğunu nida etmesi anlatılırken bu âyet zikredilmiştir. (354^a)

خَوَّانًا أَثِيمًا...

⁴⁸ en-Necm 53/9

⁴⁹ el-Enbiyâ 21/107

⁵⁰ el-Ahzâb 33/56

“...hainlik yapan, günah işleyen.”⁵¹

فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَمِيسُوتُهُ أَجْرًا عَظِيمًا...

“...Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah’a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir.”⁵²

Hediye olarak Medîne’den taş, toprak gibi unsurları götürmenin hükmü hakkında bazı âlimlerin görüşlerine yer verilmiştir. Ardından Medîne’nin toprağının şifa kaynağı olduğuna da değinilmiş ve bu âyetler zikredilmiştir. (367^b)

...وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ...

“...Kendisinden yardım istenecek olan Allah’tır...”⁵³

1.5.3. Metinde Geçen İsimler

Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne tarihine dair eserinin 280-376 numaralı varaklarında pek çok şahıs, mekân, kabile ve kitap ismi yer almaktadır. Medîne şehrinin tarihini yansıtmaları açısından önem arz eden söz konusu isimler, bundan sonraki yapılacak çalışmalara ışık tutabilmesi amacıyla istifadeye sunulacaktır. İlgili isimler, metinde yer aldıkları varak numaraları ile başlıklar altında derlenecektir. Ayrıca bu isimler, aynı varakta birden çok zikredildiği takdirde kaç kez zikredildiği parantez içerisinde sayısal veri olarak gösterilecektir.

1.5.3.1. Şahıs İsimleri

Medîne Tarihi adlı eserin ikinci cildinin 280-376 numaralı varakları incelendiğinde Hz. Peygamber’in isminin çokça zikredildiği görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu eser, pek çok sahabe, tabiin ve daha sonraki zaman dilimlerinde yaşamış âlim ve müellif isimleri ihtiva etmektedir. Bu başlıkta öncelikle Hz. Peygamber için kullanılmış isimlendirmeler üzerinde durulacaktır. Hz. Peygamber’in isimleri çoğunlukla kendisini öven Arapça ve Farsça terkipler ile zikredilmiş ve

⁵¹ en-Nisâ 4/107

⁵² el-Fetih 48/10

⁵³ el-Yûsuf 12/18

ardından salât ve selâmda bulunulmuştur. İlgili isimler içerisinde en sık tekrarlananlar Rasûl-i Ekrem (298 kere), Rasûla'llâh (138 kere) ve Server-i Enâm (50 kere) olmuştur. Eserde Hz. Peygamber için kullanılan isimlendirmeler, metinde geçtiği şekliyle alfabetik olarak şu şekildedir:

Ahmed: 332^a, 332^b (2 kez), 341^a, 344^b, 350^b, 360^a, 367^a, 369^b.

Akdes: 302^a, 318^b, 324^a, 335^a, 340^b, 341^a.

Cenâb-ı Risâlet-me'âb: 323^a, 323^b, 340^a.

Cenâb-ı Risâlet-penâh: 340^a, 342^a.

Faḥr-ı Cihân: 345^b.

Faḥr-ı ' Âlem: 321^b, 350^b, 366^a (2 kez).

Faḥr-i Risâlet: 326^a.

Ḥabîb-i Ekrem: 326^a, 348^b.

Ḥabîb-i Ḥazret-i Yezdân: 320^b.

Ḥabîb-i Ḥudâ: 334^b, 343^a, 349^a, 356^b, 365^b.

Ḥabîb-i Kâbe Kavseyn: 335^b.

Ḥabîb-i Kibriyâ: 341^b, 344^b, 362^b, 366^a.

Ḥabîb-i Perver-digâr: 363^a.

Ḥabîb-i Rabbi'l- ' Âlemîn: 322^b, 332^b.

Ḥabîb-i Raḥmân: 339^a.

Ḥayru'l-Beşer: 320^b, 323^a, 341^b, 345^b.

Ḥuzûr-ı Reşâdet-penâh: 360^a.

Ḥüsrev-i Dû ' âlem: 357^a.

Îmâm-ı Enbiyâ: 345^b, 366^a.

Maḥbûb-ı Ḥudâ: 326^a, 349^a, 350^b, 357^a, 367^a, 367^b.

Merḥamet Kânı: 320^b.

Muḥâmmedini'l-emîn: 318^b.

Pâd-şâh Dû Serâ: 346^a, 365^a.

Pâd-şâh-ı Dû ' Âlem: 351^a.

Pâd-şâh-ı Her Dû ' Âlem: 351^a.

Pâd-şâh-ı Kevneyn: 360^a, 363^b.

Pâd-şâh-ı Levlâk: 342^b.

Pâd-Şâh-ı Nebevî: 340^b.

Pād-şāh-ı Rūz-ı Cezā: 350^b.

Pād-şāh-ı Serîr-i Qābe Kavseyn: 363^a.

Rasūla'llāh/Rasūlu'llāh: 299^b, 301^a, 301^b, 310^b, 317^b, 318^a, 318^b (6 kez), 319^a, 320^a, 320^b (8 kez), 321^a, 322^a, 322^b, 323^a (3 kez), 323^b, 325^a, 326^b, 327^a, 329^b, 330^a (7 kez), 332^b (2 kez), 333^a (8 kez), 333^b, 334^a (3 kez), 334^b, 335^b (7 kez), 336^b (8 kez), 337^a (5 kez), 339^a, 339^b (3 kez), 340^a (2 kez), 340^b (2 kez), 341^a, 341^b (4 kez), 342^b (2 kez), 344^a, 345^a, 345^b (8 kez), 346^a (9 kez), 347^b, 348^b, 350^a, 352^a, 352^b, 353^a (6 kez), 353^b (5 kez), 354^a (8 kez), 359^a, 363^b, 365^b, 366^a, 367^b.

Rasūl-i Ekrem: 280^a (4 kez), 280^b (2 kez), 281^a, 281^b (3 kez), 282^a (4 kez), 282^b (2 kez), 283^a, 283^b, 284^a, 284^b (2 kez), 285^a (2 kez), 286^a, 286^b (3 kez), 287^a, 287^b (4 kez), 288^a (3 kez), 288^b (2 kez), 289^a (2 kez), 289^b, 290^a, 291^a, 292^a (2 kez), 292^b (2 kez), 293^a (5 kez), 293^b (3 kez), 294^a, 294^b (2 kez), 295^b (2 kez), 296^a, 296^b, 298^a, 299^b (4 kez), 300^a (3 kez), 300^b, 301^a (2 kez), 302^a (3 kez), 302^b, 303^a (3 kez), 303^b (2 kez), 304^b, 305^b (2 kez), 306^a, 307^a, 307^b (3 kez), 308^a, 308^b (4 kez), 309^a (2 kez), 309^b, 310^a, 311^b (4 kez), 313^a (2 kez), 313^b (3 kez), 314^a (2 kez), 314^b, 315^b (3 kez), 316^b, 317^a (2 kez), 317^b (4 kez), 318^a (3 kez), 319^a (5 kez), 320^a, 320^b (4 kez), 321^a (3 kez), 321^b (4 kez), 322^a (2 kez), 322^b, 323^a (2 kez), 323^b (5 kez), 324^a (2 kez), 324^b (4 kez), 325^a (3 kez), 325^b (7 kez), 326^b, 327^a (4 kez), 327^b (3 kez), 328^b (3 kez), 329^a (3 kez), 329^b (4 kez), 330^a (3 kez), 330^b (6 kez), 331^a (3 kez), 331^b (3 kez), 332^a (3 kez), 333^a (3 kez), 333^b (2 kez), 334^a (2 kez), 334^b (2 kez), 335^b (2 kez), 336^a (4 kez), 336^b (3 kez), 337^a (2 kez), 337^b, 338^a (4 kez), 338^b (2 kez), 339^a (2 kez), 339^b, 340^a (2 kez), 341^a (3 kez), 341^b, 342^b (4 kez), 343^b, 344^a (3 kez), 347^b, 348^b (3 kez), 349^b (2 kez), 350^a, 350^b (3 kez), 352^a, 352^b, 353^b, 354^a (2 kez), 355^a (2 kez), 355^b (2 kez), 356^b (3 kez), 357^b (2 kez), 358^b (2 kez), 359^b, 360^b (3 kez), 361^a (2 kez), 361^b (3 kez), 362^a (3 kez), 362^b (3 kez), 363^a (2 kez), 363^b (3 kez), 364^a, 364^b (2 kez), 367^b, 369^a (2 kez).

Rasūlū's-Şekaleyn: 320^a, 344^a.

Risālet-penāh: 281^b, 340^a, 342^a, 343^a, 343^b, 346^a, 350^b, 352^b, 363^b, 364^b, 366^a.

Ser-dār-ı Enbiyā: 327^a, 331^b, 333^b, 334^b.

Ser-dār-ı Qāfile-i Enbiyā: 323^a, 362^a.

Ser-defter-i Enbiyā: 351^b.

Server-i Enām: 281^b, 287^b, 303^a, 307^b, 310^a, 311^b, 313^a, 315^b, 317^b, 318^a, 319^b, 321^a, 323^b, 324^a (2 kez), 325^b, 326^a, 326^b, 327^a, 328^b (2 kez), 330^b, 331^b, 332^a (2 kez),

333^a, 334^a, 336^a, 339^a, 340^a, 340^b, 341^a, 343^b, 346^b, 347^b, 348^a, 348^b, 349^b, 350^b, 352^b, 354^a, 355^a, 356^a, 357^a, 360^b, 361^b, 362^a, 362^a, 364^b, 369^a.

Server-i Her Dü ' Ālem: 321^b.

Server-i ' Ālem: 334^b, 340^a, 357^a, 362^a.

Seyyid-i Kā'ināt: 322^a.

Seyyid-i Kā'ināt: 322^a.

Seyyidü'l-beşer: 350^a.

Seyyidü'l-enām: 298^b, 371^a.

Seyyidü'l-evvelīn ve'l-āḥirīn: 342^a.

Seyyidü'l-mürselīn: 322^b, 352^b, 370^a.

Seyyidü'l-'ālemin: 354^a.

Sultān-ı Enbiyā: 365^b, 366^a.

Sultān-ı Evren-i Nübüvvet: 330^a.

Sultān-ı Kevneyn: 363^a.

Sultān-ı Serā: 345^b.

Sultān-ı ve mā erselnāk: 342^b.

Şāh-ı Cihān: 340^b.

Şāh-ı Risālet: 352^b.

Şehinşāh-ı Dīn-i Penāh: 340^a.

Şehinşāh-ı Dü ' Ālem: 351^a.

Şeh-süvār-ı Enbiyā: 310^a, 333^a, 352^b.

Zāt-ı ' Ālī-simāt: 299^a, 347^b.

İncelenen 280-376 numaralı varaklarda, Hz. Peygamber dışında ismi geçen şahıslar alfabetik olarak şu şekilde sıralanmıştır:

Ādem ' aleyhi's-selām : 323^b.

Aḥmed bin Ḥanbel: 355^b, 356^a (4 kez).

Aḥmed bin Muḥammedü's-Şūfī: 340^b.

Aḥmed bin Sa'id: 356^a.

Aḥmed er-Rifā'i: 343^a (2 kez).

Aḥmed-i Muḥtār: 341^a, 351^a, 360^a, 367^a.

Ākşehirī: 355^a, 355^b, 358^b, 364^a.

Āl-i Hāṭib: 319^a (2 kez).
Bācī: 311^b, 359^a, 359^b.
Baḥīratü't-Ṭay: 281^b.
Bedr bin Cemā' a: 365^b
Bedr bin Ferḥūn: 289^b, 369^a.
Beḡāş: 306^b (2 kez).
Bekīr el-Ḳāsimī: 341^a.
Bekrī: 284^a.
Benī Rebī' a bin ' Āmirden: 286^b.
Benī Vāḳıf bin İmri 'u'l-Ḳays bin Mālik bin el-Evs: 286^a.
Beşīr bin Nu' mān: 305^a.
Beyhaḳī: 314^a, 323^b, 324^a.
Beyzāvi: 282^b.
Bezzār: 324^a.
Bilāl bin Hāriş el-Müzenī: 282^a.
Bilāl bin Hāriş: 304^b.
Bilāl bin Rebāḥ: 325^b.
Bilāl-i Habeşī: 296^a, 326^a (5 kez), 326^b (3 kez), 356^b (2 kez).
Burhān bin Ferḥūn: 287^b, 355^b, 361^a.
Cābir bin ' Abdu'llāh: 352^a.
Ca' fer bin Ebī Ṭālib: 291^a, 306^b.
Ca' fer bin Külāb: 308^b.
Ca' fer bin Muḥammed: 360^b.
Ca' fer bin Yaḥyā el-Berr: 302^b.
Ca' fer-i Şādık: 303^b.
Cemāl er-Rīmī: 329^b.
Cemmāz bin Şeyḥa: 289^b.
Cevherī: 293^b.
Ḍaḥḥāk el-Kilābī: 286^b.
Dāreḳuṭnī: 318^a (3 kez), 319^a.
Ḍarīr: 342^b.
Dāvud bin Ebī Şāliḥ: 327^b.

Dāvud bin Kays: 325^b.
Derāverdi: 287^a, 311^a.
Deyn: 301^b (2 kez).
Dūm bin İsmā‘īl: 281^a.
Dūmā: 281^a (2 kez), 281^b.
Ebā el-‘Abbās: 342^b.
Ebā Hāzm: 358^b.
Ebā Hüreyre: 304^b, 312^b (2 kez), 315^b, 319^a, 321^a, 321^b, 322^b.
Ebā İshāq: 340^b.
Ebā Muḥammed bin ‘Abdü’s-selām bin ‘Abdu’r-raḥmān el-Ḥüseynī el-Fāsī:
340^b.
Ebā ‘Abdu’llāh Muḥammed bin Ebī el-Emān: 341^a.
Ebā ‘Abdu’llāh: 336^a, 341^a, 362^b.
Ebā Sa‘īd el-Ḥudrī: 293^a, 331^a (2 kez), 351^a.
Ebān bin ‘Osmān: 305^a.
Ebī Baṣīr: 301^a.
Ebī el-Ḳāsim Ṣābit bin Aḥmed el-Bağdādī: 340^b.
Ebī Ḥayseme: 357^b.
Ebī Kuseyṭ ve el-‘Atebi: 355^a.
Ebī Muḥammed es-Sübkeri: 367^b.
Ebī Mūsā el-İṣfahānī: 337^a, 354^b.
Ebī Mūsā: 282^a (2 kez), 295^b, 337^a, 354^b.
Ebī ‘Abdu’llāh bin Ḥufeyf: 339^b.
Ebī ‘Alḳame el-Feravī el-Kebīr: 337^b.
Ebī ‘İmrānū’l-Mālikī: 330^b.
Ebī Üseyd: 293^a.
Ebi’l-Fütūḥ: 351^a.
Ebi’l-Ġanāyim: 351^a.
Ebi’l-‘Abbās bin Nūfeys el-Muḳrī Ḍarīr: 342^b.
Ebū Bekir el-Ḥuffāf: 350^a.
Ebū Bekr el-Esrem: 355^b, 356^a.

Ebū Bekr: 289^b, 290^a, 311^b, 327^a (3 kez), 337^a, 339^b (2 kez), 350^a, 353^a, 353^b (2 kez), 363^b, 366^b.

Ebū Benāne: 356^b.

Ebū Ca' fer el-^c Uḡaylī: 319^a.

Ebū Ca' fer el-^c Uḡaylī: 319^b.

Ebū Dāvud eṭ-Ṭayālīsī: 318^a.

Ebū Dāvud: 311^b, 318^a, 321^a, 324^a, 331^a.

Ebū el-Leys: 337^b.

Ebū Eyūb es-Sicistānī: 337^a.

Ebū Eyyūb Enṣārī: 307^b, 356^b (2 kez).

Ebū Ḥanīfe: 327^b, 328^a, 328^b (2 kez), 331^b (2 kez), 337^a, 337^b (2 kez).

Ebū Leys es-Semerḡandī: 328^b.

Ebū Maḡled: 360^a.

Ebū Maṣṣūr el-Kirmānī: 336^b.

Ebū Maṣṣūr: 297^a, 336^b.

Ebū Ma' rūf: 294^b.

Ebū Mūsā el-Eṣ' arī: 284^a.

Ebū Naṣır: 296^b.

Ebū Neyzer: 301^a.

Ebū 'Abdu'llāh Muḡammed bin Ebī Zūr' a eṣ-Şūfī: 339^b.

Ebū 'Abdu'llāh Muḡammed bin 'Abdu'llāh bin el-Ḥüseyn el-Ḥanbelī: 336^b.

Ebū 'Abdu'llāh Muḡammed Ebū'l-Ḥuzāf: 347^b (2 kez).

Ebū 'Ubeyd el-Bekrī: 284^b, 286^b.

Ebū 'Ubeyde İbn 'Abdu'llāh bin Zem' a bin Esved bin Muṭṭalib ez-Zem' ā:
294^a.

Ebū 'Ubeyde: 281^b, 294^a (2 kez).

Ebū Sa' id 'Abdü'l-melik bin Muḡammed bin İbrāhīm en-Nīsābūrī'l- Ḥargūṣī:
320^a.

Ebū Süfyān bin el-Ḥāriṣ bin 'Abdu'l-muṭṭalib: 314^b, 316^b.

Ebū Süleymān Dāvūd eṣ-Şāzeli: 364^b.

Ebū Ya' lā: 323^b.

Ebū Zeyd: 300^a.

Ebū'l-Faẓl el-Cevherī: 365^b.
Ebū'l-Ferec en-Nehrevānī: 311^b.
Ebū'l-Feth: 319^a (2 kez).
Ebū'l-Ḥasan: 284^b.
Ebū'l-Ḥayru'l-Akṭī: 339^b.
Ebū'l-Ḥüseyn bin Yaḥyā bin el-Ḥüseyn bin Ca'fer bin 'Abdu'llāh el-Ḥüseynī:
356^b.
Ebū'l-Kāsim: 280^a, 337^a, 339^a, 340^b.
Ebū's-Siyāde 'Abdu'llāh 'Afīfe'd-dīn bin Muḥammed Aḥmed el-Maṭrī: 368^a.
Ebū's-Şeyḥ: 338^b.
Ebū't-Ṭayyib: 324^b, 331^b.
Eḥī Benī 'Aṭiyye bin Zeyd: 291^a.
el-Ḥanīfe Kemāl İbnü'l-Hümām: 337^b.
Enes bin Mālik: 298^b, 319^a, 338^a, 355^b, 363^b.
Esāf bin 'Adiyy Ḥārişī: 284^a.
Esedī: 285^b, 288^b, 289^a, 290^b, 296^a, 304^b, 305^b, 307^a, 309^b, 316^a.
Eşma'ī: 284^a, 284^b, 296^b, 298^a, 306^b, 307^a, 308^a, 308^b, 354^a (2 kez).
Esved: 328^b.
eş-Şeyḥ İmāmu'l-'Ārif Ebū Muḥammed bin Abdu'llāh 'Ömer bin Mūsā el-
Beskerī: 368^a.
Evs bin Evsī: 323^b.
Ezherī: 301^b.
Fāṭıma bint-i Esed: 333^b, 334^a, 355^a, 366^b (2 kez).
Fāṭımatü'z-Zehrā: 325^b, 341^a (2 kez), 355^b, 356^b.
Ġarām: 283^b, 296^a.
Ḥārezmī: 289^a.
Ḥābeşī: 299^a.
Hacerī: 285^b, 292^b, 296^a, 296^b, 309^a, 312^b.
Ḥāfız bin Ḥacer: 287^a, 304^a.
Ḥāfız Ebā Sa'īd es-Sem'ānī: 329^b.
Ḥāfız Ebī Mūsā el-İşfahānī: 337^a, 354^b.
Ḥāfız Ebū 'Abdu'llāh Muḥammed bin Mūsā bin Nu'mān: 329^b.

Ḥāfız Ebū ‘Abdu’llāh Muḥammed bin Mūsā bin Nu‘mān: 329^b.
Ḥāfız el-Münzirī: 280^a, 323^b.
Ḥāfız Yerḳānī: 319^a.
Ḥāfız Zeynū’d-dīn el-Ḥüseynī: 330^a.
Ḥāfız ‘Abdu’l-Ġanī: 326^b.
Ḥālīd bin ‘Ukbe: 300^a.
Ḥālīd bin Velīd bin Ḥārīṣ bin Ḥakem bin ‘Āṣ: 325^b.
Ḥālīd bin Velīd: 281^b (4 kez), 344^b.
Ḥalīl el-Mālīḳī: 361^b.
Ḥalīm: 355^b.
Ḥamrān: 311^b.
Ḥamza bin ‘Abdu’l-muṭṭalib: 286^b, 301^a (3 kez), 361^b, 367^a.
Ḥārīṣ bin Ekele: 297^a.
Ḥārīṣ bin el-Ḥazrec: 291^b.
Ḥārīṣ bin Sehl bin Evs: 286^a.
Hārūn Reṣīd: 285^a.
Ḥasan Baṣrī: 335^a.
Ḥasan bin ‘Alī: 309^a, 326^a, 360^b (2 kez).
Ḥasan bin Zeyd: 296^b.
Ḥasan bin Ziyād: 328^b.
Ḥassān bin Ṣābit: 286^a, 290^a.
Ḥaṭīb: 356^b.
Ḥaṭṭābī: 293^b.
Ḥavvā: 339^a.
Ḥazret-i Şafiyye: 288^b (2 kez), 360^b (2 kez), 361^a (2 kez).
Heysem bin Ebī ‘Adī: 285^a.
Hişām bin ‘Abdu’l-Melik: 287^b.
Ḥuḍayr bin Semmāk: 284^a.
Ḥüseyn bin ‘Alī: 300^b, 301^b, 304^b, 326^a.
Ḥüseyn bin Zeyd: 310^b.
İbn Baṭṭāl: 287^a.
İbn Cellād: 339^a.

İbn Cemā^c: 337^b, 356^b, 358^a.
İbn Cübeyr: 294^a, 298^a, 304^a.
İbn Ebī Cüdeyr: 312^a.
İbn Ebī'd-Dīnār: 319^a.
İbn Ebī'ş-Şayf el-Yemānī: 357^b.
İbn Edībe: 312^a.
İbn Ferhūn: 353^a.
İbn Fūdeyk: 354^a.
İbn Ḥabīb: 308^a, 311^a, 324^a, 331^b, 337^a, 352^b, 353^a.
İbn Ḥacer: 284^a, 299^a, 357^b, 362^a.
İbn Ḥamīd: 336^a.
İbn Ḥanīf: 333^a, 333^b (4 kez).
İbn Herme: 292^b (2 kez), 300^a, 304^b.
İbn Hişām: 280^b, 282^a, 287^a, 301^a.
İbn Huzeyme: 287^a.
İbn İshāk: 282^b, 283^a, 286^b, 287^a, 289^b, 292^a, 293^a, 293^b, 296^a, 302^a, 302^b, 310^a,
312^b, 313^a, 314^a.
İbn Kudāme: 356^a.
İbn Küseyyir: 295^a.
İbn Māce: 287^a.
İbn Mende: 320^a.
İbn Merzūk: 302^b, 306^b.
İbn Mes^cūd: 321^b.
İbn ^cAbbās: 319^b, 320^a, 322^a, 330^b, 335^b.
İbn ^cAbdu'l-hādī: 322^b.
İbn ^cAcīl el-Yemenī: 348^a.
İbn ^cAdī: 318^a.
İbn ^cAsākir: 319^b, 320^a, 326^b, 338^a, 340^b, 355^a, 355^b, 360^a, 363^a, 364^b.
İbn ^cAvn: 327^a.
İbn ^cAyniyye: 299^a.
İbn ^cÖmer: 282^a, 286^a, 317^b, 318^a (2 kez), 321^b, 327^a (3 kez), 327^b, 337^b, 355^b
(2 kez), 356^a (2 kez), 356^b, 361^b.

İbn ʿUkbe: 316^b.
İbn ʿUtbe: 291^b.
İbn Reşid: 358^b, 359^a.
İbn Revāḥa: 288^a.
İbn Saʿd: 281^b, 293^a, 294^b, 301^a, 306^b, 310^b.
İbn Seyyidü'n-nās: 286^b.
İbn Şeybe: 287^a, 288^a, 295^a, 305^a, 306^a, 311^b, 355^a.
İbn Teymiyye: 356^b.
İbn Üzeyne: 295^a.
İbn Vedḍāḥ: 304^b, 312^a.
İbn Vehb: 336^b.
İbn Yaḥyā: 288^a, 356^b.
İbn Yūnusü'l-Mālikī: 337^a.
İbn Zebbāle: 281^a, 286^a, 287^b, 291^b, 293^a, 294^a, 294^b, 302^a, 338^a.
İbn-i Ġassān: 283^b.
İbnu'l-Aʿrābī: 295^a.
İbnu'l-Eṣṣīr: 305^a.
İbnu'l-Eşref: 300^a.
İbnu'n-Neccār: 280^a.
İbnü'l-Faḫīh: 281^a, 289^a, 298^a.
İbnü'l-Hādī: 356^a.
İbnü'l-Kelbī: 281^a, 284^b, 296^a, 306^b, 312^a.
İbnü'l-Mevālī el-Medenī: 285^b.
İbnü'l-Mevāz: 337^a.
İbnü'l-Münkedir: 357^b.
İbnü'n-Nuʿmān: 336^a, 340^b, 342^b.
İbnü's-Sekenī: 318^a.
İbnü's-Sikkīt: 283^b, 290^b, 306^a, 314^a.
İbrāhīm bin Beşār: 323^a.
İbrāhīm bin Caʿfer: 289^b.
İbrāhīm bin Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem: 360^b, 361^a.
İbrāhīm el-Ḥalebī: 337^a.

İbrāhīm İbn Sa‘īd: 340^b.
İmām Aḥmed: 299^b, 355^b, 356^a, 357^b.
İmām Bācī: 359^a, 359^b.
İmām Beyhaqī: 323^b, 324^a.
İmām Bezzāz: 317^b.
İmām Ebū Bekr bin el-Muḳrī: 338^b.
İmām Ebū Ḥanīfe: 328^b, 331^b (2 kez).
İmām ez-Zehebī: 299^a (2 kez).
İmām Ġazālī: 330^a, 350^a, 361^b, 367^b.
İmām Ḥākim: 317^b.
İmām Mālik: 280^b, 282^a, 330^b, 331^b, 336^a (2 kez), 336^b, 337^a (2 kez), 353^a, 355^b, 358^b, 359^a (4 kez), 359^b, 362^a, 362^b (2 kez), 363^b.
İmām Müsellem: 363^a.
İmām Müslim: 363^a.
İmām Nesefī: 354^b.
İmām Nevevī: 280^a, 304^a, 314^b, 337^a, 350^a, 353^a, 353^b (3 kez), 354^b, 355^a, 355^b, 356^a (2 kez), 359^b, 360^b, 361^b, 363^a (3 kez), 364^a, 364^b, 367^a.
İmām ‘Alī: 317^a (2 kez), 320^a.
İmām ‘Ömer: 315^b.
İmām Sübkī: 326^b, 327^a, 327^a, 328^b (2 kez), 329^b, 330^b (2 kez), 331^a, 331^b, 337^b, 356^b, 359^b.
İmām Şāfi‘ī: 355^b, 361^b, 362^b.
İmām Yāqūt: 302^a.
İmām-ı A‘zam Ebū Ḥanīfe: 328^a.
İmām-ı Ḥanbelī: 328^a.
İmām-ı ‘Alī: 313^a, 329^b.
İmāmu’l-‘Allāme: 367^b (2 kez).
İmāmü’l-Veliyyü’l-‘Ārif: 367^b.
İmriü’l-Kaysi: 297^a.
İsmā‘īl bin Ca‘fer eş-Şādık: 361^a (2 kez) .
İsmā‘īl bin ‘Abdu’r-Raḥmān es-Süddī: 288^b.
İsmā‘īl Kādī: 321^b.

İsmā'īl: 281^a (2 kez) .
Kāḍī Hüseyn: 360^b.
Kāḍī Ebū't-Tayyib: 331^b.
Kāḍī Hüseyn: 331^b.
Ka' b bin el-Eşref: 291^b, 292^a.
Ka' b bin Mālik: 294^b.
Ka' bu'l-Aḥbār: 327^a (5 kez).
Kāyine bin Mühlīl bin İrame bin 'Ubeyl: 280^a.
Kays bin Ḥaṭīm: 290^a.
Kays bin Rifā' : 286^a.
Kays ibn 'Aşım: 350^a.
Kemāl ibn Hümām: 361^b.
Keşir bin Zeyd: 327^b, 356^b.
Kirmānī: 337^b, 350^a, 351^b (2 kez), 352^b.
Küseyyir bin 'Abbās: 303^b.
Leys bin Sa' d: 331^a.
Maḥmūd bin Müslime: 313^b.
Maḥrīzī: 308^b (2 kez).
Mālik bin Sinān: 287^a, 361^a.
Māriye: 305^b (2 kez).
Maṭrī: 280^a, 282^b, 284^a, 293^b, 298^a, 301^b, 304^a, 308^b, 337^b, 338^a, 353^b, 368^a.
Mecdi: 280^a, 281^b, 284^a (2 kez), 284^b, 285^b, 286^a, 288^a, 289^a, 290^b, 291^a, 293^a (2 kez), 294^b (2 kez), 295^b (2 kez), 296^a, 297^b, 299^b, 301^b, 302^a, 302^b, 303^b (2 kez), 304^a (3 kez), 304^b, 308^b, 309^b, 311^a, 312^b (3 kez), 317^a, 353^b, 354^a (2 kez), 354^b, 360^b, 362^b.
Medāyini: 304^b.
Meḥāmili: 331^b.
Melik-i Ḥabeşe: 301^a (2 kez).
Melik-i Tübbā': 284^b, 285^b, 289^a, 297^b, 306^a, 312^a, 317^a.
Me' ārif bin Kuteybe: 312^b.
Mervān bin Ḥakem: 356^b.
Mervān: 305^b, 306^b (4 kez), 309^b, 327^b (3 kez).
Muğire: 325^b.

Muḥammed bin eḍ-Deḥḥāk: 302^a.
Muḥammed bin Eshel-i Aḥvel: 308^b.
Muḥammed bin Ḥarbū'l-Hilālī: 329^a.
Muḥammed bin Ḥarīrī: 286^b.
Muḥammed bin Münkedir: 338^b.
Muḥammed bin Müsellemetü'l-Mālīkī: 331^a.
Muḥammed bin 'Alī: 360^b.
Muḥammed bin Şālīḥ bin 'Abdu'llāh bin Mūsā el-Ḥasanī: 290^b.
Muḥammed bin Vāsī': 361^b.
Muḥammed Şālīḥ: 347^a.
Muḥammedü'l-Beskerī: 369^a.
Mu'āviye: 288^b, 301^b, 302^a (2 kez), 305^a (2 kez), 306^b.
Mu'āz bin Cebel: 299^b.
Mu'cem bin Muḥrīde bin 'Ömer: 318^a.
Murtaẓā: 290^b, 301^a (2 kez), 306^a, 317^a, 320^a, 339^b, 366^b.
Mūsā bin 'İmrān: 283^b (2 kez), 285^a, 308^b, 323^b (2 kez), 325^a, 345^b.
Mūsā bin 'Uḳbe: 306^a.
Mūsā 'aleyhi's-selām: 315^a.
Muṣab bin ez-Zübeyr: 315^a.
Muṣ'ab bin 'Abdu'llāh: 357^b.
Muṣ'ab bin 'Umeyr: 300^b.
Muṭṭalib bin 'Abdu'llāh bin Ḥanṭeb: 356^b.
Müseylemetü'l-Kezzāb: 314^b.
Mütevekkil: 290^b.
Nābiḡa: 290^a (3 kez), 290^b.
Nāfi' bin 'Amr: 329^a.
Nāfi': 327^a.
Naşır: 294^a, 296^b, 298^b.
Nāşiru'd-dīn Ebū'l-Ferec Muḥammed bin İmāmu'l-'Allāme Kāḍı Tayyibe
Zeyne'd-dīn Ebī Bekr bin el-Ḥüseynü'l-'Oṣmānī el-Merāḡī: 367^b.
Naşīb: 285^a.
Naşr bin Nizār: 284^b.

Naşre'd-dīn el-Ġavri: 360^b.
Necāşī: 301^a (2 kez).
Nefīs bin Muḥammed bin Mevālī el-Enşārī: 314^a.
Nefsü'z-Zekiyye: 290^b, 298^b, 310^a, 361^a.
Negāşī: 306^b (2 kez).
Nesā'ī: 321^b, 333^a.
Nu' māt bin Beşir: 305^a.
‘Abbās bin Mirdās: 292^a.
‘Abbās bin ‘Abdu'l-muṭṭalib: 287^a, 360^b (2 kez), 336^a, 360^b (2 kez), 361^a (2 kez), 366^b.
‘Abbās: 287^a, 302^a.
‘Abdu'l-ġaffār: 308^a.
‘Abdu'l-ḥaḳ: 303^b.
‘Abdu'l-ḳays: 350^a.
‘Abdu'llāh bin Ebī Bekr bin Ḥazm: 331^b.
‘Abdu'llāh bin Ebī Pelīdī: 282^b (2 kez) .
‘Abdu'llāh bin Ḥāriş: 313^a.
‘Abdu'llāh bin Ḥasan bin Ḥasan İbn ‘Alī bin Ebī Ṭālib: 294^a.
‘Abdu'llāh bin Ḥasan ed-Dimyātī: 341^b.
‘Abdu'llāh bin Ḥasan: 290^b, 294^a, 341^b.
‘Abdu'llāh bin Mes'ūd: 324^a.
‘Abdu'llāh bin Muḥammed bin ‘Uḳayl bin Ebī Ṭālib: 359^b.
‘Abdu'llāh bin ‘Abbās: 295^a, 331^b.
‘Abdu'llāh bin ‘Amr bin ‘Oşmān: 288^a, 294^a.
‘Abdu'llāh bin ‘Ubey: 282^b, 293^a.
‘Abdu'llāh bin Revāḥa: 310^b.
‘Abdu'llāh bin Ümeyye bin Muġire: 314^b.
‘Abdu'llāh bin Zeyd el-Muḳrī: 321^a.
‘Abdu'l-melik bin Hişām: 308^b.
‘Abdu'l-melik: 297^b.
‘Abdu'l-‘azīz bin ‘Ömer: 316^b.
‘Abdu'r-Raḥmān bin Ebī Leylā: 282^a.

- ‘Abdu’r-raḥmān bin ‘Avf: 304^b, 307^a, 334^a (2 kez).
- ‘Abdu’r-raḥmān bin Şābit: 311^b.
- ‘Abdu’r-Rezzāk: 286^a, 325^a.
- ‘Abdü’l-ḥaḳ: 322^a.
- ‘Abdü’l-melik bin Mervān: 310^b.
- ‘Abdü’l-melilk: 320^a.
- ‘Abdü’r-rezzāk: 327^a.
- ‘Abdü’s-selām bin el-Ḳāsım es-Saḳalī: 342^a.
- ‘Aḳīl bin ‘Alḳame: 315^a.
- ‘Alā-i İbn Ḥālīd: 286^b.
- ‘Alī bin Ebī Ṭālib: 288^a, 290^b, 294^a, 301^a, 304^b, 325^b, 329^b, 339^b, 370^a.
- ‘Alī bin eṣ-Şavāf: 356^a.
- ‘Alī bin Ḥüseyn: 301^b, 337^b, 360^b.
- ‘Alī bin İbrāhīm Būsirī: 342^a.
- ‘Alī ‘Ureyḍ bin Ca‘fer: 298^b (2 kez), 299^a.
- ‘Alḳame: 328^a.
- ‘Allāme Fazle’-d-dīn el-Ḳāḍı: 360^b, 361^a.
- ‘Ammār: 294^a.
- ‘Amr bin Cābir el-Fihri: 292^b.
- ‘Amr bin el-‘As: 282^a.
- ‘Amr bin Ḥazm: 296^b.
- ‘Amr bin Kilāb: 296^b, 310^b.
- ‘Amr bin Meymūn: 328^b.
- ‘Ā’işe: 322^a, 366^b, 367^a.
- ‘Āşım bin ‘Adī bin el-‘Aclān: 297^a.
- ‘Aşḳī: 298^a, 318^b, 320^b, 326^b, 332^b, 340^a, 344^a, 344^b, 345^b, 346^a (3 kez), 358^a, 358^b, 359^b (2 kez), 361^a, 364^a, 365^b, 367^a, 369^a.
- ‘Aṭıyye bin Zeyd: 291^a, 294^a.
- ‘Avsece bin Ḥarmelee: 296^b.
- ‘İsā bin Meryem: 299^b.
- ‘İsā ‘aleyhi’s-selām: 335^b (2 kez).
- ‘İsmā‘īl bin Ya‘ḳūb et-Teymī: 357^b.

‘İyāz: 286^a, 293^b, 297^a (2 kez), 298^b, 301^b, 303^a, 304^a, 304^b, 305^a, 309^a, 311^a, 317^b (2 kez), 331^a, 336^a, 336^b, 355^a, 356^a, 359^a.

‘İz bin Cemā‘ a: 354^b, 356^a (2 kez), 365^b.

‘Osmān bin Huneyf: 333^a.

‘Osmān bin ‘Affān: 285^a, 306^a, 311^a, 312^a, 325^a (3 kez), 333^a (4 kez), 333^b, 360^b, 361^a.

‘Ömer bin el-Hattāb: 280^b (2 kez), 291^a, 294^a, 299^b, 303^a, 309^a, 314^b, 317^a, 318^a, 325^b, 326^a, 327^a (8 kez), 327^a (5 kez), 332^a, 336^a, 337^a, 339^b (3 kez), 353^a, 353^b (2 kez), 361^a, 366^b.

‘Ömer bin Hālid: 356^b.

‘Ömer bin Mūsā el-Beskerī: 368^a.

‘Ömer bin ‘Abdu’l-‘azīz: 285^a, 315^a (2 kez), 315^b, 327^a.

‘Ömer Cefrī: 319^b, 360^a.

‘Ömer el-Fārūq: 337^a.

‘Ömer ‘Abdu’r-rasūl: 344^b.

‘Ömeru’l-Fārūq: 337^a, 353^b (2 kez), 366^b.

‘Uḳbe bin Ebī Mu‘ayt: 296^b.

‘Urve: 285^a (3 kez).

Ruḳiyye: 288^a.

Şābit bin Benī Dubey‘ a: 309^a.

Şābit bin Ḳays: 363^b (2 kez).

Şafānī: 301^a.

Şafiyye: 288^b (2 kez), 360^b (2 kez), 361^a (2 kez).

Şagānī: 303^b, 304^a.

Şāhib-i Tārīḥ: 280^b, 286^a, 291^a, 293^b, 294^b, 295^a (2 kez), 297^a, 303^a, 304^a, 307^b, 311^a, 317^b, 319^a, 322^a, 329^b, 333^b, 336^b, 338^a, 340^b, 344^a (2 kez), 353^b, 354^a, 354^b, 355^a, 356^a, 358^a (2 kez), 361^b, 362^a, 364^b, 367^a, 369^a (3 kez).

Sālim bin ‘Abdu’llāh: 287^b.

Sa‘d bin Ebī Vaḳḳāş: 305^b, 306^a.

Sa‘d bin Mu‘āz: 305^a.

Sa‘d bin ‘Ubāde: 315^b.

Sa‘d: 289^b (2 kez), 303^b.

Sa'īd bin el-Müseyyeb: 287^a, 325^a (5 kez), 325^b, 356^a.
Sa'īd el-Ḥudrī: 293^a, 331^a, 351^a.
Şayfī: 284^b.
Serūcī el-Ḥanefī: 356^a.
Seyyid Aḥmed Rifā'ī: 323^a, 343^a.
Sultān 'Abdu'l-mecīd ḥān: 299^a.
Süheyl: 303^b (2 kez).
Süleymān bin 'Abdü'l-Melik: 289^a, 308^a, 316^b.
Süleymān bin Süheym: 323^a.
Süleymān: 294^a.
Süveyḳa: 290^b (10 kez) .
Şemse'd-dīn Şavāb: 341^a.
Şerīf: 347^a.
Şeyḫ Bekir: 304^a.
Şeyḫ Bekrī: 295^b.
Şeyḫ Cemāle'd-dīn Maṭrī: 308^b.
Şeyḫ Ebū 'Alī: 331^a.
Şeyḫ Ḥālīd: 326^a.
Şeyḫ Müberrid: 312^b.
Şeyḫ Naşre'd-dīn: 281^a, 284^b, 289^a, 305^b.
Şeyḫ 'İmrānī: 284^a.
Şeyḫ 'İzze'd-dīn 'Abdu's-selām: 360^a.
Şeyḫ Şālīḫ 'Abdu'l-kādir et-Tüneysī: 341^b.
Şeyḫ Şemse'd-dīn ez-Zehebī: 312^a.
Şeyḫu'l-Merāḡī: 305^a.
Şeyḫu's-seyf: 334^b.
Şeyḫu'z-Zeccācī: 281^a.
Şiblī: 299^a.
Şücā' bin Vehb el-Esedī: 290^b.
Tirmizī: 333^a.
Tuḥfe bin 'Asākir: 356^b.
Ṭaberānī: 299^b, 316^b, 318^a (2 kez), 332^b, 333^a, 338^b, 339^a.

Ṭāhir ibn Yaḥyā el-Ḥüseynī: 356^b.
Ṭalḥa bin Muḥammed: 337^a.
Ṭalḥa bin ‘Abdu’llāh: 305^a.
Ṭayyibu’n-Nāşirī: 357^b.
Übey bin Ka‘b: 310^a.
Ükeydirü’l-Melik: 281^b (10 kez), 282^a (3 kez).
Ümmü Şevb: 286^b.
Ümmü’l-mü’minin ‘A’işe radıya’llāhu ‘anhā: 334^b (2 kez).
Üsāme bin Zeyd: 288^a, 315^b.
Üşeyd bin Seleme bin Kuraṭ: 286^b.
Vākıdī: 284^a, 296^a.
Vāsidi: 285^a.
Vehb bin Mālik: 280^b.
Velīd bin ‘Uḳbe bin Ebī Süfyān: 301^b.
Veṭīḥ ibn Māzen: 316^b.
Yaḥyā bin el-Ḥasan bin Ca‘fer el-Ḥüseynī: 320^a.
Yaḥyā bin Sa‘īd: 356^a.
Yaḥyā bin Ṭālib: 298^a.
Yaḥyā bin Yaḥyā: 327^a.
Yaḥyā el-Ḥüseynī: 354^a.
Yaḥyā: 288^a, 320^b, 337^b (2 kez).
Yāḳūtī: 282^b, 286^a, 286^b, 288^b, 290^b, 293^b, 302^b, 304^a, 306^a, 307^b, 308^a, 314^b.
Zebāle binti Mes‘ūd bin el-‘Amālīḳ: 286^b.
Zemaḥşerī: 292^b, 304^b (2 kez), 313^a.
Zeyd bin Erḳam: 363^a.
Zeyd bin Ḥārīşe: 301^a, 305^a.
Zeyd bin ‘Abdu’llāh: 299^a.
Zeyd bin Şābit: 280^b.
Zeyne’l-Merāġī: 352^a.
Zeyne’l-‘Ābidīn: 298^b, 300^b, 337^b.
Zü’n-nün-ı Mışrī: 327^b.
Zübeyr bin el-‘Avvām: 301^b.

Zübeyr bin ‘Abdu’l-ber: 305^b.
Zübeyr bin: ‘Abdu’l-ber: 305^b.
Zübeyr: 285^b, 317^a.
Züheyr: 284^b.
Zühri: 287^a, 289^a.
Zü‘afānī: 355^b.

1.5.3.2. Mekân İsimleri

Aşkî Mustafa Efendi’nin eserinde pek çok mekândan bahsedilmesi hasebiyle çok sayıda mekân ismi zikredilmiştir. Çalışma konusunu oluşturması sebebiyle en çok bahsedilen mekân ismi 483 kez olmak suretiyle Medîne-i Münevvere olmuştur. İncelenen varaklarda, Medîne-i Münevvere’nin isimleri ile birlikte toplamda 1089 farklı mekân ve yer ismi geçmektedir. Medîne’den sonra en çok zikredilen isimler Mekke / Mekke-i Mükerreme (63 kere) ve Akîk (60 kere) olmuştur.

Varaklarda geçen mekân isimleri metinde geçtiği şekliyle alfabetik olarak şu şekildedir:

Aḥcār-ı Merā: 293^a.
Aḥcār-ı Zeyt: 287^a (3 kez).
Aḥveş: 312^b.
Anṭakya: 298^a.
A‘vāf: 291^b.
Arḥaşıyye: 306^b (2 kez).
Arim: 297^b.
Arz-ı Firās: 300^a.
Āzer Baycān: 283^b.
Baḥr-ı Kūlzūm: 308^b.
Baḳḳāl: 305^b.
Başra: 284^a, 284^b, 296^a, 306^b, 307^b (2 kez), 313^a.
Baṭn-ı Kuveyrān: 308^a.
Baṭn-ı Naḥl: 296^a, 313^a.
Baṭn-ı ‘Aḳīḳ: 292^b.
Baṭn-ı Rum: 284^b.

Bedā: 292^a (2 kez).

Bedr: 281^a (3 kez), 288^a (3 kez), 289^a (2 kez), 291^a (4 kez), 292^b, 293^b, 296^b, 308^a, 313^a, 314^a, 316^a, 357^a, 371^a.

Beḳī^c: 280^b, 285^a, 287^b (3 kez), 295^a (2 kez), 310^a, 342^a (2 kez), 360^b (5 kez), 361^a (4 kez), 361^b, 362^a (2 kez), 366^b (2 kez).

Beḳī^c-i Ğarḳ: 312^a.

Beḳī^c u'l-Ğarḳad: 287^b (3 kez), 295^a, 307^a.

Beḳī^c u'l-ḥayl: 280^b, 287^b.

Belāt: 287^a.

Belīl: 295^b.

Benī Beyāḍa: 283^a (2 kez), 288^b, 290^b, 300^a (2 kez).

Benī Ca^c fer bin İbrāhīm: 297^b.

Benī Cifān: 314^b.

Benī Çeşm: 291^b.

Benī Deḳī^c a: 293^a.

Benī Eḍā^c: 312^b.

Benī el-Cevn: 293^a.

Benī el-Ḥaḳīḳ: 302^b.

Benī en-Neccār: 296^b, 298^b.

Benī Esed: 284^b, 288^b, 312^b.

Benī Fezāre: 293^b.

Benī Ğanem: 303^b.

Benī Ḥadāre: 315^b.

Benī Ḥaffāf: 294^a.

Benī Ḥarām: 304^a, 308^b.

Benī Ḥāriş: 286^a, 293^a, 300^a, 309^a, 314^b.

Benī Ḥaṭme: 314^a.

Benī Ḥaṭme: 282^b, 302^b.

Benī Ḥudeyle: 310^a.

Benī Ḥuzeyme: 315^b.

Benī Kilāb: 300^b, 310^b.

Benī Küleyb: 282^a.

Benī Leḥyān: 302^b.
Benī Maḥda: 314^b.
Benī Neẓīr: 292^a.
Benī ʿAbdu'l-Eṣṣhel: 296^b, 305^b.
Benī ʿAbdu'l-ʿazīz bin ʿÖmer: 316^b.
Benī ʿAclān: 309^b.
Benī ʿĀmir: 286^a.
Benī ʿUbeyd: 282^a, 282^b (2 kez).
Benī ʿUẓre: 284^a (2 kez), 292^b.
Benī Sālīm: 292^b, 294^a.
Benī Saʿd bin Bekr: 295^b.
Benī Sāʿide: 293^a.
Benī Selīm: 288^a, 295^b.
Benī Sevād: 280^b, 312^b.
Benī Sevād: 312^b.
Benī Süleyṃ: 281^a, 285^b, 289^b (2 kez), 290^a (3 kez), 294^a (2 kez), 302^b, 306^a (2 kez), 316^b.
Benī Şeybe: 286^a.
Benī Ümeyye bin Zeyd: 297^b, 305^a, 317^a.
Benī Ümeyye: 297^b (2 kez), 305^a, 317^a.
Benī Üneyf: 307^b, 314^b (2 kez).
Benī Zürayḳ: 282^b, 286^a, 286^b.
Benū Ḥārīṣe: 284^a.
Benū Ḥateme: 295^b.
Benū ʿAbdu'l-Eṣṣhel: 284^a.
Berām: 299^b.
Beranī: 300^a.
Beṭḥā: 306^b.
Bevāt: 297^a.
Beydā: 293^b, 294^b.
Beyn: 295^a.
Beyne'l-Ḥarameyn: 298^a.

Beyt-i Şerîf: 283^b, 337^a.
Beytü'l-Muḳaddes: 304^b, 327^a.
Bilād-ı Evs: 304^b.
Bilād-ı Müzeyyene: 295^a (2 kez) .
Bilād-ı 'Uzre: 289^a, 313^a.
Bi'r-i A'cām: 314^a (2 kez).
Bi'r-i Biḍā'a: 289^b.
Bi'r-i Ebī Dekāne: 296^a.
Bi'r-i Ebī Eyyūb: 312^a.
Bi'r-i Erīs: 281^a, 291^b (2 kez).
Bi'r-i Eyyūb: 312^a.
Bi'r-i Ġadef: 304^a.
Bi'r-i Ġars: 310^a.
Bi'r-i Ḥarre: 350^a.
Bi'r-i Ḥaṭeme: 295^b.
Bi'r-i Mestūre: 307^a.
Bi'r-i Muṭṭalib: 315^a.
Bi'r-i 'Ammāre: 314^a.
Bi'r-i 'Azḳ: 311^b.
Bi'r-i Rıdvān: 307^a.
Bi'r-i Zervān: 286^b.
Birk: 309^b.
Buḥārā: 321^a.
Cār: 297^b.
Cebel-i Āra: 303^b, 308^a, 316^a.
Cebel-i Āyān: 300^a.
Cebel-i Eḥad: 300^b (2 kez).
Cebel-i Eş'ar: 316^b.
Cebel-i Mufriḥ: 345^a.
Cebel-i 'Arc: 298^a, 304^b.
Cebel-i 'Ayr: 288^a, 288^b, 300^b.
Cebel-i Rażvā: 312^b.

Cebel-i Sel' : 289^b (2 kez), 289^b (2 kez), 302^a.
Cebel-i Şerāt: 288^a.
Cebel-i Şūr: 288^b (2 kez).
Cebel-i Tayy: 281^b.
Cebel-i Tūr: 331^a.
Cebel-i Uḥud: 284^a, 292^a (3 kez), 292^b, 293^a (3 kez), 293^b (3 kez), 301^b, 302^a (2 kez), 303^a (2 kez), 304^b, 305^b, 306^a, 312^b (5 kez), 313^a, 314^a, 316^b (3 kez), 329^b, 361^a, 361^b (6 kez), 367^a.
Cebel-i Verḳān: 281^a, 286^a.
Cebel-i Zübābe: 291^b, 293^a.
Cerf: 286^b (2 kez), 287^b (2 kez).
Cevlān-ı Dimeşḳ: 286^a.
Cibāl-i Meḍīḳ: 291^a.
Cibt: 296^a.
Cisr-i Buḥḥān: 290^a, 309^b.
Cizre: 298^a.
Cuḥfe: 280^a (2 kez), 281^a, 282^b, 283^a, 302^b, 307^a (2 kez), 313^a, 314^b.
Cüheyne: 282^b, 283^b (2 kez), 285^b, 294^a, 296^b (2 kez), 297^a, 299^b, 304^b, 316^b.
Ḍacnān: 295^b.
Ḍāf: 295^a.
Ḍafīre: 295^b.
Ḍaḡādiḡ: 295^b.
Ḍāḥik: 295^a.
Ḍaḥyān: 295^b.
Dāmān-ı Cebel: 317^a.
Ḍarāḍa: 296^a.
Ḍarbe: 281^a, 283^a, 286^a, 286^b (2 kez), 288^a, 290^a, 290^b, 292^a, 292^b, 295^b (4 kez), 296^a, 296^b, 297^a, 297^b (2 kez), 299^b, 300^b, 302^a, 303^a, 304^a, 306^a, 307^a, 308^a, 308^b, 310^b, 312^b (2 kez), 313^a, 313^b (2 kez), 316^b.
Ḍarbe-i Ḥimā: 281^a.
Dār-ı Benī Seleme: 294^b, 308^b.
Dār-ı Nābiḡe: 280^b.

Dāru İbn Mekmel: 280^b.
Dāru'l-Ḳaḍā: 280^b.
Dāru'n-Nābiġe: 280^b.
Dāru'n-Naḥle: 280^b.
Ḍarye: 296^a (2 kez).
Ḍās: 295^a.
Dāvud bin ʿAbdu'llāh bin Ebī el-Kirām: 297^b.
Ḍayḳa: 296^a (2 kez).
Debbetü'l-Müsteʿcele: 281^a.
Ḍebuġ: 295^a, 295^b.
Ḍebūʿa: 295^b (3 kez).
Defrān: 281^a.
Deġār: 281^a.
Dehmā Marḍūd: 281^a.
Delāl: 306^b.
Deʿān: 309^b.
Derek: 281^a.
Ḍerʿā: 295^b.
Derr: 281^a.
Devzān: 281^a.
Ḍıyā: 296^a.
Ḍiġ Zarʿ: 295^b.
Ḍiġn: 295^b.
Ḍılaʿu Benī Mālīk bin ʿAclān: 295^b.
Ḍılaʿu Benī Şeyşān: 295^b (3 kez).
Dimeşķ: 281^b.
Diyār-ı Selīm: 280^a.
Diyār-ı Süleyim: 304^a.
Diyār-ı Temīm: 288^b, 294^b, 312^b.
Dūmetü'l-Cendel: 281^a, 281^b (3 kez), 282^a (4 kez).
Dūmetü'l-Ḥayra: 282^a (2 kez).
Dureyyu: 295^b.

Đuveyh: 295^a.
Đuveyhike: 296^a.
Đüveyme: 281^a
Ebī el-Ĥamrā: 286^b.
Ebī el-Ĥirā: 293^a.
Ebī ‘Uveym bin Sā‘ide: 316^a.
Ebū Nāyile: 292^a.
Ebū ‘Ubeyd el-Bekrī: 284^b, 286^b.
Ebū ‘Ubeyd: 282^b, 306^b.
Ebū’ṭ-Ṭafā: 296^a.
Ebvā: 283^a, 301^b, 310^b.
Ecr: 283^b.
Ecrad: 316^b.
ed-Debbe: 280^b, 281^a.
ed-Deff: 281^a.
ed-Dehnā: 281^a, 299^b.
ed-Devdā: 281^a.
ed-Devme: 281^a
ed-Dimāḥ: 281^a.
ed-Duveyḥil: 282^a.
Ehl-i’n-nīrān: 295^a.
Elc: 293^a.
el-Fahletān: 303^a.
el-Fekār: 303^b.
el-Fuḡayr: 303^b (2 kez).
el-Ḥayl: : 280^b.
el-Ḥendeḡ: 280^a.
el-Ḳuṣaybe: 305^b.
El-Māye: 307^b.
el-Merāviḥ: 309^a.
el-Muḡayṣir: 308^a.
el-‘ Ablā: 297^a.

el-^ç Alā: 300^a.
el-^ç Alem: 300^a (2 kez).
el-^ç Āliye: 297^a (9 kez).
el-^ç Arşa: 298^a.
el-^ç Azzāf: 299^b (2 kez).
el-^ç İtr: 297^b.
En-Nebiyy: 313^b.
er-Rabī^ç: 283^a.
er-Racī^ç: 283^a.
er-Raḍme: 283^b.
er-Raḥabe: 283^a.
er-Raḥ^ç a: 284^a (2 kez).
er-Rebeze: 283^a, 290^a, 291^b, 292^a, 292^b, 297^a, 305^b, 309^b, 311^a, 314^a (4 kez).
er-Reclā: 283^a.
er-Reḥābe: 283^a.
er-Reḫametān: 284^a.
er-Ress: 283^a, 283^b (2 kez).
er-Revḥā: 284^b (4 kez), 285^a (6 kez), 285^b, 288^a, 288^b, 290^b, 291^a, 291^b (2 kez),
292^a, 292^b, 293^b, 294^a, 296^b, 313^a (2 kez), 315^a.
er-Ricām: 283^a.
er-Riḥḍiyye: 283^a (2 kez).
er-Rikābiyye: 284^b.
er-Rimme: 284^b.
er-Ri^ç l: 284^a.
er-Rubey: 283^a.
er-Rudeyhe: 283^a.
er-Ruḫeybe: 284^b.
Eṣāfir: 281^a.
Eṣḫaf: 282^b.
Eslem bin Ḥuzā^ç a: 317^b.
Eslem: 297^b, 316^a (2 kez).
es-Sāfile: 287^b, 288^a (6 kez), 297^a.

eş-Şahbā: 295^a (2 kez) .
es-Sāhiye: 288^a.
eş-Şamd: 294^b.
Eş-Şamğa: 294^b.
eş-Şa^c biye: 294^a.
es-Sa^c d: 289^a.
eş-Şavrān: 295^a.
es-Sebiyyü: 290^b.
es-Selām: 289^b.
es-Selāsıl: 289^b (3 kez).
es-Selīl: 289^b (2 kez), 291^a, 291^b.
es-Selīle: 289^b, 300^b, 314^a (3 kez).
eş-Şemmān: 294^b, 295^a.
es-Serāt: 288^b.
es-Serrāre: 288^b (2 kez).
eş-Şeyāşī: 295^a.
es-Seyh: 291^a.
es-Seyyāle: 290^b (4 kez), 291^a, 291^b (2 kez), 293^b (2 kez), 303^a, 304^b, 316^a (2 kez).
eş-Şifāh: 294^a.
es-Sirr: 288^b.
eş-Şīşa: 295^a.
eş-Şuffe: 294^a.
eş-Şuħra: 293^b.
es-Sukḡyā: 289^a (8 kez), 297^a (2 kez), 301^b (2 kez), 303^b, 304^a, 307^b, 310^b, 313^a, 314^a (2 kez).
es-Südd: 288^a.
es-Süleyḡ: 289^b.
es-Süreyr: 288^b (2 kez), 289^a.
es-Süveydā: 290^b.
Eş^c ar: 296^a, 296^b, 297^a, 312^a, 313^b.
eş-Şebā: 291^a (2 kez).

eş-Şebeke: 291^a (2 kez).
eş-Şeb^c ān: 291^a.
eş-Şecere: 291^a, 291^b.
eş-Şekrā: 292^b.
eş-Şekrāt: 292^b.
eş-Şemmā[’]: 292^b.
eş-Şerāt: 291^b.
eş-Şerebbe: 291^b (2 kez).
eş-Şeref: 291^b.
eş-Şer^c abī: 291^b.
eş-Şetūn: 291^b.
eş-Şezāh: 291^b.
eş-Şukra: 292^b.
eş-Şutbiyye: 291^b (2 kez).
eş-Şüneyf: 292^b.
eş-Şütān: 291^b.
eṭ-Ṭaraf: 296^a.
Evlād-ı Hārişin: 289^b
Eyle: 292^a.
Ez-Zihār: 296^b.
ez-Zirāb: 286^b.
Fāḍih: 303^a.
Fāḍiha: 303^a (3 kez) .
Fāri^c: 302^b, 303^a.
Fecü’r-Revḥā: 303^a, 315^a.
Feḍā[’]: 303^b.
Fedek: 284^b, 292^b, 299^b, 303^a (4 kez), 308^b, 309^b, 315^b (2 kez), 317^a.
Feğve: 303^b.
Feḥlān: 303^a.
Felce: 303^b.
Fenīk: 303^b.
Fe^c rā: 303^b.

Fers: 302^b.
Ferş: 293^b, 300^b, 311^a, 332^b.
Ferşü Melel: 295^a, 296^b, 300^b, 301^a, 303^a, 303^b, 312^a (2 kez).
Feyd: 283^a, 292^b, 295^b, 300^b, 307^a, 313^b.
Feyfâu'l-Faḥleyn: 303^b.
Feyfâu'l-Ḥuyār: 303^b.
Fezār: 317^a.
Fezāre: 291^b (2 kez), 295^b, 298^b.
Fīfe'l-Faḥleyn: 303^a.
Füccār: 291^b (2 kez).
Fülcān: 303^b.
Füleyḥ: 303^b.
Fürā: 303^a (2 kez).
Füreykān: 303^b.
Füreyş: 297^b, 301^a, 303^a.
Für^c: 284^b (2 kez), 289^a, 289^b, 300^a (2 kez), 303^b, 304^b (2 kez), 308^b, 309^b, 316^a.
Füveyri^c: 303^b.
Ġābe: 286^b, 301^a, 301^b, 302^a (4 kez), 305^a.
Ġadīr-i Ḥum: 280^a, 302^a.
Ġadīru'l-Eşṭāt: 302^a.
Ġaḍver: 302^b.
Ġamīm: 302^b.
Ġamīs: 302^b.
Ġamre: 302^b.
Ġarre: 302^b.
Ġaşışe: 302^b.
Ġaṭafān: 283^a, 284^b, 285^a, 305^a.
Ġavā: 283^b.
Ġavr: 302^b, 304^b.
Ġāyir: 297^a.
Ġayқа: 302^b.
Ġazāl: 302^b.

Ġubeyb: 302^a.
Ġül: 302^b.
Ġumūd: 302^b.
Ġūr: 288^b.
Ġurāb: 302^a (2 kez), 302^b, 308^b.
Ġurābāt: 302^a (2 kez) .
Ġurān: 302^b (2 kez).
Ġureybāt: 302^a.
Ġurre: 302^b.
Ĥabeşe: 288^b, 301^a (3 kez).
Ĥabs: 288^b.
Ĥāciz: 300^a.
Ĥāđıra: 316^b (2 kez).
Ĥafīre: 305^b (2 kez).
Ĥaķīmu'l-Ĥuđrī: 292^a.
Ĥalāyık: 295^b.
Ĥalīķa: 280^a.
Ĥall: 280^a.
Ĥamā Neķī^ç: 281^a.
Ĥāmāt: 291^b (2 kez).
Ĥamrā 'u'l-Esed: 312^a.
Ĥarbe: 294^b.
Ĥaremeyn: 295^b.
Ĥarem-i Muştafāvi: 351^a.
Ĥāriş: 283^b, 300^a.
Ĥarīş: 283^b.
Ĥarre: 280^b, 296^b, 305^a (3kez), 314^b, 325^b (2 kez).
Ĥarre-i Benī Selīm: 295^b.
Ĥarre-i Benī Süleym: 293^a, 312^b.
Ĥarre-i Fedek: 284^b.
Ĥarre-i Ġarbiyye: 301^b, 303^b, 314^a.
Ĥarre-i ' Arbiyye: 283^a, 289^a.

Harre-i Sāfile: 287^b.
Harre-i Şarkıyye: 287^b, 293^b, 294^a, 298^b (2 kez).
Harre-i Şevrān: 293^a.
Harre-i Vebere: 316^a.
Haş‘am: 310^b.
Havre: 295^a.
Hayber: 280^a (5 kez), 280^b (7 kez), 283^a (4 kez), 284^b, 285^a (2 kez), 288^b (2 kez), 289^b (4 kez), 292^b, 295^a (2 kez), 295^b, 296^b, 300^a (4 kez), 302^b, 303^a, 305^a (2 kez), 305^b, 306^a (4 kez), 306^b, 309^a (2 kez), 313^b (5 kez), 315^b (4 kez), 316^b, 317^a.
Hayf: 310^a.
Hayt: 280^b.
Hecer: 314^b.
Heḍabāt: 308^a.
Hedebiyye: 314^b.
Hekerān: 315^a.
Hekr: 315^a.
Hel: 305^a (2 kez).
Helvān: 315^a (2 kez).
Hemec: 315^a.
Herş: 313^b.
Herşā: 296^a, 307^b, 314^b (3 kez), 315^a (2 kez).
Hevāzin: 290^b, 310^b.
Heyfā: 315^a.
Hezān: 314^b (2 kez).
Hıŝn-ı ‘Aķiķ: 289^b.
Hicāz: 283^b, 287^a, 288^b (2 kez), 289^b, 291^b, 297^a (2 kez), 300^a, 303^a, 308^b, 313^b, 314^b, 315^a.
Hifāf: 303^a.
Hillit: 302^b.
Himā [-yı] Đarbe: 288^a, 292^a, 295^b (2 kez), 302^a, 303^a, 312^b (2 kez), 313^a, 313^b.
Himā-yı ‘Āķil: 292^a.
Himā-yı Tedāru‘: 311^b.

Ḥire: 281^b.
Ḥorāsān: 362^b.
Ḥum: 280^a.
Ḥureyṭa: 291^b.
Ḥuveyfe: 280^a.
Hüceym: 305^b, 314^b.
Hüdün: 314^b.
Hüzeyl: 308^a.
İbn Cübeyr: 294^a, 298^a, 304^a.
İbn Seyyidü'n-nās: 286^b, 289^b.
İbn Zebbāle: 281^a, 287^b, 293^a, 294^a, 294^b, 302^a, 338^a.
İbrāhīm: 305^b.
İḍam: 291^b, 296^b, 301^b (3 kez).
İmā' ulā: 300^a.
İmmere: 282^b.
İslāk: 337^b.
Ḳabele: 289^b.
Ḳabeliyye: 304^b, 305^b.
Ḳabīle-i Müzeyyene: 304^b.
Ḳadīd: 281^a, 309^b, 314^b.
Ḳadūm: 304^b (3 kez).
Ḳāḥa: 304^a.
Ḳalehā: 306^a (3 kez).
Ḳalehī: 305^b.
Ḳamūş: 302^b, 306^a (2 kez).
Ḳanāt: 298^b (2 kez), 306^a (4 kez).
Ḳā' : 304^a (3 kez).
Ka' b İbnü'l-Eşref: 292^a.
Ḳā'im: 304^a, 307^b.
Ḳār: 304^a.
Ḳarāķir: 304^b.
Ḳarāyin: 304^b.

Qarde: 305^a.
Qared: 302^a, 305^a (2 kez).
Qarğa: 302^a.
Qarqaratü'l-Küdr: 294^a.
Qarqare: 305^a, 306^b.
Qarqaretü'l-Kedid: 305^a.
Qarşa: 305^a.
Qarye-i Benî Zürayk: 286^b.
Qaşr bin Ğazāl: 305^b.
Qaşru Benî Hudeyle: 305^a.
Qaşru Benî Yūsuf: 305^b.
Qaşru Hārīce: 305^a.
Qaşru Hel: 305^a (4 kez).
Qaşru İbn Māh: 305^b.
Qaşru İbn 'Avān: 305^b.
Qaşru İbrāhīm: 305^a.
Qaşru İsmā'īl: 305^a.
Qaşru Mervān: 305^b.
Qaşru Nefīs: 305^b.
Qaşşe: 305^b (2 kez).
Qavāqıl: 306^a.
Qavbe': 306^a.
Qavrā: 306^b.
Qavrān: 306^a, 306^b, 307^b.
Qayd: 284^b.
Qayle: 296^b.
Qaynukā': 290^a, 306^b (2 kez).
Kāzime: 306^b (2 kez).
Kebbā: 306^b (2 kez).
Kedid: 306^b, 307^a.
Keft: 307^a.
Kefte: 307^a.

Kelb: 307^a (2 kez).
Ken^c ān: 349^a.
Kensu Hūşayn: 307^a.
Keşībe: 280^b (2 kez).
Kesi: 312^a.
Keşf: 304^a.
Ketībe: 306^b (2 kez).
Kevşer: 307^a.
Keydeme: 307^a.
Kıfār: 296^b.
Kifāf: 307^a.
Kilā: 305^b.
Kilāde-i ‘Unk: 305^b.
Kimlā: 307^a.
Kostāniyye: 284^a.
Kubā: 286^a, 286^a, 288^b, 293^a, 294^a (2 kez), 294^b, 295^a (2 kez), 296^b, 304^a (6 kez),
305^a, 307^a, 307^b, 309^a, 311^a, 311^b, 314^b, 315^a, 316^a, 331^a (2 kez), 361^b (3 kez).
Kubāb: 304^a.
Kubbe-i ‘Abbās: 361^a (5 kez).
Kuḍayme: 284^b.
Kudeyd: 281^a, 295^b, 304^b, 309^b, 314^b.
Kudeyme: 304^b.
Kudūs: 304^b (4 kez), 325^b, 360^a.
Kuf: 287^b (2 kez), 305^b.
Kūfe: 294^a, 307^b (2 kez), 308^a, 313^b.
Kuney^c: 306^a.
Kurāḍim: 304^b.
Kureys: 286^b, 311^a.
Kureyye: 305^a.
Kurh: 304^b.
Kurrān: 304^b.
Kusyān: 305^a.

Ḳuṣām: 305^a.
Ḳūy: 304^a.
Ḳūdūr: 306^b (3 kez).
Ḳülāb: 307^a.
Ḳülāf: 307^a.
Ḳüleybe: 307^a.
Ḳūr: 307^a.
Ḳürdistān: 298^a.
Ḳüşüb: 307^a, 315^a.
Ḳütāne: 306^b.
Ḳüvākib: 307^a.
Lābe: 307^a.
Lābetān: 307^a.
La^c la^c: 307^b (3 kez).
Lāy: 307^a.
Left: 307^b.
Leḥā Cemel: 307^b.
Leḥyā Cemel: 307^b.
Le^yī: 307^a.
Liḳf: 307^b.
Lübnān: 298^a.
Māciṣūniyye: 303^b, 307^b.
Maḍīḳ-i Şafrā: 281^a, 282^a, 313^a.
Maḡsile: 311^a.
Maḡall-i Ḥaṣeb: 292^b.
Maḡde: 308^a (2 kez).
Ma^c den: 282^a, 290^b, 292^a, 299^b, 306^b, 310^b, 311^a.
Ma^c den-i Fezān: 310^b.
Ma^c denü Benī Süleyḡ: 286^a, 288^b, 292^a, 300^b, 302^b, 306^b, 310^b.
Ma^c denü'l-Aḡnes: 310^b.
Ma^c denü'l-beḡara: 311^a.
Ma^c denü'l-mā: 292^a.

Mārid: 281^b.

Maşlūk: 310^b.

Maṭlūb: 310^b (3 kez).

Mecr: 308^a.

Medāric: 308^b (2 kez).

Meḍīk: 291^a, 301^b, 310^a, 310^b.

Meḍīk-i Şafrā: 281^a, 282^a, 291^a, 313^a.

Medīne / Medīne-i Münevvere: 280^a (6 kez), 280^b (3 kez), 281^a (3 kez), 281^b (2 kez), 282^a (2 kez), 282^b (3 kez), 283^a (6 kez), 283^b (4 kez), 284^a (3 kez), 284^b (9 kez), 285^a, 285^b (12 kez), 286^a (2 kez), 286^b (5 kez), 287^a (4 kez), 288^a (6 kez), 288^b (8 kez), 289^a (7 kez), 289^b (8 kez), 290^a, 290^b (5 kez), 291^a (3 kez), 291^b (3 kez), 292^a (2 kez), 292^b (5 kez), 293^a (4 kez), 293^b (7 kez), 294^a (2 kez), 294^b (4 kez), 295^a (5 kez), 295^b (7 kez), 296^a (3 kez), 297^a (10 kez), 297^b (5 kez), 298^a (3 kez), 298^b (3 kez), 299^a, 299^b (4 kez), 300^a (2 kez), 300^b (7 kez), 301^a, 301^b (5 kez), 302^a (6 kez), 302^b (2 kez), 303^a (5 kez), 303^b (10 kez), 304^a (9 kez), 304^b (10 kez), 305^a (7 kez), 305^b (9 kez), 306^a, 306^b (3 kez), 307^a (9 kez), 307^b (3 kez), 308^a (6 kez), 308^b (4 kez), 309^a (8 kez), 309^b (5 kez), 310^a (5 kez), 310^b (7 kez), 311^a (6 kez), 311^b (2 kez), 312^a (9 kez), 312^b (5 kez), 313^a (5 kez), 313^b (11 kez), 314^a (5 kez), 314^b (7 kez), 315^a (4 kez), 315^b (4 kez), 316^a (5 kez), 316^b (5 kez), 317^a (3 kez), 317^b (3 kez), 318^a (2 kez), 318^b (2 kez), 319^a (2 kez), 320^b, 323^a (2 kez), 325^b, 326^a (2 kez), 326^b (3 kez), 327^a (4 kez), 328^a (3 kez), 328^b (6 kez), 330^b, 331^b (4 kez), 334^b (2 kez), 335^a, 337^a, 338^a, 339^a, 339^b (2 kez), 340^a, 340^b (3 kez), 341^a, 341^b, 342^a, 342^b (2 kez), 343^a (3 kez), 344^a (2 kez), 344^b, 345^a (2 kez), 345^b, 346^a, 346^b (2 kez), 347^b, 348^a, 349^b (2 kez), 350^a (6 kez), 350^b, 351^a (2 kez), 356^a (2 kez), 359^a (5 kez), 359^b (4 kez), 360^a, 360^b, 361^a, 361^b (2 kez), 362^a (4 kez), 362^b (4 kez), 363^a (2 kez), 363^b, 364^a (2 kez), 365^b, 366^a, 367^a (4 kez), 367^b, 368^a (2 kez), 369^a, 369^b, 370^b, 371^a, 372^a.

Medīne-i Eşrafiyye: 289^b.

Medrān: 308^b (2 kez).

Medyen: 308^b (3 kez).

Mehāyi': 312^b.

Mehcūr: 312^b.

Meḥīd: 308^b (3 kez).

Mehī[̣] a: 313^a.

Meḥīṣ: 302^a (2 kez), 308^a.

Mehrūz: 313^a.

Mehzūl: 297^b, 313^a.

Mehzūr: 313^a.

Meḡā[̣] id: 311^a (2 kez).

Meḡārib: 311^a.

Mekde[̣] a: 311^b.

Mekke / Mekke-i Mükerreme: 280^a, 283^a (2 kez), 283^b, 284^b, 285^b, 289^a, 290^b, 293^b (2 kez), 295^b, 296^b (2 kez), 297^b, 298^a (2 kez), 299^a, 299^b (3 kez), 301^b, 302^a, 302^b, 303^b, 304^a, (2 kez), 304^b (2 kez), 306^b 307^a (2 kez), 307^b (2 kez), 308^a (2 kez), 308^b (2 kez), 309^a, 310^a, 311^b, 312^a, 313^a, 314^b, 315^a (2 kez), 316^a, 316^b, 320^a (2 kez), 328^a (3 kez), 328^b (2 kez), 331^b (2 kez), 339^b (2 kez), 344^b (2 kez), 357^b, 360^a, 368^a.

Melā: 293^b.

Melel: 288^b, 293^b, 294^a, 303^a, 312^a (4 kez).

Melḡā: 311^b.

Menāṣī[̣]: 312^a.

Menāṣir: 313^a.

Menāzil-i Benī Ṣa[̣] lebe: 313^b.

Menī[̣]: 312^b.

Men[̣] ic: 312^b.

Me[̣]ṣūl: 307^b.

Merābid: 309^a.

Merāḡ: 309^a (2 kez).

Mercaḡ: 309^a.

Merḡab: 309^a, 309^b.

Merrān: 309^a.

Mertic: 309^a.

Merv: 300^a, 309^b, 344^b.

Mervān: 309^b.

Mesācid-i Ṣelāṣe: 331^a (6 kez).

Mesācid-i Tebūk: 284^a.

Meşarr: 310^b.
Mescid-i Benî Dīnār: 311^a.
Mescid-i Benî Ḥarām: 304^a.
Mescid-i Benî Zūrayk: 286^b.
Mescid-i Cum^c a: 302^a, 309^b.
Mescid-i Faḍīḥ: 286^a.
Mescid-i Feth: 280^a (2 kez), 282^a, 291^a, 301^b, 304^a, 308^b.
Mescid-i Kıbleteyn: 280^b, 298^a, 300^b, 312^b.
Mescid-i Ḳubā: 294^a, 300^a, 300^b, 302^b, 309^a, 310^a, 331^b, 361^b.
Mescid-i Ḳudūs: 360^a.
Mescid-i Ḳübā: 298^a.
Mescid-i Medīne: 331^b, 360^a.
Mescid-i Mekke: 360^a.
Mescid-i Munşaraf: 313^a.
Mescid-i Nebevī: 292^b, 351^a, 295^a, 297^a, 301^b, 309^a (2 kez), 311^a, 313^b, 350^b, 351^a, 351^b, 367^b.
Mescid-i Nebeviyye: 280^b, 289^b, 297^a, 304^a (2 kez), 311^b, 327^a, 351^a, 357^b.
Mescid-i Rāye: 282^b.
Mescid-i Sa^c ādet: 299^b, 344^a, 347^a (2 kez), 359^a, 359^b, 360^a (5 kez), 360^b, 361^b.
Mescid-i Şerīf: 280b, 282b, 292b, 304b, 311b, 326b, 327b, 333b, 336a, 337a, 337b (2 kez), 338^a, 338^b, 339^b, 340^b, 341^a, 346^b, 348^b, 351^a, 351^b (2 kez), 352^a, 355^a (3 kez), 359^a, 359^b (3 kez), 360^a (3 kez), 360^b (2 kez), 364^a, 364^b, 369^a.
Mescid-i Zū'l-Ḥuleyfe: 291^a.
Meskebe: 310^a (2 kez), 316^a.
Mesleḥ: 310^a.
Mesrūḥ: 310^a.
Meşrebe: 295^b, 297^b, 305^b.
Meşrebe-i Ümmü İbrāhīm: 305^b.
Meytān: 293^a, 313^a.
Mezād: 308^b, 309^a.
Mezāhib: 309^a.
Mısr: 289^a (2 kez), 331^a, 357^a.

Mibreḳ: 307^b, 308^a.
Mibreḳān: 308^a.
Micdel: 308^a.
Mid^c ā: 308^b.
Mihrās: 292^a, 307^a, 312^b, 313^a.
Milḥa: 312^a.
Milḥatān: 312^a.
Minfe^c a: 313^a.
Minkete: 312^b.
Minver: 312^b (3 kez).
Mi³ṣeb: 307^b.
Mirbed: 309^a (3 kez).
Mirbedü'n-Ne^c am: 309^a.
Mirbe^c : 309^a.
Miṣḳab: 308^a (2 kez).
Miṣ^c al: 310^a.
Miṣ^c aṭ: 310^a.
Muḡire bin Aḥnes: 295^b.
Muḡlavān: 311^a.
Muḥannib: 308^a.
Muḥāyil: 308^a.
Muḳammel: 311^b.
Mu^c arres-i Huḍayra: 315^a.
Mu^c aṣṣeb: 311^a.
Mu^c cib: 310^b.
Mu^c riḍ: 311^a.
Mu^c riḳa: 311^a.
Murāḥ: 309^a.
Mureyḥ: 309^b.
Muṣallā: 286^b, 310^b, 312^a.
Muṣallā-yı^c Īd: 280^a, 310^b.
Muṣ^c in: 310^b.

Mücerri: 308^a.
Müdeccec: 308^b.
Müderrec: 296^a, 308^b.
Müdeyyih: 310^b.
Müf̄hil: 311^a.
Müḡiş: 311^a (2 kez).
Müḡüse: 311^a.
Mükaş^c irr: 311^b.
Mükesser: 311^b.
Mükeymin: 311^b (3 kez).
Mültez: 311^b.
Münāķib: 312^a.
Münbecis: 312^a (2 kez).
Müneķķā: 312^b (2 kez).
Münhenā: 312^a.
Münīf: 312^b.
Münşid: 312^a, 312^b (2 kez).
Müntaķir: 312^a.
Mü^c arres: 310^b.
Mürc: 309^b.
Müreyh: 309^b.
Müreysi^c: 309^b.
Müseyl-i ^c Aķīķ: 296^a.
Müslih: 308^a (2 kez), 310^a.
Müsta^c cele: 283^a, 291^a (2 kez), 310^a (2 kez), 313^a.
Müstendir: 310^a.
Müstenziru'l-Aķşā: 297^b.
Müstezil: 310^a.
Müşaķķaķ: 310^a (2 kez), 310^b.
Müşeyrib: 310^b.
Mütālī^c: 308^a.
Müzdelif: 309^b.

Müzeyne: 281^a, 288^b, 312^b.
Müzeynib: 309^a.
Müzeyyene: 286^a, 295^a (2 kez), 296^b, 304^b, 314^a.
Nābi^c: 313^a.
Nāciye: 313^a.
Naḥl: 284^a (2 kez), 291^b, 292^b, 296^a, 297^a, 302^b, 304^b, 313^b (2 kez).
Naḫī^c u'l-Ḥaḍimāt: 314^b.
Nā^c im: 313^a, 313^b.
Nāşife: 313^a.
Nāzineyn: 313^a.
Nāziye: 291^a, 310^a, 313^a (2 kez).
Necd: 280^b, 284^b, 288^b (3 kez), 291^b, 296^a, 296^b, 297^a, 302^b, 304^b, 305^a, 305^b, 310^b, 313^a, 313^b (2 kez).
Necelā: 313^b.
Neḍād: 313^b.
Neḍīr: 313^b.
Neffā^c: 314^a.
Nefīs: 314^a.
Nehbān: 314^b.
Neḫā: 296^a, 314^a.
Neḫabū Benī Dīnār bin en-Neccār: 312^b, 314^a.
Neḫī^c: 281^a, 292^b, 296^b, 304^b, 305^b, 311^b, 314^a, 315^a, 317^a.
Neḫ^c ā: 314^a.
Nemelā: 314^b (2 kez).
Nemīḫa: 296^b.
Nemire: 314^b.
Ne^c afū Meyāsir: 314^a.
Nesr: 313^b.
Neṭā: 313^b (3 kez).
Nevāḥān: 314^b.
Nevā^c im: 313^b.
Neysābūr: 320^a.

Nibā^ç: 313^b.
Nibrā: 308^b.
Niķāb: 314^a.
Nīķu'l-^çUķāb: 314^b.
Nīl: 357^a.
Nisār: 313^b.
Nis^ç: 313^b.
Niyār: 314^b (2 kez).
Nūbe: 314^b.
Nu^ç aym: 314^a.
Nu^ç māl: 313^b, 314^a.
Nuşb: 313^b (2 kez).
Nūbey^ç: 313^b.
Nūceyl: 313^b.
Nūhāl: 313^b.
Nūhayl: 306^b, 313^b (2 kez).
Nūvey^ç ime: 313^b.
^çAbā: 287^b.
^çAbābīb: 297^a.
^çAbābid: 297^a.
^çAbāşir: 297^a.
^çAbbūd: 296^b (2 kez).
^çĀbid: 296^b.
^çAbūd: 297^a.
^çAcmetān: 297^b.
^çAcve: 300^a.
^çAdene: 297^b.
^çĀķil: 297^a.
^çAķreb: 300^a.
^çĀlic: 294^b, 295^a.
^çĀliye: 288^a (6 kez), 291^b, 297^a (6 kez).
^çAmālīķ: 286^b, 293^b.

- ‘ Amīs: 300^b.
‘ Amķ: 300^a.
‘ Amķayn: 300^b.
‘ Anābis: 300^b.
‘ Anāķe: 300^b.
‘ Ānid: 297^a.
‘ Anter: 288^b.
‘ Arafāt: 294^a, 298^a (3 kez), 331^a, 370^a.
‘ Arāķib: 297^b.
‘ Arc: 284^b, 297^b (2 kez), 298^a, 308^b (2 kez), 312^a, 316^a.
‘ Arib: 297^b.
‘ Ārime: 296^b.
‘ Arż: 298^a (3 kez).
‘ Āş u ‘ Uveys: 296^b.
‘ Aşās: 297^b (2 kez).
‘ Aşfā: 288^a.
‘ Asfān: 281^a, 302^b.
‘ Āşim: 296^b (2 kez).
‘ Asiyye: 299^b.
‘ As‘ aş: 297^b.
‘ As‘ as: 299^b.
‘ Avāķir: 300^b.
‘ Avālī: 294^a, 297^a (2 kez), 301^b (2 kez), 303^a, 303^b, 305^b, 313^b, 346^b.
‘ Avlā: 299^b.
‘ Āyir: 297^a.
‘ Āyiz: 297^a (3 kez).
‘ Aynān: 301^a.
‘ Ayneyn: 301^b.
‘ Ayn-ı Ebī Neyzer: 301^a (2 kez).
‘ Ayn-ı Ebī Ziyād: 301^a.
‘ Ayn-ı İbrāhīm: 301^a.
‘ Aynu Fāţıma: 301^b.

- ‘Aynu Mervān: 301^b.
‘Aynu Rasūla’llāh: 301^b.
‘Aynu Tuḥannis: 301^b (2 kez).
‘Aynu’l-Cedīd: 301^b.
‘Aynu’l-Ezrak: 301^b.
‘Aynu’l-Ḥayf: 301^b.
‘Aynu’l-Ḥüseyn: 301^b.
‘Aynu’l-Kuşeyrī: 301^b, 304^b.
‘Aynu’t-Temr: 281^b.
‘Aynu’z-Zerkā: 301^b.
‘Aynü’l-Ġevār: 301^b.
‘Aynü’ş-Şühedā: 301^a, 301^b.
‘Ayr: 300^b (6 kez).
‘Ayr-ı Vārid: 300^b, 303^a.
‘Aẓem: 300^a.
‘Azevzā: 299^b (2 kez).
‘Irāk: 282^b, 286^b (2 kez), 293^b, 296^a (2 kez), 304^a, 308^a, 356^a.
‘Iraku’z-Zubye: 296^b, 298^b.
‘Izķ: 297^b (3 kez).
‘İķyāl: 300^a.
‘İş: 300^b, 301^a (2 kez).
‘İşr: 300^a (2 kez).
‘Ubeyd: 296^b.
‘Udeyne: 297^b (2 kez).
‘Uķeyreb: 300^a.
‘Umeys: 293^b.
‘Unāb: 300^b.
‘Unnābe: 300^b (2 kez).
‘Ureyd: 298^b (3 kez), 299^a, 317^a.
‘Ureyfetān: 299^b.
‘Ureyne: 299^b (4 kez).
‘Urfe: 298^b (2 kez).

‘Urfecā: 298^b.
‘Urrā: 297^b.
‘Uryān: 298^b.
‘Uşbe: 295^b, 297^b, 300^a, 314^b.
‘Useyb: 299^b.
‘Usfān: 291^b, 299^b, 302^a.
‘Uşyāne: 297^a.
‘Uş: 299^b.
‘Uşeyre: 299^b.
‘Utbiyye: 291^b.
‘Uvāl: 300^b.
‘Uyūn-ı Hamza: 308^b.
‘Uzeyb: 297^b.
‘Uzeybe: 297^b.
Rābiğ: 282^b, 302^b.
Rābūğ: 282^b.
Rādān: 282^b.
Raḥbe: 313^a.
Raḥşa: 302^a.
Raḥşiyye: 285^b (2 kez), 288^b.
Rakabe: 290^b.
Raḫam: 284^b.
Rakūbe: 284^b, 297^a.
Rāme: 282^b, 293^b.
Rāmetān: 282^b.
Rānūnā: 282^b.
Rā ’iğ: 282^b.
Rātic: 282^b (3 kez).
Ravzā-i Nesr: 285^b.
Ravzā-i ‘Ureyne: 285^b.
Ravzat’ül-Ḥayl: 280^b.
Ravzatü Elcām: 285^a.

Ravzatü Hāḥ: 285^b.
Ravzatü Meraḥ: 285^b.
Ravzatü Zi'l-Ġuṣn: 285^b.
Ravzatü'l-Ecāvil: 285^a.
Ravzatü'l-Ecdād: 285^a (3 kez).
Ravzatü'l-Filāc: 285^b.
Ravzatü'l-Ḥazrec: 285^b.
Ravzatü'l-Ḥummāt: 285^b.
Ravzatü'l-Ḥure: 285^b.
Ravzatü'l-Ḥurḥīn: 285^b.
Ravzatü'l-^c Aḳīḳ: 285^b.
Ravzatü'ş-Şuḥbā: 285^b.
Rāyetü'l-A^c mā: 283^a.
Rāyetü'l-Ġürāb: 283^a.
Ražvā: 283^b (5 kez).
Rebāb: 283^a.
Rekbāt: 284^b.
Reṣād: 283^b.
Reydān: 286^a (2 kez) .
Reyyān: 286^a (4 kez), 293^b.
Rīm: 286^a (4 kez), 303^a.
Rū Revān: 285^b.
Ruhāt: 285^b.
Ruḥayb: 283^a.
Ruḥayye: 283^a.
Ruvāve: 284^b (2 kez) .
Ruveyşe: 285^b (3 kez), 300^b, 316^a.
Rūyiş: 286^b.
Rückān: 283^a.
Şafāşıf: 294^a.
Şafer: 294^a (3 kez).
Şafīne: 294^a.

Şafne: 294^a.
Şafrā: 282^b, 282^b, 291^a, 292^a, 294^a, 296^a, 300^b, 303^b, 306^b, 308^a, 310^a (2 kez),
312^b, 313^b, 315^b, 317^a.
Şāḥe: 293^b.
Şaḥn: 293^b (2 kez).
Şal^c: 282^b.
Şa^c be: 294^a.
Sa^c d-ı Küdeyd: 289^a.
Sa^c diyye: 292^b (2 kez).
Sā'ir: 288^a.
Şāre: 293^b.
Şārī: 293^b.
Şaverā: 295^a.
Şavriye: 295^a.
Sāye: 288^a (3 kez), 302^b.
Şāyif: 293^b.
Sebbir: 288^a.
Secāsic: 288^a.
Seddü'ş-şahbā: 288^b.
Sefā: 289^a.
Şefāşif: 297^b.
Sefevān: 289^a.
Sefeyān: 289^a.
Şehve: 295^a.
Sekāb: 289^b.
Seḳīfe-i Benī Sā^c ide: 289^a, 289^b.
Selāc: 289^b.
Şelāşil: 294^b.
Semīrā: 300^b.
Semrān: 289^b (2 kez).
Şeniyyetü'l-gāyir: 308^b.
Şeniyyetü'l-^c āyir: 297^a.

Serg: 288^b.
Sevārik: 290^a.
Sevārikıyye: 287^a, 290^a, 293^a, 293^b, 302^a, 306^b, 307^b, 314^b (2 kez).
Şeverā: 295^a.
Seyer: 291^a (2 kez).
Seyfü'l-baḥr: 301^a.
Seyl-i ' Aḳīk: 283^a (3 kez), 284^b, 289^b, 316^a (2 kez).
Seyli Şafrā: 292^a.
Şıffin: 296^a.
Şıhrice: 306^a.
Sıḳāye-i Süleymān bin ' Abdü'l-melik: 316^b.
Sıḳāyetü Süleymān: 289^a.
Sin: 290^a.
Şirār: 293^b (2 kez), 294^a.
Sitāre: 288^a (2 kez).
Şubḥ: 293^b (5 kez), 298^b.
Şudār: 293^b.
Şuhā: 295^a.
Sūḳu Ehvā: 290^a.
Sūḳu Ḳaynuḳā' : 290^a.
Suḳyā: 283^a, 289^a (8 kez), 297^a (2 kez), 301^b (2 kez), 303^b, 304^a, 307^b, 310^b, 313^a,
314^a (2 kez).
Suḳyā-yı Se' d: 289^a.
Şulḥa: 294^b (2 kez).
Şulşul: 294^b (2 kez).
Şu' ayb: 294^a.
Şuvār: 295^a.
Süddü'r-Revḥā: 288^b (4 kez).
Şüfeyne: 294^a.
Şüḥeyrātü'l-Yemām: 293^b (2 kez).
Şüḥeyrātü's-Şümām: 293^b.
Süley' : 289^b (2 kez), 297^b.

Sümeýha: 289^b.
Sünh: 288^a, 289^b (2 kez).
Sünha: 290^a.
Süvâc: 290^a.
Süvâric: 290^a.
Süveyd: 290^b (2 kez).
Şābe: 291^a.
Şak: 292^b (2 kez).
Şām: 280^a, 281^b, 289^a, 298^a, 307^a, 308^b (2 kez), 310^a, 310^b, 315^b (2 kez), 323^a,
325^a, 326^a (2 kez), 327^a (2 kez), 340^a, 356^b.
Şa' r: 291^b, 292^a (3 kez), 303^a (2 kez).
Şāş: 291^a, 294^a, 309^b.
Şavt: 293^a (4 kez).
Şavz: 291^b.
Şebşeb: 301^b.
Şedh: 291^b.
Şegbā: 292^a (2 kez).
Şelül: 292^b (2 kez).
Şemenşīr: 288^a, 295^b (2 kez), 302^b.
Şemmāl: 292^b.
Şemşāt: 298^a.
Şenāşīr: 292^b (2 kez).
Şenūke: 292^b (2 kez).
Şerc: 291^b.
Şercü'l-^c Acūz: 291^b, 292^a.
Şeţemān: 291^b.
Şevrān: 290^a, 293^a (4 kez).
Şevzā: 293^a (3 kez).
Şeyhān: 293^a (2 kez), 316^a.
Şeyheyn: 293^b.
Şīr-i Meydān: 281^b.
Şukka: 292^b.

Şukūk: 305^b (2 kez).
Şu^ʿ abī: 292^a.
Şu^ʿ b: 292^a (2 kez).
Şu^ʿ bā: 303^a.
Şu^ʿ be: 292^a (4 kez).
Şu^ʿ b-ı ʿ Alī: 292^b.
Şu^ʿ b-ı Seyer: 291^a (3 kez).
Şu^ʿ bu'l-Meşāş: 292^a.
Şu^ʿ bu'l-ʿ Acūz: 292^a (2 kez).
Şu^ʿ bu'ş-Şenke: 292^a.
Şu^ʿ ş: 292^a.
Şuṭeybe: 291^b.
Şuvāḥiz: 293^a.
Şüfer: 292^b.
Şükār: 292^b (2 kez).
Şürayk: 291^b.
Tebūk: 281^b (2 kez), 282^b (3 kez), 286^b, 288^b, 289^a, 292^b, 300^a, 303^a, 305^a, 307^a,
308^b (4 kez), 310^a (2 kez), 315^b.
Tehāme: 281^a, 283^b, 288^b, 297^a (2 kez), 308^b.
Teşniyye-i Şerīd: 303^a.
Teymā: 293^b, 315^b (2 kez).
Tihāme: 281^a, 283^b, 288^b, 297^a (2 kez), 308^b.
Ti^ʿ ahhin: 297^a.
Tüleyl: 292^a.
Ṭā ʿif: 283^a, 298^a (2 kez).
Ṭarīk-i Ferağ: 312^b.
Ṭāşā: 296^a.
Ṭayḥ: 296^a.
Ṭayḥa: 296^a.
Ṭihfe: 296^a (2 kez).
Ṭufeyl: 296^a (2 kez).
Ṭūr: 283^b.

Ṭuveyli^c: 296^a.
Ublā: 292^a.
Ufā^c iye: 295^b.
Üblā: 294^a, 299^b.
Ümmü Hālid: 292^b.
Üşeyl: 291^a.
Vābide: 315^a.
Vābil: 315^a.
Vādī: 315^a.
Vādī'd-Direm: 315^b.
Vādī'l-Cezl: 289^a, 315^b.
Vādī'l-Ezrak: 315^a.
Vādī'l-Ḳurā: 289^a, 305^a (3 kez), 315^b.
Vādī's-Semk: 315^b.
Vādī-i Beys: 310^b.
Vādī-i Buḥhān: 280^a, 282^a, 294^b, 297^b, 305^a, 306^b, 307^b, 312^a, 314^a, 315^a.
Vādī-i Ebī Keşir: 315^a.
Vādī-i Ebvā: 316^a.
Vādī-i Elc: 288^a, 315^a.
Vādī-i Erzak: 302^b.
Vādī-i Fūrū^c: 300^a.
Vādī-i Ġābe: 295^a.
Vādī-i Hamedān: 315^a.
Vādī-i İdam: 289^a, 291^a, 296^a, 300^b.
Vādī-i Ḳanāt: 288^b, 294^b, 306^a.
Vādī-i Ḳuf: 305^b (3 kez).
Vādī-i Ḳurā: 281^b (2 kez), 283^a, 283^b, 284^a, 284^b, 289^a, 289^b, 292^b, 293^b, 295^a,
300^a, 307^a, 309^b (3 kez), 314^a, 314^b, 315^a, 315^b (5 kez).
Vādī-i Miyāh: 314^a.
Vādī-i Nu^c māt: 304^b.
Vādī-i ^c Aḳīḳ: 282^a, 282^b, 285^b (5 kez), 286^b, 287^a, 288^a, 289^b (3 kez), 291^b,
292^a, 293^a (2 kez), 293^b, 294^b, 295^a (3 kez), 295^b, 296^a, 296^b, 297^b, 298^a, 299^b, 300^a,

300^b, 302^b (2 kez), 303^a, 303^b (3 kez), 305^a (2 kez), 305^b, 306^a, 307^b, 308^a, 308^b, 309^a (2 kez), 309^b, 311^b (5 kez), 313^a (2 kez), 313^b, 314^a (2 kez), 315^a, 316^b (2 kez), 317^a.

Vādī-i ‘Arc: 312^a.

Vādī-i ‘Aşr: 285^a.

Vādī-i ‘Ureyd: 298^b, 317^a.

Vādī-i Ranūna: 288^a.

Vādī-i Revhā: 285^a (2 kez), 285^b, 288^a, 291^b, 293^b, 296^b.

Vādī-i Sāye: 288^a.

Vādī-i Serīr: 295^b.

Vādī-i Şu‘be: 292^a.

Vādī-i Uḥyeleyeyn: 315^a

Vādişye: 309^b.

Vāḳim: 305^b, 310^a, 316^a (2 kez).

Vālic: 316^a.

Vasaṭ: 285^a, 296^a, 296^b, 316^b.

Vāsiṭ: 315^b (2 kez), 316^a (3 kez).

Veberē: 316^a (5 kez).

Vebi‘ān: 316^a.

Vecc-i Ṭāyif: 306^a.

Vecme: 316^a.

Veddān: 285^a, 300^b, 309^a, 316^a.

Ved‘ān: 316^a.

Veḥīde: 316^a.

Ve‘īre: 316^b.

Veriḳān: 316^a (3 kez), 316^b (3 kez).

Vesbā: 316^b.

Vesves: 316^b.

Veşīce: 316^b.

Veṭīḥ: 316^b (2 kez).

Veṭīfū’l-Ḥimār: 316^b.

Yedī‘: 317^a.

Yehiḳ: 317^b (2 kez).

Yelben: 317^a.

Yelyel: 317^a.

Yemāme: 283^b, 293^b, 308^a, 310^b, 312^a, 314^b.

Yenbu^c: 281^a (2 kez), 283^b (2 kez), 285^b, 288^a (2 kez), 290^b, 295^a, 296^b, 297^a, 297^b (2 kez), 300^a, 301^a (2 kez), 304^b (2 kez), 308^a, 309^b, 313^b (3 kez), 316^a (2 kez), 317^a (3 kez), 342^b.

Yerācim: 317^a.

Yera^c a: 317^a.

Yeşrib: 280^a, 317^a, 323^a (3 kez), 326^a (4 kez), 344^b.

Yetīb: 316^b (2 kez).

Yeyn: 317^b.

Yūnus bin Mattāya: 315^a.

Zabye: 296^b (3 kez).

Zāhire: 296^a, 296^b (2 kez).

Zar^c: 282^b, 295^b.

Zātū Ecdāl: 282^a.

Zātū Hummāṭ: 296^a.

Zātū'l-Ġār: 302^a.

Zātū'l-Ḳutb: 282^a.

Zātū'n-Naṣb: 282^a (2 kez).

Zātū'n-Nusub: 282^a.

Zātū'r-Raḍm: 283^b.

Zātū'r-Riḳā^c: 284^a (4 kez), 289^a.

Zebāle: 286^b (3 kez), 305^b.

Zefirān: 282^b.

Zegābe: 286^b (3 kez), 287^a, 316^b.

Zehebān: 282^b.

Zelim: 296^b (3 kez).

Zemzem: 287^a.

Zerūd: 286^b (2 kez).

Zervān: 282^b, 286^b.

Zevr: 287^a, 312^b.

Zevrā: 280^b, 287^a (13 kez), 287^b (7 kez).
Zeyd bin Mālik: 295^a.
Zeyn: 287^b (2 kez).
Zī Ḥuṣub: 290^b, 291^a.
Zī Revlān: 306^a.
Zī Veṣī^ʿ: 291^b.
Zī'l-Merve: 296^a, 296^b, 301^a (2 kez), 301^b, 303^a, 309^b (2 kez).
Zī-Ḥabeṣ: 309^b.
Zū Ğuṣeṣ: 302^a.
Zū Ḥide: 282^b (3 kez).
Zū Nefer: 314^a.
Zū ʿAṣım: 296^b.
Zū Revlān: 306^a.
Zū Semr: 289^b.
Zū Şulb: 294^b.
Zū Şuveyr: 295^a.
Zū Vesī^ʿ: 316^b.
Zū Yedūm: 317^a.
Zūbye: 296^b.
Zü's-Selāyil: 289^b.
Zü'l-Ġarā: 302^b.
Zü'l-Ġuṣn: 302^b.
Zü'l-Ḥuleyfe / Zī'l-Ḥuleyfe: 291^a, 310^b, 350^a.
Zü'l-Kuṭb: 305^b.
Zü'l-Merrec: 309^b.
Zü'l-Merve: 309^b.
Zü'l-Miṣ: 313^a.
Zü'l-ʿAṣīre: 317^a.
Zü's-Selem: 289^b.
Zü's-Serc: 288^b.
Zü't-Ṭafṣeyn: 296^a.
Zübāb: 282^a, 282^b (2 kez), 291^b, 293^a (3 kez).

Zücc: 286^b (3 kez).

Zühre: 287^b.

Zürayk: 286^b.

1.5.3.3. Kabile İsimleri

Kişilerin ait oldukları topluluğa nispetle anıldıkları Arap kültüründe şahısların ait oldukları kabile isimleri önem arz etmektedir. Bu bağlamda eserde geçen kabile isimleri de bu çalışmada yer almıştır. İlgili isimlerin tamamı bu başlık altında ele alınmıştır. Medîne tarihine dair yapılan bu çalışmada toplamda 34 kabile ismi tespit edilmiştir. Söz konusu kabile isimleri alfabetik sıra ile şu şekildedir:

Ben-i Cāh: 349^a.

Benî Cüdmā: 305^b.

Benî Dīnār: 290^a, 311^a, 312^b.

Benî Hāriṣe: 309^a, 314^b.

Benî Ḥasan: 317^a.

Benî Ḥuḳayḳ: 306^a.

Benî Ḥuzā^c: 302^b (3 kez), 309^b.

Benî İsrā'īl: 282^a, 285^a, 369^b.

Benî Kureyza: 281^a, 291^b (2 kez), 293^b, 298^b, 311^a, 313^a

Benî Muṣṭalīḳ: 314^a.

Benî Naḍīr: 303^a, 307^a.

Benî 'Abbān: 283^b.

Benî 'Abdu'l-Eṣhel: 296^b, 305^b, 316^a.

Benî Süleyym: 281^a, 285^b, 290^a (3 kez), 293^a, 294^a (2 kez), 302^b, 306^a (2 kez), 306^b, 312^b, 316^b

Benî Uneyf: 304^a.

Benî Ümeyye bin Zeyd: 297^b, 305^a, 317^a.

Benî Üneyf: 307^b (2 kez), 314^b.

Benî Züfer: 286^a.

Benî Zühre: 307^a.

Benū Erş: 283^b.

Ehl-i Beḳī^c: 329^b, 330^a.

Ehl-i Medīne: 303^a, 305^a, 305^b, 312^a, 348^a, 356^a, 359^a (5 kez), 359^b, 362^b (2 kez).

Ehl-i Mısr: 293^b, 342^a.

Ehl-i ‘İrnāṭa: 347^b.

Ehl-i Sebīl: 305^a.

Eṣṣrāf-ı Hımyer: 308^a.

Evs: 281^a, 283^a, 286^a, 291^b, 296^b, 304^b, 305^b

Fezāre: 291^b (2 kez), 293^b, 295^b, 298^b.

Ḥazrec: 281^a, 283^a, 305^b

Hevāzin: 290^b, 310^b.

Hüzeyl: 285^b, 286^a.

Ḳavm-i ‘Ad: 305^a.

Kināne: 302^b.

Telvīn: 304^a.

1.5.3.4. Kitap İsimleri

Aṣkî Mustafa Efendi tercüme eserini yaparken gerek kendisi farklı kaynaklar kullanmış gerekse okuyucuyu farklı kaynaklara yönlendirmiştir. Bu vesile ile pek çok eserden faydalanmıştır. Medīne tarihine dair eserin 280-376 numaralı varaklarında da bu eserlerin isimleri yer yer zikredilmiştir. Toplamda 48 adet olan eser isimleri alfabetik sıra ile şu şekildedir:

Aḥbār-ı Medīne: 319^a, 320^a, 356^b.

Aḥbār-ı Nebeviyye: 314^a.

Aḥkām-ı Şuğrā: 322^a.

Cevheretü’ş-Şemīne: 348^a.

Dārü’l-Manzūm: 325^a.

Delā’il-i Nübüvvet: 314^a.

Fevā’idü’ş-Şerciyye: 348^a.

Fütūḥ: 334^b.

Ḥaḍīme-i Lüğat: 314^b.

İhtiyār: 352^a.

İḥyā-ı ‘Ulūm: 350^a, 352^b (2 kez), 355^b, 361^b, 367^b.

Kebīr: 299^b, 333^a.

Kitāb-ı Cāmi‘ u’l-Beyān: 358^b.
Kitāb-ı Ebī ‘ Ubeyde: 316^b.
Kitāb-ı İbn Şeybe: 284^b.
Kitāb-ı Muḥammed: 359^a.
Kitāb-ı Muvatta: 327^a.
Kitāb-ı Müslim: 307^b.
Kitāb-ı ‘ İtikād: 324^a.
Kitāb-ı Vefā: 324^b.
Kitāb-ı Yaḥyā: 307^b.
Kitābü’l-Aksām ve’l-Ḥişāl: 350^a.
Mebṣūt: 359^a.
Megāzī: 293^b.
Mensik-i Kebīr: 337^b.
Mevāhibü’l-Ledünniye: 325^b, 335^a.
Mişbāḥu’z-Zalām: 329^b, 336^a.
Mu‘cemü Kebīr: 318^a (2 kez).
Muvatta’: 282^a, 286^a, 312^a, 327^a.
Müsned: 327^b, 337^a, 337^b.
Müstevcib: 336^b.
Nihāye: 299^b, 301^a, 304^b, 308^b.
‘Umde/‘Umdetü’l-Aḥbār: 286^b, 298^a, 311^a, 314^a.
‘Umdetü’ṭ-Ṭālib: 299^a.
Rihle: 298^a.
Ru’ūs’l-Mesā’il: 337^a.
Şaḥīḥ-i Buḥārī: 311^b, 315^a.
Şaḥīḥ-i Müslim: 284^b, 363^b.
Şerefü’l-Muştafā: 320^a.
Şerḥu’l Mühezzeb: 354^b, 363^a.
Şifā: 355^a, 356^a, 359^a.
Tārīḥ-i ‘Umdetü’l-Eḥbār: 309^b.
Tecrid: 331^b.
Tehzību’n-Nevevī: 291^a.

Teymiye: 356^a.

Tirāz: 350^a.

Tuḥfe-i İbn ‘Asākir: 355^b.

Vāzıḥa: 331^b.

2. TERCÜMENİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

Bu bölümde, Aşkî Mustafa Efendi'nin Medîne Tarihi eserinin, ikinci cildinin 280-376 numaralı varaklarının transkripsiyonu yapılırken izlenen yöntem ve ilgili varakların transkripsiyonlu metni yer alacaktır.

2.1. Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yöntem

Bu çalışmada eserin 280-376 numaralı varakları transkripsiyon işaretleri ile gösterilerek transkribe edilmiştir. Bu çalışma süresince pek çok Arapça, Farsça metin ve şiirlerle karşılaşmıştır. İlgili kısımlar mümkün olduğunca doğru okunmaya çalışılmış ancak ayrı bir çalışma gerektirdiğinden çevirileri yapılmamıştır.

Eserde yer alan âyetler italik olarak belirtilmiş, mealleri ve hangi konular bağlamında zikredildiği “Metinde Geçen Âyetler” başlığı altında ele alınmış olduğundan dipnotta ayrıca gösterilmemiştir. Hadisler ise metin içerisinde italik olarak yazılmış, ayrıca ele alınmamıştır.

Orijinal metinde beyit düzeni dikkate alınmaksızın yazılmış olan bazı manzumeler, transkripsiyonlu metinde alt alta, beyit düzeninde yazılmıştır.

Metinde ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ekler transkripsiyonlu metinde kısa çizgi (-) ile gösterilmiştir. Örneğin; *gün-be-gün, rû-be-rû, cā-be-cā, ber-ā-ber* gibi.

İki kelimededen oluşan birleşik sözcükler, iki kelime arasına kısa çizgi (-) konularak yazılmıştır. Örneğin; *cennet-nişân, āb-dest, risālet-me'āb, risālet-penāh, 'ālī-simāt* gibi.

Arapça ve Farsça ön ve son ek alan kelimeler, ek ile kelime arasına kısa çizgi (-) koyularak yazılmıştır. Örneğin; *bî-iştibāh, bî-ḥaber, ser-efrāz, ser-bāz, der-yüz, der-dil* gibi.

Eserde kırmızı mürekkep ile yazılan başlıklar, bab ve fasıl olarak isimlendirilen kısımlar metin içinde bold ve baş harfleri büyük olarak, başlık olmayan kısımlar ise normal yazılmıştır. Ayrıca eserde söz bitimlerinde kullanılan yaldızlı simgeler transkripsiyonlu metinde nokta olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte orijinal metinde bu simgenin kullanılmadığı fakat cümlelerin bittiği yerlerde nokta işareti kullanılmıştır.

Cümle başları ve özel isimler büyük harfle başlamıştır. Özel isimlere gelen ekler kesme işareti ile ayrılmamış, bitişik yazılmıştır.

Transkribe edilirken varak numaraları, köşeli parantez [] içinde bold bir şekilde yazılmıştır. Ayrıca metnin orijinalinde bulunmayan fakat anlamı tamamlamak ya da yazım hatasını düzeltmek için metne sonradan eklenen her ifade, yine köşeli parantez içinde yazılmıştır. Örneğin; “...bezm [ü] şafâda çok belâ çekdik”, “...ser-â-ser rûz [u] şeb”, “serşâ[r]-ı zemzeme-i”, “pîş-gâ[h]-ı kâfes-i muḳaddesde”, “cünbü[ş]-i bâla”, “ḥizmet-güzâ[râ]n” gibi.

Aslı hemzeli olan kelimeler, metinde bazı varaklarda hemzesiz yazılmıştır. Bu kelimeler, transkripsiyonlu metinde hemzeli hâliyle yazılmıştır. Örneğin; ‘Ā ’işe, sâ ’ir, şedâ ’id gibi.

Eserde yer alan “deyüp, idüp, bilüp, eyleyüp, eridüp, itdi, deyü, buyurdılar, oldılar, ṭogurdılar” gibi fiiller, aslına bağlı kalınarak Eski Anadolu Türkçesi imlasına göre transkribe edilmiştir.

Allah lafzı, terkeb içinde muzâfun-ileyh olduğu durumlarda Rasûlu’llâh, ‘Abdu’llâh, ru ’yetu’llâh, ḥabîbu’llâh, sebîli’llâh gibi kesme işareti ile ayrılarak yazılmıştır. Farsçadaki vâv-ı ma’dûleler (ʾ) işareti ile gösterilmiştir. Örneğin; Ḥārezmî, şîr-ḥār, ḥāb, ḥāce, dil-ḥāh gibi.

Atıf vavı (و) kullanılması gereken fakat unutulmuş yerler, köşeli parantez içinde gösterilen bağlaç ile tamamlanmıştır. Örneğin; āb [u] havâ, ḳatâr [u] kâr-bân, rûz [u] şeb, bāy [u] gedâ, cân [u] dil, sûz [u] güdâz gibi.

Transkripsiyon İşaretleri

Arap harfleri kullanılarak Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış olan eserler, Latin harfleriyle ifade edilirken eserde herhangi bir ses kaybı yaşanmaması adına birtakım transkripsiyon işaretlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu transkripsiyon işaretleri kullanılırken Times Turkish Transcription yazı tipinden istifade edilmiştir. Arap alfabesindeki harflerin karşılıkları aşağıdaki gibidir:

ء: ʾ

ث: Ṣ-ṣ

ح: Ḥ-ḥ

خ: Ḫ-ḫ

ذ: Ḍ-ḏ

ص: Ṣ-ṣ

ض: Ḍ-ḏ, Ṣ-ṣ

ط: Ṭ-ṭ

ظ: Ḍ-ḏ

ع: ʿ

غ: Ğ-ğ

ق: Q-q

ك: K-k

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri transkripsiyonlu metinde şu şekilde gösterilmiştir:

آ: Ā-ā

و: Ū-ū

ی: Ī-ī

2.2. Transkripsiyonlu Metin

[280^a] **H**all Medīne ile Mekke meyānında bir mevzi' dir. **H**alīka sekīne gibi ḥalāyık bahşinde zıkr olandır. Mecdī ḥazretleri buyurur ki Medīneye on iki mil olup Medīne ile Diyār-ı Selīm meyānındadır. **H**um hā-i mu' cemeniñ zammıyla bir şeci' kimseniñ ismi olup ġadīr muzāf olarak Ġadīr-i Hum dirler Cuḥfeye qarīb veyāḥūd anda olan vādilerden bir vādiniñ ismidir. Hāfız el-Münzirī ḥazretleri buyurur ki ol maḥalde dünyāya gelen eṭfāl bulūga irmeden vefāt ider. Zīrā Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz du' ā buyurup Medīneniñ vebāsı ol mekāna naḳl olduğından keşret vebā ve şiddet-i ḥummādan ḳable'l-bulūg helāk olurlar. Nevevī ḥazretleri Cuḥfeye üç mildir buyurdu. Ve tarīḳiñ yesārında vāḳı' olmuşdur. **el-H**endeḳ Maṭrī ḥazretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ḥafr-ı ḥendeḳ buyurduklarında ḥendeḳiñ ṭuli Buṭḥān Vādīsiniñ a' lāsından ḥarre-i ġarbiniñ vādisiyle ber-ā-ber Muşallā-yı 'İdiñ ġarbına varınca tā Mescid-i Fethē ḳadar cünūd-ı muvaḥḥidīn arḳaların Cebel-i Sel' a virdiler. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ḥayme'i ḥümāyunların Cebel-i Sel' iñ ġarbında Mescid-i Fethiñ mevzi' ne naşb eyledi. Ḥendeḳ islām ile müşrikīn arasında ḳaldı. Ḥafr-ı ḥendeḳ altı günde tamām oldı. Cemī' müslimīn cem' olup cünūd-ı muvaḥḥidīn üç biñ idi intehā kāne İbnu'n-Neccār ḥazretleriniñ ḳavlınden aḥz eylemişdir. Ḥendeḳ ḥālā bāḳīdir bu bahşin tafşili mürür eyledi ziyāde ṭaleb iden aşla rücū' eylesün. **H**uveyyfe şāhibu'l-mesālik Medīne tevābi' lerindendir buyurdu. Ḥayber ḥuşūn ve ḳal' a ve mezāri' ve büstān ve naḳl-ı keşiri müştemil bir beldedir. **H**ayber lisān-ı yehūd ile ḥuşūn dimekdir binā'en 'aleyh ḥıyāber daḫi dirler. Ḥuşūn-ı keşireyi müştemil olduğundan nāşī. Ve Ebū'l-Ḳāsım ez-Zeccācī ḥazretleri buyurur ki ibtidā bu mekāna nāzil olan kimseniñ ismi Ḥayber aḫī Yeşrib Ḳāyine bin Mühlīl bin İrame bin 'Ubeyldir binā'en 'aleyh Ḥayber tesmiye olundu Medīneye üç ḳonaḳdur. Ḥaccāc-ı Şāmiñ yesārındadır. Ve Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz bir māh miḳdārı anda tavaḳḳuf buyurup cemi'-i ḳal' aların feth idüp ṭāife-i yehūdī Ḥayberden bi'l-külliyeye [280^b] iḥrāc buyurmak şadedinde iken ḥāk-pāy ḥazreti peygambere rūḥ-sūde olup recā ve iltimās idüp anları iḥrāc itmeyüp yine mekānlarında sākin olup zirā' at ve ġars-ı eşcārda māhir olduklarından ḥizmet-i ḥazret-i nebevīde re'y-i 'ālīler[i] ne gūne olur ise ḥizmet-i 'aliyyelerinde ser-im ū ḳuşūr itmeyeler. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ricāların ḳabūl idüp anları ḥālleri üzere ibḳā buyurup ḥurmādan ve

buğdâdan her ne ki hâşıl olur ise şatırı anlarıñ olmak üzere tâ irâde-i ‘aliyye-i rabbâniyye ihrâclarına ta‘alluk idene kadar mezbûr şurût üzere sâkin oldılar. Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ‘aşr-ı sa‘âdetlerinden ‘Ömer rağıya’llâhu ‘anh hazretlerinin hilâfetine kadar bu hâl üzere sâkin olup icrâ eylediler. Şoñra hazret-i ‘Ömer rağıya’llâhu ‘anh hazretleri anları Hayberden ihrâc eyledi. Vehb bin Mâlik ve İbn Hişâm hazretlerinin rivâyetinde Hayberin ba‘zısı cenkle ve ba‘zısı şulh ile feth oldu. Keşibe nâm kal‘alarıñ ekşeri cenkle ve ba‘zısı şulh ile feth oldu. Keşibeden murâd nedir deyü İmâm Mâlik hazretlerinden şordılar arz-ı Hayberdir deyü cevâb virdi. Ve Hayberde kırk biñ hurmâ ağacı mevcûd idi. Şâhib-i Târih hazretleri buyurur ki nefis-i Hayberde bu miqdâr dimekdir ve illâ arz-ı Hayber demek degildir. Eğer cemî‘ arâzi Hayberde mevcûd olan hurmâ ağacı ta‘dâd olmak lâzım gelse nice biñ kerrât oluk bâliğ olur. Vallâhu a‘lem. **Hayt** cem‘i huyût gelür. Harrenin ve Mescid-i Kibleteynin şarkında Benî Sevâd utmunun ismidir. **el-Hayl** esp ma‘nâsına Beķi‘ muzâf olarak Beķi‘u’l-hayl dirler. Medinenin bâzârıdır. Zeyd bin Şâbit hazretlerinin hânesi kurbundadır. Ve Ravzat’ül-Hayl iklim-i Necddedir. **Harfu’d-dâl**. **Dâru’l-Kađâ** Mescid-i Nebeviyyenin ebvâbı bahşinde bâb-ı ziyâde bahşinde mürûr eyledi. **Dâru İbn Mekmel** bu daği Mescid-i Şerifin etrafında olan dârların bahşinde beyân olundu. **Dâru’n-Nâbige** Dâr-ı Nâbigede olan mescid zikrinde sebkat eyledi. **Dâru’n-Naħle** müfred naħl-i dâr naħle muzâfdır. Anda eşcâr-ı naħl olmağla muzâf olmuştur. Medîne sükunin civârında Zevrâ kurbundadır. Sûk-ı Medîne bahşinde mufaşşılan zikr olundu. **ed-Debbe** [281^a] fetħa dâl ve teşdîd bâ-i muvaħħide ile revğan vaz‘ olunur nesneye dirler. Bânin taħfîfiyle daği rivâyetdir. Međik-i Şafrâda bir mevzi‘ dir ki Debbetü’l-Musta‘cele dirler. Şeyh Naşre’d-dîn hazretleri buyurur ki muħaddişin-i ‘izâm taħfîfiyle dirler lâkin şavâb olan teşdîd iledir. Zîrâ ma‘nâsı kavm-i cem‘ oldığı mekân dimekdir. Eşafir ile Bedr meyânında bir mevzi‘ e daği dirler. Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Defrândan şedd-i raħl eyledikde bu mekânı ihtiyâr buyurdılar. Bedre bir berîd mesâfedir. Qâmûs Dubbe zamme ile Bedr kurbunda bir mevzi‘ dir deyü zikr ider. **Derr** dâlin fetħi ve rânin teşdîdiyle Benî Süleym harresinin esfelinde bâlâ-yı Baķi‘ de bir göldür arabca gadîr dirler. **Derek** dâl ve rânin fetħalarıyla câhiliyyetde Evs ve Hazrec meyânında vâkı‘ olan vaķ‘ a bu mevzi‘ de vâkı‘ olmuştur. Ve rânin sükûniyle daği rivâyetdir. **Değâr** dâlin fetħiyle Medîne ile Yenbu‘ meyânında bir mevzi‘ dir. **ed-Deff**‘ Asfân nâhiyesinde bir mevzi‘ dir. **ed-Dimāh** kesre-i dâl ve âhiri

hâ-i mu‘ceme ile Darbe-i Himâda bir a‘zam cebeldir. **Dehmâ Marḍūd** Hamâ Neḳî‘ nâhiyesinde Müzeyneniñ mevzi‘idir. **ed-Dehnâ** dâliñ fetḥi ve hânîñ sükûnı ve nûn ve soñra elif-i memdûde ile ve kaçırıyla daḡi rivâyetdir. Yenbu‘ ile Medîne beyninde bir mevzi‘dir. **ed-Devdâ** med ile Cebel-i Verḡân ḡurbunda bir mevzi‘dir. **Devzân** havrân vezninde Ḳudeyd tarafınıñ ḡurbunda bir vâdîdir. Cuḡfe cihetine mâ‘ildir. **ed-Devme** Bi‘r-i Eriş bahşinde mürûr eyledi. Hâlâ bu isimle müsemmâ bir büstândır. Benî Ḳureyza tarafında daḡi taşḡir ile Düveyme dirler bir küçük büstândır. **Dümetü‘l-Cendel** dâliñ zammı ve fetḥi ile daḡi rivâyetdir. Lâkin İbn Zebbâle ḡazretleri fetḥi inkâr eylemişdir. Ve bir rivâyetde Dûme‘l-cendel vâḡı‘ olmuşdur. İbnü‘l-Faḡîḡ ḡazretleri a‘mâl-i Medîneden ta‘dâd eylemiş. Dûm bin İsmâ‘îl ‘aleyhi’s-selâmıñ ismiyle tesmiye olunmuşdur. Şeyḡu‘z-Zeccâcî ve İbnü‘l-Kelbî ḡazerâtı Dûmâ ḡazreti İsmâ‘îl ‘aleyhi’s-selâmıñ oḡludur buyurdılar. Vaḡtâ ki İsmâ‘îl ‘aleyhi’s-selâm ḡazretleriniñ Tihâmede evlâdları keşret bulduḡda Dûmâ nâm oḡlu çıkup Cendel nâm mevzi‘e nâzil olup ve anda [281^b] bir ḡal‘a binâ idüp ve ol ḡal‘aya daḡi Dûmâ dirler. Ebû ‘Ubeyde ḡazretleri Dümetü‘l-Cendel bir ḡal‘a ve bir kaç ḡaryeden ‘ibâret Şâm ile Medîne meyânında Cebel-i Tayy ḡurbundadır buyurdi. Ve ba‘zılar Dûme Kurâ ḡaryelerinden bir ḡaryedir didiler. Ve ol maḡalde bir muḡkem ḡal‘a olup ismine Mârid dirler. Ükeydirü‘l-Melik nâm kimseniñ ḡal‘asıdır. Rasûl-i Ekrem şalla‘llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Ḥâlid bin Velîd raḡıya’llâhu ‘anh ḡazretlerini Ükeydirü‘l-Melik nâm kimseniñ tarafına me‘mûr idüp buyurdi ki yâ Ḥâlid isti‘câl üzere sür‘atle revân ol zîrâ ol kimseye şayd-ı vaḡş iderken mülâḡî olursun. Ükeydiriñ bir gice ḡal‘asına bir baḡara-i vaḡşî muşallat olup boynuzları ile cidârı ḡal‘aya ḡamle iderken Ükeydir mezbûr ḡayvânı bu ḡâlde görüp anıñ şikârı içün ḡal‘adan nâzil olup şayd ile meşḡûl iken Ḥâlid raḡıya’llâhu ‘anh ḡazretleri nâḡâḡ zuḡûr idüp şîr-i meydân-ı şecâ‘at şimşîr-i ḡunḡarıyla Ükeydiriñ üzerine mübârizâne bir ḡamle idüp Ükeydir evvel merdân-Ḥudânıñ ḡamlesine taḡammül idemeyüp bâlâ-yı semendinden sāye-vârî zemîne ser-nigûn olup hemân ol şehbâz-şâḡîn-vârî sînesine nâzil olup ḡayd-bend idüp ve ḡal‘ayı ḡarb-ı destle fetḡ idüp Rasûl-i Ekrem şalla‘llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ol vaḡit Tebûkde idi. ḡazreti Ḥâlid Ükeydiri ber-â-ber ḡuzûr-ı ḡazret-i Risâlet-penâḡ efendimize getüri. Baḡîratü‘ḡ-Tay şâ‘ir ol vaḡit bu şî‘ri inşâd eylemiş:

Tebārake sāyîḡul beḡarâti innî

Ru‘yetu’llâḡi yehdî külli ḡadî

Femen yekü Hāliden ‘an zī Tebūki

Fe’innā kad ümirnā bi’l-cihādi

Şoñra Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz muşālaḥa buyurup Dūmetü’l-Cendel ahālisi cizye-bend oldılar. Zīrā anlar Neşārā idiler. Şoñra Ükeydir naḳz-ı şulḥ eyledikde Server-i Enām ‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām efendimiz Ükeydiri ol araziden tırd u ib’ād idüp Ükeydir daḡı Hīre nām maḥalde ‘Aynu’t-Temr kırbunda bir menzil binā idüp Dūme tesmiye eyledi. Ya’nī Vādī-i Kıurāda olan ḳal’anın ismiyle müsemma eyledi. Mecdī ḡazretleri böyle buyurmuş ise de naḡar vardır. Zīrā ḳarıben Vādī-i Kıurā baḡşinde gelür ki İbn Sa’d ḡazretleri Dūmetü’l-Cendel şām tarafında Dimeşḳ ile meyānı beş gice mesāfedir ve Medīne ile beyni on beş [282^a] ve yā on altı gice mesāfedir buyurdı. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Dūmeye ḡazve buyurup Dūme sāḡasına nāzil olup bir eḡad mülākī olmayup bir ḳaç gün meks u ḳarār buyurdı. Ve İbn Hişām ḡazretleri ḡazve-i Dūmede buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Dūmede şulḡden aḡdem rücu’ buyurdı. Ve ba’zılar Ükeydirin ibtidā menzili Dūmetü’l-ḡayra olup Benī Küleybde ḡayları olmaḡla ba’zen anları ziyārete gider idi. Bir gün ḡaylarıyla ber-ā-ber şıkāra gidüp bir ḡarābe beldeye rast geldiler ki Cendel ile mebnī cidārlarından mā’adā bir şey bāḳī ḳalmamış. Ükeydir ol ḡarābe beldeyi ma’mūr idüp eşcār-ı zeytūn ve sā’ir aḡaçlar ḡars idüp Dūmetü’l-Cendel tesmiye eyledi. Ükeydir kāḡ Dūmetü’l-ḡayrada ve kāḡ Dūmetü’l-Cendelde sākin olur idi. Ba’zılar taḡkīm-i ḡakemeyn Dūmetü’l-Cendelde vaḳı’ oldı deyü zu’m iderler. ‘Abdu’r-Raḡmān bin Ebī Leylā ḡazretleri buyurur ki Ebī Mūsā ḡazretleri ile ber-ā-ber Dūmetü’l-Cendelden mürūr iderken baña didi ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz buyurdı ki Benī İsrā’īl bu mevzi’de curā iki ḡakem eylediler benim ümmetimden daḡı iki ḡakem iderler. Eyyām mürūr idüp şoñra Ebī Mūsā Cūren ḡükm eyledi. Ve ‘Amr bin el-‘As daḡı Cūren bir ḡükm eyledi. Şoñra Ebā Mūsāya mülākī olup bu ḡadıḡdeñ şordum bir cevāba muḡtedir olamayup *fellāhu’l-müste‘ānu* buyurdı. **ed-Duveyḡil** dālın ḡammı muşāḡḡar olarak Benī ‘Ubeyd cibālinden bir cebeldir. Mutrī ḡazretleri Vādī-i Buḡḡān ve Mesācid-i Feth ‘indinde iki küçük cebelin biridir buyurdı. **ḡarfu’z-zāl**. **Zātü Ecdāl** cīm ile Medīḡ-i Şafrādır. **Zātü’l-Ḳutb** ‘Aḡıḡ vādilerinden bir vādīdir. **Zātü’n-Nusb** ḡamme nūn ve şād-ı mühmele ve bā-i muvaḡḡhide ile Ma’denin kıble tarafında bir mevzi’dir

ki Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Bilāl bin Hārīş el-Müzenî hazretlerine ihsân eylemiştir. Muvatta'da mezkûr olan İbn 'Ömer rağıya'llāhu 'anhüma hazretleri Zātü'n-Nuşb nām mekâna resîde oldukda şalâtı kaşır ider idi. İmām Mālik hazretleri Medîneden Zātü'n-Naşb dört berîd mesâfedir buyurdu. **Zübâb** gûrâb ve kitâb vezninde Medînede bir cebeldir ki [282^b] mesâcid bahşinde mufaşşılan zıkr olundu. Mezbûr cebel üzerinde Mescid-i Râyedir. **Zar** Benî Hâtme kuyularının biridir bunun zıkrı mürûr eyledi. **Zervân** Mescid-i şerîfîn kıblesinde olan hânelerin kıblesinde Benî Zürayk menâzilidir beyânı mürûr eyledi **Zefirân**. Zālîn fethi ve fânî kesri ve rā ve âhiri nûn ile Şafrânî kârbında bir vâdîdir. **Zû Hîde** hâ-i mühmele ile Beyzâvî hazretleri *leḳad ibteḡavu'l-fîtnete min ḳablu* âyet-i kerîmesinin sebep-i nüzûli 'Abdu'llāh bin Ebî Pelîdî aşhâbıyla ber-â-ber Ğazve-i Tebûkden teḡallûf idüp ya'nî Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ile ber-a-ber Tebûk ğazvesine gitmek için ḡurûc idüp Şeniyyetü'l-vedâ' esfelinde Zû Hîdeye vâşıl oldukda teḡallûf eylediğidir. İbn İshâk hazretleri rivâyetinde Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ol gün cünûd-ı nuşret maḳrûnlarıyla bâr-gâh-ı hümâyûnların Şeniyyetü'l-vedâ'a naşb idüp 'Abdu'llāh bin Ebî Pelîdî daḡi kendi aşhâbıyla Şeniyyetü'l-vedâ' in esfelinde Zübâba ḳarîb Zû Hîde nām mekâna ḳonmuş idi. Cünûd-ı muvaḡḡidîn ol gün otuz biñden ziyâde idi. Tebûke 'âzim olmakda iken cüyûş-ı münâfîḳîn teḡallûf idüp rücû' eylediler. **Zehebân** zāl ve hânî fethâlarıyla ve bâ-i muvaḡḡide ve elif ve nûn ile Cüheynede bir cebeliñ ismidir. **Harfu'r-râ**. **Râbig** bâ-i muvaḡḡide ve ḡayn-ı mu'ceme ile Cuḡfe vâdîlerindendir ve Esḳaf tarafında bir ḡadîrdir ki aşlâ suyu ḡalâş olmaz 'Aḳîḳ ḡadîriniñ esfelidir muḳaddem ismi Râbûḡ idi. **Râ'ig** elifden sonra hemze ile Medîne etrâfında bir mevzi' dir. Yâḳûtî hazretleri elifden sonra yâ ile hemzesiz rivâyet eylemiştir. **Râtîc** elifden sonra tâ-i müşennât-ı fevḳıyye ile Zübâb şarkında cânib-i Şâma mâyl bir uçmdur ki ol nâhiye bu isimle müsemma olmuştur. Ve Maṭrî hazretleri buyurur ki Râtîc Benî 'Ubeyd daḡlarının kârbında bir daḡdır ki bu ḳavl-i şaḡîḡ ise sebḳat iden bunun ḡâyıdır. Ba' zılar Medîne daḡlarından Zibâb ve Şal' ve Râtîc ve Cebelu Benî 'Ubeyd buyurdılar. **Rādân** Medîne nevâḡisinde bir ḳâryedir. **Râme** tariḳ-i 'Irâḳda ḡuccâcîñ bir menzilidir İmmereden bir merḡaledir. Ebû 'Ubeyd hazretleri Râmetân tesmiye buyurdılar. **Rânûnâ** iki nûn ve elif-i memdûde ile 'âşûrâ [283^a] vezninde faşl-ı evdiyede zıkrı mürûr eyledi. **Râyetü'l-A'mâ** 'Aḳîḳ vâdîlerindendir. **Râyetü'l-Ġurâb** bu daḡi 'Aḳîḳ vâdîlerindendir. **Rebâb** şehâb vezninde

Medīne kırbunda Feyd nāhiyesinde huccācīñ kādīmde olan ıarīķinde bir cebeldir. Ve muķābilinde Hıavle nām bir cebel daķı vardır biri ıarīķiñ řağında ve biri řolundadır. **er-Rubey** rāniñ zammı bā-i muvaķķideniñ taķķif-i maķřūr olarak rebūh cem' dir. ıarīķ-i Mekke Ebvā ile Suķyā meyānındadır. **er-Rebeze** taķķrik-i rā ve zāl-ı mu' ceme ile fařl-ı sābi' de mūrūr eyledi. **er-Rabi'** rabi' -i ezmine lafzıyla Medīne nāhiyesinde bir mevzi' dir ve Evs ile Hıazrec eyyāmına rebi' dirler. Kāle' ř-řā' ir:

Ve neķnu'l-fevārisu yevme'r-rabi'

Ve ķad 'alemū keyfe fursān

er-Ricām kitāb vezninde bir aķmer cebel-i mūsteķiledir Đarbe ķimāsına on ũç mildir. **er-Reclā** ķarretü'r-reclā baķşinde mūrūr eyledi. **er-Raci'** emir gibi Hıayber kırbunda bir vādīdir. İbn İřķāķ ķāzretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem řalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Ėazve-i Hıayberden rucu' buyurduķda Raci' nām vādīye nāzil oldu. Ve bir rivāyetde bu maķāilde nāzil olup ehl-i Hıayber ile Ėaķafān meyānınd hā'il olup birbirine imdād eylemeden men' olanlar idi. Bu ehl-i Hıayber ile ibtidā-yı cenkde vāķı' olmuřdur. Ve ıā'if ile Mekke meyānında bir mevzi' e daķı Raci' dirler. **er-Reķābe** ķemāme vezninde ķā-yı mūhmele ile Hıarre-i 'Arbiyyede Benī Beyāđa menzilinde bir mevzi' dir. Benī Beyāđa Mescidi baķşinde zıķr olundu. **er-Raķabe** raķabe gibi Vādī-i Kırā ķārbındadır. řāķību'l-Mesālik Medīne tevābi' lerindendir deyū zıķr eyledi. **er-Riķdiyye** rāniñ kesri ve ķāniñ sūkūnı ve zād-ı mu' ceme-i mesķüre ve yā-i mūředdede ile zinciyye gibi Medīne nāhiyesinde enřār ķaryelerinden bir ķaryedir. Muķaddem zıķr olan Er-Riķdiyye budur. **Rūķķān** rāniñ zammı sūkūn-ı cīm řońra ķāf ve elif ve āķiri nūn. Nāziyeden Mūsta' cele mūteveccih olan kimseniñ řağında bir vādīdir. **er-Rudeyhe** Seyl-i 'Aķıķ vādilerinden bir vādīdir. **Ruķayb** zamme ile tařğir raķabe zūbeyr gibi Medīne nāhiyesinde bir mevzi' iñ ismidir. **Ruķayye** reķāniñ tařğiri Medīne ile Cuķfe meyānında bir ķuyunuñ ismidir. **er-Ress** rāniñ fetķi ve sīniñ teřdīdiyle ķable [283^b] vādilerden Medīneye tābi' vādīdir. Ve Er-Ress Yemāmede bir ķaryedir. Ve Kır'ān-ı Kerimde mezkūr olan Ress Āzerbaycān vādīsiniñ kıblesinde bir vādīdir. Ve bu vādīde biñ 'adet belde olup Mevlā-yı Mūte' āl ķāzretleri Mūsā ismiyle anlara bir peyğamber ba' ř idūp Mūsā bin 'İmrāniñ Ėayrıdır. İmāna da' vet eyledi tekzib idūp inkār eylediler. Emrine imtiřāl itmeyūp 'iřyān eylediler. Mevlā-yı Mūte' āl ķāzretleri taifeden Hāriř ve Hāriř ismiyle iki 'aķim cebel irsāl idūp ũzerlerine dūřūp anlar altında helāk oldılar *ne' ũzu bi'llāhi min 'aķābi*. Bu vādī bir 'acāyip vādīdir ki eřnāf semek anda mevcūd

olup dirler idi ki her mäh bir cins semek gelür. Ve anda çıkan rummānıñ mişlini dīde-i beşer görmüş degildir. Ve üzümlerin tennürda kurdurlar şems görmezler idi. Keşret-i eşcārdan Nehr-i Ress bir şahrāya cārī olur idi ve ol şahrāda beş biñ ‘aded kırye var idi. Ekşeri hārāb hālā cidārları bākīdir dirler. **Reşād** Ecr vādīlerinden muqaddem ismi Ğavā idi. Bu maħalde kabīle-i Cüheyneden Benī ‘Abbān sākın olur idi. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ismini tebdīl idüp Reşād buyurup ve anlara daħi sizler Benū Erşdānsız buyurdu. **Zātü’r-Raḍm** rānıñ harekesi ve ḍādıñ sükūnıyla Vādī-i Kūrāya altı mildir. **er-Raḍme** rānıñ harekesi ve ḍādıñ sükūnıyla Medīne nāhiyesindedir. **Raḥvā** fetħle sekrā vezninde Yenbū‘a qarīb bir cebeldir. Şular ve eşcār ve şa‘bları olup bilegū taşını bu cebelden kat‘ iderler. Ve İbnü’s-Sikkīt ḥazretleri buyurur ki Raḥvādan soñra Hicāzdır Cüheyneye tābi‘dir. Ve Ğarām ḥazretleri Tihāmeniñ ibtidā cibāli budur. Yenbu‘a bir gün mesāfedir Medīneye yedi gün mesāfedir. Sağ tarafında Mekkeniñ tarīkidir. Bāb-ı ḥāmisiñ āhirinde zikri sebkat eyledi. Faşl-ı eḥad zikrinde İbn-i Ğassān Medīneye dört merḥaledir buyurdu ma‘rūf olan budur. Raḥvā şol cebeldir ki Vācib-i Te‘ālā ḥazretleri Tūra tecellī buyurduḡda altı pāre olup her biri bir mekāna düşüp Raḥvā daħi bu maħalde vākı‘ ḥaḡḡında cennet dağlarından deyū ḥadiş vārid olmuşdur. Beyt-i Şerīf binā olunan dağlardan biri budur. Ḥadiş-i şerīfde Raḥvā raḍıya’llāhu ‘anh ve ḡuddus [284^a] ḡuddisellāhu *Uḡudun cebelün yuḡıbbunā ve nuḡıbbuhū* vārid olmuşdur. *Ve teze‘‘amu’l-Kostāniyye enne Muḡammed bin Ḥanefiyyetin muḡīmin ḡayye fīhi bi-raḍvā yürzaḡu ve men raḡiye yeḡḡa‘u’l-lisāne ve yeḡmilu’d-dünyā külleḡā.* **er-Ri‘l** rānıñ kesri ve ‘ayn-ı mühmeleniñ sükūnıyla Benū ‘Abdu’l-Eşhel menāzilinde bir uḡmdur. Benū Ḥārişeyi ol mekāndan cebren iḡrāc idüp bir gün Ḥuḡayr bin Semmāk anlara didi ki beni ḡaldırıñ Ri‘le bir nazar ideyim Esāf bin ‘Adiyy Ḥārişī aña bu şı‘rle cevāb virdi:

Felā ve benātü ḡālike lā terāhu

Seyecelisü’d-dehrahū mā neḡaḡa’l-ḡamāmu

Fe-enne’ra‘le enne sellemtümūhu

Ve sāḡat vāḡimun minkūm ḡarāmu

Zātü’r-Riḡā‘ kesrle ruḡ‘anıñ cem‘īdir. Vākıdī ḡazretleri buyurur ki Naḡl ḡurbunda Medīneye üç mildir. Eyyām-ı cehālette Naḡl nām mekāna qarīb bir kıyudur. Sebeb-i tesmiyesinde iḡtilāf-ı keşire vākı‘ olmuşdur. Ba‘zılar ol zemīn sürḡ ü sefīd ü siyāḡ

gün-â-gün olduğundan ke'ennehu cebelde ruḳ'a ruḳ'a ya'nî pāre pāre levnler müşāhede olduğundan Zātü'r-Rikā' didiler bir cebel veyāḥūd bir zemindir. İbn Hacer ḥazretleri şalāt-ı ḥavf ol maḥalde kılındığından tesmiye olundu. Gūyā şalāt muraḳḳı' oldu. Ebū Mūsā el-Eş'arī raḍıya'llāhu 'anh ḥazretleri buyurur ki sebeb-i tesmiyesi ḡazve-i mezbūrda aşḥāb-ı kirām ayakların hırka ile bağladıklarından Zātü'r-Rikā' dinildi. Ve ba'zılar bir ağacın ismidir didiler ve ba'zılar ol ḡazvede 'asākiriñ espleri sürḡ ü sefīd ü siyāh olduğundan Zātü'r-Rikā' dinildi. **er-Raḳ'a** rānıñ fethi ve ḳāfiñ sükūnıyla Benī 'Uzre tarafında Vādī-i Qurā ḳārbında bir mevzi' dir. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ anda bir mescidi vardır. İmām Mecdī ḥazretleriniñ ḳavli budur. Lākin sābıḳān Maṭrī ḥazretleriniñ zıkrine muḡālifdir ki Mesācid-i Tebūkde lafz-ı ruḳ'a-i şevb irād eyledi ve Bekrī ḥazretleri buyurur ki zan iderim ki Benī 'Uzre şaḳḳında mīm ile raḳmedir. İmām Mecdī şaḥīḥ olmaz illā mīm ile buyurdu. **er-Reḳametān** Medīneniñ ḳurbu ḥarresindedir. Ve ba'zılar efrād ile raḳmedir dirler. Eşma'ī ḥazretleri raḳme ikidir biri Medīneye ḳarīb ve biri Başradadır buyurdu. Ve Şeyḡ 'İmrānī ḥazretleri [284^b] biri Başrada ve biri Necddedir buyurdu. Ammā şı'r-i Züheyrede:

Diyārun lehā bi'r-raḳmeteyni

Fe bi-erzi benī esed

deyü vāḳı' oldu. **Raḳam** ḳāfiñ ḥarekesi ve ba'zı kere sükūnıyla Medīne şarkında bir maḥaldir. Ve bu maḥalde Şayfī nām ḥabīs Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi ḳatle ḳāşd idüp dest-i murdārını seyfne vaż' idüp Vācib-i Te'ālā ḥazretleri destini ḳurudup sille-i ḳudreti olmayup ḥavfından firār idüp giderken bir şā' iḳa irsāl idüp ol mel'ün helāk oldu. **er-Ruḳeybe** taşḡir iledir. Şeyḡ Naşre'd-dīn ḥazretleri rānıñ fethiyle sefīne gibi Ḥayber üzerinde bir cebeldir buyurdu. **er-Rikābiyye** rikābe mensūb ya'nî deve dimekdir. Rānıñ kesriyle Medīneye on mil mesāfe bir mevzi' dir dirler. **Reḳbāt** taḥrīḳ ile Vādī-i Qurā ḳurbunda bir mevzi' dir veyāḥūd bir vādīdir dirler Allāhu a'lem. **Raḳūbe** bā-i muvaḥḥide ile ḥalūbe vezninde Medīne ile Mekke meyānında 'Arc ḳurbunda Medīneye üç mildir Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz hicretlerinde bu maḥalden mürür eylediḡi sābit olmuştur. **er-Rimme** zamme ve kesre bir 'azīm vāsi' bir vādīdir. Esfel ile a'lāsınıñ beynini müsāfir yedi gicede ancak ḳaṭ' ider. Ḥarre-i Fedekden tā Ḳuḏayme ḳadar dirler. Ve ba'zılar Baṭn-ı Ruma Ğatafān diyārından Medīneye gelürken Ḳaydda didiler. Eşma'ī ḥazretleri taḡfīf ve teşḳīl ile

rivāyet olundı buyurdu. Qāmūs kesr ve zammedir didi. **Ruvāve** zamme rā ve tekrīr-i vāv ile zūrāre gibi Fūr‘ ile Medīne meyānında bir vādīdir. Ebū’l-Ḥasan ḥazretleri buyurdu ki Ruvāve bir maḥaldir anda bir ‘aẓīm ḡadīr olup Seyl-i ‘Aqīk andan mūrūr ider. Qarīben tafṣīlī lām ḥarfinde gelür. **er-Revḥā** rānıñ fethi vāvıñ sūkūnı ve ḥā-i mūhmele iledir. İmām-ı Mecdī ḥazretleri Fūr‘e tābī‘ bir mevzī‘dir Medīneye kırk mildir buyurdu. Şaḥīḥ-i Müslimde otuz altı mildir. Ve Kitāb-ı İbn Şeybede otuz mildir. Ebū ‘Ubeyd el-Bekrī ḥazretleri Naşr bin Nizār ḥazretleriniñ qabri Revḥādadır. Medīneden iki gice mesāfedir beynleri kırk bir mildir buyurdu. Ve Revḥāya duḡūl iderken iki ‘alem vardır. Ve ḥurūc iderken iki ‘alem vardır. Ve İbnü’l-Kelbī ḥazretleri buyurur ki Melik-i Tūbba‘ Medīneden rucū‘unda Revḥāya nāzil olup anda muḡīm ve rāḥat [285^a] eyledikde Revḥā deyü tesmiye eyledi. Ve Mescid-i Şerif er-Revḥā şarkından hūbūṭ andan Vādī-i Revḥāya gelinür. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Vādī-i Revḥā cennet vādilerindendir buyurdu. Ve ḥazreti Mūsā bin ‘İmrān ‘aleyhi’s-selām yetmiş biñ Benī İsrā’īl ile Revḥādan mūrūr eyledi. Ve bu vādīde yetmiş peygamber namāz kıldı. Vāsidi ḥazretleri buyurur ki Revḥāda Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ āṣār-ı şerīfeleri mevcūd ve iki qaşr ve vāfir quyular olup ḥattā Hārūn Reşīdiñ bir bürkesi vardır. Ve ‘Oşmān bin ‘Affān raḡıya’llāhu ‘anh ḥazretleriniñ quyuları olup sevānī ile şu aḡz olunur. Ve seyl suyu mezbūr bürkeye dökülür. Ve Vasaṭ-ı sūḡda ‘Ömer bin ‘Abdu’l-‘azīz ḥazretleriniñ ḥālā bir bürke ve bir quyusu vardır. Mezbūr bürkeyi ḥaccāc iḡün ṭoldururlar bürketü’t-tār dimekle ma‘rūfedir. Zan olan sābık bürke ta‘mīr olup ve mu‘ayyen vazīfe ta‘yīn olup seyl olmadığı senelerde vazīfeyi aḡz iden kimse quyudan ṭolap ile ṭoldurur vallāhu a‘lem. **Ravzatü’l-Ecāvil** cīm ile Veddān nāḥiyesinde Naşīb şā‘iriñ menāzilidir dirler Allāhu a‘lem. **Ravzatü’l-Ecdād** Ğatafān bilādında bir qaryedir. Ḥayberiñ kıblesinde Vādī-i ‘Aşrıñ şarkındadır. Heysem bin Ebī ‘Adī ḥazretleri buyurur ki ‘Urve ḥazretleri Şa‘ālīk ḡazvesine giderken aşḡābıyla bu mekāna resīde olduḡda on def‘a ḡarvārī bu maḥalde nidā idiñ tā ki vebādan sālim olasız didiler. ‘Urve ḥazretleri bunu qabūl itmeyüp bu şi‘ri inşād eyledi:

Ve qālū izā ci’ṭü inheḡa lā teẓruke ḡayber

Ve zālike min dīni’l-yehūdi velū‘in

Li’umrī lienne ‘umiret min ḡaṣyeti’r-radi

Nuhākku'l-ḥamīri innenī licuzū' in

Felā velāti tilke'nüfusu ve lā ente

‘Alā ravzātü'l-ecdādi ve hiye cemī' in

diyüp mürür eylediler. Ravzātü'l-Ecdāda vāşıl olup ‘Urve ḥazretlerinden mā-‘ adāsı cümleten helāk oldılar. Bunuñ Medīneye duḥūlinde ‘aşşir dirler idi tafşīli mürür eyledi. **Ravzātü Elcām** elifiñ fethi lāmıñ sükunı ve cīm ve elif ve mīm ile Ravzātü Ecām daḥi dirler. Beḳī' cānibindedir ḳāle'ş-şā' ir:

Feravzātü ecāmin yehīcū liye' [285^b] l-bükā.

Ve ravzātü şavṭī' inde hünne ḳadīmun

Hacerī ḥazretleri Vādī-i ‘Aḳīḳden ‘ad eyledi. **Ravzātü Ḥāḥ** iki ḥā-i mu‘ceme ile ḥarf-i ḥā baḥşinde mufaşşalan mürür eylemişdir. **Ravzātü'l-Ḥurc** zamme ḥā-i mühmele ve sükun-ı rā ile āḥiri cīm Medīne-i Münevvere nevāḥīlerinden bir mevzī' iñ ismidir. **Ravzātü'l-Ḥurḥīn** Medīne nāḥiyelerindendir. Ve ba‘zılar Medīne nāḥiyesinde bir şürdur didiler. **Ravzātü'l-Ḥazrec** enşardan lafz-ı ḳabīle ile Medīne nāḥiyesinde bir maḥaldir. **Ravzātü'l-Ḥummāt** bu ravza-i Zātü'l-‘Ḥummāt didikleri ‘Aḳīḳ vādīlerinden bir vādīdir. **Ravzātü Zī'l-Ḡuşn** ağaç dalına muzāf ‘Aḳīḳ vādīlerindendir. **Ravzātü'ş-Şuhbā** şād-ı mühmeleniñ zammıyla Medīne şimālinde üç gün mesāfedir. Ekşeri Riyāzu's-Suhā dirler. **Ravzā-i ‘Ureyne** Cüheyne gibi Raḥşiyne nāḥiyesinde bir vādīdir. Cehālette ḥuyūl içün çerā-gāḥ ittiḥāz iderler idi. **Ravzātü'l-‘Aḳīḳ** Medīnede olan ‘Aḳīḳdır. Zübeyr şi' rinde buyurmuşdur:

‘Acce binā Üneys ḳable'ş-şurūḳ

Neltemisuhā ‘aliyye Riyādi'l-‘Aḳīḳ

Ravzātü'l-Filāc fāniñ kesri āḥiri cīm ile felc baḥşinde gelür. ‘Aḳīḳ vādīlerinden biri budur. **Ravzātü Meraḥ** taḥrīḳ ve ḥā-yı mu‘ceme ile Medīnededir. İbnü'l-Mevālī el-Medenī buyurur:

Hel nüzekkirīne bi-cenbi'r-ravḍi min meriḥin

Yā imleḥu'n-nāsi ve‘ adde işfini kemden

Ravzā-i Nesr nūnuñ fethi ve sīniñ sükunıyla āḥiri rā ile nūn baḥşinde zikri gelür Medīne nāḥiyesinde. **Rū Revān** Raḥşiyne ḳurbunda Benī Süleymiñ vādīlerindendir. **Ruveyşe** rāniñ zammı ve vāviñ fethi ve yā-i müşennāt-ı taḥtiyyeniñ sükunı ve şā-yı müşelleşeniñ fethi ve āḥiri ḥā ile Medīne ile Mekke meyānında bir menheldir. Melik-

i Tübbā' Medīneniñ kıtālinden rücu' eyledikde Ruveyşe nāzil oldu. Müzeyyirinde te'hīr olunmaqla Ruveyşe tesmiye eyledi. İbtā'e ma'nāsınadır Medīneye bir gice mesāfedir. İmām Mecdī ḥāzretleri her ne kadar böyle buyurmuş ise de şavāb olan iki gice mesāfedir zīrā Vādī-i Revḥādan sonra on mildir binā'en 'aleyh Esedī ḥāzretleri Medīneye altmış mildir buyurdu. **Ruhāt** gurāb gibi tā-yı mühmele ile Arz-ı Yenbu' da bir mevzi' dir. Hüzeyl ol mekânı şuvā' ittiḥāz idüp Şuvā' -ı Rahātda olup etrāfında vāfir [286^a] şanemler Hüzeyl ve Benī Zūfer aña 'ibādet iderler idi. Şuvā' putlarıñ ekberi olup bir gün derūn-i putlardan āḥir zamān peygamberi zuhūr eyledi deyü bir nidā-güş eylediler ve tilkiler Şuvā' ın etrāfında hediye gelen ta'āmları ekl idüp ve üzerine tebevül iderken gördükde bu beyti söylediler:

Erabün yebülü's-şü' lübānu bi-ra'sūhu

Leḳad zalle men bālet 'aleyhi's-se' ālibu

intehā. **er-Reyyān** 'atşāniñ zıddıdır. Benī Zūrayḳ ve Benī Ḥārişeniñ uṭmlarıdır ve Darbe ḥimāsında bir cebel-i aḥmer yanında bir şuya daḥi dirler. Ve ol tarafda bir vādīye daḥi Reyyān dirler. Ve bilād-ı Benī 'Āmirde bir cebele daḥi Reyyān dirler. Ve Ma'den-i Benī Süleymde bir mevzi' e daḥi Reyyān dirler. Ve bu maḥalde bir kaç kuşūr olup reşid ḥacca geldikde nāzil olur idi. **Reydān** rāniñ fethi ve yā-yı müşennāt-ı taḥtiyyeniñ sükūnı ve dāl-ı mühmele ile Medīnede Ḥāriş bin Sehl bin Evs evlādlarınıñ uṭmlarıdır. Yāḳūtī ḥāzretleri böyle naḳl eyledikten sonra buyurur ki enşārdan bir baṭn bilmem bu isimle tesmiye oluna 'acebdir. Şāḥib-i Tārīḥ ḥāzretleri buyurur ki İbn Zebbāle ḥāzretleri Benī Vāḳıf bin İmri'u'l-Ḳays bin Mālik bin el-Evs bir uṭm binā idüp ismine Reydān dirler buyurdu. Mezbūr uṭmuñ mevzi' i Mescid-i Faḏīḥ kıblesindedir. Ḳays bin Rifā'a şi'rinde buyurur şi'r:

Ve keyfe ercu'z-Zeydü'l-' Uyşera ba' dehum

Ve ba' de ḳad muḳiye min ehl-i Raydān

Rīm kesr-i rā ve sükūn-ı yā ile ḡayr-ı hemze ile 'İyāz ḥāzretleri böyle buyurmuş ise de Mecdī ḥāzretleri za'ifdir deyü hemze-i sākine ile Müzeyyene vādīlerden Cebel-i Verkāndan ol vādīye seyl gelür buyurdu. Muvatta'da zıkr ider İbn 'Ömer raḳıya'llāhu 'anhümā ḥāzretleri Rīme geldikde şalāt-ı ḳaşr idüp seferi ḳılar idi ve Mālik ḥāzretleri dört berid mesāfedir buyurdu. Ve 'Abdu'r-Rezzāk ḥāzretleri taşnīfnde otuz mil buyurdu. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz hicrette Medīneye

gelürken Batn-ı Rîme hubûṭ buyurup soñra Kûbāya teṣrîf eylediler. Ḥassān bin Ṣābit raḍıya'llāhu 'anh ḥāzretleri buyurdi:

Lesnā berîme ve lâ ḥamtü ve lâ raẓvā

Lākin bimercin mine'l-cevlāni mefrūs

Cevlān-ı Dimeşķ karyelerinden bir karyedir. **Rîme** dîme vezniñde Benî Şeybe vādîlerinden [286^b] Medîneye qarîbdır. **Rûyiş** lafz-ı riş tuyûr-ı kanād dımeḱdir. Medîne vādîlerinden bir vādîniñ ismidir muḱaddem zıkr olundı. **Ḥarfu'z-zāl. Zebāle** Medîneniñ şimālinde Ebî el-Ḥamrā kûmünün yanındadır. Ve ṭariḱ-i 'ırāḱda bir mevzi' e daḥi Zebāle dirler Şāḥibu'l-'umde ḥāzretleri buyurur ki sebeb-i tesmiyesi suyu ziyāde ḥıfz eylediğinden veyāḥūd Zebāle binti Mes'ūd bin el-'Amālîḱ bu mekāna nāzil olduğından aña nisbet olunmuşdur. **Zücc** zāniñ zammı ve cîmiñ şeddesiyledir. İbn Seyyidü'n-nās ḥāzretleri ḥā-i mu'ceme ile rivāyet eyledi. Darbe nāḥiyesinde bir mevzi' dir. Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Üşeyd bin Seleme bin Kuraṭ ḥāzretlerini Daḥḥāk el-Kilābî ḥāzretleriyle ber-ā-ber kuraṭlara irsāl eyledi. Kuraṭ üçdür kuraṭ ve kureyt ve kureyta gidüp anları İslāma da'vet eylediler ḱabûl itmeyüp muḱātele idüp münhezim oldılar. Firār iderken Üşeyd ḥāzretleri pederi Selemeye Zücc nāḥiyesinde Ümmü Şevb esir eylemişdir. Ve Zücc Darbe nāḥiyesinde bir mevzi' olup Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Benî Rebî'a bin 'Āmirden aḥz idüp 'Alā-i İbn Ḥālîde iḥsān eylemişdir. **ez-Zirāb** kitāb vezninde Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Medîneden Tebûke giderken bu mevzi' de bir mescid binā buyurmuşdur. **Zerūd** zāniñ ve rāniñ zammı ve āḥiri dāl ile 'Irāḱ ḥuccācınıñ ṭariḱinde bir menzildir ibtidā sākin olan 'ād birāderiniñ evlādları ismi Zerūd olmağla bu isimle tesmiye olunmuşdur. **Zürayḱ** muşāğğar olarak Karye-i Benî Zürayḱ ve Mescid-i Benî Zürayḱ dirler. Medîne sūrınıñ ḱıblesinde ve Muşallāniñ daḥi ḱıblesinde Zervān yāḥūd Bi'r-i Zervān ile ma'rûf olan maḥaldedir tafşîli mürûr eyledi. **Zegābe** seḥābe vezninde ġayn-ı mu'ceme ile 'Aḱîḱ āḥirinde meşhed-i seyyidinā Ḥamza raḍıya'llāhu 'anh ḥāzretleriniñ ġarbında süyûluñ cem' olduğu maḥaldır. İbn İshāḱ ḥāzretleri buyurur ki Kureyş Romadan Cerf ile Zegābe meyānında seyliñ cem' olduğu mekāna nāzil oldılar. Ebū 'Ubeyd el-Bekrî ḥāzretleri zamme zā ve 'ayn-ı mūhmele ile zabṭ eylemiş. Ve Muḥammed bin Ḥarîrî ḥāzretleri aḥsen rivāyet Ġābe ile Cerf meyānındadır zîrā Zegābe ma'rûf degildir ve Yāḱūtî ḥāzretleri ma'rûf degildir didiğın red idüp buyurur ki neden ma'rûf degildir [287^a] ḥadiş-i şerîfde vārid olmuşdur

ki Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ nâkası Zeğābede zāyi' olup
 şöñra bulunduğı meşhûrdur. **Zemzem** bir kuyunuñ ismidir. 'Aķıķe giden kimseniñ
 sağına gelür yoldan bir miķdār ĩraķdır muķaddem zikri mürür eyledi. **Zevr** zāniñ
 fetħiyle ve āħiri rā Ĩicāzda bir cebeldir yāħūd Sevāriķıyye ķurbunda bir vādīdir. **Zevrā**
 zāniñ fetħi ve vāviñ sūkūnıyla zikri Belāt ve sūk-ı Medīne baħşinde mürür eyledi. ĩbn
 Şeybe ĥazretleri buyurur ki 'Abbās rağıya'llāhu 'anh ĥazretleriniñ ĥānelerinden
 birine Zevrā dirler. Medīne çār-şūsunda Aħcār-ı Zeyt 'indinde muķaddem beyān
 olundı ki Aħcār-ı Zeyt Mālik ibn Sinān rağıya'llāhu 'anh ĥazretleriniñ ķabr-i enverleri
 yanındadır zīrā 'abābī' olan bāzār 'indinde defn olundı. Aħcār-ı Zeyt ve Zevrā ol
 maħaldedir. Ve ba'zılar Zevrā Medīne bāzārınıñ ismidir didiler. Ve ĥazret-i 'Oşmān
 rağıya'llāhu 'anh ĥazretleri cum'a ĥutbesinde nidā-yı şāliş Zevrā üzerinde ziyāde
 eyledi. Buħārīde Zevrā sūkıñ bir mevzi'idir. Ve bir rivāyetde ziyāde olan nidā-yı
 şānīdir 'Oşmān rağıya'llāhu 'anh ĥazretleriniñ sūkda bir ĥānesi olup ĩbn Hişām iştirā
 eylemişdir aña daħi Zevrā dirler. Ve Ĥāfiż bin Ĥacer ĥazretleri buyurur ki ĩbn Baţţāl
 ĥazretleri Zevrā bāb mescide bir ĥaceriñ ismidir deyü cezm eyledi fihi nazar. Zīrā ĩbn
 ĩşĥāķ ĥazretleri Zühri ĥazretlerinden rivāyet eyledi. ĩbn Ĥuzeyme ve ĩbn Māce
 'indinde cārşūda bir ĥāne üzerinde nidā-yı şāliş ziyāde oldu. Ve ol ĥāneye Zevrā dirler
 idi. Ve Derāverdī ĥazretleriniñ 'indinde üzerinde nidā olunan bir mürtefi' kürsi-vārī
 bir nesne idi. Ĥazret-i 'Oşmāniñ emriyle mü'ezzinler aħz idüp üzerinde nidā itmek
 içün Zevrāya vaż' idüp üzerinde ezān ve nidā iderler idi. Murād-ı nüfessir Zevrā
 degildir belki bu kürsi ne mekāna vaż' olunsa Zevrā dirler idi fe-efhem. Ve 'Uteybe
 ĥazretleri buyurur ki Zevrā Medīne bāzārında bir mināre idi. Mezbūr ĥāneye muttaşıl
 olup üzerinde ezān okunur idi. Ve Mālik ĥazretleri Yaħyā bin Se'īd ĥazretleriniñ
 rivāyetinde Sa'īd bin Müseyyeb rağıya'llāhu 'anh ĥazretlerinden eħādīş-i keşīre
 rivāyet [287^b] idüp ez-cümle Zevrā bāzārda aşĥāb-ı 'Abā 'indindedir buyurdı. Ve
 Sālim bin 'Abdu'llāh ĥazretlerinden vāfir ĥadīş ĩrād oldu ki Zevrā cārşūda olan
 mināreniñ sāyesinde olup anda cālis olurlar idi. Ve muķaddem fażl-ı Beķī' u'l-
 Ėarķadda zikr oldu ki Zevrā Beķī' de bir mevzi'dir ki Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi
 ve sellem efendimiziñ püser-i mükerrerleri ĩbrāhīm 'aleyhi's-selām anda defn
 olmuşdur. Ve Burhān bin Ferħūn ve Ĥabīb ĥazerātı buyururlar ki Rasûl-i Ekrem
 şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz minber-i 'arş berinleri üzere sa'ādet ve iclāl ile
 şu'ūd buyurup oturduķdan şöñra mü'ezzin ezān okur idi. Mü'ezzin minārelerde üç idi

muḳaddem biri okur ōñra biri daḫi okur ōñra üçüncü okuyup fāriḡ olduḡda Server-i Enām ‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām efendimiz kıyām buyurup ḫuṭbe okurlar idi. Bu ḫāl ḫāzret-i ‘Oṣmān raḡiya’llāhu ‘anh ḫāzretleriniñ ḫilāfetine ḫadar bu üslūb üzere cārī oldu ōñra ‘Oṣmān raḡiya’llāhu ‘anh ḫāzretleriniñ ḫilāfetinde islām keşret bulup ḫāzret-i ‘Oṣmān emr eyledi ki Zevrāda zevāl vaḡtinde ezān okunsun tā ki nās istimā‘ idüp vaḡtiyle cemā‘ate ḫāzır olsunlar deyü. Zevrā çārşūda Beḡī‘ nāḫiyesinde bir mevzi‘ idi vaḡtā ki minbere cülūs buyurduḡda mü‘ezzınler minārede bir def‘a daḫi ezān okurlar idi. ōñra Hişām bin ‘Abdu’l-Melik Zevrāda okunan ezānı mescide naḡl eyledi. Zevāl vaḡtinde bir mü‘ezzın minārede ezān okur idi. Hişām minbere çıkup cālīs olduḡda ḫuṣūrunda cümle mü‘ezzınler ezān okurlar idi intehā. Ānifen Zevrā Beḡī‘ nāḫiyesinde dimiş idi. Murād-ı sūḡda olan Beḡī‘u’l-ḫayldır Beḡī‘u’l-Ġarḫad degildir. Zīrā Beḡī‘u’l-Ġarḫad nāḫiyesinde sūḡ yok idi. **Zühre** zamme-i zā ve sūkūn-ı hā ile Ḥarre-i Şarḡıyye ile Ḥarre-i Sāfile meyānında Ḳuf cānibinde bir ḫaryedir ki ḡāyet kebīr idi. Ḥattā üç yüz şānī‘lerden ḫuyumcı anda sākın olurlar idi. Ḳuf cānibinde buyurduḡı Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ şadaḡalarınıñ yanında ve Meşrube-i Ümmü İbrāḫīm daḫi andadır. **Zeyn** şeyn vezninde Cerfde bir mezra‘adır. İbn Zebbāle ḫāzretleriniñ rivāyetinde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Cerfde Zeyn ismiyle [288^a] müsem mā olan mezra‘ayı zira‘ idiñ deyü emr buyurdu. **Ḥarfu’s-sīn**. **Sā’ir** şābir vezninde Medīne nāḫiyelerindendir. **es-Sāfile** ‘Āliye muḡābilidir. Medīne ‘Āliye ve Sāfileye munḡasımdır. ‘Āliyenin āḫiri Sūnḫ ya‘nī şūreli bir mekāndır. Mescid-i Nebeviyeden bir mil ḫadar mesāfedir andan eşḡā olan Sāfile dirler. Şimdi nās-ı Sāfile deyü Medīnenin şāmīsine ıtlāḡ iderler. Ve ‘Āliye deyü ḫible cihetine ıtlāḡ ider. Sāfile Medīnenin şāmına maḡşūş degildir. Ba‘zı kimselerin vehmleri gibi zīrā Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize fetḫ-i Bedr müyesser olduḡda müjdeye Ehl-i ‘Āliyeye ve Ehl-i Sāfileye İbn Revāḫa ḫāzretlerin irsāl buyurdu. Üsāme bin Zeyd ḫāzretleri buyurur ki bize ḫaber-i nuşret-i Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ kerīme-i muḫterimesi Ruḡıyye raḡiya’llāhu ‘anhā ḫāzretlerini defn idüp üzerine türāb ilḡa iderken geldi. **es-Sāhiye** ‘Aḡıḡ vādīlerindendir. **Sāye** ḡāye gibi. Mecdī ḫāzretleri buyurur ki Medīneye tābī‘ vādīlerdendir. Vādī-i Sāyede eşcār ve mezarī‘ ve mevz ve rummān ve üzüm ḫāşıl olur. Aşlında ‘Alī bin Ebī Ṭālib raḡiya’llāhu ‘anh ḫāzretleriniñ evlādlarınıñ idi. ‘Aşfānīñ dūnünde olan Cebel-i Şerāt mezbūr vādīye ḫavāledir. Ve İbn Yaḫyā ḫāzretleri buyurur

ki Sāye bir ‘aẓīm vādīdir yetmiş ‘aded ‘ayn cārī olur. Vādī-i Elc daḥi dirler ve cebeline Şemenşīr dirler. **Sebbir** sīniñ fethi ve bā-i muvaḥḥideniñ teşdīdiyle Medīne-i Münevvere ile Bedr meyānında bir depedir Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ğanāyim-i Bedri bu maḥalde taḫsīm buyurdu. **Sitāre** sīniñ kesri ve tā-i fevḳāniyye ile şoñra elif ve rādır. Ḥimā-yı Darbede bir cebeliñ ismidir. Ve ‘Āliyede Benī Selīmde bir dāğa daḥi Sitāre dirler. Ve Yenbū‘ da üç dāğ bu isimle müsemmādır. Lākin ol dāğlar Yenbū‘a üç gün mesāfedir. **Secāsic** Vādī-i Revḥāniñ ismidir. İbn Şeybe ḥazretleri secsec-i kerem ve serd olmayup mu‘tedil olan rüz-gāra dirler. **es-Südd** zamme teşdīd ile ‘Abdu’llāh bin ‘Amr bin ‘Osmān ḥazretleriniñ baĝladığı bend ḥāciz ve māni‘ ma‘nāsına Vādī-i Ranūna seyli ol mekāna varmağa māni‘ olmuştur. Cebel-i ‘Ayr kırbunda bir sed daḥi [288^b] vardır ḥālā ‘Anter demekle ma‘rūfdur. Ve Cebel-i Şūr andan gelen seyliñ önüni Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz sed ile emr buyurdu. Buña daḥi Südd dirler. Ve ba‘zılar Cebel-i Şūr andan murād Cebel-i ‘Ayrdır didiler fe-efhem. Ve ba‘zılar bir mevzī‘e Südd dirler dimişler ol mevzī‘de İsmā‘īl bin ‘Abdu’r-Raḥmān es-Süddī sākin olmaĝla ana nisbet olundu. Ve ba‘zılar Südd bir yoldur ki reşīd Medīneden Ma‘den-i Benī Süleyme giderken bu tarīḳden gider idi didiler. Medīne ile Raḥşīyye beyni ve Medīneden yigirmi mildir. Ve Esedī ḥazretleri buyurur ki ol maḥalde bir şu‘b olup ğāyet şuyı çok idi ḥazret-i Mu‘āviye bürke resminde bir sed binā itdirüp ol şu‘beden gelen şu mezbūr bürkeye cem‘ olur idi intehā. Ve ḥadīş-i Buḥārīde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Şafīyye ile Ḥayberden rücu‘larında Süddü’r-Revḥāya resīde olduĝda ḥazret-i Şafīyyeniñ zifāfı ol gice bu maḥalde vāḳı‘ olmuştur. Ve ba‘zılar Seddü’s-şahbāda vāḳı‘ oldu buyurdu. Ve Yāḳūtī ḥazretleriniñ kelāmından fehm olunan bizim zamānımızda ma‘rūf Ḥabs nām mevzī‘dir. Vādī-i Ḳanāt a‘lāsında Südd ile tesmiye olunur. **es-Serāt** sīniñ fethi ve taḥfīf-i rā ile a‘zām cebeldendir. Tihāme ile Necdiñ ḥaddidir Ḥicāz tesmiye eylediler. Ğūr ile Necd beyninde ḥāciz olduĝından. **Zü’s-Serc** sīniñ fethi ve sükūn-ı rā ile şoñra ḥā-i mūhmele ile Melel kırbunda bir vādīdir. **es-Sirr** kesr ile cehriñ zıddıdır. Diyār-ı Necdde Benī Esediñ bir mevzī‘idir ve bilād-ı Benī Temīmde bir mevzī‘e daḥi dirler. Ve sīniñ zammıyla Ḥicāzda diyār-ı Müzeynede bir mevzī‘dir. **es-Serrāre** sīniñ fethi ve rā-i evlāniñ teşdīdiyle menāzil-i Benī Beyāda ve Rānūnada baḥşī geçdi. Medīne vādilerindendir deyü Ḳubā ‘indinde Serrāre ismiyle ma‘rūf olan büstān degildir. **Serg** sīniñ fethi ve rāniñ sükūnı ve ğayn-ı mu‘ceme ile

vādī-i Tebūkde bir karye Medīneden on bir merhale Medīneniñ āhır tābī' lerindendir. **es-Süreyr** zübeyr vezninde Medīneye qarīb bir vādīdir. Habeşeden Medīneye gelen sefīneleriñ limanına dañi Süreyr dirler. Ve ednā-yı Hayberde bir vādīye dañi [289^a] Süreyr dirler. İbtidā Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz bu mekāna nāzil olup ahālīyle muḳātile murād eyledikde münhezm olup firār eylediler. **es-Sa' d** sīniñ fethi ve 'ayn-ı mühmeleniñ sükūnı ve dāl-ı mühmele ile Zātü'r-Riḳā' kurbunda bir mevzi' dir ve Şeyh Naşre'd-dīn ḥazretleri Sa' d-ı Küdeyd otuz mil bir zirā' dır. Ve yanında āb-ı lezīz ve bāzār u menāzili vardır. Medīneden üç mil buyuran zātıñ ḥaṭası zāhirdir. **Sefā** fā ile ḳafā vezninde Medīne nāhiyesinde bir mevzi' dir. **Sefeyān** sefāniñ seniyyesi Vādī-i İdame deryā yanında mülākī olur bir vādīdir. **Sefevān** fethalar ile Bedr nāhiyesinde bir vādīdir. Bedr-i ūlāda Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz bu mekāna ḳadar gelmişdir. **Sikāyetü Süleymān** bin 'Abdü'l-Melik Cerfedir. Haccāc-ı Şām bu maḥalden şedd-i riḥal idüp cihet-i şāma müteveccihe olurlar. Ve muḳaddem Mışr haccācı dañi Mışıra bu yoldan giderler idi. **es-Suḳyā** ḳamme-i sīn ve sükūn-ı ḳāf ile Suḳyā-yı Se' d Ḥarre-i 'Arabiyyede oldığı muḳaddem zikr olundu. Ve Fūr' tābī' lerinden bir karye-i kebīre dañi Suḳyā dirler. Haccācīñ ḳadīmede olan ṭariḳinde Mekke ile Medīne meyānında ḳuyuları ve seyli ve ābārı çok olup ol arāzīleri saḳy eylediğinden Suḳyā deyü tesmiye eylediler. İbnü'l-Faḳīh ḥazretleri buyurur ki Melik-i Tübbā' Medīneden rucū' unda bu mekāna resīde olup kendi ve 'asākirleri şusuzluḳdan ḡāyet żarūret mes idüp müteḥayyir iken min ḳabli'r-rahmān bārān gelüp teşnelikten necāt bulduḳda ol mekāna Suḳyā deyü tesmiye eylemişdir. Ve Ḥ'ārezmī ḥazretleri te'līfinde Suḳyā bir 'aẓīm ḳaryedir baḫre bir gün ve bir gice mesāfedir buyurdu. Ve Mecdī ḥazretleri Medīneye iki gün mesāfedir buyurdu. Ve Esedī ḥazretleri dört gün mesāfedir buyurdu şavāb olan bu rivāyetdir. Zīrā Medīneye ṭoksan altı mildir didiler. Ḥālā ma' ruf olan Suḳyā bu miḳdār mesāfedir ammā Bilād-ı 'Uzrede Vādī'l-Ḳurā kurbunda Vādī'l-Cezelde olan Suḳyā Medīneye yedi ḳonaḳdır intehā. **Seḳīfe-i Benī Sā' ide** muḳaddem menāzil ve mesācidleri baḫşinde zikri mürūr eyledi. Zührī ḥazretleri buyurur ki her müseḳḳaf bināya saḳīfe dirler. Fārisīde eyvān [289^b] didikleri gibi Seḳīfe-i Benī Sā' ide Bi'r-i Biḳā' a ' indinde sāye-dār bir mekān olup altında cālīs olurlar idi. Sa' d ḥazretleriniñ ḳavminiñ menzilidir. Yevm-i bi' atde Ebā Bekir raḍıya'llāhu 'anh ḥazretlerine emīrun minhā ve emīrun minkūm buyuran Sa' d ḥazretleri idi. **Sekāb** 'aẓām gibi. Ḳabele daḡlarından bir daḡıñ

ismidir. **Selāc** feṭām gibi Ḥayber esfelinde bir mevzi' dir. İbn Seyyidü'n-nās ḥazretleri sīnīn kesriyle zabṭ eylemiştir. **es-Selāsīl** silsileniñ cem' i arz-ı cizāmda Medīne-i Münevvereye on gün Vādī-i Qūrā ḥalfinde bir şūrdur. Ve Ġazve-i Selāsīl meşhurdur. Ve İbn İshāq ḥazretleri el-mā' i silsile buyurdu binā' en ' aleyh ol mekāna Zātü's-selāsīl tesmiye olundu. **es-Selām** sīnīn zammıyla Ḥayber ḳal' alarından āḥir feth olan bu ḳal' adır. **Zü's-selāyīl** Medīne ile Fūr' meyānında iki vādīdir. **Sel'** sīnīn fethi ve lāmīn sūkūnı ile Medīne-i Münevvere ḳurbunda meşhur bir cebeldir mufaşşılan zıkrı sebḳat eyledi. **Süley'** maşgar Cebel-i Sel' iñ muḳābilindedir. Bu dāğīn bālāsında emīr-i Medīneniñ menzili vardır. Altı yüz tārīhinde Cemmāz bin Şeyḫa nām emīr Süley' dāğının bālāsında sākin olur idi. Bundan aḳdem Medīne ümerālarının ḥāneleri bāb-ı selāma ḳarīb Hıṣn-ı ' Aḳīḳde sākin olurlar idi. Şimdi Medīne-i Eşrafiyye dirler. Bedr bin Ferḫūn ḥazretleriniñ kelāmından fehḡ olunan budur. **Zü's-Selem** hareke ile Ḥicāzda bir vādīdir ve Seyl-i ' Aḳīḳ vādīlerinden deyü zıkr olundu. **es-Selīl** emīr vezninde ' Arşa-i ' Aḳīḳiñ ismidir. **es-Selīle** bu daḡi Rebezede bir mevzi' dir. **es-Süleym** selem muşaggarıdır. Zātü's-Süleym ' Aḳīḳ vādīlerinden bir vādīdir. **Semrān** Ḥayberde bir cebeldir İbrāḥīm bin Ca' fer pederinden rivāyet idüp buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu ' aleyhi ve sellem efendimiz Ḥayberde Semrān dirler bir cebel başında namāz ḳıldı. Ve ba' zılar şınıñ zammıyla Şümṛān zabṭ eylemişler. **Zü Semr** ' Aḳīḳ vādīlerindendir. **Sümeḡha** semḡhanıñ muşaggarıdır ḡā-i mūḡmele ile Medīnede ma' rūf bir ḳuyudur. **Sünḡ** zamme ve sūkūnla ve yāḡūd iki zamme ile Evlād-ı Ḥārīşīñ uṭmıdır. Uṭm didikleri mūrtefi' ve muḡkem binādan ' ibāret ma' mūreden ḡāricde iḡtiyāten binā olunur. Bu ol Sünḡdür ki Medīne-i Münevvereniñ ' avālīsiniñ ednāsında Mescid-i Nebeviyyeye [290^a] bir mildir. Ḥazret-i Şiddīḳ zevce-i enşāriyyesiyle bu maḡalde sākin olur idi Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu ' aleyhi ve sellem efendimiz irtihāl dār-ı beḳā buyurduḡda Ebū Bekir raḡiya'llāhu anḡ ḥazretleri suḡde bulunup ḡaber vāşıl olduḡda teşṛīf eylediler. **Sünḡha** fethā ve sūkūn-ı nūn ve ḡā-i mūḡmele ile Medīnede bir mevzi' dir. **Sin** kesre Şevṛān ḡızāsında bir cebeldir. **Süvāc** zamme ve āḡiri cīm Ḍarbe dāğlarından andā cin sākin olur. Süvāric daḡi dirler. **Sevārīḳ** Sevārīḳiyye ḳurbunda bir vādī olup şuyı ḡāyet lezīzdir. **es-Sevārīḳiyye** sīnīn fethi ve zammı ile ve rādan şoñra ḳāf ve şoñra yā-yı mūnebbiye ile taşḡir ile Süveyriḳiyye daḡi dirler. Ebā Bekr eş-Şiddīḳ raḡiya'llāhu ' anḡ ḥazretleriniñ ḳaryesidir. Bir ' aḡīm ḳaryedir ki mescid ve minber ve bāzārı vardır şimdi Benī Süleyme intīḳāl etmiştir. Her bir Benī Süleymiñ

anda mezārî‘ ve üzüm ve muz ve naḥl ve incir ve rummān ve ‘ayva ve şeftalî büstānları vardır ḡāyet de bir ma‘ mūr kıyedir. Benî Süleymden bir eḥād yokdur ki anda mālî olmaya. **Sūku Ehvā** ḥavā gibi Rebezede bir mevzi‘ dir. **Sūku Kaynuḳā**‘ iki ḳāf ile meyānlarında yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye ile soḡra nūn ve āḫiri ‘ ayn-ı mühmele ile cāhiliyyetde Cisir-i Būṭḥān yanında bir ‘azīm bāzārīn ismidir. Eṭrāf-ı eknāfdan nās cem‘ olup birbirlerine izḥār-ı faẓl u faḥr idüp inşād-ı şi‘ r iderek birbirlerine nazīre ve imtiḥān olurlar idi. Ḥattā Ḥassān bin Ṣābit raḍıya’llāhu ‘anh ḥāzretleri Benî Dīnār ḳabīlesiniñ Nābiḡa nām meşhūr şu‘ arāsiyla cem‘ olmuşdur. Ḥassān ḥāzretleri buyurur ki Nābiḡa şā‘ ire ve belāḡa ve fesāḥatde vaḳtiniñ ferīdi bir ḥātūn idi. Bir gün ben ol bāzārda iken Nābiḡa gelüp rāḫilesinden sūḳa nāzil olup iki rukbesi üzere cālis olup ve yedlerin dizleri üzerine vaẓ‘ idüp bu şi‘ ri inşād eyledi. Şi‘ ri:

‘ Arifet menāzilen ba‘ de şeniyyāti

Bi-a‘ lāmi’l-cezm-i bl’l-ḥayfi’l-menen

Bunı ḡuş eylediḡimde kendi nefsime didim ki teng-i ḳāfiyye īrād eyledi. Şimdi ḥabṭ olur aṣlā tevāḳḳuf itmeyerek ḳaşīdeyi tamām idüp kanı baña nazīre virecek bir şā‘ ir yok midir deyü nidā eyledikde Ḳays bin Ḥaṭīm ḥuzūruna varup bu şi‘ ri inşād eyledi:

Ete‘ rifu resmen ke’ṭ-tirāri’l-meẓāhibi

Le‘ amra vaḥsen ḡayra mevḳıfı rākibi

Bu ḳaşīde-i [290^b] āḫirine ḳadar inşād eyledikde Nābiḡa sen eş‘ ar-ı nāsīn efḍalısiñ yā ibn eḡī didi Ḥassān ḥāzretleri buyurdı ki baña daḡi ḡayret geldi. Ve nefsimde ḳuvvet-i şi‘ r oldıḡın bilürüm lākin ibtidā-yı ḥālde cesāret idemedim soḡra ben daḡi ḥuzūruna vardım tekellüm itmeden şi‘ r söyle va’llāhi sen şā‘ irsiñ didi. Ben daḡi bu ḳaşīdeyi īrād eyledim muṭṭalî‘ mışra‘ ı budur:

Es’eltü rebî‘u’dāri em lem tes’eli

tamām itmeden ḥasbīñ yā eḡī didi intehā. **es-Süveydā** sevdānīñ taşḡiridir. Zī Ḥuşubden soḡra Medīneye iki gice mesāfe bir mevzi‘ dir. **Süveyd** menāzil-i Benî Beyāḡada bir siyāḥ uṭmuñ ismidir. **Süveyḳa** sāḳanıñ taşḡiridir Ḍarbeye otuz mil ve ziyāde daḡi dimişler. Ve bir rivāyetde Süveyḳa şuyı çok bir leẓīz ‘ ayndır Mekkeye müteveccih olanıñ şāḡında ṭarīḳiñ bir nāḫiyesinde Seyyāleye bir mildir. ‘Abdu’llāh bin Ḥasan ḥāzretleriniñ evlādlarıdır İmām Mecdī ḥāzretleri buyurur ki Medīneye ḳarīb bir mevzi‘ dir. ‘Alī bin Ebī Ṭālib raḍıya’llāhu ‘anh ḥāzretleriniñ evlādları sākin olurlar idi. Muḥammed bin Şālīḥ bin ‘Abdu’llāh bin Mūsā el-Ḥasanī ḥāzretleri Mütevekkil

üzerine ħurūc idüp zafer-yāb olduğda anları aḥz ve kayd-bend idüp ve ba‘ zıların katl idüp Süveyka ile daḥi muḥārabe idüp vāfir ħurmā ağaçların kaṭ‘ ve ḥānelerin ħarāb idüp bundan soñra Süveyka bir daḥi iflāḥ olmadı. ‘ Alī bin Ebī Ṭālīp raḍīya’llāhu ‘ anḥ ḥazretlerinin şadaḳalarından biri daḥi Süveykadır. Yāḳūtī ḥazretleri İbnü’s-Sikkīt ḥazretlerinden nakl idüp buyurur ki Süveyka Yenbu‘ ile Medīne arasında ḥālā Süveyka demekle ma‘ rūfdur. Nefsü’z-Zekiyye ḥazretlerinin bir dārī İbrāhīm ḥazretlerinin evlādlarının meskenleridir. Ve bundan mā-‘ adā bir kaç mekāna daḥi Süveyka dirler. Ḥuşūsan ‘ inde’l-‘ arab her bir mekānıñ vādīsī müttesī‘ ola aña Süveyka dirler. Ve nevāḥī Medīnede Mürtezā ḥazretlerinin evlādları sākin olduğu daḥi Süveyka dirler. Ve şāḥīb-i tāriḥ ḥazretleri buyurur ki bu zıkr olan mekān Seyyāleye qarībdir. **es-Sebiyyū** kesrle Medīneden beş kīce mesāfedir Ma‘ den verāsında Rakabe nāḥiyesinde Şücā‘ bin Vehb el-Esedī Hevāzin qabīlesiniñ üzerine ġazve eylediği bu mekāndır. **es-Seyyāle** muḥaffef mescid Revḥā baḥşinde mürūr eyledi ki Seyyāle [291^a] bir vādīdir ki seyliniñ keşret ve şiddet-i cereyānından Seyyāle tesmiye olundu. Āḥiri şeref-i Revḥādır Medīneden otuz mildir. **es-Seyḥ** kesrle ve yā-yı müşennāt-ı taḥtiyyeniñ sūkūnıyla sāḥe yüseyyiḥu seyḥan maşdarıdır. Mesācid-i Feth ġarbında bir mevzi‘ dir. **Seyer** sīniñ fethi ve yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye ile Medīne ile Bedr meyānında bir depedir ki ġanāyim-i Bedr anda taḳsīm olmuştur dirler. Ve Şāḥīb-i Tāriḥ ḥazretleri buyurur ki bundan murād muḳaddem zıkr olan bā-yı muvaḥḥide ile sebreder zīrā taḳsīm-i ġanāyim anda vāḳı‘ olduğu muḳaddem işāret olunmuş idi. Tehzībū’n-Nevevide şīr-i şīn-i mu‘ cemeniñ fethi soñra yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye-i müşeddede-i meksūre ile Bedr ile Medīne meyānında bir depedir ġanāyim-i Bedr anda taḳsīm olundu buyurdı. Bu şūretde lafzıñ birbiriyle muḥālefeti zāḥir olur intehā. Ve İmām Mecdī ḥazretlerinin qavli bu bābda şavāba aḳrebdır zīrā nüşḥa-i mu‘ temedelerde müşāhede eyledim ḥuşūşen tehzīb İbn Ḥişāmda Meḍīḳ-i Şafrādan ħurūc idüp Meḍīḳ ile Nāziye beyninde bir depe vardır aña Seyer dirler taḳsīm-i ġanāyim anda vāḳı‘ oldu. Ve ‘ inde’l-‘ arab ol mekāna Şu‘ b-ı Seyer demekle ma‘ rūfdur. Qadīmede ḥaccāc-ı Müsta‘ celeden şedd-i riḥal eyledikde Şu‘ b-ı Seyere nāzil olurlar idi ve ḥālā ol mekānda qadīmden bir bürke vardır ve bu Şu‘ b-ı Seyer iki cebel beyninde Cibāl-i Meḍīḳ demekle ma‘ rufdur. Müsta‘ cele ile bunuñ meyānı nişfu fersaḥdır. **Ḥarfū’s-şın**. **Şābe** bā-i muvaḥḥide-i muḥaffefe ile Rebeze ile Selīl meyānında bir mevzi‘ dir. **Şāş** Mescid-i Qubā riḥbesinde qibleye müteveccih olan kimseniñ yesārında bir uçmdur. Eḥī Benī ‘ Aṭiyye bin Zeydiñ

uṭmudur. **eş-Şebā** ‘atā gibi Üseyilde Şafrā nāhiyesinde bir vādīdir anda Ca‘fer bin Ebī Ṭālib evlādlarının bir ‘ayn-ı cārileri hayfu’s-şebā dirler. **eş-Şeb‘ān** cey‘ānıñ zıddı ḥazret-i ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretlerinin şadaķasınıñ derūnunda bir uṭmdur. **eş-Şebeke** müfredü’s-şebbāk Vādī-i ‘İdamda bir kimseniñ mālı olup ol mevzi‘e Şebeke dirler Zī-ḥuṣubdan şöñradır. **eş-Şecere** lafz-ı vāḥid ile Mescid-i Zū’l-Ḥuleyfedey bir şecere ağacıdır ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz altında namāz kıldı. [291^b] Ve Benī Kureyẓanıñ bir uṭmuna daḡı Şecere dirler ḥālā ma‘rūf olan taşğīr ile şüceyredir. **Şedḥ** dāl-ı mühmeleniñ sūkūnı ve ḥā-i mu‘ceme ile Naḥl ismiyle müsemmā olan bir vādīdir ḡarībden zıkrı gelür. **eş-Şerāt** ḡāyet mürtefi‘ bir cebeldir meymūnlar anda çokdur. Ve anda bir ‘uḡbe vardır Ḥicāz nāhiyesine ol ‘uḡbeden mürür iderler. Mezbūr ‘uḡbeyeye Ḥureyṭa dirler ‘Uṣfāna varmazdan evvel yesārda vāqı‘ olmuşdur. **eş-Şerebbe** üç fethā ve bā-i muvaḥḥide-i müşeddede ile her bir zemīniñe eşcārdan ‘ārī olup çayırılık ola Şerebbe dirler. Selīl ile Rebeze meyānında bir mevzi‘dir. **Şerc** şınıñ fethi ve rānıñ sūkūnı ve āḡiri cīm ile Medīne ḡurbunda Şercü’l-‘Acūz demekle ma‘rūf bir mevzi‘dir. Ka‘b bin el-Eşref ḡadışinde zıkrı oldı ki diyār-ı Necdde Fezāre ḡabīlesiniñ bir şuyıdır. Ve yāḡūd Fezāreniñ vādīsinde bir bi’rdir. **eş-Şer‘abī** şınıñ fethi ve rānıñ sūkūnı ‘ayn-ı mühmeleniñ fethi ve bā-i muvaḥḥideniñ kesri ve āḡiri yā-yı nisbiyye ile Cebel-i Zübābe ḡarīb bir uṭmdur muḡaddem Şavz ehliniñ olup şöñra Evsden Benī Çeşme intikāl eyledi. **eş-Şeref** taḡrīḡ ile mevzi‘-i ‘Āliye dirler şarku’r-Revḡa ve şerefu’s-Seyyāle dirler. Seyyāleniñ āḡiri Vādī-i Revḡanıñ ibtidāsıdır. **Şürayḡ** taşğīr-i şark Vādī-i ‘Aḡīḡde bir mevzi‘dir fā ile şerīf-i rivāyet olunmuşdur. **eş-Şütān** şınıñ zammı ve ṭā-i mühmeleniñ sūkūnı ile Medīne vādilerindendir. **Şeṭemān** Benī Kureyẓada bir büstān ve yāḡūd bir zemīniñ ismidir. **eş-Şeṭūn** Şa‘r nāhiyesinde bir ḡuyudur. **eş-Şuṭbiyye** A‘vāf yanında İbn ‘Utbe büstānıdır ḡan idirim ki ‘Utbiyye ile ma‘rūf olan maḡaldır. İbn Zebbāle ḡazretleri buyurur ki Şuṭbiyyede bir kimse Ḥārīş bin el-Ḥazrecden bir ‘avreti Allāḡıñ emriyle ṭaleb eyledikde ‘avret şordı ki beni ṭaleb iden kimseniñ Bi’r-i Medīnede ve Hāmātda Zī Veşī‘de ve Şuṭeybede ve Bi’r-i Erīsde bunlarıñ birinde mālı var mıdır. Ḳāle’s-şā‘ir:

Tekellüfenī muḡarīḡu bi’r-i müdrī

Ve ḡāmāte vāḡdīḡun zī ve şeyḡ

Femā ḡazātü Şaṭbiyyetü min sevād

İle'l-füccār min ğadķi'r-racīm

Füccār Bi'r-i Erīsiñ ismidir. **eş-Şezāh** feth-i şīn ile İdamda bir vādiniñ ismidir [292^a]

‘Abbās bin Mirdās Benī Neẓīrde deyü şī‘r irād eyledi:

Ve inneke le-‘umrī hel erīke ẓa‘āyinā

Seliken‘ alā rükni’ş-şezāti ķasāyimen

Şu‘b zammıla bir vādīye ‘ilm olmuşdur mezbūr vādiniñ seyli Şafrāya dökülür. Ama kesre Şi‘b cem‘ Şi‘āb dāğ deresine dirler. Ve Şu‘b-ı Uḥud Cebel-i Uḥudda vaķt-i ķitālde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ‘asākīr-i islāmıla ber-ā-ber ol mekāna varup istinād buyurduķları mekāndır İbn İshāk ḥāzretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz yevm-i Uḥudda Şu‘buñ aĝzına vardıkda ‘Ali bin Ebī Tālib kerramellāhu vecheh rağıya’llāhu ‘anh ḥāzretleri gelüp Mihrāsa ķadar ber-ā-ber su‘ūd eyledi. **Şu‘bu’l-‘Acūz** Medīne ḥāricinde Ka‘b İbnü’l-Eşref menziliñiñ ķurbunda muķaddem ẓıkr olundu. Ebū Nāyile ḥāzretleri Ka‘b bin el-Eşref ḥānesinden nidā idüp geldikde ber-ā-ber Şu‘bu’l-‘Acūze gidelüm diyüp ol maḥalde ķatl eylemişdir. Ve Şercü’l-‘Acūz daḥi dirler. **Şu‘abī** zamme şīn ve ‘ayn-ı mühmeleniñ fethī ve bā-i muvaḥḥide-i maķşüre ile bir cebeldir ve ba‘zılar Ḥimā [-yı] Darbede bir ‘ālī cebeldir didiler. **Şu‘bu’l-Meşāş** muķaddem ‘Aķıķ baḥşinde Ḥimā-yı ‘Āķil arķasında deyü ẓıkr olundu. **Şu‘bu’ş-Şenke** şeref-i Revḥā ķurbunda ma‘rūf bir şu‘bedir. **Şu‘be** zamme şīn ve sūkūn-ı ‘ayn ile Tüleyl ķurbunda bir ‘ayn-ı cārīdir. Ve Vādī-i Şu‘be Ublā evdiyelerinden bir vādīdir. Şu‘be her nesne andan ẓāhir ola aña Şu‘be dirler cebeliñ başına ve aĝacıñ dalına daḥi Şu‘be dirler ve kıs ‘alā hāzā. **Şu‘ş** şīniñ zammı ve ‘ayn-ı mühmeleniñ sūkūnı ve āḫiri sâ-i müselleşe ile cem‘i Eş‘aş gelür Sevāriķiyye ile Ma‘den-i Benī Süleym meyānındadır. **Şa‘r** şa‘r-ı re’s lafzıyla bir ‘aẓīm cebeldir ki Ma‘denü’l-mā üzerine müşerrefdir Rebezeden muķaddemdir şu‘arālar ḥaķķında vāfir şī‘r irād eylemiş. Ez-cümle Ḥaķīmu’l-Ḥudrī buyurur. Şi‘r:

Saķyu’llāhu şaṭvan-ı şaṭvan-ı şī‘r

Ve mā beyne’l-kevākibi ve’l-ķader

Şegbā feth-i şīn ve ğayn-ı mu‘cemeniñ sūkūnı ve feth-i bā-i muvaḥḥide ile Şekrā vezninde Medīne ile Eyle beyninde bir ķaryedir. Ve Bedā daḥi bir ķarye-i āḫirdir. **Ķāle’ş-şā‘ir**:

Ve ente’lleẓī ḥasibet şegbā ilā bedā

İleyye ve evṭānī bilād-ı sevāhumā

[292^b]

Ħallet bi-hāzā ħalletü şümme ħallet

Bi-hāzā feṭāb el-vādiyāni kelāhümā

Şüfer züfer vezninde Ümmü Ħālid ħimāsının aşlında bir cebeldir andan Baṭn-ı ‘Aķīķe hübüṭ iderler Medīneniñ ħayvānları ol maḥalde otlarken ‘Amr bin Cābir el-Fihri Medīne ħayvānların aḥz itmek için hücum eyledikde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz verāsınca Bedre kadar tırd eylemiştir. **Şūkar** kāf ile züfer gibidir. Rebezede bir şuyūñ ismidir. **eş-Şekrā** eşrakıñ te’nisidir Sa’ diyye nām mekāna qarībdir. Şūkar ile Sa’ diyye beyni Ħimādır. **eş-Şekrāt** Neķi’ ġarbında bir cebeldir. **eş-Şukra** zamme şın ve sükūn-ı kāf ile kızıl dāğlar arasında Naḥl nām maḥalden on sekiz mildir ve Medīneden iki günlük mesāfedir Feyd yolunda bir mevzi’ dir. Ġazve-i Uḥudda ba’ zı kimse firār idüp bu mekāna kadar gelmişlerdir. Mescid-i Nebevī ħarīķinden sonra mescid için bu maḥalden vāfir zavn ağacı kaṭ’ eylediler. Maḥall-i Ħaşeb düm bu mekāndır. **Şak** Zemaḥşeri’ indinde fetḥ-i şın ile ve ba’ zılarıñ ‘ indinde kesr iledir Ħayber kal’ alarından bir kal’ adır. Ve Fedek kıyeyelerinden bir kıyeye daḥi Şak dirler. **Şukka** Vādi-i Kūrā kırbunda Benī ‘Uzre menāzilidir. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Ġazve-i Tebukde bu mekāndan mürür buyurup Ruķ’ a nām mevzi’ de bir mescid binā buyurdular. **Şelül** iki lam ile şabūr vezninde Medīne nāḥiyesinde bir mevzi’ dir. İbn Herme şı’ rinde irād eylemiştir:

Etezkürü ‘ahde zi’l-‘ahdi’l-meḥl

Ve kaşrake bi’l-e’ārifi ve’ş-şelül

Ve tefriḥe’l-meṭiyyeti yevme şavzi

‘Ale’l-‘araşāt-i ve’d-dimeni’l-ḥulül

eş-Şemmā’ teşdid ve med ile Darbe nāḥiyesinde bir maḥaldir. Haceri ḥazretleri yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye ile Yuşemmā deyü rivāyet eylemiştir. **Şemmāḥ** fetḥ ve teşdid ve ḥā-i mu’ ceme ile büyüṭ-i Benī Sālim kıblesinde bir uṭmdur. **Şenāşir** Medīne nāḥiyesinde bir maḥaldir. İbn Herme şı’ rinde buyurmuşdur:

Lev’ āc şaḥibuke şeyben min ravāḥilhum

Bi-zī şenāşir ev bi’n-neğr min ‘aẓm

Şenūke fetḥa sonra zamme sonra sükūn ve fetḥa kāf ve āḥiri hā-i ileyhi şerīf Ravḥādan bir miķdār şonradır. Şu’ b-ı ‘Alī demekle ma’ rūf olan şu’ be muķābildir Şenūke dirler. Mescid-i Şerīf Revḥāya üç mildir. **eş-Şüneyf** zübeyr gibi [293^a] Kūbāda Aḥcār-ı Merā

ķurbunda Benî Ğebî' a uķmudur. **Şuvāhiz** zamme ve ba' de'l-elif hā-i mūhmele-i meskūre ve tā-i mūhmele ile Sevāriķiyye ķurbunda bir cebeldir. **Şevrān** selmān gibi fetħa şīn ile Meytān nām mekāna muħāzī bir cebeldir Ğarre-i Şevrān ana menşūbdur. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz bu maħalde olan develeri ğāyet semīn görüp bunlar ne maħalde otlanurlar deyü su 'āl buyurduķda Şevrāndadır didiler. Ser-ver-i enām 'aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimiz bārakellāhu fī Şevrān deyü du' ā buyurdı. **Şavt** fetħa şoñra sūkūn şoñra tā-i mūhmele ile Cebel-i Zübābe ķarīb bir maħaldir ba' zı Benî Ğāriş anda sākin olup bir ğūm iħdāş idüp kūmetü Ebī el-Ğirā dirler idi. Zübābıñ şāmında menāzil-i Benî Sā' ideye ķarībdir. İbn İşķāķ ħāzretleriniñ rivāyetinde Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Ğazve-i Uħuda ħurūclarında Medīne ile Uħud meyānında Şavt nām mekāna geldikde 'Abdu'llāh bin 'Ubey münāfıķı bu maħalden Medīneye rucū' itdi. İbn Sa' d ħāzretleriniñ rivāyetinde Ebī Üseyd ħāzretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Benī el-Cevnden bir ħātūn tezevvüc buyurup baña emr eyledi ki git ħātuni getür deyü ben daħi gidüp getürüp Zübāb verāsında Şavt nām bir uķma ķavīdirler. **Şevzā** şekvā veznindedir 'Aķıķde bir mevzi' dir. Ķāle's-şā' ir:

Cāde'r-rabī' u bi'şevzā resime menzile

Uħibbu min ħubbiħā şevzā fe'lcāmā

Mecdī ħāzretleri buyurur ki Medīne 'Aķıķinde bir mevzi' dir. Ve Ğarre-i Benī Süleyimde bir mevzi' e daħi Şavtī dirler. **Şeyħān** lafz-ı şeyħiñ teşniyesi ve Elc tarafında iki uķmuñ ismidir İbn Zebbāle ħāzretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Uħud cānibine müteveccih olduķda bu maħalde namāz kılup ħālā mescidi mevcūddur. Mecdī ħāzretleri buyurur ki Şeniyyetü's-şeyħān dirler bir mevzi' dir. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Uħuda giderken bu maħalde 'asākir zāt-ı 'aliyyelerine 'arz olunup münāsib olanı ber-ā-ber aħz idüp münāsib olmayanı bu maħalden gerü Medīneye red buyurdı. Ve Sa' id el-Ğudrī rağıya'llāhu 'anh ħāzretleri buyurur ki red olanıñ biri de ben idim. [293^b] ve Maṭrī ħāzretleri buyurur ki Medīne ile Cebel-i Uħud arasında ṭarīķiñ şarkındadır. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz aşķāb-ı kirām ile ber-ā-ber Ğarre-i Şarkıyye üzerinden Uħuda müteveccih olup ve iķāme gelüp ol gice Şeyħeynde yatup yevmü's-sebt vaķt-i şabāħ Uħuda müteveccih oldılar. **Ğarfu's-şād**. **Şāħe** Rāme gibi aşlā nebātāt bitmeyen zemīne dirler. Medīne 'Aķıķiniñ ķurbundadır. **Şāre** Teymā ile

Vādī-i Qurā beyninde bir cebeldir. **Şārī** rānīñ kesri ve yānīñ taḥfīfiyle Medīne kıblesinde bir cebeldir. Üzerinde nebātāt āşarı yokdur. Ehl-i Mısr lüğatinde şarı sefīne şirā‘ına dirler. Cevherī şarı mellāḥ ma‘nāsınadır buyurdu. **Şāyif** Medīne nāhiyesinde bir mevzi‘dir. **Şubḥ** şādīñ zammı ve bā-i muvaḥḥideniñ sukūnı ile evvel nehār dimekdir Yāqūtī ḥazretleri buyurur ki Şubḥ ve şabāḥ zāhir olan Beydādan Mekke cānibine müteveccih olan kimseniñ yesārında Şubḥ nām cebeldir. Lākin rivāyet āḫirinde Benī Qurayzanīñ Melā nām cibālinde iki ırmaqdır. Ve Benī Fezāre diyārında Mekke ile Medīne meyānında Meşn-i Cebel-i Şubḥda keşīru’n-naḥl ve mezārī‘i çok bir maḥaldir. Ammā Arz-ı Şubḥ Yemāmede ‘Amālīkden bir kimseniñ ismiyle müsemmādır. **eş-Şuḥra** şādīñ zammı ve ḥā-i mühmeleniñ sükūnıyla Naḳī‘ ğarbinda bir vādīniñ ismidir. Ba‘zılar sin-i mühmele ile dirler. **Şaḥn**. Şaḥnu’d-Dār lafzıyla Sevārikiyye fevkinde bir cebeldir. **Şūḥeyrātü’s-Şümām**. Şā-i müşelleşe ile bir ma‘rūf nebātdır. Ve Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ Bedre giderken menāziliniñ biri budur Seyyāle ile Ferş beynindedir. Meğāzide Şūḥeyrātü’l-Yemām yā-i müşennāt-ı taḥtiyye ile dir. Ve İbn İshāḳ ḥazretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Bedre giderken Reyyān üzerinden soñra Melel soñra ‘Umeys soñra Şūḥeyrātü’l-Yemām Seyyāle üzerinden mürür eyledi. **Şudār** ğurāb gibi Medīne nāhiyesinde bir mevzi‘dir. Şāḫib-i Tārīḫ ḥazretleri buyurur ki zann-ı ğālib Vādī-i Revḥāda ma‘rūf olan şadāredir. **Şirār** kitāb gibi ve zād-ı mu‘ceme ile daḫi rivāyet itmişler ise de maḥzā vehmdir. Ḥaṭṭābī ḥazretleri buyurur ki Şirār bir bi’ri i qadīmedir ki Medīneye ṭarīḳ-i ‘ırāḳdan üç mildir. Ve ‘İyāz ḥazretleri buyurur ki [294^a] iḥtimāldir ki mezbūr bi’riñ mevzi‘ine Şirār dirler. Ve İbn Zebbāle rahmetu’llāhi ‘aleyh ḥazretleri buyurur ki şādīñ kesriyle Medīneniñ cihet-i şāmindā Ḥarre-i Şarkıyyede bir uṭmdur ve ol nāhiye bu isimle müsemmādır dirler. Ve anda bir şūr vardır ve ḥadīş-i şerīfde vāfir maḥalde mezkūrdur ḥattā ba‘zı ḥadīşde Qarḳaratü’l-Küdr ğazāsında ğanāyim anda taḳsīm olundu ve ḥazreti ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri enşārdan bir cemā‘ati Kūfeye ta’yīn buyurmuş idi. Anları bu mekāna kadar teşyī‘ buyurdu. **eş-Şa‘biye** şādīñ fetḫi ve ‘aynıñ sükūnı ile lezīz şulı bir kaç kuyudur Benī Ḥaffāf ve Benī Süleym ol kuyulardan mezārī‘lerin saḳy iderler Üblā kurbundadır. **Şu‘ayb** şa‘biñ taşġiridir. Ve ba‘zılar nūn ile şu‘ayn şa‘nıñ taşġiridir didiler. Muḳaddem türāb Medīneniñ şifāsı baḫşinde müstevfī olarak zıkr olundu. **eş-Şifāḥ** şād ve ḥā-i mühmele ile Revḥāda bir mevzi‘dir. **Şafāşif** ‘Abdu’llāh bin ‘Amr bin ‘Osmān

h azretlerini  seddini  beyni ile  a be beyninde bir mevzi  dir. **e - afr ** e feri  te'ni sidir. Bir v di dir ki   ayn ve e c r-ı na l ve zur   i  okdur mu addem mufa  ılan zikr olundu. Ras l-i Ekrem  alla'll hu   aleyhi ve sellem efendimiz bir  a  def  a bu ma alden m r r buyurdular. ** afer** m h-ı  afer lafzıyla mu arremden ol  aferdir Melel fer inde bir a mer cebeldir. Ol ma alde Eb    Ubeyde İbn   Abdu'll h bin Zem  a bin Esved bin Mu  alib ez-Zem    h zretleri ki   Abdu'll h bin  asan bin  asan İbn   Al  bin Eb  T lib h zretlerini  v lidini  cediti s kin olur idi. V lide  arafından ceditidir ol ma alde berez-i  a ralar vardır Eb    Ubeyde  a rası dimekle ma  r fdur. **e - uffe**  adi  fethi ve f -i m  eddedeni  fethiyledir. İbn C beyr ri lesinde  ub  zikrinde buyurur ki   ir  arye   Araf t dimekle ma  r f mek na m  erref D ru' - uffeye d  ildir ki   Amm r ve S leym n ma  r f olan A   b-ı  uffe c lis olurlar idi taf ili b b-ı r bi  i  sekizinci fa ında m r r eyledi. ** afne** feth-i n n ile  afne gibi   A iyye bin Zeydi  menzildir. Mescid-i  ub ni  ri besinde anları      ismiyle bir u mları vardır. ** af ne** se  ne gibi Na ır h zretleri buyurur ki Ben  S lim ile  ub  beyninde bir mevzi  dir. Amm  k m sda   feyne C heyne gibi   Av l de diy r-ı Ben  S leyimde [294^b] bir  aryedir dey  zikr itmi . **Z   ulb** zamme ile evdiye-i Med ne ba  inde zikr olundu. ** ul a** zamme ve s k n ile D r-ı Ben  Selemen  ismidir. Mu addem ismi  arbe olup  onra Ras l-i Ekrem  alla'll hu   aleyhi ve sellem efendimiz  ul a tesmiye buyurdu. N   a-i İbn Zebb le ve  a  -ı Mer   de T   a t -y  m  mele ile v    olmu dur. ** ul ul** zamme  onra s k n takr r-i   d ile İm m Mecdi  h zretleri buyurur ki Med neye yedi mil bir mevzi  dir ve y   d Beyd  yanında bir d  dır. İbn Sa  d h zretleri buyurur ki Ras l-i Ekrem  alla'll hu   aleyhi ve sellem efendimiz  azve-i Fethde Med neden yevmu'l-erbi   ram   ni  evvelinde ikindiden  onra  ur c buyurup  ul ul n m mek na res de oldu da mey n-ı m slim nde bir m n di  nid  eyledikde c n isteyen    im olsun isteyen if  r eylesun  avm ile if  r mey nında mu ayyerlerdir. ** el  il** arz-ı bu ayra V di -i Bu  anda y   d   A   de bir mevzi  dir.  a r-ı     ımda zikri ge di Eb  Ma  r f    rinde buyurur:

U ibbu' -      n fe-ba  n-i    

    m   di l-bil di ile'l-  A   

     abri'n-nebiyyi fe-c nib hi

    -    di ev il  me   

İlā vādī şalāşil bi'l-muşallā

İlā ektāfi e' zıķu zī veşī'

Fe-tilke izā teşāceratü'n-nevāşī

Ve leccü'n-nāse fī'l-ḥalkı'l-bedī'

Menāzili ğıbtatü ve bilād-i emin

Tekfi 'ani'l-me' ānī ve'l-ķanū'

eş-Şamd sükün-ı mīm ve dāl-ı mühmele ile Medīne kırbunda meşhūr bir şudur. Ve şu içün bir meşhūr günü vardır İmām Mecdī ḥazretleri buyurur ki ve's-Şamd Kıubāda bir mevzī' dir. Ka' b bin Mālik ḥazretleri şī' rinde cem' itmişdir. Şī' r:

Elā eblig Kıurayşen enne sel' an

Ve mā beyne'l- urayzi ile's-şimādi

Eş-Şamğa ğayn-ı mu' ceme ile Vādī-i Kıanāt kırbunda bir mevzī' dir. **eş-Şemmān** şādīñ fetḥi ve mīmiñ şeddesi ve elif ve nūn ile bir aḥmer cebeldir. Üç günde ibtidāsından intihāsına varılır. Lākin ğāyet mürtefi' degildir. Şāḥib-i Tārīḥ ḥazretleri buyurur ki murād diyār-ı Temīmde kıumdan yedi 'aded cebel birbirine muttaşıl zāhir olan remel-i ' Ālicdir kıāmūsda buyurur ki külli erzi zāt-i ḥicāratün ilā cenbi remel ve huve [295^a] eş-Şemmān. Ve ba' zılar ' Ālicde bir mevzī' dir didiler. **Şuvār** zamme vāv ve elif ve rā ile Medīnede bir mevzī' dir Bilād-ı Müzeyyenededir. Şāḥib-i Tārīḥ ḥazretleri buyurur ki şā' iriñ bu beyti şāhiddir:

Fe'mehīzu fe'vāķimi şavār

Fe'ilā mā yelā ḥucācı ğarāb

Şaverā ḥamerā vezninde İbnu'l-A' rābī ḥazretleri buyurur ki Medīne kırbunda Bilād-ı Müzeyyenede bir vādīdir. Şāḥib-i Tārīḥ raḥmetu'llāhi ' aleyh ḥazretleri buyurur ki Beķī' cihetinde ḥālā ḥāniñ ziyādesiyle Şavriye demekle ma' rūfdur. **eş-Şavrān** teşniye şīğasıyla Beķī' u'l-Ġarķad aķşasında Vādī-i Ġābede daḥi bir Şevrān vardır. **Zū Şuveyr** zübeyr gibi. Şeverā kırbunda ' Aķīķ vādīlerinden bir vādīdir. **Şuhā** zamme ile cem' şahve rebve gibi Medīne ile Vādī-i Kıurā meyānında mütē' addid cebeldir. Her birerlerine şahve dirler. **eş-Şahbā** ism-i ḥamr lafzıyla Ḥayber ednāsında ve anda Mescid-i Nebvī vardır ve redd-i şems daḥi anda vāķı' olmuşdur. Beyt:

Meserretle kudüm-ı pāke Ḥayber-mest-i şahbādır

Gelüp baş üzre elde sāğır-ı şems oldu der-yüze

Şehve ‘Aķık vādīlerinden bir vādīdir. İbn Şeybe ḥazretleri buyurur ki ‘Abdu’llāh bin ‘Abbās rağıya’llāhu ‘anhümā ḥazretleri anda olan mālını taşadduk eyledi. Bi’r ile Ḥavre beyninde bir mevzi’ dir. Medīneye bir gice mesāfedir mezbūr şadaķaya ḥalīfe olanlar nāzır olurlar idi. **eş-Şeyāşī** Kubāda on dört uṭm idi Zeyd bin Mālik vechinde idi. Ve Ehl-i’n-nīrāna tābi’ idi. **eş-Şīşa** Kubāda bir uṭmuñ ismidir. **Ḥarfı’-d-ḡād. Ḍāḥik** ism-i fā’ il şīgāsıyla gülci ma’ nāsına Ferşü Melelde bir cebeldir. Bunuñla Duveyḥiñ meyanında Beyn ismiyle bir vādī vardır. **Ḍās** nās gibi Medīne ile Yenbu’ meyanında bir mevzi’ dir. İbn Küseyyir şi’ rinde ĩrād ider buyurur:

Le’ ĩnūke tilke’l-‘ayrı ḥattā teğayyübet

Ve ḥattā etā min dūnihe’l-ḥabet ecme’

Ve ḥattā icāzet-i baṭni dāsi ve dūnihā

Du’ ānu feḥḡabā zī’n-Nuḥayli ve Yenbū’

Ḍāf Beķī’ vādīlerinin ġarbında bir ‘arz-ı müsteviyedir. İbn Üzeyne şi’ rinde buyurdu ki:

Lisa’ dī bi-ḡāfi menzili mütābūd

‘Afā leyse mā hā’ulā’i kemā kün̄te te’ ahhūd

Ḍebuğ bā-i muvaḥḥideniñ sūkūnı ve zammıyla ‘Aķık vādīlerinden [295^b] bir vādīdir. Ve’-ḡ-Ḍebuğ Ḥarre-i Benī Selīm ile Ufā’ iye beyninde bir mekāna daḡi dirler. **Ḍebū’ a** fetḥle ḥūbe gibi Belīl ‘indinde Meşrebe ile Ḥalāyık meyanında Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Ḍebū’ a nüzūl vārid oldu. Ve Ḍebū’ a ḡapusunuñ şuyundan nūş buyurdu. Ve ba’zı nüşhada şād-ı mūhmele ve ġayn-ı mu’ ceme ile Ḍebūğā dimişler. **Ḍacnān** ḡadıñ fetḥi ve cīmiñ sūkūnı ve iki nūn beyninde elif ile Ebū Mūsā ḥazretleri buyurur ki Haremeyn beyninde bir cebel yāḡūd bir mevzi’ iñ ismidir. Ve Şeyḡ Bekrī ḥazretleri buyurur ki Ḍecnān ile Ḳudeydiñ meyanı bir ġünlük bir mesāfedir ḡāmūsda Mekkeye yigirmi beş mildir dir. **Ḍaḡyān** fetḡa ḡād ve sūkūn-ı ḡā- i mūhmele ve yā-yı müşennāt-ı taḡtiyye ile ‘Uşbede bir uṭmdur. **Ḍer’ ā** Şemenşīr cebeliniñ ḡurbunda bir ḡaryedir. **Ḍarbe** Ḥimā [-yı] Ḍarbede tafşīli mūrūr eyledi. **Dureyyu** sūmeyyu gibi ‘ādīñ Ḍarbede ḡafr eylediği ḡuyudur. **Ḍiğ Zar’** Medīnede bir uṭmdur. Benū Ḥateme binā eylemişdir ḡal’ a vārī büyüṭ olmayarak faḡaṡ ḡitāl içün teḡaşşun itmeğ̄e ve sebeb-i tesmiyesi Bi’r-i Ḥaṡemeniñ ‘indinde ismine Zar’ dirler

binā'en 'aleyh bu uṭma daḥi ḳurbiyyeti sebebi ile tesmiye olundu. Bu bi'r-i zira'dır ki Rasūl-i Ekrem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz içine tükürmüştür. **Ḍaḡādiḡ** iki ḡād ve iki ḡayn-ı mu'cemeler ile Şemenşir 'indinde bir ḡarye veyāḡūd bir cebeldir. Ve mezbūr ḡarye Benī Sa'd bin Bekr ḡaryesidir. **Ḍiḡn** kesr-i ḡād ve ḡayn-ı mu'cemeniñ sūkūnı ve şoñra nūn ile Fezārede Feyd ile Ḥayber meyānında bir şudur. **Ḍafīre** feth-i ḡād ve kesr-i fā-i muḡaffefe ile İmām Mecdī ḡazretleri buyurur ki 'Aḡīḡde Muḡīre bin Aḡnes ḡazretleriniñ arzıdır. **Ḍila'u** Benī Şeyşān ve **Ḍila'u** Benī Mālik bin 'Aclān Ḥimā [-y1] Ḍarbede ikisiniñ meyānında Vādī-i Serīr vardır beynleri bir ḡünlük mesāfedir. Benū Mālik cinden müslümān bir ḡabīledir. Ve Benū Şeyşān cinden küffār bir ḡabīledir nās meyānında meşḡurdur bu iki ḡabīle-i cinniñ biri müslim ve biri kāfir dā'imā beynlerinden ḡitāl eksik olmaz. Ḥattā İmām Mecdī ḡazretleri buyurur ki Ḍila'u Benī Mālikde nās şayd idüp ve ḡayvanların otladırlar aşlā zarar gelmez ammā Ḍila'u Benī Şeyşān bunuñ ḡilāfına olup nāsa zararları [296^a] irişur. **Ḍuveyḡike** Medīne ḡurbunda bir cebeldir. **Ḍayḡa** Zātü Ḥummāt ḡurbunda anda mescid vardır bāb-ı sādisiñ faşl-ı rābi'inde tafşīli mūrūr eyledi. Ve a'la Vādī-i İḡama daḡi şimdi Ḍayḡa dirler. **Ḍıyā** Medīne tābi'lerinden ḡāyet lezīz şulu ḡuyuları olup şecer-i muḡl daḡi anda olur. **Ḍarye** feth-i zād ve rāniñ kesri ve yā-i müşennāt-ı taḡtiyyeniñ teşḡidiyle Medīneden on yedi merḡale yolda bir ḡaryedir. Başra ḡaccācınıñ ḡarīḡindedir. İbnü'l-Kelbī ḡazretleri buyurur ki Ḍarye ol maḡalde olan ḡaryeleriñ ḡuyularınıñ ismidir. Anıñla müsem mā olmuşdur vallāhu a'lem. **Ḥarfu't-tā. Tāşā** şın-i mu'ceme ile Eş'ar evdiyelerinden seyl Şafrā Vādīsiniñ üzerine dökülür. **Tiḡfe** tāniñ kesri ve ḡā-i mu'cemeniñ sūkūnı ile menhel ḡizāsında bir ḡavīl aḡmer cebeldir. Ve ḡerā-ḡāh-ı Ḍarbede bir ḡaç ḡuyulara Tiḡfe dirler. **eṭ-Ṭaraf** feth-i tā ve rā ile āḡiri fādır. Mecdī ḡazretleri buyurur ki Medīneden otuz altı mildir. Vāḡidī ḡazretleri Naḡl nām makāna ḡarībdir buyurdu. Ve İbn İşḡāḡ ḡazretleri 'Irāḡ nāḡiyesindedir buyurdu. Ve Esedī ḡazretleri Ṭarīḡ-i 'Irāḡda ve Şıffında Medīneden yigirmi beş mil ve Batn-ı Naḡldan yigirmi mil ve ol maḡalde ḡuyular ve bürkeler ve āḡir ḡarafında bi'r-i Ebī Dekāne Medīneden on mildir buyurdu. **Zü't-Ṭafşeyn** zämme-i tā ve sūkūn-ı fā ile Müseyl-i 'Aḡīḡ göllerindendir ḡālā ismine Ebü't-Ṭafā dirler. Hacerī ḡazretleri buyurur ki Ḍarāḡada nām maḡalde bir şuyun ismidir. Her kim nūş iderse ol sā'at ḡan bevl ider dirler. **Ṭufeyl** ḡarām ḡazretleri buyurur ki Cibṭ şaḡrāsında Herşā nām vādiniñ şaḡında ḡarba māyıl Vasaṭ-ı şaḡrāda bir şaḡīr cebeldir. Bilāl-i Ḥabeşī ḡazretleriniñ şı'rinde

vāķī⁶ olan Tufeyliñ ğayrıdır. **Tuveyli**⁶ taşġir-i tāli⁶ Medīnede bir mevzi⁶ dir dirler hālbuki böyle degildir belki Necdde bir mevzi⁶ dir. **Tayha** yā-yı müşennātiñ sūkūnı ve hā-i mu⁶ ceme ile ve ba⁶ zılar hā-i mühmele ile ve ba⁶ zılar hāsız Tayh dimişler. Zī⁶l- Merveniñ esfelinde bir mevzi⁶ dir vallāhu a⁶ lem. **Harfu**⁶z-zā. **Zāhire** harre-i ğarbiyyeden Neķā ve Müderrec nāhiyesindedir Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu ⁶aleyhi ve sellem [296^b] efendimiz enşārdan iki tā'ifeye *mev'idekümü*⁶z-zāhire buyurup anlar daġı Harrede Zāhire nām maħalde hāk-pāy hāzrete yüz sürdiler. **Zabye** diyār-ı Cüheynede bir mevzi⁶ dir. Ve Yenbu⁶ ile Nemiķa beyninde sāhil-i baħre bir mevzi⁶ e daġı Zabye dirler. Ve Necd diyārında bir şuya daġı Zabye dirler. ⁶Amr bin Hāzm hāzretleriniñ hādīşinde Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu ⁶aleyhi ve sellem efendimiz bu üslūb üzere sened taħrīr idüp ⁶Avsece bin Harmeleye i⁶tā eyledi. Hāzā mā a⁶tā Muhammedü'n-nebiyyi şalla'llāhu ⁶aleyhi ve sellem ⁶Üveysce bin Harmeletü'l-Cüheyni min zī'l-mervete ile⁶z-zebveti ile⁶l-ce⁶alāti ile⁶l cebeli⁶l-kubelliyet intehā. **Zubye** zamme ve sūkūn-ı el-bā-i muvaħħide muzāfun ileyh ⁶Iraķu⁶z-zubye dirler tarīķ-i Mekkede Vādī-i Revhādadır. Ve bu mevzi⁶ de Bedrden rucū⁶unda ⁶Uķbe bin Ebī Mu⁶ayt şabran katl olundu. **Zelim** feth-i zā ve kesr-i lām ile ketif vezninde Kāyle vādilerindendir. Haceri hāzretleri Eş⁶ar evdiyelerinden ta⁶dād eyledi. Ve Ebū Naşır hāzretleri İdam meyānında bir cebeldir buyurdu. Ve Cüheynede bir cebele daġı Zelim dirler. Ve Eşma⁶i hāzretleri ⁶Amr bin Kilābıñ bir siyāh cebeline Zelim dirler buyurdu. **Ez-Zihār** kitāb vezninde Hayber ħal⁶alarından bir ħal⁶adır. **Harfu**⁶l-⁶ayn. **Ābid** kesr-i muvaħħide ve dāl-ı mühmele ile. Ve **Abbūd** feth-i ⁶ayn ve teşdīd-i muvaħħide ile ve **Ubeyd** zamme ile muşāġğardır. Bunlar üç cebeldir ekberi ⁶Abbūddur Vasaṭda bulunmuşdur Ferşü Melele ħarībdir. Ve anıñ bir tarafında tarīķ üzerinde Hāsan bin Zeyd hāzretleriniñ bir ⁶ayn-ı cārisi vardır lākin şimdi munķaṭı⁶ olmuşdur bu dāġlar Medīneye bir ħonaķdır. **Ārime** fāṭıma vezninde ħerā-ġāh-ı Darbeniñ vasaṭında bir depedir. **Āş u** **Uveys** Mekke ile Medīne meyānında iki ⁶ażim vādīdir. **Āşim** diyār-ı büyüt Benī en-Neccārda Kıfār üzerinde Benī ⁶Abdu'l-Eşheliñ uṭmıdır. Şāhib veznindedir. Ve Kūbāda ba⁶zı yehūdun uṭmuna daġı **Āşim** dirler. Ve Zū ⁶Aşim ⁶Aķīķ evdiyelerindendir. Bu isimle tesmiye olmasına sebep Evs Medīneden ħurūc idüp Neķi⁶e nāzil olduklarında Müzeyyene ile muħālefet idüp meyānlarında ⁶aķd-i ħalef-bend idüp bu māddeye rābıta viren [297^a] meyānlarında ⁶Āşim bin ⁶Adi bin el-⁶Aclān idi. Ol maħalde cem⁶ olup muşālaħaları ⁶Āşim yediyle şüret-pezīr olmaġla ol şu⁶be

‘Āşım tesmiye olundu. ‘Ākil kesr-i kâf ile çerā-gāh-ı Darbede bir cebeldir ki İmrîü’l-Kaysıñ ceddî sâkin olur idi. İsmi Hâriş bin Ekeledir. el-‘Āliye te’nişü’l-‘ālî Kādî ‘İyâz hazretleri buyurur ki ‘Āliye ve ‘Avālî Medînededir. Ve her ne kadar Medîne ciheti Necdde karyeler ve imâretler var ise tâ Tihâmeye kadar ol tarafa ‘Āliye dirler ve Tihâmeniñ dūnune Sâfile dirler. Şâhib-i Târîh hazretleri buyurur ki bu isimle müsemma olan Medîne ‘āliyesidir. Zirâ muktezâsı Medîne ve havâlîsi ‘Āliyedir Hicâz bahşinde mürür eyledi. Hâlâ ma’rûf olan Medîneniñ kıble cihetinde Mescid-i Nebviyyeden bir mil veyâ iki mil veyâ ekşer Medîne ‘āliyesidir. Ve Ebû Manşûr hazretleri buyurur ki Hicâzıñ mevâzi’leriniñ a’lâsına ve eşrafına ve evsa’ına ‘Āliye dirler intehâ. Bundan ma’lûm olan muṭlaḳ ‘Āliyedir Medîne ‘āliyesine maḥşûş degildir. Kādî ‘İyâz hazretleri buyurur ki Medîne olan ‘Avālîniñ ḥadd-ı ednâsı Mescid-i Nebvîden bir mil veyâ üç mil veyâ dört mildir. Ve ḥadd-ı a’lâsı ve eb’adı sekiz mildir intehâ. ‘Ānid nūnuñ kesri ve dāl-ı mühmele ile Suḳyâ yanında bir vâdîdir. Ve yâ-yı müşennât-ı taḥtiyye ve zāl-ı mu’ceme ile ‘Āyız daḥi rivâyet olundu. Vâdî-i ‘Āyız Suḳyâdan bir mil muḳaddemdir. ‘Āyız zāl-ı mu’ceme ile Rebeze kurbundadır. ‘Āyir muḳāfun ileyh Şeniyyetü’l-‘āyir dirler Rakûbeniñ şağındadır. Ve ğayn-ı mu’ceme ile Ğāyir daḥi dirler lâkin meşhûr olan evvelkidir. ‘Abābîd Ti’ahhin kurbunda bir mevzi’dir. Ve ‘Abābîb üç bâ-i muvaḥḥide ikinci bâdan soñra ya-yı muvaḥḥide ile rivâyet eylediler. Ve ‘Uşyâne şâ-i müşelleşe soñra yâ-yı müşennât-ı taḥtiyye soñra elif ve nūn ve hâ ile rivâyet eylediler. ‘Abāsîr cem’-i ‘abşer ma’rûf bir nebâtıdır ve Eş’ardan Bevât ile Naḥl beyninde bir vâdîdir. Medîne tarafından bir yol baṭn-ı Cūheyneye varup andan Yenbu’a gider. el-‘Ablâ fetḥ-i ‘ayn ve sükûn-ı bâ-i muvaḥḥide ile memdûd olarak a’mâl-i Medîneden bir mevzi’dir. ‘Abûd fetḥ-i ‘ayn [297^b] zamme bâ-i müşeddede ile zikri geçdi. el-‘İtr ‘aynıñ kesri ve tânîñ sükûnı ve âhiri râ ile Medîne kıblesinde bir dâğdır hâlâ aña Müstenzîru’l-Aḳşâ dirler. ‘Aşâş Darbe ḥimâsında bir kaç küçük siyâh dâğlara ‘Aşâş dirler. Vâdî-i Mehzûl üzerine müşerrefdir. ‘Acmetân ‘acme teşniyesidir. ‘Aḳîḳde Buṭḥân cānibindedir. ‘Adene nūn ile muḥarrik Meşrebeden bir mevzi’dir. Ve Füreşde bir mekândır ki Dâvud bin ‘Abdu’llâh bin Ebî el-Kirâm ve Benî Ca’fer bin İbrâhîm menâzilleridir. ‘Udeyne ‘adneniñ muşagğiridir ‘Uşbede vâdî ile Şefâşîf meyânında bir uṭmdur ol maḥalde ‘Udeyne isminde bir ḥātûn sâkin olur idi. Binâ’en ‘aleyh tesmiye olundu. ‘Izḳ fetḥa soñra sükûñ ile Benî Ümeyye bin Zeydiñ uṭmıdır. Ve bi’r-i ‘Izḳ-ı Ābâr bahşinde zikri

mürür eyledi. Ve Benî Ümeyyeniñ mescidleri dañi mezbûr ‘İzķ ismiyle müsemma olan uṭmuñ yanındadır. ‘Aş‘aş iki yā-yı müşelleşe ile rabrab vezninde Medīnede Süley‘ didikleri cebeldir. Üzerinde Eslem büyütları bu cebeliñ üzerindedir. ‘Uzeybe ‘uzbeniñ taşğiridir Yenbu‘ ile Cār meyānında bir şudur ve hāsız ‘Uzeyb dañi dirler. Kāle‘ş-şā‘ir:

Huleylî inne ümmü’l-ḥakīm teḥammelet
Ve uḥillet lehīmātü’l-‘uzeyyib zalāluhā
Felā yesḳiyānī min tehāmetü ba‘dehā
Bilālen ve in şūbi’r-rabī‘i esāluhā

‘Arāķib çerā-gāh-ı Darbede bir ‘aẓīm kıaryedir. ‘Urrā. Guzzā gibi nuķmānıñ ismidir. Nūn ḥarfinde gelür. Kāle‘ş-şā‘ir:

İzā me‘ş-şabā hebbit ve ḳad nāme şabīṭī
Yā cibāl-i ‘Arā lem yera‘nā Ḥuneynuhā

‘Arib rānıñ kesriyle ketif gibi Medīne kıurbunda bir nāḥiyedir. ‘Abdu’l-melik bu mekānı Küseyyir nām bir şā‘ire iḥsān itmiştir. Ammā ‘arib vezninde āḫiri mīm ile ‘Arim bir vādīdir ki Yenbu‘dan bu vādīye gelinür veyāḥūd vādī-i mezbûrda bir cebeldir. el-‘Arc ‘ayn ve rānıñ sūkūnıyla bir kıarye-i cāmī‘a-i cesīmedir ki ṭarīķ-i Mekke olan mesācid baḥşinde zıkr olundu. İmām Mecdī ḥazretleri buyurur ki Medīneden yetmiş sekiz mildir. Ve ba‘zılar rivāyet eylediler ki Melik-i Tübbā‘ Medīneden rucū‘unda bu mekāna resīde olup ḥayvānlarıñ ta‘arruc iderken gördükde ‘Arc deyü ol mekāna tesmiye eyledi. [298^a] İbnü’l-Faķīḥ ḥazretleri buyurur ki Cebel-i ‘Arc Şāmda olan Cebel-i Lübnāna muttaşıl olur andan soñra Anṭakyada Şemsāt cebeline muttaşıl olur. Ehl-i Anṭakya bu cebele likām tesmiye iderler. Andan soñra Cihet-i Kürdistānda olan Cizre muttaşıl olur. Ṭūli beş yüz fersaḥdır anda yetmiş iki lisān mevcüddur dirler. Şāḫibu’l-‘Umde ḥazretleri buyurur ki ‘Arc ‘aynıñ fethiyle lügatde keşir ma‘nāsınadır. Ya‘nī keşret ile ‘Arc dirler ba‘zılar eğer üstür ikiyüzi tecāvüz idüp biñe kıarīb olur ise ‘arc ve ‘urūc ve i‘rāc dirler. Ve ba‘zılar seksen deveye ‘arc dirler. Beyne’l-Ḥarameyn bir mevzi‘iñ ismidir. Medīneye altmış sekiz mil ve ba‘zılar iki kıonuk ve ba‘zılar üç kıonukdur didiler. Ve ba‘zılar ‘Arc Mekke ile Medīne beyinde Ḥaccācīñ cāddesinde bir ‘uķbedir didiler ve ba‘zılar Ṭā’if vādilerinde bir kıaryedir. ‘Arc nām şā‘ire nisbet olunmuşdur. Ṭā’ifden sür‘atle giden rākibe göre üç mildir intehā. el-‘Arşa ‘aynıñ fethi ve rānıñ sūkūnıyla ve şād-ı mühmele ile bi-ḡayri

binā mekân-ı müttesi'e dirler ekşer şübyânlar böyle maḥalde cem' olup bâziçelik iderler. Ve 'Arşa 'Aķık faşl-ı şâlişde zıkr olundu. İki kısma münkasımdır birine şugrâ ve birine kübrâ dirler. 'Arż kesre cürüfün ismidir. Maṭrî ḥazretleri buyurur ki Mescid-i Kibleteyn ḥavâlisinde kuyular ve mezâri'ler 'Arż demekle ma'rûfdur. Cürüf-i mezâri'niñ kıblesindedir. Ve A'râz Medîne sevâdında olan mezâri'lere daḥi ıtlâk olunur. İmâm Eşma'î ḥazretleri i'râzuhâ kırâhe'letî fî evdiyetihâ ile ta'rîf eylemiştir. Ve ba'zılar her bir vâdiye pür eşcâr ola aña 'Arż dirler demişler. Yahyâ bin Tâlib ḥazretleri şi'rinde buyurur ki:

Ve leste Arâ 'işen yeṭîbu me'a'n-nevâ

Velâkinnehu bi'l-'arżi kâne yeṭîbu

'Arafât Mekkede olan 'Arafât lafzıyla Mescid-i Kübânîñ kıblesinde bir mürtefi' depedir ki Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz yevm-i 'arefe günlerinde mezbûr depe üzerinden vâkıf olup cebel-i 'Arafât ol maḥalden zât-ı 'âlîlerine keşf olup naẓar buyururlar idi. İbn Cübeyr ḥazretleri Riḥle nâm kitâbında böyle zıkr eyledi. 'Aşķî dir ki mezbûr depe [298^b] mevzi'inde ḥâlâ mescid binâ olunmuşdur. Züvvâr ziyâret iderler Mescid-i 'Urfe demekle ma'rûfdur. 'Urfecâ Eşyağ sularından bir şuyun ismidir. 'Urfe 'aynîñ zammı ve rânîñ sükûniyla ve fetḥ-i fâ ile diyâr-ı Fezârede Şubḥ dâğlarından bir dâğdır. 'İraķu'z-Zebye zâ-i mu'cemede zıkr olundu. 'Uryân müktesinîñ zıddı Benî en-Neccârdan Enes bin Mâlik cemâ'atinden Naşır evlâdlarınıñ utımlarıdır. 'Ureyḍ taşğir 'arḍ Medînede bir vâdîdir ki Ḥarre-i Şarkıyye şarkında Kanât kurbunda ḥadîşde vârid oldu ki *eşbaḥul Medîne minel humyimâ beyne ḥarreti Benî Kureyza ilel'arîz*. 'Aşķî dir ki mezbûr Vâdi-i 'Ureyḍde sāye-endâz kerâmet kûṭb-ı dâ'ire-i zamân sâdât-ı 'ulviyyeniñ ceddî sülâle-i tâhire-i nebeviyyeden es-seydi 'Alî 'Ureyḍ quddisellâhu sırruhu'l-'azîz ḥazretleri zirve-i faḥru's-sâdâtü'l-'ulviyyîn. Ve turre-i fecr ehlü'l-beytü't-tâhirîn. Zü'l-ḥişâlü'l-ḥamîde. Ve'l-kemâlâtü'l-'adîde. Ve'l-himmetü'l-'aliyye. Ve'n-nefsü'z-zekiyye. Es-seyyidü's-şerîf. Ve'l-ceydü'l-gıtrîf. Seyyidinâ bu el-Ḥasan Nûre'd-dîn 'aliyyü'l 'Ureyḍî bin Ca'fer eş-Şâdık bin Muḥammed el-Bâķır bin Zeyne'l-'Âbidîn bin 'Alî bin el-Ḥüseyyin bin seyyidinâ Ebî Tâlib ve İbn Seyyidetü Fâtıma bint seyyidinâ Raşulu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem. *Nesebu teblicu şubḥu ṭarsin feḥârahu. Fekesâ el-meḥâfîlî biciheti ve surûran. Nesebu yûde'l-Bedri şümme türâbuhu. Liyenâlû min 'ulyâ şerâhu nûrân. Nesebu tesâmî bi'n-nebiyyi'l-Muştafâ. Min zâ yeẓâhî şe'vehu'l-'uşayrâ.*

Radıya'llāhu 'anh ḥazretleri 'ārif billāh. Ve vāşıl ilellāh. Baḥr-ı me'ārifü'l-ḥaḳıḳa. Ve kāşıfu esrāru rabbāniyye. İmām külli 'ārif ve kāmil bi-cemī'i'l-'ulūmı ve'l-fezā'il. Maḫharu envāru'l-feyzī. Şehertü 'aliyyeleri seyyidü'l-'Ureydī. 'Ureydīñ taşğiri Medīne-i nebeviye vādilerinden dört mil mesāfe Kanāt kırbunda Harre-i Şarkıyye şāmında zāt-ı 'aliyyelerine nisbet ehl-i zamānından i'tizāl idüp dār-ı fenādan dār-ı beḳāya intikāl idene kadar ol mekānda sākin olduğından radıya'llāhu 'anh ḥazretleri ḥalkān ve ḥuluḳān peder-i 'ālilerine müşābih idi ve pederleriniñ cemī' evlādlarından ziyāde mu'ammer olup zāten cümlesinden ecmel ve kadren cümlesinden ecmel idi. Rāvī-i ḥadīş cedde seyyidü'l-enām. Ve fuḫūl-i muḥaddişin a'lām şıḳa ḥadīş 'anhu'l-ḥāş ve'l-'ām. Hattā Kādī 'İyāz 'aleyhi raḫmetü'l-'allām [299^a] zāt-ı 'aliyyelerinden ḥadīş rivāyet idüp kemāl-i şıdk şadākatinde itnāb-ı kelām itmişdir. Ve dürer-bārlarından şādır olan kelāmlardan ez-cümle. El-mü'min el-mü'min yu'teberu bişadeḳahu. Ve yefūḳu aḳrānuhu biberruhu. Ve men yetteḳi'llāhesāde ḳavmuḫu. Ve evlād-ı kirāmlarına vaşıyyetleri ey evlādların mütteḳin nāsın sādātıdır. Ve muḫsinin mütteḳiniñ sādāyetidir ve muḫassininiñ sādātı fī sebīli'llāh muḳabbel olarak şehīd olanlardır. Ve daḫi radıya'llāhu 'anh ḥazretleri aḫlāḳ-ı ḥamīde ile mevşūf gicesi ḳā'im ve gündüzi şā'im cūd-i seḫāvetde 'adīmu'n-nezīr. Ve şecā'atde andan firār iderdi şīr. Ḥāşī'u ve ḥādī'u mütevādī'u ḫalīm ve selīm. Şāḫibu'l-kerāmāt el-bāhira. Ṭabību 'alīl el-ḳulūb. Ḥabībi rabbi'l-maḫbūb. Mürşidu's-şakāleyn. Merabbu't-ṭalibeyn. Veşşāf-ı cihān evşāfdan 'āciz bir zāt-ı 'ālī-simāt-ı ḥazretleridir. İkiyüz yigirmi tārīḫinde rūḫ-ı murḡ-ı pür-futūḫları civār ehādiyyetde lāne-gir olup ḫālā ḳabr-i pür-enverleri 'Ureyd vādışinde olup müddet-i medīde ḫarāb olup şoñra seyyid-i celīl Zeyd bin 'Abdu'llāh bā-ḥasen tecdīd idüp vāfir müddetden şoñra ḫarāb olup eşrāf-ı Mekkedden şerīf sürür 'aleyh raḫmetü'l-ḡafūr binā idüp bu daḫi ḫarāb olup şoñra Devlet-i Āl-i 'Oşmāniden İmām ez-Zehebī ḥazretleri ta'mirine muvaffaḳ oldu. Tafşīli baḫşinde gelür inşā'ellāhu Te'ālā. İbn Ḥacer raḫmetu'llāhu 'aleyh ḥazretleri ni'met-i sa'ādetinde buyurur ki seyyidinā 'Alī 'Ureyd bin Ca'fer ḥazretleri ṭabaḳa-i 'āşiriñ kibār evliyāsındandır. Ve İmām ez-Zehebī mizānında ve seyyid Ḥābeşī 'ayniyye şerḫinde ve seyyid Şiblī te'līfinde ve İbn 'Ayniyye 'Umdetü't-Ṭālib nām kitābında vesā'irleri bu zāt-ı vālā neḫādīñ kerāmāt-ı evşāfında ṭul-i tırāz medḫ u şenā ve kerāmātında eṭnāb-ı kelām eylemişler bu maḫalde irād olunsa tafşīle bādī ve tetvīle mü'eddī olur. Ve ḫālā meşhed-i sa'ādetleri beher yevmü's-şelāse ziyāret olunup ve senede bir def'a ḫavlı olup cemī'

ahālī-i Medīne-i münevvere cem‘ olup menākīb-ı şerīfleri kırā‘at olunup herkes füyūzāt-ı ‘āliyyeleriyle müstefīz olurlar. Ve envā‘ı kerāmātla müşāhede olunur. Hālā mutaşarrıflardan bir zāt-ı şāhib- [299^b] taşarrıftır. Bir eḥadīñ inkāra mecālī yokdur. raḍıya’llāhu ‘anh ve nef‘anellāhu bi-‘ulūmehu āmīn. ‘**Ureyfetān** ‘arfeṭānıñ taşğiri ‘arfeṭiñ teşniyesidir Üblā vādīlerindendir. ‘**Ureyne** Cüheyne vezninde Medīne nāhiyesinde ṭarīḳ-i şāmda bir ḳaryedir. Mu‘āz bin Cebel raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Benī ‘Ureyne ḳaryelerine müressil-i ırsāl buyurup emr eylediği anlardan ‘aşr-ı ‘arz aḥz eyle deyü. Ve İmām Aḥmed ve Ṭaberānī Kebīrinde ve Zühri ḥazretleri rivāyetlerinde ḥazret-i ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri *mā eḫellāhu ‘alā rasūlihi* āyet-i kerīmesinden murād Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize ḥāş olan ḳarye-i ‘Ureyne ve Fedekdir. Ve ḥimāsında bir ḥacer buldılar. Ene’ ‘Abdu’llāh el-Esved Rasūla’llāh ‘İsā bin Meryem ilā ehl-i ḳurā ‘Ureyne deyü. Mufaşşılan muḳaddem zikri mürür eyledi. **el-‘Azzāf** bi’l-feth ve teşdīdi’z-zāy ve āḥiri fādır. Dehnāda bir cebeldir İmām Mecdī ḥazretleri buyurur ki Medīneden on iki mildir. Sebeb-i tesmiyesi ol maḥalde ṭā’ife-i cinnīñ şadāları istimā‘ olduğından ‘Azzāf didiler. Gice vaḳti istimā‘ olan şavta ‘uzeyfe’l-cin dirler Nihāyeniñ kelāmı budur. Ve ba‘zılar gice vaḳti ṭabul gibi istimā‘ olan şavta ‘uzeyf dirler didiler. ‘**Azevzā** iki zā-yı mu‘ceme ile Beyne’l-ḥaremeyn bir mevzi’dir. Sünen-i Ebī Dāvudda aşḥāb-ı kirāmdan birisi buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ile ber-ā-ber Mekkenen Medīneye gelürken ‘Azevzā nām Mekāna resīde olduğda nāzil olup bir sâ‘at miḳdārı yed-i peyvest icābetlerin ref‘ idüp du‘ā eyledikten soñra secdeye vardılar. ‘**As‘as** ferfed vezninde çerā-gāh-ı ḍarbede bir cebeldir. ‘**Usfān** ‘aynıñ zammı ve sīnīñ sükūnı soñra fā ile Mekke ile Medīne arasında bir ḳaryedir bürke ve ḳuyuları olup ḥuşūşan bir ḳuyu vardır ki me’sürdur ve Mekkeye iki merḥaledir. Ve bir ‘ayn-ı cārī vardır ‘Avlā dimekle ma‘rūfdur. ‘**Useyb** Sevāfī Baḳi’de Berām muḳābilinde bir cebeldir üzerinde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ bir Mescid-i Sa‘ādetleri vardır. ‘**Asiyye** fethle ḳiblede olan Ma‘den nāhiyesinde bir mevzi’dir ba‘zılar ḡayn ve şın-ı mu‘cemeteyn ile rivāyet eylediler. ‘**Uş** zamme ile ‘Aḳīḳ vādīlerindendir. ‘**Uşeyre** ta‘dādda [300^a] olan ‘aşreniñ taşğiridir. Ba‘zılar sīn ile ‘Useyre dirler. Ebū Zeyd ḥazretleri buyurur ki Yenbu‘ ile Merv beyninde bir küçük ḥışndır andan ḥāşıl olan ḥurmā cemi‘ Ḥicāzıñ ḥurmāsından a‘lādır illā Berānī ve ‘Acve aña maḥşūşdur bunuñ

tafşîli maḥallinde meştûrdur. ‘Uşbe ‘aynîñ zammı ve şād-ı mühmeleniñ sükûñıyla evvelinde ihtilâf vâkı‘ oldı. Ba‘zılar ‘aynîñ zammı ve ba‘zılar feth ve ba‘zılar ‘aynîñ fethi ve şād-ı mühmele ile zabt eylemişler. Mescid-i Kûbânîñ ğarbnda bir mevzi‘ dir mezâri‘ ve âbârları çokdur. Hālâ envâ‘-i fevâkih anda ḥâşıl olur. ‘İşr kesr-i ‘ayn ve sükûn-ı şād-ı mühmele ile ‘aynîñ ve şādîñ fethalarıyla daḥi rivâyetdir. Bir cebeldir ki Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Ḥaybere teveccühlerinde bu cebelden mürûr buyurdılar İbnu’l-Eşref ḥâzretleri ḥadîş-i Ḥayberde buyurur ki Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Ḥaybere teveccühlerinde Cebel-i ‘İşr üzerinden mürûr buyurdılar. Medîne ile Vâdî-i Fûr‘ beyninde bir cebeldir. Ve anda bir mescid vardır ki Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem anda namâz kılmışdır. ‘Aẓem iki fetha ile U‘zum baḥşinde zıkr olundu. Ammâ Zü‘-Uzum iki zamme ile a‘râz-ı Ḥayberdendir anda ‘uyûn-ı câri ve eşcâr-ı naḥl keşret üzeredir İbn Hermeşi‘ rinde buyurur ki:

Ehâcu şaḥibuke şey‘en min revâḥiluhum

Bi-zî şenâşîru ev bi’n-ne‘ fî min ‘aẓm

‘Aķreb ḥaşerâtdan olan ‘aķreb lafzıyla Benî Beyâda menâzilinde bir uṭmdur. ‘İķyâl ‘aynîñ kesri soñra kâf ve yâ-yı müşennât-ı taḥtiyye ile Benî Beyâdada Arz-ı Firâsiñ şâmında bir uṭmdur. ‘Uķeyreb ‘aķrebiñ taşğiridir Benî Ḥâriş menâziliniñ cihet-i şâmında Hâlid bin ‘Ukbe mülkî bir maḥaldir. ‘Aķîķ feth ve soñra kesr iki kâf meyânında yâ-yı müşennât-ı taḥtiyye ile bâb-ı evvelde zıkrî mürûr eyledi. el-‘Alâ feth ve med ile rif‘at ma‘nâsına ve Medînede bir mevzi‘ iñ ismidir. Veyâḥûd bir uṭmuñ ismidir. İmâ‘ulâ ‘aynîñ zammı ve kaşrıyla Vâdî-i Kûrâ nâhiyesinde bir mevzi‘ dir. Mesâcid-i Tebûk baḥşinde zıkr olundu. el-‘Alem Ḥâciz şarkında bir yalnız cebeldir. Hālâ Cebel-i Âyân dirler vâdî ve eşcâr ile müzeyyendir ‘Alem taḥrîk iledir. ‘Amķ feth-i ‘ayn ve sükûn-ı mîm ile ve âḥiri kâf ile Fûr‘ de bir vâdîdir [300b] ‘Amķayn daḥi dirler. Hüseyin bin ‘Alî raḍıya’llâhu ‘anhâ ḥâzretleriniñ vâdîlerindendir ve Ḥaccâcîñ bir menzilidir Selîle ile Ma‘den-i Benî Süleym beynindedir. ‘Amîs feth-i ‘ayn ve kesr-i mîm ve yâ-yı müşennâtîñ sükûñıyla ve sîn-i mühmele ile Ferşü Melel meyânında iki vâdîdir dirler. ‘Unâb zamm-ı ‘ayn ve feth-i nûn ve âḥiri bâ-i muvaḥḥide ile Medîne ile Feyd meyânında bir tarîķiñ ismidir. Ve ba‘zılar bir cebeldir didiler. Kâle’ş-şâ‘ir:

İnkerat ‘ahdike ğayri inneke ‘ârif

Ṭullulâ bi’l-viyeti el-‘unâb meḥîlâ

intehā. ‘**Anābis** feth ve kesr-i muvaḥḥide ile Mescid-i Kibleteyniñ kıblesinde bir mezra‘adır. Ba‘zılar Mescid-i Kubāniñ cihet-i kıblesindedir dirler. ‘**Unnābe** ‘unnāb gibi faḳaṭ hā ziyādedir Ruveyṣe esfelinde bir maḥaldir. Şuyı Diyār-ı Benī Kilābdan gelür. Medīneye giden ṭarīkiñ üzerindedir. Zeyne’l-‘Ābidīn İbnu’l-Hüseyn raḍıya’llāhu ‘anhā ḥazretleri sākin olur idi. Ve muḥaddiṣiñ-i ‘izām ḥazretleri teşdīd ile rivāyet iderler. Ve Semirā kırbunda bürkeye daḡı ‘Unnābe tesmiye iderler. ‘**Anāke** kâf ile seḥābe vezninde çerā-gāh-ı Darbe kırbunda Medīneye tābi‘ bir mevzi‘dir dirler vallāhu a‘lem. ‘**Avākır** Ferṣiñ esfelinde ve cihet-i yesārında bir cebeldir andan Şafrā nām maḥal müṣāhede olunur. ‘**Uvāl** zamme ve taḥfīf ile üç dāḡiñ biridir ki andan ṭarīk keşf olunur. Medīneye bir gün ve bir gice mesāfedir. ‘**Ayr** ‘ayniñ fethi ve yā-yı müşennāt-ı taḥtiyyeniñ sükūnı ve āḡiri rā ile ḡimār-ı vaḡṣ ma‘nāsına Medīneniñ kıblesinde ‘Aḡīk şarkında bir cebeldir. Hudūd-ı Hāram baḡşinde geḗdi. Mezbūr cebel üzerinde bir āḡir cebel daḡı vardır añada ‘Ayr dirler lākin bu ki ‘Ayr-ı Şādır evvelkine ‘Ayr-ı Vārid dirler Hudūd-ı Hāramda Muṣ‘ab bin ‘Umeyr ḥazretleri buyurdı ki Medīnede ‘Ayr u Şevr ismi ile cebel yoḡdur. Cebel-i Eḡad faşlında ḡadiṣ zıkr oldı ki Cebel-i Eḡad cennet rüknlarından bir rükn üzerindedir. Ve Cebel-i ‘Ayr cehennem rüknlerinden bir rükn üzerindedir. Ḥāşıl-ı kelām bu iki cebele dā’ir vāfir ḡadiṣ irād olmuş iken Medīnede ‘Ayr u Şevr ismiyle cebel ma‘lūm degildir dime ne ma‘nā vardır. ‘İṣ kesr-i ‘ayn ve sükūn-ı ya ve şād-ı mühmele ile Vādī-i İḡama cem‘ olan vādilerdendir. Ġāzve-i Veddānda Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem [301^a] efendimiz Ḥamza bin ‘Abdu’l-muṭṭalib raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretlerini ‘İṣ nāḡıyesinde Seyfū’l-baḡr nām mekāna irsāl eyledi. Ebī Baṣīr ḥazretleriñ ḡadiṣinde ḥazret-i Ḥamza raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri revān olup Zī’l-Merve nāḡıyesinde Ṭarīk-i Füreṣde sāḡil-i baḡra nāzil olup ve İbn Sa‘d ḥazretleri seriyyet-i Zeyd bin Ḥāriṣe ‘İṣ nām menzile nāzil oldı. Medīneye dört gice Zī-Merve bir gice mesāfedir buyurdı. ‘**Aynān** teşniyet-i ‘ayn. Meşāriḡde ve Nihāyede ve Ḳāmūsda böyledir. Şafānī ḥazretleri ‘ayniñ kesriyle zabṭ u naḡl eylemişlerdir. Ḥazret-i Ḥamza raḍıya’llāhu ‘anhiñ meşhed-i sa‘ādetleriñ kıble cānibinde bir cebeldir ki Eḡad ḡazāsında tīr-endāz olan aşḡāb-ı kirām bu cebelde muḡārebe iderler idi. Ve bu cebeliñ rükn-i şarkında Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ mescidi vardır. Baḡşinde mufaşşılan zıkr olundı ‘Aynü’ş-Şühedā daḡı bu cebeldedir. Ve ba‘zılar iblīs ‘aleyhi’l-la‘neh yevm-i eḡad bu cebel üzerinde ṭurup Rasūla’llāḡ ḡatlı oldı deyü nidā eyledi

dirler. ‘**Ayn-ı İbrāhīm** İbn Hişām Ferşü Meleldedir. ‘**Ayn-ı Ebî Ziyād** Gābeye qarībdir. ‘**Ayn-ı Ebî Neyzer**. Feth-i nūn ve sūkūn-ı yā-yı taḥtiyye ve feth-i zā-yı mu‘ceme ve āhiri rā ile Yenbu‘da ‘Alī bin Ebî Ṭālib raḍiya’llāhu ‘anh ḥazretleriniñ şadaķalarındandır. Ebū Neyzer Necāşī oğlunuñ ismidir ḥazret-i Murtezā Neyzeri iştirā idüp oğluna mükāfāt olarak āzād eylemişdir bir ķavle kendi islāma raġbet idüp tā bālīg olana ķadar Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḥizmet-i şerīflerinde olup ḥazret-i Fāṭıma raḍiya’llāhu ‘anhānıñ evlād-ı mükerrerleriyle ber-ā-ber olur idi. Şoñra Murtezā tarafından ‘ayn-ı mezbūre nāzır vekīli olup Yenbu‘da ‘ayn-ı mezbūruñ ḥizmetinde şıdk-ı şadāķatle muķīm olduğından ‘Ayn-ı Ebî Neyzer deyü tesmiye olundu. Zıkr iderler ki iķlīm-i Ḥabeşeniñ Necāşiden şoñra ḥālī diġer gün ve perişān olup a‘yān belde Ebî Neyzer ḥazretlerine ḥaber irsāl eyledi ki gelüp Melik-i Ḥabeşeye mālīk ol bizler cümlemiz seniñ emriñe muṭī‘ u münķād oluruz deyü cevābında ben saltanat-ı islāmıla ser-efrāz olduğdan şoñra Melik-i Ḥabeşe nażarımda bir şey degildir buyurdu Ebî Neyzer ḥazretleri Qad u ķāmet cihetinde nāşn eṭval ve ḥüsn-i cemāle mālīk idi. [301^b] ‘**Aynu’l-Ezrak** ‘āmmē-i nās ‘Aynu’z-Zerķā dirler. Bāb-ı sādide tetimme-i faşl-ı evvelde müstevfiyen zıkr olundu. ‘**Aynu Tuḥannis** zamm-ı müşennāt-ı fevķiyye ve feth-i ḥā-i mühmele ve nūn-ı müşeddedeniñ kesri ve sīn-i mühmele ile Medīnede Ḥüseyn bin ‘Alī raḍiya’llāhu ‘anhümā ḥazretleriniñ ‘aynıdır. Mezbūr ‘aynıñ üzerine Tuḥannis isminde bir köle nāzır naşb eylemiş idi binā‘en ‘aleyh ‘Aynu Tuḥannis tesmiye olundu. ‘Alī bin Ḥüseyn raḍiya’llāhu ‘anhümā ḥazretleri mezbūr ‘aynı Velīd bin ‘Uķbe bin Ebî Süfyāna yetmiş dīnāra bey‘ idüp. Pederiniñ borcını virdi. ‘**Aynu’l-Cedīd** zamme ile İdamdadır. ‘**Aynu’l-Ḥüseyn** bin Zeyd bin ‘Alī bin el-Ḥüseyn Medīnede bunlar üç ‘ayndır. Biri Medīķde ve biri Zī‘l-Merve ve biri Suķyādadır. ‘**Aynu’l-Ḥayf** ‘Avālī Medīneden gelüp Mesācid-i Feth eṭrāfını şuvarır bu eyyāmda maķṭū‘dur. Ḥālā Şebşeb dimekle ma‘rūfdur. ‘**Aynu Rasūla’llāh** ta‘ayyününde iḥtilāf-ı keşīre vāķı‘ olduğından iḥtişārı iḥtiyār olunup terk olunmuş ise de bundan aķdem bāb-ı sādide tetimme-i faşl-ı evvelde bir miķdār beyān olundu. ‘**Aynü’s-Şühedā** muķaddem zıkr olundu ki ḥazret-i Mu‘āviye icrā eyledi deyü ‘**Aynü’l-Ġevār**. ‘Ayn-ı mu‘ceme ile İdamdadır. ‘**Aynu Fāṭıma** Menāzīl-i Yehūd bahşinde zıkr olundu Mescid-i Nebvī içün ol maḥalde kerpiķ ve ṭūb ṭabḥ olunur idi. Ḥarre-i Ġarbiyyede Buḥāna qarīb ḥālā āşarı zāhirdir. ‘**Aynu’l-Ḳuşeyrī**. Ṭarīķ-i Mekke de Suķyā ile Ebvā meyānında şuyı ġāyet çokdur. ‘**Aynu Mervān** İdamdadır

‘**Ayneyn** Mecdî hazretleri teşniyye-i ‘ayn buyurdı ānifen zikri mürûr eyledi. Ezherî hazretleri iki fetha ile Uḥudda bir cebeldir buyurdı. Meşāriḳde ve ‘İyāz hazretleri daḫi böyledir didiler. ‘Aynıñ ve nūn-ı evlānıñ fethiyle demek olur lākin sābıka muḥālif olur. Maṭrî hazretleri ‘aynıñ fethi ve nūn-ı evlānıñ kesri ile zabṭ eyledi. Ve ba‘zılar ‘aynıñ kesri ve nūn-ı evlānıñ fethiyle zabṭ eylemişler şābit degildir. **Ḥarfı’l-ğayn. El-Ġābe** meşāriḳde bā-yı muvaḥḫide ile Medīne ‘avālisinde bir mālḍır. Eṣaḥ-ı Ekvāl Medīneniñ cihet-i sāfilinde ‘Avālî tarafında cihet-i şāmındadır. Ve cihet-i āḫirde Deyn ḫaṭā eylemişdir. Yā-yı müşennāt-ı taḫtiyye ile ġāye Deyn kimseniñ ḫavli mürûrdur. Zübeyr bin [302^a] el-‘Avvām raḍıya’llāhu ‘anh hazretleri yüz yetmiş biñ dīnāra iştirā eylemiş idi. Şoñra Mu‘āviye terekesinden Mu‘āviye bi-elf-i elfin ve sitte-mi’eti elfin dīnāra iştirā eyledi. Ġāyet şuyı ve eşcārı çok nüzhet-ğāḥ ve feraḥ-fezā ma‘mūr ābād eyledi ḫālā ḫarābdır. Kāle’s-şā’ir:

İn kunte tebġi’l-‘ilmi ev mişluhu

Ev şāhidü yeḫbiru ‘an ġāyib

Feḫtebiru’l-erzi bi’esmā’ihā

Ve i‘teberu’sāḫibu bi’s-şāḫib

ve Muḫammed bin eḍ-Deḫḫāk hazretleri buyurur ki hazret-i ‘Abbās raḍıya’llāhu ‘anh hazretleri. Cebel-i Sel‘ üzerinde vāḫıf olup Ġābede köleleriñ nidā iderdi mezbûrlar şadāsını kûş idüp gelürler idi. Ve meyānları sekiz mil mesāfedir. Ve İmām Mecdî hazretleri daḫi Ġābe Medīneye bir berīd veyāḫūd sekiz mildir buyurmuş. Ve İmām Yāḫūt hazretleri buyurur ki Ġābede sibā‘ u ḫayvānāt ḫuzūr-ı aḳdes hazret-i peygāmbere yüz sürüp kendülere farz olan mākūlātdan su’āl iderler idi. Ve İbn Zebbāle hazretleri rivāyetinde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Ġazve-i Zî-Ḳaredeye müteveccih olduğda Ġābede şalātı ḫaşr eyledi. **Zātü’l-Ġār** Sevāriḳiyyeye üç fersaḥ bir ḫuyudur şuyı ġāyet lezīz ve çok bir ḫuyudur. Ve Ġār Cebel-i Uḥudda fevḫa’l-mihrās ḫarīben baḫşi gelür. **Ġubeyb** ġab taşġiridir zämme ile Mescid-i Cum‘ada bir mevzi’iñ ismidir. **Zū Ġuşeş** şured gibi iki şā-i müşelleşe ile Ḥimā-yı Ḍarbede bir cebeldir. **Ġadīru’l-Eştāt** feth ve şın-ı mu‘ceme ile ve iki ṭā ile ‘Uşfāndan Mekke tarafına üç mildir. **Ġadīru’l-Ḥum** muḫaddem mufaşşılan zikr olundu. **Ġurāb** ma‘rūf olan Ḳargā ismiyle Medīneniñ şām cihetinde Medīne ile Meḫiş beyninde bir dāġdır. İbn İşḫāk hazretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Medīneden çıkup Ġurāb üzerinden revān oldu. Medīne

nāhiyesinde ʔarīḳ-i ʃāmda bir cebeldir. Andan ʃoñra Meḥīʃe revān oldılar. Ve daḫi cemʕ ʃīgasıyla Ğurābāt dirler. Ḥadıʃ-i ʃerīfde vārid oldı ki aʃḫāb-ı kirām ḫaẓerātları buyururlar ki Rasūl-i Ekrem ʃalla'llāhu ʕaleyni ve sellem efendimiz ile ber-ā-ber Ğurābātda vākıf ideñ Cebel-i Uḫuda naẓar buyurup ol gün taʃğīr ile Ğureybāt tesmiye buyurdılar. Ve daḫi Raḫşada Medīneye [302^b] bir gün mesāfe bir göl vardır aña daḫi Ğurāb dirler. **Ğurān** zamme ve taḫfīf ile Vādī-i Erzāḳıñ ismidir. İbn İʃḫāḳ ḫaẓretleri buyurur ki Naḥl nām mekān ile ʕAsfān meyanındadır ve menāzil-i Benī Leḫyāna daḫi Ğurān dirler. **Zü'l-Ğarā** fetḫ med ile Medīne ʕAḳīḳinde bir maḫaldır. **Ğurre** zamme ğayn ve teʃdīd-i rā ile Fersīñ cebhesinde olan beyāz maʕnāsına Mescid-i Ḳubā mināresiniñ mevziʕinde olan uṭmuñ ismidir. Baʕzılar ʕayn-ı mūhmele ile rivāyet eylemişler zīrā Mecdī ḫaẓretleriniñ rivāyetinde ikisi de mevcūddur. **Ğarre** fetḫ ve teʃdīd-i rā ile Benī Ḥaṭme menzīlidir kendi mescidleriniñ yanındadır. **Ğazāl** cīrān maʕnāsına ʃemenʃīr nāhiyesinde bir vādīdir anda Benī Ḥuzāʕa sākin olur. **Ğaʃīʃe** fetḫ-i ğayn ve ʃın-ı muʕcemeteyn ve kesr-i yā-yı müʃennāt-ı taḫtiyye-i müʃeddede ile Maʕden-i Benī Süleym nāhiyesiniñ kıblesindedir. Ve ʕayn ve ʃīn-i mūhmeleteyn ile rivāyet olundu. **Zü'l-Ğuʃn** ağaḫ dalı maʕnāsına ʕAḳīḳ vādilerinden bir vādīdir. **Ğaḍver** Caʕfer gibi zād-ı muʕceme ve āḫiri rā ile Ḥuzāʕa ve Kināne meyanında bir mevziʕdir. Yāḳūṭī ḫaẓretleri buyurur ki Mekke ile Medīne meyanında Diyār-ı Ḥuzāʕada bir mevziʕdir. **Ğumūd** zād-ı muʕceme ile Ḥayberde Benī el-Ḥaḳīḳ ḳalʕasınıñ ismidir. Ve baʕzılar ḳāf ve ʃād-ı mūhmele ile Ḳamūʃ deyü rivāyet eylediler zihne aḳreb olan da budur. **Ğamre** fetḫ ʃoñra sūkūn ile ʔarīḳ-i Necdde bir mevziʕiñ ismidir. İbn Merzūk ḫaẓretleri hāsız Ğamr tesmiye eylemişdir. **Ğamīs** emīr vezninde ʕayn-ı mūhmele baḫşinde mūrūr eyledi. **Ğamīm** ğaynıñ fethiyle Rābiğ ile Cuḫfe meyanında bir mevziʕdir. **Ğavr** fetḫ ve vāvıñ sūkūnıyla Benī Süleym diyārında bir maḫaldır. **Ğül** ḫül vezninde Ḥillīt nām mekānıñ ğarbında bir cebeldir. Vāfir ḫurmā ağacı vardır. **Ğayḳa** ğaynıñ ve yānıñ sūkūnı ve ḳāfıñ fethi ve āḫiri hā ile sāḫil-i baḫrda bir mevziʕdir. **Ḥarfu'l-fā**. **Fāriʕ** ʃāḫib gibi rā ve ʕayn-ı mūhmeleteyn ile bāb-ı raḫmede Caʕfer bin Yaḫyā el-Berr Mekki ḫānesiniñ mevziʕinde bir uṭmdur ki Rasūl-i Ekrem ʃalla'llāhu ʕaleyni ve sellem efendimiz baʕzı def a gelüp bu uṭmuñ sāyesinde cālis olurlar idi. Bu uṭm bāb-ı raḫmeniñ muḳābilindedir. Ve bir daḫi Sāye nām mekānıñ [303^a] bālāsında bir ḳaryedir ki bāğ ve büstān ve ʕuyūn-ı cārī müʃtemil bir ḳaryeye daḫi Fāriʕ dirler. **Fāḍiḫ** zād-ı muʕcemeniñ kesri ve ḫā-i mūhmele ile Rīm ḳurbunda bir cebeldir. **Fāḍiḫa**

zād-ı mu‘cemeniñ kesri ve cîmiñ fethiyle ‘Avālīde ma‘rûf bir büstândır ve Hıfâf nâhiyesinde anda Benî Nađiriñ uçmlarına dağı Fâđiħa dirler. Ve Şu‘bâdan Ĥimâ [-yı] Darbeye varınca ol vâdiye dağı Fâđiħa dirler. **Fecû’r-Revħâ** fânîñ fethi ve şoñra cîm ile Vâdî-i Seyyâleden şoñra gelen vâdîdir. Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz bu vâdîden mirâren mürûr buyurdılar. **Fehlân** fahl lafzınıñ teşniyesiyle Cebel-i Uħudda bir mevzi‘dir. Kāmûsda fânîñ kesriyle nefsi Cebel-i Uħudda bir mevzi‘dir. **el-Fahletân** Medîneye bir gün mesâfedir. Medîne ile Zî’l-Merve meyânındadır bir şahrâ ‘indinde ĥâlâ Fife’l-Fahleyn demekle ma‘rûfdur. Mesâcid-i Tebûkde zikri mürûr eyledi. **Fedek** feth-i fâ ve dâl-ı mühmele şoñra kâf ile şadaķât bahşinde zikri sebķat eyledi. Kâđî ‘İyâz ĥazretleri Medîneye iki ķonak mesâfedir buyurđı. Ve ba‘zılar üç ķonuk ve ba‘zılar altı ķonuk mesâfedir dirler. Şâĥib-i Târîĥ ĥazretleri ķavl-i âĥiri ihtiyâr eyledi ehl-i Medîneniñ ‘adem-i ma‘rifetine istiĥrâb olunur. Sebeb-i tesmiyesi Ĥâm oĥlunuñ ismi Fedek ibtidâ bu meķâna nâzil olan oldur binâ’en ‘aleyh tesmiye olundu. Fedek ķavm-i yehûd olup Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Ĥayberi feth eyledikten şoñra belde-i Server-i Enâm efendimize terk etmek üzere emân taleb eyleyüp Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz râzî olup Fedek zât-ı ‘aliyyelerine ĥaş oldu. Bir rivâyetde nişfiyyet üzere şulĥ olundu. Ĥazret-i ‘Ömer rağıya’llâhu ‘anh ĥazretleri ķavm-i yehûdı arz-ı Ĥicâzdan iħrâc eyledikte anlarıñ nişflarına ‘ivaż virüp iħrâc eyledi. **Fürâ** râ ve med ile Şa‘rda ķaşr ile ĩrâd eylediler ‘Ayr-ı Vârid cebeliniñ ĥarbında Teşniyye-i Şerîd meyânında bir cebeldir. Kāmûsda Zî’l-Fürâ Medîne ‘Aķîķiniñ ‘indinde bir mevzi‘dir buyurđı. **Ferşü Melel** ĥâlâ ma‘rûf olan taşĥîr ile Melel ‘indinde Füreş dirler. Şa‘r nâm vâdî meyânların faşl ider ol maĥalde menâzil ve ‘amâyir [303^b] vardır. Kûseyyir bin ‘Abbâs Ferşü Melele nâzil olur idi Medîneden yigirmi iki mildir. **Für** fânîñ zammı ve rânîñ sükûnı ve ‘ayn-ı mühmele ile Süheylî ĥazretleri fânîñ ve rânîñ zammeleriyle buyurđı. Meşâriķ ve Mecdî ve bā‘zılar Süheyl ĥazretlerine tâbi‘ olup böyle didiler. Faķať ‘Abdu’l-ĥaķ ĥazretleri rânîñ sükûnıyla zikr eyledi Medîneye tâbi‘ bir vâsi‘ maĥaldır. Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ anda bir ķaç mesâcid ve minberi vardır. Ve ķaryeleri çok ma‘mûr maĥaldır. **Füreyķân** taşĥîr ile Medîne ‘Aķîķinde bir mevzi‘dir. **Fedâ** feth-i fâ ve zād-ı mu‘ceme ve med ile Şaĥânî ĥazretleri ķaşr ile rivâyet eyledi Medînede bir mevzi‘dir ve ba‘zılar Mâcişüniyye ķurbunda bir mevzi‘dir didiler. **Fe‘râ** ‘ayn-ı mühmeleniñ sükûnıyla sekrâ vezninde

ba‘zılar fānīn kesriyle bir cebeldir ki seyli Vādī-i Şafrāya dökülür. **Fegve** gayn-ı mu‘cemeniñ sükūnıyla Mekke ile Medīne meyānında bir қaryedir Medīneye aқreb Cebel-i Āra ‘indindedir. **el-Fekār** hā-i mühmele baқşinde mürūr eyledi zan olunur ki el-hālet hāzīhi cedīdede fıkra dimekle ma‘rūf olan cebeldir. **el-Fuқayr** ġanīniñ zıddıdır Medīne қurbunda iki mevzi‘dir Fuқeyrān dimekle ma‘rūfdur. Ca‘fer-i Şādık rađıya’llāhu ‘anh ḥazretlerinden mervīdir ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥazret-i ‘Alī rađıya’llāhu ‘anh ḥazretlerine dört maḥal iḥsān buyurdı ikisi fuқeyreyn ve biri bi‘r-i қays ve biri şecere idi. İmām Mecdī ḥazretleri buyurur ki ‘Avālī Medīnede fānīn zammı ve taşğir ile Fuқayr ḥālā meşhūr bir büstāndır. Ve mezbūr şecereye daḡi ḥālā taşğir ile şuceyre dirler. **Fūlcān** fānīn zammı lāmīn sükūnı soñra cīm ile Ḥarre-i Ġarbiyyede Sa‘d ḥazretleriniñ Suқyāsıniñ mekānına dirler. **Felce** fānīn fethi lāmīn sükūnı ve cīmiñ fethi ile ‘Aқıķ vādilerindendir muқaddem zikri sebkat eyledi. **Fūleyḡ** zübeyr vezninde felḡiñ taşğiridir Medīne vādileriniñ ‘uyūnlarıniñ cem‘ oldıḡı maḥaldır. Bu kelām iktizā ider ki İdamda ola. **Fenīķ** feth ve kesr-i nūn soñra yā-yı müşennāt-ı taḡtiyye ve āḡiri қāf ile Medīne қurbunda bir mevzi‘dir. **Fūveyri** Benī Neccārdan Benī Ġanem menāzilinde bir uṭmuñ ismidir. **Feyfāu’l-Ḥuyār** hā-i mu‘ceme baқşinde ‘Aқıķde bir vādīdir deyū zikr olundu. **Feyfāu’l-Faḡleyn** faḡleteyn baқşinde [304^a] mürūr eyledi. **Ḥarfū’l-қāf**. **Қā’im** şāḡib vezninde Benī Uneyf büstānlarından ḥālā Қubāniñ қiblesinde ġarb ṡarafına māyil zāt-ı feraḡ-fezā ve ma‘mūr-ı dil-ġuşā bir bustān-ı bī-bahādır ki neḡiri ma‘dūm gibidir. **Қār** Medīne қaryelerinden bir қaryedir **Қāḡa** hā-i mühmeleniñ fethi soñra hā ile Medīneden üç merḡaledir. Buḡāriniñ rivāyeti budur. İmām Mecdī ḥazretleri Suқyādan evvel cihet-i Medīneye bir mil miқdārındır buyurdı. Ve fā ile za‘īf olarak rivāyet eylediler. **Қā’** Mescid-i Benī Ḥarāmīn mevzi‘i Mesācid-i Feth ġarbındadır. İmām Mecdī ḥazretleri Bi‘r-i Ġadef ‘indinde Telvīn қabīlesiniñ uṭmıdır buyurdı lākin me’ḡazı ma‘lūm degildir. Ve ṡariķ-i Mekkede bir mekāna daḡi Қā’ dirler. Ve Diyār-ı Süleyimde bir mekāna daḡi Қā’ dirler. **Қubā** қāfiñ zamm-ı қaşrla ba‘zılar med eylediler. Şeyḡ Bekir ḥazretleri қaşrı inkār eyledi. Ve İmām Nevevī ḥazretleri meşhūr ve faşīḡ olan med iledir buyurdı. İbn Cübeyr ḥazretleri Қubā bir Medīne-i kebīredir ki Medīneye muttaşıldır ve Medīneden Қubāya ṡariķ-i besātīnler derūnundan mürūr ider buyurdı. Ve Mecdī ḥazretleri meşāriķe teb‘an buyurdı ki Қubā aşlında bir қuyunuñ ismi olup қarye daḡi Қūy ismiyle müsem mā olundu Medīneye iki mildir. Қāḡī ‘İyāz ḥazretleri

Medīneye üç mil bir kıyedir buyurdu. Ve Hāfız bin Hacer hāzretlerinin kavli Mescid-i Nebeviyyeye bir fersahdır. Ve Şāhib-i Tārīḥ hāzretleri buyurur ki muḳaddem feḳīri zikr eyledim ki Mescid-i Nebeviyyenin bāb-ı cibrīlinin ‘atebesine kadar muḳaddem vaşf olan zirā‘ ile yedi biñ ikiyüz zirā‘ dan bir miḳdār ziyādedir bu ḥesābda iki mil ve ḥams ve seb‘ mildir mu‘temed olan da budur. Zīrā mil üç biñ beş yüz zirā‘ dır şavāb olan kavli evveldir. Maṭrī hāzretleri ikinci kavli eşahdır buyurdu ve bir kıyeyi kebīreye daḥi Ḳubā dirler ve ḥurmālar ve mezārī‘ ler vardır ki tarīḳ-i Darbeden Mekke tarafında Zāt-ı ‘Irāḳdan dört merḥaledir ḥālā Keşf ismiyle ma‘rūf olan mevzi‘ cihetindedir. **Ḳubāb** gurāb gibi Şagānī hāzretleri Medīne uṭmlarından bir uṭmuñ ismidir buyurdu. Ve Yāḳūtī hāzretleri ḳubābe şubābe veznindedir buyurdu. [304^b] **Ḳabeliyye** kāf ve bānīn fethalarıyla ḡarbiyye gibi. Ve ḳāmūsda kesr-i kāf ve taḥrīk-i bā-i muvaḥḥide iledir. ‘İyāz ve Mecdī hāzerātları Fūr‘ nāhiyesindedir buyurdu. Ve Nihāyede sāhil-i baḥrda Medīne ile meyānı beş gün mesāfedir. Ve ba‘zılar Fūr‘ nāhiyesinde Naḥl ile Medīne meyānında bir mevzi‘ dir buyurdılar. Ve Zemaḥşerī hāzretleri Medīne ile Yenbu‘ meyānındadır buyurdu Yenbu‘ vādilerine andan cārī olan seyle Ġavr dirler. Ve Medīne vādilerine cārī olana Ḳābeliyye dirler. Seyyālenīn şarkında Ḥaccāc yolunda vādī vü cibāl müştemeldir. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Bilāl bin Hāriş hāzretlerine i‘tā buyurmuş idi tafşīli maḥallinde meşṭurdur. **Ḳudūs** zamm-ı kāf ve sūkūn-ı dāl-ı mūhmele iledir. Hacerī hāzretleri buyurur ki cibāl-i Ḳudūs Neḳī‘ ḡarbında olan dāḡlardır ki ḡāyetle kebīr ve laṭīf ve keşīru’l-ḥayr ve’l-berekāt ve’l-besātīn ve menāzil ve fevākih gūn-ā-gūn bī-ḥad u ḡāye bir mevzi‘ dir. Esedī hāzretleri buyurur ki ‘Aynu’l-Ḳuşeyrīnīn üzerine ḥavāle şol tarafda olan dāḡa kadar dirler ibtidā-yı Cebel-i ‘Arc ve āḥiri mezbūr ‘aynīn verāsıdır ve Ḳabile-i Mūzeyyene dāḡlarıdır. Ve Beytū’l-Muḳaddese daḥi Ḳudūs dirler. Ve Necdde bir ‘aẓīm cebele daḥi Ḳudūs dirler. **Ḳadūm** şabūr ve şekūr vezninde bir cebeldir Medāyini hāzretleri şühedā-yı Uḥud ḳubūrlarının mevzi‘ idir buyurdu. Zemaḥşerī hāzretleri Ḳadūm Vādī-i Nu‘mānda bir mevzi‘ dir buyurdu. Ve İbn Vedḏāḥ hāzretleri Medīnede bir cebeldir buyurdu. Ammā ḥadīş-i Ebā Hüreyrede Ḳadūm zānn-ı meftūḥ u muḥaffef olarak Bilād-ı Evsde bir cebeldir buyurdu. **Ḳudeyd** zübeyr gibi Mekke Medīne meyānında bir kıyedir ki āb [u] havāsı laṭīf bir maḥaldır. **Ḳudeyme** Cūheyne vezninde Medīnede bir cebeldir. **Ḳurāḍim** zamm-ı kāf ve zād-ı mu‘cemenīn kesriyle Medīne nāhiyesinde bir mevzi‘ dir ḳāle İbn Herme:

Yünāci bi-leyli ehluhu feteḥmilū

Ḳarāḳir feth ve iki ḳāf ile Medīne a' rāzlarından Ḥüseyin bin 'Alī bin Ebī Ṭalīb raḍıya'llāhu 'anhūm ḥaẓerātlarının evlādlarınıdır. **Ḳarāyin** 'Abdu'r-raḥmān bin 'Avf raḍıya'llāhu 'anh ḥaẓretlerinin üç 'aded ḥānesidir ki Mescid-i Şerīfe dāḥil olmuştur. **Ḳurrān** Mekke ile Medīne meyānında bir vādīdir zamm-ı ḳāf ve teşdīd-i rā iledir. **Ḳurḥ** zamme soñra sukūn ile Vādī-i [305^a] Ḳurāda bir bāzārdır. Şeyḥu'l-Merāḡī ḥaẓretlerinin ḥaṭṭıyla müşāhede olan rānıñ fethiyle cāhiliyyetde bir bāzardır buyurdi. Ve bu ḳaryede Ḳavm-i 'Ad helāk olmuştur. **Ḳared** iki fetha ile müslümānlar Ğābe ğazvesinde bu mekāna resīde olmuştur. İbnu'l-Eşīr ḥaẓretleri buyurur ki Medīne ile Ḥayber meyānında Medīneye iki gün mesāfedir 'İyāz ḥaẓretleri diyār-ı Ğaṭafānda Medīneye bir gün mesāfedir buyurdi. Ebān bin 'Osmān ḥaẓretleri Zū Ḳared bir şudur ki Ṭalḥa bin 'Abdu'llāh ḥaẓretleri iştirā idüp Ehl-i Sebīle sebīl eyledi buyurdi. **Ḳarde** secde vezninde Necd şularından bir şudur dirler Zeyd bin Ḥārişe raḍıya'llāhu 'anh ḥaẓretleri 'askeriyle bu mekāna ğazveye gidüp anda vefāt eylemişdir. **Ḳarşa** hareke ve şād-ı mühmele ile Sa'd bin Mu'āz ḥaẓretleriniñdir. Mesācid-i Medīne bahşinde zikri mürür eyledi. **Ḳarkaretü'l-Kedīd** ḥurūf-i kāfda gelür Ḳarkare Ḥaybere altı mildir. **Ḳureyye** sümeyye ve 'uleyye vezninde Medīne ḳurbunda bir mevzi' dir. **Ḳurā** ḳaryeniñ cem' lafz-ı vādī muẓāf olup Vādī'l-Ḳurā dirler. **Ḳusyān** 'uṣmān vezninde 'Aḳīḳ vādilerinden bir vādīdir. **Ḳuşām** ğurāb vezninde şın-ı mu'ceme ile Medīneye bir gün mesāfe bir cebeldir. **Ḳaşru İsmā'īl** bin el-Velīd İhāb ḳuyusunun üzerindedir zikri mürür eyledi. **Ḳaşru İbrāhīm** bin Hişām Benī Ümeyye bin Zeydiñ menziline ḳarībdır. **Ḳaşru Benī Ḥudeyle** ḥā-i mühmele ile Bi'r-i Hā bahşinde zikr olundu. **Ḳaşru Ḥārice** bin Ḥamza 'Arşada ve sā'ir ḳuşūr-ı 'Aḳīḳ muḳaddem zikr olundu. **Ḳaşru Ḥel** ḥā-i mu'ceme ile ḥālā Ḥışnu'l-ḥel demekle ma'rūfdur Buṭḥān ḳurbundadır. İbn Şeybe ḥaẓretleri buyurur ki Ḳaşru Ḥel Ḥarreniñ zāhirinde ṭarīḳ-i Rūme üzerindedir Ḥaẓret-i Mu'āviye Beşīr bin Nu'māna emr eyledi ki Ehl-i Medīne içün ol maḥalde bir ḳal'a binā eyle deyü ḳal'a ve ḳaşr binā idüp ḳaşr-ı mezbūruñ bir ḥaceriniñ üzerinde li-'Abdu'llāh Mu'āviye emīru'l-mü'minīn mimmā 'ameli Nu'mān bin Beşīr Ḳaşru Ḥel deyü yazılmış. Ve sebeb-i tesmiyesi Ḥarre ṭarīḳinde idi binā'en 'aleyh Ḥarrede olan ṭarīḳe ve ḳumlukda olan ṭarīḳe Ḥel dirler. Ve mezbūr Ḳaşr-ı Ḥel bir zamān vāfire sicc eylediler ehl-i Ḳubā hattā ol ḳaşra ḥabs [305^b] iderler idi. **Ḳaşr bin Ğazāl** ṭarīḳ-i

Uḥudda Benî ‘Abdu’l-Eşhel makbereleriniñ cihetindedir. **Ḳaşru İbn ‘Avān** Medīnede idi. Evs ve Ḥazrecden aḳdem Yemen kabīlesinden Benî Cüdmānıñ menzīli idi. **Ḳaşru İbn Māh** Bi’r-i Hüceym esfelindedir. **Ḳaşru Mervān** bin Ḥakem Şūrayn şadaḳāt-ı nebeviye ḳurbundadır ḫālā o cihetde biraz mevāzī‘ler vardır ki Ḳuşūr dimekle ma‘rūfdur. **Ḳaşru Nefīs** feth-i nūn ve kesr-i fā ile mevālī enşārdan bir kimsedir ki ḳaşrı Ḥarre-i Vākimde Medīneye iki mildir. **Ḳaşru Benî Yūsuf Āl-i ‘Oşmān** mevālīlerinden Mervānıñ ḳaşrınıñ esfelinde Baḳḳāl ve Nekī‘ taraflarındadır. **Ḳaşşe** ḳāfiñ fethi ve şād-ı mühmeleniñ şeddesiyle Necd tarafında Medīneye bir berīd mevzī‘dir. Esedī ḫazretleri Medīneye beş mildir buyurdu. Şeyḫ Naşre’d-dīn ḫazretleri Medīneden tarīḳ-i Rebezeye yigirmi dört mildir buyurdu. Ve bundan mā-‘adā Zū’l-Ḳaşşe Zebāle ile Şuḳūḳ meyānında Şuḳūḳa iki mildir. **el-Ḳuşaybe** zamm-ı ḳāf ve feth-i şād-ı mühmele ve yā-yı müşennāt-ı taḫtiyyeniñ sükūnı ve bā-i muvaḫḫideniñ fethi ile Medīne ile Ḥayber meyānında bir vādīdir. **Zū’l-Ḳuṭb** zamm-ı ḳāf ve sükūn-ı ṭa-yı mühmele ile ‘Aḳīḳ vādīlerinden bir vādīdir. **Ḳuf** zamm-ı ḳāf ve teşdīd-i fā ile lügatde zemīnden mürtefi‘ olan mekāna dirler. Lākin şimdi Medīne vādīlerinden birine ‘alem olmuştur ehl-i Medīneniñ ol vādīde emvālī vardır. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ şadaḳātlarından ḫadīḳa ḫüsnā ki ḫālā ḫüsnīyāt dimekle ma‘rūf Meşrebeniñ cihet-i şamında Vādī-i Ḳufdur. Zübeyr bin ‘Abdu’l-berden naḳl olunur ki ḫazret-i Māriye raḍıya’llāhu ‘anhā ḫazretleri İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām ḫazretleriñ ‘avālīde Vādī-i Ḳufda Meşrebe-i Ümmü İbrāhīm dimekle ma‘rūf olan büstānda toḡurdu. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ bir miḳdār ḳoyunları Vādī-i Ḳufda otlayup aḫşām olduḳda Māriye ḫazretleriniñ ḫuḫūruna getürürler idi. **Ḳilā** Ḳilāde-i ‘Unḳ lafzıyla Ḳabeliyye cibālinden bir cebeldir. **Ḳalehī** ḳāf ve lāmıñ fethalarıyla ve hānıñ kesri ve yā-yı müşeddede ile Medīneye ḳarīb Sa‘d bin Ebī Vaḳḳāş ḫazretleriniñ Ḥafīresidir. Ḥafīre seyliñ şiddetiyle bir maḫal ḫuḳur olup şu cem‘ olduḳ [306^a] mekāna dirler. Veyāḫūd Şıhrīce dirler. Sa‘d bin Ebī Vaḳḳāş ḫazretleri ‘Oşmān bin ‘Affān raḍıya’llāhu ‘anh ḫazretleriniñ şehādetinden soñra ol maḫalde nāsdan i‘tizāl idüp ḫalvet ihtiyār eyleyüp emr eyledi ki bir kimse aḫbār ve ḫavādiş-i nāsdan baña ḫaber virmesünler tā ki şulḫ-ı rābiṭa bulana ḳadar deyüp ol maḫalde sākin olmuş. **Ḳalehā** ḳāfiñ ve lāmıñ fethalarıyla cemerā vezninde ve ba‘zılar lāmıñ sükūnıyla ḫikāyet idüp Zū Revlān vādīsinde Benî Süleymiñ bir vādīsiniñ ismidir dimişler. İbnü’s-Sikkīt ḫaḳḳında işḫād olarak bu beyti inşād eylemiştir:

İlā alhā tekūnu'd-dāri minnā
İlā eknāfi rūmetu ve'l-cuḥūn
Bi-evdiyeti esfelühünne ravzi
Ve i' lāhā izā ḥufyā ḥuṣūn

Yāqūtī ḥazretleri buyurur ki ammā lāmīn sūkūnıyla alehā diyār-ı Zī Revlānda bir vādīde bir aryedir. Ammā ūi' rde vāı' olan alehā ann-ı ğālib mevzi' -i āḥir olmak lāzım gelür intehā. **amūṣ** ṣabūr vezninde ṣād-ı mūhmele ile Ḥayberde bir cebeldir. Ve ba' zılar Ḥayberde Benī Ḥuay yehūdīniñ al' asıdır didiler ṣavāb olan avl budur. Mūsā bin 'Ube ḥazretleri Ğazve-i Ḥayberi zıkr idüp yehūdiler yevm-i Ḥayberde amūṣ nāmıyla bir muḥkem al' aya taḥaṣṣun idüp Rasūl-i Ekrem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz anları yigirmi gice midārı muḥāṣara eyledi. Ṣoñra ṣancāĝ-ı sa' ādeti Murtaẓā ḥazretlerine i' tā buyurup yed-i sa' ādet ūir-i ḥudāda feth-i mūyesser oldu. **anāt** lū' atde ṣol uyulara dirler ki ḥafr olunup ve taḥte'l-arz ḥar olunup birbirinden ūu tecāvüz ederek rūy-ı zemīnde ẓāhir olur. Ve anāt Cebel-i Uḥud ile Medīne meyānında bir vādīye dirler. Sebeb-i tesmiyesi Melik-i Tūbba' ol vādiden tecāvüz idüp anāt deyü tesmiye eylemiṣdir. Ve İbn Ṣeybe ḥazretleri buyurur ki Vādī-i anātın seyli Vecc-i Ṭayifden gelür ve ubūr-ı ūühedāya dökülür. **uney'** āfīn zammı ve nūnuñ fethi ve yā-yı mūṣennāt-ı taḥtiyye ile erā-ĝāḥ-ı arbede bir mevzi' iñ ismidir. **avāil** iki āf ile menāzil-i Benī Süleyimde bir uṭmuñ ismidir. **avbe'** ṣavbe' gibi fethā ve bā-i muvaḥḥide ile 'Aı vādīlerinden bir vādīdir. **avrān** bir vādīdir ki āb [306^b] u eṣcār-ı keṣir Sevāriiyye aryelerinden bir aryedir. **avrā** sekrā vezninde ẓāhir olan avrān dimekle ma' rūf Medīneniñ ṣarında Delāl nām maḥalliñ esfelinde bir büständir. **aynuā'** feth-i āf ve sūkūn-ı yā-i mūṣennāt-ı taḥtiyye ve nūnuñ zamme ve kesri ve fethi ile ṣoñra āf ve elif ve 'ayn-ı mūhmele ile yehūd abīlesinden bir abīledir sū muẓāf olup Sū-ı aynuā' dirler ol abīleye nisbet olunur. Zīrā anlarıñ menāzil anda idi. **Ḥarfu'l-Kāf. Kāẓime** ẓā-i mu' ceme ile İbn Merzūk ḥazretleri aṣīde-i Bürde ṣerḥinde Medīneye arīb bir mevzi' dir buyurdu. Ve Eṣma' ī ḥazretleri Baṣradan Mekkeye gelen kimse Kāẓime nām mekāna üç günde gelür buyurdu ūuyı tuzlu ve ṣaıl bir maḥaldir. **Kebbā** feth-i āf ve teṣdīd-i bā-i muvaḥḥide-i maḥṣūra ile ḥattā gibi Vādī-i Buṭḥānda bir mevzi' dir. Kelbī ḥazretleri buyurur ki Medīnede bir muḥanneṣ var idi ismine Neĝāṣī dirler idi. Bir ğün Mervāna ḥaber virdiler ki bu kimse Kur'āndan aṣlā bir ūey ırā'at eylemez deyü Mervān ḥuẓūruna celb idüp didi ki yā

Neğāş ümmü'l-Ḳur'ānı ḥuzūrumda tilāvet eyle kūş ideyim didikde cevābında didi ki yā Mervān ben benātını o kavmden ana seni ne gūne oḡuram didi. Mervān daḡi sen Ḳurān-ı 'aẓīmü's-şānı istihzā mı idersin deyup emr idüp Beṡḥāda Kebbā nām maḡalde ser-nāpākını vücūdundan cüdā eylediler. **Kütāne** kāfiñ zammı ve tā-i müşennāt-ı fevkiyye ve elif ve nūñ-ı meftūḡa ile Şafrā meyānında Ca'fer bin Ebī Ṭālib raḡiya'llāhu 'anh ḡazretlerinin 'ayn-ı cārīsiniñ ismidir. **Ketībe** ketībe-i ceyş lafzıyla Ebū 'Ubeyd ḡazretleri şā-i müşelleşe ile Ḥayberde bir ḡal'adır buyurđı. Taşīli baḡşinde meşṡurdur. **Kūdūr** zamme ile cem'i ekder muzāf ile Ḳarḡaretü'l-Kūdūr dinilür. Ḳarḡare bir cāmid ve yābis yere dirler Kūdūr bir murḡdur ki levninde Kūdūr olmaḡla anıñla bu ki isim virmişler Ma'den nāḡiyesinde Arḡaşıyye ḡurbundadır. İbn Sa'd ḡazretlerinin ṡabakātında Ḳarḡaratü'l-Kūdüre Ḳarādetü'l-Kūdüre dirler Ma'den-i Benī Süleym nāḡiyesinde Arḡaşıyye Mu'āviyeniñ seddiniñ verāsındadır buyurđı. **Kedīd** kāfiñ fethi ve iki dāl-ı mühmele ile ve meyānlarında yā-yı müşennāt-ı taḡtiyyeniñ sūkūnıyla Nūḡayl ḡurbunda [307^a] bir vādīdir ki ṡarīḡ-i Feyd anı ḡaṡ' idüp Medīneye gelür. Ve ba'zılar Kedīd-i Ḥalīşden şoñra Mekke cihetinde ṡarīḡiñ saḡında sekiz mil mesāfe bir 'ayn-ı cāriye dirler. **Kūr** zammelidir bā-yı telḡde bir cezīredir Cuḡfeden altı mil mesāfedir. **Küşüb** kütüb gibi sīn-i mu'ceme ile bir siyāḡ cebeldir ki iḡyānen ümerā-yı Medīne ol cebele nazil olur. **Kifāf** kesr-i kāf ile Vādī-i Ḳurā ḡurbunda bir mevzi' dir. **Keft** fethā ve şoñra sūkūn ile Medīne nāḡiyelerindendir. **Kefte** muḡaddem ki ismiñ üzerine bir hā ziyādesiyle Beḡi' u'l-Ġarḡad maḡberesinin ismidir muḡaddem müstevfī olarak zıkr olundu. **Külāb** zamme ve muḡaffefe ve āḡiri bā-yı muvaḡḡide ile ḡerā-gāḡ-ı Ḍarbede bir şuyuñ ismidir. **Külāf** zamme ve āḡiri fā ile Medīne a' mālinden bir vādīdir. **Kelb** Medīne uṡmlarından bir uṡmdur bir ḡabīleye daḡi Re'sü'l-Kelb dirler. **Küleybe** taşḡir ile Mekke yolunda bir ḡaryedir. Esedī ḡazretleri Cuḡfeden on iki mildir buyurđı. Ol maḡalde bir ḡuyı vardır ki her kim şuyı nūş eylese ishāl olur ḡālā Bi'r-i Mestūre dimekle meşḡurdur. **Kimlā** feth-i kāf ve sūkūn-ı mīm ve feth-i lām ile Bi'r-i Rıdvānıñ ismidir. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ zāt-ı 'ālīlerine olan siḡri bu bi'rden iḡrācından şoñra defniyle emr buyurup defn olmuşdur. **Kensu Ḥuşayn** feth-i kāf ve sūkūn-ı nūn ve sīn-i mühmele ile ve ḡuşayn taşḡir ile Ḳubāda Mihrās yanında bir uṡmdur. **Küvākib** kāf-ı ülāniñ zamme ve baḡzılar fethiyle dimişler ve kāf-ı şāniniñ kesriyle Medīne ile Tebūk beyninde bir cebeldir. **Kevşer** Medīne ile Şām meyānında bir cebeldir ve Ṭāifde bir ḡaryedir.

Keydeme feth-i kâf sükûn-ı tahtıyye ve feth-i dâl-ı mühmele ve mîm ve âhiri hâ ile Benî Nağır emvâlinde ‘Abdu’r-raḥmân bin ‘Avf rağıya’llâhu ‘anh ḥâzretleriniñ sehmidir ki ‘Oṣmân bin ‘Afvân rağıya’llâhu ‘anh ḥâzretleri kırk biñ dînâra iṣterâ idüp ezvâc-ı tâhirât ve Benî Zühre fuḡarâ-yı müslimîn içün vaḡf istemişdir. **Ḥarfı’l-lâm.** **Lây** bi-vezn-i vây Medîne nâhiyelerindendir. **Lâbetân** lâbe teşniyesi Medîneniñ şarkı ve ġarbı ḥarrelidir. Eṣma’î ḥâzretleri buyurur ki Lâbe bir yere dirler ki siyâh eḡcârla melbûs ola. **Le’yi** hemze soñra yâ ile muḡaddem zıkr olanıñ [307^b] ġayrıdır ‘Aḡıḡde bir mevzi’ in ismidir ḡâle’s-ṣâ’ ir:

Vaḡıftü bihâ min ba’ di ‘ işrîne ḡucetü

Felâyi ‘urfetü’ d-dârıba’ de tevehhüm

Leḡyâ Cemel fethâ ve sükûn ile tâ teşniyesidir. İnsânıñ zîr-i derdânlarınıñ ‘azımlarına dirler. Cemel cîm ile be’îre-i deve dirler ḡadıṣ-i şerîfde vârid oldı ki Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Leḡyâ Cemel nâm maḡalde ḡicâmet eylediler Suḡyâya yedi mil bir ‘uḡbedir. Kitâb-ı Müslimde bir şuyun ismidir. Ve daḡı Başra ile Kûfe meyânında bir menziliñ ismidir. **Left** fethle ve ba’ zılar kesre ve ba’ zılar ḡareke ile Mekke-i Mükerreme ile Medîne-i Münevvere meyânında bir depedir dirler. Ve ba’ zılar Herşâ ‘indinde bir vâdîdir didiler. **Likf** lâmiñ kesri ve sükun-ı kâf ve âhiri kâf ile ġâyet lezîz bir ḡaç ḡuyularıñ ismidir lâkin mezbûr ḡuyularıñ eṡrâfında aṣlâ mezârı’ ve eṣcâr yokdur ḡavrân nâm maḡaliñ üzerinde Sevâriḡıyye nâhiyesinde bir vâdîdir. **La’la’** iki ‘ayn-ı mühmele ile Medîne ve Mekke ḡurbunda bir cebeldir ve bâdiyede bir şuya daḡı La’la’ dirler. Ve Başra ile Kûfe meyânında bir menzile daḡı La’la’ dirler. **Ḥarfı’l-mîm.** **El-Mâye** ḡubâda Benî Üneyf emvâlinde ḡâ’im nâm büstân ile bunuñ meyânında Benî Üneyfiñ iki uṡımları vardır. **Mâcişüniyye** mâcişüne nisbet-i ‘alemdir Vâdî-i Buṡḡanda ḡâlâ ma’rûf bir büstândır. **Mi’seb** minber gibi. Mehmûz olarak ṣâ-i müşelleṣe ile ve bâ-i muvaḡḡhide ile lûġatde yerden mürtefi’ olan meḡâna dirler. Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ṣadaḡâtlarıdır ḡâmûsda bir cebeldir. Veyâḡḡud Server-i Enâm ‘aleyhi’s-ṣalâtü ve’s-selâm efendimiziñ ṣadaḡâtlarınıñ birisiniñ ismidir. Şâḡib-i Târîḡ ḡâzretleri buyurur ki Kitâb-ı Yaḡyâda meṣtûr olan bâ-yı muvaḡḡhide bedeline mîm ile Meḡsem vârid oldı buyurmuş ise de ṣavâb olan evvelkidir Yâḡûṡî ḡâzretleri buyurur ki mîmiñ kesri ve yâniñ sükûnı ve ṣâ-i müşelleṣe ve bâ-i muvaḡḡhide iledir buyurdı. Muḡteżâ kelâmı mehmûz olmamaḡdır âhiri ḡarf-ı mîimde yâ-yı müşennât-ı tahtıyye ile îrâd eylemişdir. **Me’sûl** ṣâ-yı müşelleṣeniñ zammı

ve āhiri lām ile Medīne nāhiyelerindendir. **Mibrek** mek‘ ad vezninde Ebū Eyyūb Enşārī raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretlerinin menzilinde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizin [308^a] nāka-i sa‘ ādetlerinin cülūs buyurduğu mekāna dirler. Ve Yenbu‘ dan Medīne tarafına bir ṭarīḳdir ki iki dāğ arasında ‘arzı dört veyā beş mildir şeniyye-i Mibrek anā mensūbdur. **Mibrekan**. Elif ve nūn ziyādesiyle İbn Ḥabīb ḥazretleri buyurur ki Medīneye qarīb bir mevzi‘ dir. **Mütālī**‘ mīmiñ zammı ve tā-yı müşennāt-ı fevkiyye ile çerā-gāh-ı Darbede bir dāğ üzerinde bir ‘ayn-ı cāriniñ ismidir. **Mişkab** mīmiñ kesri ve şā-yı müşelleşeniñ sükūnı ve kāfiñ fethi ve şoñra bā-yı muvaḥḥide Medīne ile Mekke beyninde bir ṭarīḳiñ ismidir ki Eşrāf-ı Hımyerden biriniñ ismiyle tesmiye olunmuşdur. Mekke ile Kūfe meyānında bir ṭarīḳe daḡi Mişkab dirler. Eşma‘ī ḥazretleri buyurur ki mīmiñ fethiyledir. **Micdel** Süleymān bin ‘Adū’l-melik şikāyesi nāhiyesinde bir menziliñ uçmunuñ ismidir Yāḳūtī ḥazretleri buyurur ki mīmiñ fethi şoñra sükūn ve dāl-ı mühmeleniñ fethiyle Hüzeyl kıblesiniñ menzilidir. **Mecr** mīmiñ fethi sonra sükun ve şoñra rā ile Hedabāt ile Baṭn-ı Kuveyrān meyānında bir vāsi‘ göldür anda şu cem‘ olur. **Maḥḍe** ḥā-i mühmele ile Cebel-i Āra zeylinde Medīne kurbunda bir қaryedir. Ve Yemāme nāhiyesinde bir mekāna daḡi Maḥḍe dirler. **Muḥannib** mīmiñ zammı ve ḥā-i mühmeleniñ fethi ve nūn-ı meksüre-i müşeddede şoñra bā-yı muvaḥḥide ile ‘Irāḳ ṭarīḳiniñ nāhiyesinde bir arz ve bi’riñ isimleridir. **el-Muḥayşir** ḥişārdan maḥşariñ taşgīridir Medīneye qarīb bir mevzi‘ iñ ismidir. **Mehiş** mīmiñ fethi ve ḥāniñ kesri şād-ı mühmeleniñ sükūnıyla melik vezninde Medīnede bir mevzi‘ iñ ismidir. **Muḥāyil** mīmiñ zammı ve yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye ve āhiri lām ile ‘Aḳiḳ vādilerinden bir vādīdir. **Mücerri** mīmiñ zammı şoñra fethā ve rā-i müşeddedeniñ kesriyle cerādan ism-i fā‘ ildir Şafrā dāğlarınıñ biriniñ ismidir. Ve bunuñ muḳābilinde bir cebel daḡi vardır Müsliḡ daḡi dirler Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Bedr gāzāsına teşrīf buyururken bu cebel meyānından murūri kerih görüp terk ve başka yoldan revān oldılar. Ve sebep-i tesmiyesi ‘Abdu’l-gaffār ḥizmet itdi ki kimseniñ koyunların bu iki dağ üzerinden otlar idi bir gün yayılmadan rücū‘ eyledi. Ağası kendüye şordı ki niçün rücū‘ eylediñ cevābında bu cebel koyunları fenā ider ya‘ nī Müsliḡdir [308^b] ve bu cebel daḡi mecrādır didi binā’en ‘aleyh tesmiye olundu. **Mehīḍ** Medīne kurbunda bir cebeldir Ġazve-i Benī Liḡyānda ‘Abdu’l-melik bin Hişām buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Ġurab üzerinden mürür idüp andan Mehīḍ ve andan Nibrā üzerinden mürür

eylediler. Şeyh Cemāle'd-dīn Maṭrī ḥāzretleri buyurur ki Meḥīd Medīne'de bir cebeldir Şāmdan gelen kimsenin sağında bir cebeli mürür eyledikde ḥaccāc-ı Şāmın menzili olan bürke nām mevzi'e gelnür ve ol menzile 'Uyūn-ı Ḥamza tesmiye iderler. **Medāric** 'uḳbe-i 'Arc kıblesinde Medīne tarafına üç mildir Şeniyyetü'l-gāyir daḥi andadır. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz bu maḥalden mürür buyurdılar. Eşma'ī ḥāzretleri Medāricü'l-'Arc ciḥet-i Ḥicāzda Tihāme tarafındadır. **Müdeccec** zammeyle ve cīm-i meksūrenin teşdidiyle Nihāyede meştūr olduğu vech üzere silāh-pūş olmak ma'nāsına Mekke yolunda bir vādīdir ba'zılar zu'm eylediler ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz sefer-i hicretde delīl bu yoldan revān oldu deyü. **Müderrec** rā-i müşeddedenin fethiyle şeniyyetü'l-vedā'a dirler. Mecdī ḥāzretleri ṭarīḳ-i Mekke'de 'Aḳīḳe nāzil olan maḥaldir buyurdu. **Mid'ā** mīmin kesri ve dāl-ı mühmelenin sükūnı ve 'ayn-ı mühmele-i maḳşūre ile ba'zılar zāl-ı mu'ceme ile didiler. Darbe nāhiyesinde Ca'fer bin Külābın şuyunun ismidir. **Medrān** ṭarīḳ-i Tebūke'de bir mevzi'dir anda Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi mescidi vardır. Ve bu mekāna Şeniyye-i Medrān daḥi dirler. **Medyen** Maḳrīzī ḥāzretleri Muḥammed bin Eshel-i Aḥvel ḥāzretlerinden naḳl ider buyurur ki Medyen a'rāz-ı Medīneden Fedek ve Fūr gibidir. Maḳrīzī ḥāzretleri kendi rivāyetinde Medyen Baḥr-ı Ḳulzūm ḳurbunda Tebūke meḥāzī anda bir ḳuyu vardır ki Mūsā 'aleyhi's-selām Şu'ayb 'aleyhi's-selām ḥāzretlerinin koyunları için mezbūr ḳuyudan şu çekmiştir ve bu maḥal Tebūke altı merḥale mesāfedir ve Tebūkten kebīrdir dirler. **Mezād**. Feth-i mīm ve zāl-ı mu'ceme ve āḥiri dāl-ı mühmele ile Mescid-i Feth ḡarbında menāzil Benī Selemde Benī Ḥarāmın bir uṭmunun ismidir. Ve anın yanında bir mezra'a vardır aña daḥi [309^a] **Mezād** dirler. **Mezāhib** Medīne nāhiyesinde berz-i mevāzī'nin ismidir. **Müzeynib** meznebin taşgīridir evdiye bahşinde zikri mürür eyledi. **Merābid** mirbedin cem'idir. 'Aḳīḳ-i Medīne'de bir mevzi'nin ismidir. **Murāḥ** mīmin zammı ve āḥiri ḥā-i mu'ceme ile 'Aḳīḳin kıble tarafında bir vādīdir. **Merād** şehāb vezninde Taraf nāhiyesinde bir mevzi'dir Medīneden otuz altı mil mesāfedir. Ba'zılar kesr-i mīm ile rivāyet eylediler. Muzāfun ileyh Ravzātü'l-Merād dirler. **Merrān**. Mīmin fethi ve rānin teşdidi ve āḥiri nūn ile mīmin zammını daḥi rivāyet eylediler. 'İyāz ḥāzretleri Medīneden on sekiz mildir buyurdu. **el-Merāviḥ** mirveḥa cem'idir. Ḳubāda Şābit bin Benī Dübey'anın uṭmlarının ismidir. **Mirbed** mīmin kesri ve rānin sükūnı ve bā-i muvaḥḥidenin fethi ve dāl-ı mühmelenin sükūnıyla muḳaddem Mescid-i Nebevī

bināsının bahşinde mufaşşalan mürūr eyledi. Gerek Mescid-i Nebevî ve gerek Mescid-i Kubānî mekânları muḳaddem Mirbed idi Medîne-i Münevverede Mirbed çokdur. **Mirbedü'n-Ne'am** Hacerî ḥazretleri buyurur ki Medîneye iki mildir ve ḡayrılarını bir mildir buyurdu. Akreb olan budur 'Ömer bin Ḥaṭṭāb raḍıya'llāhu 'anh ḥazretleriniñ zamānında koyunları bu mekāna ḥabs iderler idi. **Mirbe'** minber vezninde Medîne'de Benî Ḥārişeniñ uṭmlarındandır. **Mertic** mîmiñ fetḥi ve rāniñ sükūnı ve tā-yı müşennāt-ı fevḳiyyeniñ kesri ve āhiri cīm ile Medîne ḳurbunda Ḥasan bin 'Alî raḍıya'llāhu 'anhümā ḥazretleriniñ vādîsidir ba' zılar Veddān ḳurbunda bir vādîdir didiler. **Mercaḥ** cīm-i meftūḥa ve ḥā-i mühmele ile ṭariḳ-i Mekke'de bir mevzi'dir. **Merḥab** ḥā-i mühmele ile meḳ'ad gibi Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ Ḥaybere teşriḫlerinde bu yoldan sülūkı ihtiyār buyurdu. Delîl eşnā-yı rāḥda bir mekāna varup anda tevakkūf buyurup didi ki yā rasūl'allāh bu maḥalde Ḥaybere gider bir ḳaç yol vardır ḳankısından gidelüm Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz baña isimlerin beyān eyle buyurdu. Delîl itdi ki biriniñ ismi [309^b] ḥüzn dirler. Anı terk eyle buyurdu. Ve birine müzelleḳ dirler didikde anı daḥi terk eyle buyurdu. Ve birine daḥi Merḥab dirler didikde efendimiz bu yoldan sülūk eyle deyü delîle emr eyledi. Tāriḫ-i 'Umdetü'l-Eḥbārda ṭariḳi dört beyān idüp ikisiniñ ismine biri Şāş ve biri Ḥāṭib îrād eylemişdir. **Zü'l-Merec** mîmiñ ve rāniñ fetḫalarıyla ve ḥā-i mu' ceme ile Fedek ile Vādîşye beyninde bir vādîdir ḳāle's-şā' ir:

Māzā eḳūlu lā ferāḥa bi-zî merci

Zegābu'l-ḥavāşili lā mā' eve lā şeceri

Mervān. Merviñ teşniyesi berrāḳ ve beyāz taşlı Rebeze ṭarafında bir cebeldir. **Zü'l-Merve** Medîneden sekiz berîd mesāfedir Vādî-i Ḳurāda bir ḳaryedir. Ba' zılar Zî-Ḥabeşle Vādî-i Ḳurā beyninde bir ḳaryedir didiler. Esedî ḥazretleri Vādî-i Ḳurādan şoñra Medîneye üç merḥaledir buyurdu. A' māl-i Medîneye bir gicelik mesāfedir. Mervîdir ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Zî'l-Merve nüzūl buyurup fecr namāzını anda edā buyurduḳdan şoñra āfītābıñ irtifā'ına ḳadar ḥāmūş olup berāḥda fekk-i şefe buyurmadı. **Müreyḥ** ḥā-i mühmele ile merḥiñ taşḡiridir. Medîne uṭumlarından bir uṭumdur. Benî Ḳaynuḳā' da bir kimse Medîneye gelürken Cisir-i Buṭḥānı sağ ṭarafına alur munḳaṭı' cisirde bir uṭmuñ ismidir. **Mureyḥ** merḥiñ taşḡiridir ḥā-i mu' ceme ma' rûf bir şecerü'l-nārdır ki anıñla beyne'l-' arab ḍarb-ı meşel îrād iderler Yenbu' ḳurbunda Birk ile De'an ḳurbunda bir siyāḥ tebeniñ ismidir.

Müreysi' mîmiñ zammı ve rânîñ fethi ve yâ-yı müşennât-ı tahtıyye ve 'ayn-ı mühmele ile rivâyâtîñ eşşahı ve eşheri budur. Ba'zılar gayn-ı mu'ceme ile zabt eylemişler. Kudeyd nâhiyesinde sâhil-i bahra varınca bir şuyuñ ismidir. Mecdî hâzretleri Huzâ'a menşub Für'den bir günlük yolda bir şudur buyurdu. **Mürce** mîmiñ zammı ve zânîñ sükûnı soñra cîm ile 'Aķîķde bir göldür. **Müzdelif** mîmiñ zammı ve zânîñ sükûnı ve dâl-ı mühmeleniñ fethi ve lâmiñ kesri soñra fâ ile Mescid-i Cum'a 'indinde Benî 'Aclânîñ utmunuñ [310^a] ismidir. **Müstezil** ism-i fâ' il Bi'r-i Ğars 'indinde bir utmuñ ismidir. **Müsta'cele** Nâziyede Hayf ve Şafrâ tarafına giden Međiķe Müsta'cele dirler. **Müstendir** meşhed-i Nefsü'z-zekiyyeniñ şerefinde bir küçük cebeldir Şâm haccâcınıñ nâzil olduğı maħaldedir. **Meskebe** fetihle sekbden şab ma'nâsına Mescid-i Kubânîñ şarkında bir mevzi' dir ki anda Vâķim ismiyle bir utum vardır mezbûr utmuñ mevzi' ine Meskebe dirler. **Müslih** mîmiñ zammı sîniñ sükûnı ve lâmiñ kesri âķiri hâ-i mühmele ile Şafrâ dağlarından bir dağıñ ismidir. **Mesleħ** mîmiñ fethi ve sîniñ sükûnı ve lâmiñ fethi ve hâ-i mühmele ile a' mâl-i Medîneden bir mevzi' iñ ismidir. **Mesrûħ** fetha mîm soñra sükûn ve râ ve vâv ve hâ-i mühmele ile Medîne nâhiyesinde bir mevzi' iñ ismidir. **Miş'ať** Übey bin Ka'bıñ mescidiniñ ğarbında Benî Hudeyleniñ bir utmunuñ ismidir hadîşinde varid oldu ki *in kâne'l-vebâ'i fî şey'in fehüve fî zılli meş'ať* Bekî'iñ ğarbındadır. **Miş'al** minber vezinde Medîne ile Mekke meyânında bir mevzi' dir. **Müşakķak** Medîne ile Tebûk beyninde bir vâdîdir. İbn İshâķ hâzretleri buyurur ki Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Tebûkden Medîneye 'avdetlerinde yolda zemînde bir miķdâr şu olup faķať bir veyâ iki veyâ dört râkibe kifâyet ider idi. Müşakķak didikleri vâdîde Server-i Enâm 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm efendimiz fermân buyurdılar ki bizlerden aķdem ol vâdîye resîde olan olur ise mezbûr şudan bir eħad nûş itmeyüp ve hayvânlarını daģı şuvarmasunlar tâ ki ben ol mekâna resîde olana ķadar münâfîķînden biri varup mezbûr şuyı nûş idüp ğalâş itdi. Şeh-süvâr-ı Enbiyâ efendimiz teşrîf buyurup şuyuñ ğalâş olduğın müşâhede buyurduķda pür-ğazab ben emr itmedim mi bu şuya bir eħad ta'arruz itmesun deyü kimdir benim emrime itâ' at itmeyüp şuyı telef eylemiş deyü su'âl buyurduķda filân kimsedir deyü ğaber virdiler hemân ol münâfîķa inkisâr ve la'net eyledi. Soñra dest-i peyvesyt mu'cez beyânların mezbûr şuyuñ mevzi' ine vaż' buyurup Mevlâ-yı Mute'âl hâzretlerine du'â ve niyâz idüp [310^b] şu yerden bi-izni'llâh zâhir olup bir ķuvvet ve şiddetle cûş-i ğurûş eylediğı ra'd-vârî şuyuñ şadâsını hâzır olanlar kûş eylediler. Bu

mu‘cize-i bāhire-i ḥazret-i Peyğamberi Vādī-i Müşakkaḳda zuhūra gelmiştir. **Müşeyrib** taşgīr-i meşrib mevzi‘-i şerb. Tafşīlī ḥūdūd-ı ḥaram baḥşinde sebḳat eyledi. **Meşarr** iki fetha ve rānīñ şeddesiyle çerā-gāh-ı Darbeniñ a‘lāsında bir vādīniñ ismidir. **Maşlūk** ‘Amr bin Kilāb şularınıñ biridir ḳāle’ş-şā‘ir:

Lem yensü rakibuke yevmi zāki meṭīhim

Men zi‘l-ḥalīfe meşbihū meşlūkan

Muşallā zamme soñra fetha ve lāmiñ şeddesiyle Muşallā-yı ‘İd Medīnede ma‘rūfdur mevzi‘-i şalāt dimekdir. Baḥşi mesācid-i şerīflerde zıkr olunmuştur. **Müdeyyih** mīmiñ zammı ve zād-ı mu‘cemeniñ fethi ve yā-yı müşennāt-ı taḥtiyyeniñ teşdīdi ve ḥā-i mūhmele ile Diyār-ı Hevāzinde bir dağıñ ismidir. **Medīk** mīmiñ fethi ve zād-ı mu‘cemeniñ kesri ve müşennāt-ı taḥtiyye ve ḳāf ile Medīneye ḳarīb bir ḳaryedir. Ve anda Hüseyn bin Zeyd ḥazretlerinin ‘ayn-ı cārīsi vardır muḳaddem mufaşşılan zıkr olundu. **Maṭlūb** Medīne ḳurbunda Şām nāhiyesinde bir ḳuyunuñ ismidir. Ḥaş‘amīñ bir suyuna daḥi Maṭlūb dirler. ‘Abdü‘l-melik bin Mervān aḥz idüp eṭrāfını mezārī‘ eyledi. Vādī-i Beyse bir mevzi‘e daḥi Maṭlūb dirler. **Muz‘in** zamm-ı mīm ve sūkūn-ı zā-i mu‘ceme ve ‘ayn-ı mūhmeleniñ kesriyle Sukyā ile Ebvā meyānında bir vādīniñ ismidir. **Mu‘cib** ba‘zı nüshada bā bedeline fā ile mu‘cif gelmiştir. Medīne vādīlerinden bir vādīdir mu‘cif ‘Abdu‘llāh bin Revāḥa ḥazretlerinin bir ḥaytıdır Ġazve-i Mūtede Allāh ve Rasūla‘llāh için vaḳf eylemiştir. **Ma‘denü‘l-Aḥnes** Ma‘den-i Ḥasen daḥi dirler. A‘māl-i Medīne Benī Kilābıñ bir mevzi‘i yāḥūd bir ḳaryesiniñ ismidir. Ba‘zılar Yemāme ḳurālarından bir ḳaryedir didiler. **Ma‘denü Benī Süleym** sīniñ zammıyla ve Ma‘den-i Fezān daḥi dirler. Ṭarīḳ-i Necdde bir ḳarye-i kebīrede ve bürkesi olup Medīneden yüz mildir. İbn Sa‘d ḥazretleri sekiz berīd mesāfedir buyurdu. **Mü‘arres** zamm-ı mīm ve fethi-i sīn ve teşdīd-i rā-i meṭūḥa ve sīn-i mūhmele ile Mescid-i Zī‘l-Ḥuleyfeniñ ismidir Medīneye altı mildir tafşīli mūrūr eyledi. [311^a] **Mu‘riḍ** Benī Ḳureyzanıñ uṭmunuñ ismidir. **Mu‘riḳa** mīmiñ zammı ve ‘aynıñ sūkūnı ve rānīñ kesri ve ḳāf ile bir ṭarīḳdir ki Ḳureys cihet-i şāma rāhī olduklarında bu ṭarīḳden giderler idi. **Mu‘aşşeb** mu‘arres vezninde ‘ayn ve şād-ı mūhmeleteyn ile Ḳubāda bir mevzi‘iñ ismidir ki muḥācirīn-i evvelīn bu mevzi‘e nāzil olmuşlar idi. Buḥārī böylece tefsīr eylemiştir. Ve ‘Umdetü‘l-Aḥbārda daḥi böyle meştūrdur. **Maḡsile** ḡayn-ı mu‘ceme ile İmām Mecdī ḥazretleri sīn-i mūhmeleniñ kesriyle menzile gibi Medīne ṭarafına bir cebānedir anda cenāze ḡüsl iderler idi. Şāḥib-

i Tārīḥ ḥazretleri buyurur ki Medīneye aḳreb olan büstānlardan ḥālā bir kebīr büstāna dirler. Buṭḥānıñ ğarbında ḥālā ma‘rūf olan sīnıñ fethiyle mağsele merḥale vezinde ḥālā mevcūddur. Muḳaddem zıkr olundı ki Mescid-i Benī Dīnāra Mescid-i Ğassālīn dimekle ma‘rūfdur. Ğassālīn ‘indinde olmaḳ ḥasebiyle. **Muğlavān** bi’l-ḫamme soñra fethle Muğalle’l-mevārid ve Muğalle’l-ḥarūme cihet-i Ferşde iki tepeniñ isidir. **Müġiṣ** eġāşeden ism-i fā’ildir Ma‘denü’l-beḳara ile Rebeze meyānında bir vādiniñ ismidir. Müġiṣü’l-māvān dimekle ma‘rūfdur. **Müġüse** ‘ayn-ı mu‘cemeniñ zammı ve şā-i müşelleşeniñ fethi ile Medīne ḳurbunda bir mevzi’iñ ismidir. **Müfḥil** mīmiñ zammı ve fāniñ sükūnı ve ḥā-i mühmeleniñ kesri ile Medīne nevāḥisinden bir nāḥiyeniñ ismidir. **Meḳārīb** mīmiñ fethiyle ve ḳāf ve elifden soñra yā-yı müşennāt-ı taḫtiyye ile ve āhiri bā-i muvaḥḥide ile bu daḫi Medīne nevāḥilerinden bir nāḥiyeniñ ismidir. **Meḳā’id** meḳ’adın cem’i bāb-ı Medīnede bir mevzi’iñ ismidir. Ba‘zılar eṭrāf-ı seḳafdır didiler. Ve ba‘zılar eṭrāf-ı dekākındır didiler. ‘Osmān bin ‘Affān raḳıya’llāhu ‘anh ḥazretleriniñ ḥānesi ‘indindedir. Ve Derāverdi ḥazretleri Meḳā’id demek nerdubāndan ‘ibāret bir maḥall-i ḳu‘ūddur buyurdı. ‘İyāz ḥazretleriniñ ‘ibāresi ba‘zılar bāb-ı Mescid-i Nebevīde bir mevzi’dir eṭrāf-ı meḳāf mālikiyyeden İbn Ḥabīb ḥazretleri ḥazret-i ‘Osmān raḳıya’llāhu ‘anh ḥazretleriniñ ḥānesi ‘indinde [311^b] mevcūd olan dükkānlara meḳā’id dirler buyurdı intehā. Ḥāne-i ḥazret-i ‘Osmān raḳıya’llāhu ‘anh Mescid-i Nebeviyyeniñ şarkında olan ḳapunuñ yanındır Bācīniñ ve ğayrılarıñ ḳavllerine muvāfiḳdır zīrā Bāb-ı Mescid ‘indinde bir mevzi’dir didiler. Şaḫīḥ-i Buḥārīde Ḥamrāndan rivāyet buyurur ki vaḳt-i zuḥūr ḥazret-i ‘Osmānıñ ḥuzūrına vardım ḥazret-i ‘Osmān meḳā’id üzere cālīs olmuş āb-dest alur ve āb-desti ğāyet güzel aldı. Soñra buyurdı ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi müşāhede eyledim bu mekāna teşrif buyurup bu hey’et üzere cālīs olup āb-dest aldılar. Ve Ebū Dāvud ḥazretleriniñ rivāyetinde Server-i Enām ‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendimiziñ maḥdūm-ı ‘ālī güherleri İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām vefāt eyledikde cenāze namāzın meḳā’id üzerinde edā eylediler buyurdı. Bu ḥaberde Ebū’l-Ferec en-Nehrevānī ḫikāyet ider ki Ebā Bekir eş-Şiddīḳ raḳıya’llāhu ‘anh ḥazretleri Mescid-i Şerīfde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizden istizān eyledi ki bir şā’ir gelmiş ruḫṣat-ı iḥsān ile inşād-ı şi’r olsun Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḳalkḳ meḳā’ide cem’ olup anda inşād-ı şi’r idiñ deyü fermān buyurdı meḳā’ide gelüp inşād-ı şi’r eylediler. **Müḳaş’irr** ḳaş’arīreden ism-i fā’il ḳible

dağlarından bir dağın ismidir. **Muḫamm̄el** ḳāfiñ fethi ve mīm-i müşeddede ve āhiri lām ile çerā-gāh Neḳī‘de Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ mescidiniñ ismidir. Veyāhūd mezbūr mescidiñ mevzi‘iniñ ismidir. **Mekde‘a** fethle Ḳubāda Bi’r-i ‘Azḳ ḳurbunda bir mevzi‘iñ ismidir. **Mūkesser** kesserden ism-i mef’ul ‘Aḳīḳ vādilerinden bir vādīdir. **Mūkeymin** taşgīr-i mekmen Mūkeyminü’l-Ḥimā dirler. Baṭn-ı ‘Aḳīḳde Ḥimā-yı Teḏāru‘a muṭṭaşıl bir cebeldir. Aḥbār-ı Mekke de İbn Şeybe ḥāzretleri buyurur ki Medīne-i Münevvere ‘Aḳīḳinde ‘Aḳir ḥimāsına muttaşıl bir cebel olup anda bir şanemiñ ismine Mūkeymin dirler idi. ‘Abdu’r-raḥmān bin Şābit buyurur ki:

‘ Afā mūkemminu’l-ḥamā min ümmi ‘āmir

Fesliḥ ‘afā minhā feḥurretüvāḳim

Mültez mīmīñ zammı ve lāmīñ sükūñı ve tā-i müşennāt-ı fevḳiyye ve zāl-ı mu‘ceme ile Medīne ‘Aḳīḳinde bir mevzi‘iñ ismidir. **Melḥā** ḥā-i mühmele-i memdūde ile ‘Aḳīḳ [312^a] vādilerinden bir vādīniñ ismidir. Ḳāle İbn Edībe:

Mübā‘adetü ba‘de ezmāmihā

Bi-milḥā rīmi ve emḥāriḥā

Milḥa İbn Ebī Cüdeyriñ mālınıñ yanında Benī Ḳureyẓāniñ bir uṭmunuñ ismidir. **Milḥatān** milḥanıñ teşniyesidir. Eş‘arıñ ḳıble vādilerinden bir vādīniñ ismidir. **Melel** iki lām ṭarīḳ-i Mekke de bir vādīdir Medīneye yigirmi bir mildir. İbn Veḏḏāḥ ḥāzretleri yigirmi iki mildir buyurdu ve ba‘zılar on sekiz mildir buyurdılar. Ve ba‘zılar Medīneye iki gicelik mesāfedir didiler Muvatta‘da ‘Oşmān bin ‘Affān raḍıya’llāhu ‘anh ḥāzretleri şalāt-ı cum‘ayı Medīnede edā buyurup gidüp şalāt-ı ‘aşrı Melelde edā ider idi deyü meşṭurdur. Mālīk ḥāzretleri sür‘at-i seyrden kināyedir buyurdu. Ve Ferşü Melel aña mensūbdur İbnü’l-Kelbī ḥāzretleri Melik-i Tübbā‘ Medīneden gelürken kendüye ziyāde Kesl ve Melel-i ‘ārız olmağla bu menzile nüzülünde Melel deyü tesmiye eylemiş buyurdu. **Menāşi‘** Medīne nisvānlarıniñ ḥelālarıdır ḥānelerinde ḥelā ittiḥāz itmezden aḳdem nisvānlar bu mekāni ḥelā ittiḥāz idüp gice vaḳti naḳz-ı vuẓū‘ için bu mekāna giderler idi. Bi’r-i Ebī Eyyūb nāḥiyesindedir ḥālā ma‘rūf olan Bi’r-i Eyyūb dirler Medīne sevriniñ şarḳında Beḳī‘-i Ğarḳıñ cihet-i şāmındadır. **Münāḳib** Medīne ḳurbunda bir cebeliñ ismidir ve mezbūr cebeliñ yanında Yemene ve Yemāmeye gider yol vardır. **Münbecis** mīmīñ zammı ve nūnuñ sükūnı ve bā-i muvaḥḥideniñ fethi ve cīm-i meskūre ve sīn-i mühmele ile Vādī-i ‘Arca Münbecis

dirler. **Müntaḥir** mīmīn zammı ve nūnuñ sükūnı. Ve tā-i müšennāt-ı fevḳiyye ve ḥā-i mu‘ceme-i maksūre ve āḥiri rā ile Ferṣū Melelde bir mevzī‘iñ ismidir. **Münḥenā** mīmīn zammı ve nūnuñ sükūnı ve ḥā-i mühmeleniñ fethi ve nūn-ı şāniye ile emākin-i Medīneden ma‘dūd ehl-i Medīne ḥālā Muşallā kırbunda kıble cihetinde Buṭḥān şarkındadır dirler. Binā‘en ‘aleyh Şeyḫ Şemse‘d-dīn ez-Zehebī ḥazretleri şi‘rinde:

Tūlī şebābı kāne lem yekūn

Ve eḳbili şeybin ‘aleynā tenevvellā

Ve men ‘āyirahu‘l-minḥinā ve‘n-neḳā

Femā ba‘de ḥāzeyni ille‘l-muşallā

deyü buyurmuşdur. **Münşid** mīmīn zammı ve nūnuñ sükūnı ve şın-ı mu‘cemeniñ kesri ve dāl-ı mühmele ile Ḥamrā‘u‘l-Esedīn şaḳḳ-ı yesārında bir dağdır [312^b] ḡālībā ḥālā Şafrānıñ yanında ma‘rūf ḥamrādır. Mecdī ḥazretleri buyurur ki Ṭarīḳ-i Ferağdan Münşid Dağı Medīneye sekiz mildir. Ve Münşid Cebel-i Rażvā ile sāḥil meyānında diyār-ı Temīmde bir mevzī‘e daḫi dirler. Ḳāle‘ş-şā‘ir:

Seḳallāhu mā beyne‘l-‘aḳīḳifeṭābetü

Femā dūne ezmāmi femā fevḳa münşidü

Men‘ic nūnuñ sükūnı ve ‘aynıñ kesri ile ne‘ice yen‘icden ve ‘aynıñ fethiyle daḫi rivāyetdir. Ve Hacerī ḥazretleri cīmi ‘ayn üzerine taḳdīm idüp Men‘ac buyurdılar. Benī Edā‘iñ emlakında bir vādīdir Ḥimā [-yı] Ḍarbe nāḥiyesinde. Mecdī ḥazretleri buyurur ki Ḥimā-yı Ḍarbede bir mevzī‘dir. Ve Benī Esedīn şuyı ḡāyet çok bir vādīsıdır. **Müneḳḳā** naḳḳādan ism-i mef‘ūldür. Mecdī ḥazretleri Uḥud ile Medīne meyānında bir zemīniñ ismidir buyurdu. İbn İshāḳ ḥazretleri yevm-i Uḥud nās münhezim olup tā Aḥveşiñ dūnünde olan Münēḳḳā nām mekāna ḳadar firār eylediler buyurdu. Me‘ārif bin Ḳuteybe tercümesinde buyurur ki yevm-i Uḥud münhezim olanlar üç gün mesāfe firār eylediler. **Minkete** neketü yenketten ism-i mekāndır kıble vādīlerinden bir vādīniñ ismidir. **Minver** miḳ‘ad vezninde āḥiri rā ile Medīne kırbunda bir cebeldir. Ḳāmūsda Minver bir mevzī‘dir veyāḥūd Ḥarre-i Benī Süleym ḳahrında bir cebeldir. Ebā Hüreyre raḳıya‘llāhu ‘anh ḥazretleri bir gün bir mecma‘-ı nāsda sizlerden Zevr ile Minver nām mekānları kim bilür buyurduḳda Müzeyne kıblesinden bir kimse ben bilürüm didi. Ebā Hüreyre ḥazretleri buyurdu ki ne ḡüzel ra‘nā mekānlardır ziyāde meyl-i muḥabbet eyledim murādım budur ki ikisiniñ meyānında bir mescid binā idüp ecelim gelene ḳadar anda ‘ibādet ve ṭā‘at ile meşḡul olayım didi.

Menî' fe'îl vezninde men' den Mescid-i Kibleteyniñ şağında zahr-ı Harrede Benî Sevâdiñ uţmıdır. **Münîf** enâfeden ism-i fâ' il Benî Dînâr bin Neccâr mescidiniñ yanında olan uţumlarınıñ ismidir. **Mehâyi'** bir kırye-i kebîredir anda minber dağı vardır Müsâviye kırbunda emîr-i Medîne tarafından vâlî oturur. **Mehcûr** Medîne nâhiyesinde bir şuyun ismidir. **Mihrâs** mîmiñ kesri ve hânıñ sükûnıyla âhîri sîn-i mühmele Cebel-i Uħudda bir şudur Şeyh Müberrid hâzretleri Akşâ-yı Şu'b-ı Uħudda bârândan cem' olur anda olan ğâr kırbunda ma' rûf şudur [313^a] Mihrâs şuyun cem' olduğı mekânıñ ismidir buyurdu. Mervîdir ki Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimize yevm-i Uħud şusuzluk hâşıl olduĝda İmâm-ı 'Alî radıya'llâhu 'anh hâzretleri mekân-ı mezbûrdan Server-i Enâm şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimize şu getirüp efendimiz şuda râyiha-i kerîhe istişmâm idüp nûş itmeden ikrâh gelüp mezbûr şu ile vücûd-ı cûd-ı nübüvvet-i 'âlem-i sûdlarına işâbet iden ĥûn-ı meşk-büy-ı sa' âdetlerin ğüsl buyurup bâkîsin ser-sa' âdetlerine döküp âşâr-ı ĥûn-ı mu'atırların izâle buyurdılar. **Mehrûz** zamme râ ve âhîri zâ ile Medîne bâzârında bir mevzi' iñ ismidir. **Mehzûr** mîmiñ fethi ve hânıñ sükûnı ve zânıñ zammı ve âhîri râ ile Medîne vâdîlerinden bir vâdîniñ ismidir. **Mehzûl** âhîri lâm ile Ĥimâ-yı Darbede olan kıyunuñ önünde bir vâdîdir. **Mehî'a** me'îşe vezninde veyâhûd merhale vezninde Cuhfeniñ ismidir. **Menâşir** Bilâd-ı 'Uzrede Rahbe ile Sukyâ beyninde bir mevzi' iñ ismidir. **Zû'l-Mîş** mîmiñ kesri ve yânıñ sükûnı ve âhîri şâ-i müşelleşe ile 'Aķîķ Vâdîlerindendir. **Meytân** mîmiñ fethi ve yânıñ sükûnı ve tâ-i mühmele ve elif ve nûn ile Benî Kıreyza şarkında bir cebeldir. **Minfe'a** mîmiñ kesri ve nûnuñ sükûnı ve 'ayn-ı mühmele ile Necd nâhiyesinde Baţn-ı Nahle verâsında Medîneden sekiz berîd mesâfe bir mevzi' iñ ismidir. **Harfu'n-nûn**. **Nâbi'** şâhib vezninde kıynayup rûy-ı zemînde zâhir olan şuya dirler kırb-ı Medîne bir mevzi' de mevcûddur. **Nâciye** cîm ve yâ-yı müşennât-ı tahtıyye ile tarîķ-i Başrada Medîneye kıarîb bir mevzi' dir. **Nâziye** zâ-yı ve taĥfîf-i yâ-yı müşennât-ı tahtıyye ile Mescid-i Munşaraf ve âhîri Revhâ ve Müsta'cele meyânında bir vâsi' mevzi' dir murâd mescid-i ĝazâledir. İbn İshâķ hâzretleri buyurur ki Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Bedre teveccühlerinde Revhâdan şeddi riħal idüp Munşaraf beynine geldikde tarîķ-i Mekkeyi terk idüp şağ tarafa Nâziye üzerinden 'âzim oldılar. **Nâzineyn** bir mürtefi' mevzi' dir anda 'Abdu'llâh bin Ĥâriş hâzretleriniñ kıabri vardır Medîķ-i Şafrâ bahşinde mürûr eyledi. **Nâşife** şâd-ı mühmeleniñ kesriyle 'Aķîķ vâdîlerinden Zemaşşerî kıble vâdîlerinden ta'dâd

eylemiştir. **Nā'im** şāhib vezninde [313^b] Hayber kal'alarından bir kal'adır. Yevm-i Hayberde Maḥmūd bin Müslime mezbūr kal'anın önünde katl olundu. **Nā'ime** 'avālīde meşhūr laṭīf bir büstāndır. Ve bunun yanında Nüvey'ime vardır ol mevzi' Nevā'im demekle ma'rūfdur. **Nibā'** nūnuñ kesri ve 'ayn-ı mühmele ile Medīne ile Yenbu' meyānında bir mevzi'dir. **Nübey'** zübeyr gibi kurb-ı Medīnede bir mevzi'in ismidir. **en-Nebiy** lafzü'n-nebiy şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem kurb-ı Medīnede bir cebeliñ ismidir. Ve ba'zılar mekân-ı mürtefi'in ismidir didiler. **Necd** Herş ile Sevād-ı Kūfeniñ beynine dirler. **Nüceyl** necliñ taşğiridir Medīneye tābi' Yenbu' kurbundadır. **Nūḥāl** āhiri lām ile kurb-ı Medīnede bir vādīdir. **Naḥl** Arz-ı Necdde Menāzil-i Benī Şa'lebede Medīneye iki günlük mesāfedir. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ kudūm-i meymenet-mersūmlarıyla müşerref olmuştur. **Necelā** hemerā ve nesekā vezninde Eş'ar vādilerinden bir vādīdir. **Nūḥayl** taşğir-i naḥl Medīneden beş mil mesāfe bir 'aynıñ ismidir. Ve tarīk-i Feydde bir şuya daḥi Nūḥayl dirler ve ol maḥalde Mescid-i Nebevī vardır. **Nisār** çerā-gāh-ı Darbede bir cebeliñ ismidir. **Nesr** ma'rūf tayrın ismiyle Medīne nevāḥisinde bir mevzi'dir. **Nis'** nūnuñ kesri ve sīniñ sükūnı ve 'ayn-ı mühmele ile Şadr-ı 'Aḳīḳde bir mevzi'dir. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ve soñra gelen ḥulefālar bu mekānı ḥimā ittiḥāz etmişlerdir. **Nuşb** nūnuñ zammı ve şādıñ sükūnı Medīne kurbunda bir mevzi'dir Nuşb zamme ve zammeteyn ile menşūb olan eşnāma dirler. **Niş'** nūnuñ kesri ve şād ve 'ayn-ı mühmele ile Yenbu' ile Şafrā beyninde bir siyāh dağdır. **Neḍād** nūnuñ fethi ve zād-ı mu'ceme ve āhiri dāl ile Ḥimā [-yı] Darbede bir 'ālī cebeliñ ismidir. Ehl-i Hicāz Yizād dirler kıṭām gibi. **Neḍīr** nūnuñ fethi ve zādıñ kesri soñra yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye ve rā ile yehūd kabīlesinden bir kabīleniñ ismidir. Medīnede sākin olurlar idi. Soñra Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz anlara ğazve eylediler kışşası meşhūrdur. **Neṭā** Hayber kal'alarından bir kal'adır. Ve ba'zılar muṭlaḳ arz-ı Haybere Neṭā dirler ve ba'zılar Hayberiñ bir nāḥiyesine Neṭā dirler didiler. **Nu'mān**. Nūnuñ zammı ve 'ayn-ı mühmeleniñ sükūnı ile Medīnede [314^a] bir vādīdir. Delā'il-i Nübüvvette Beyhaḳī İbn İshāḳ ḥazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki müşrikīn Ğazve-i Ḥendeḳde Bāb-ı Nu'māna Uḥud cānibine nāzil oldılar. **Nu'aym** zübeyr gibi kurb-ı Medīnede bir mevzi'dir ba'zı şā'ir şī'rlerinde cem' idüp ne'āyim dimişler. **Ne'afū Meyāsir** İbnü's-Sikkīt ḥazretleri buyurur ki bu maḥalde bundan murād Medīneniñ etrāfında Aḥmediyye büstānının cihetinde bir mevzi'dir belki nefs-i

Ahmediyyede āsārı mevcūddur. **Neffā** feth-i nūn ve teşdīd-i fā ile Benī Ḥaṭeme menāzilinde bir mürtefī mekānda bir uṭumdur. Ba' zılar Bi'r-i 'Ammāre üzerinde bir uṭumdur didiler. **Zū Nefer** taḥrīk ile ve ba' zılar fānīn sūkūnıyla didiler Rebezeniñ ḥalfinde Selīle üç günlük mesāfedir. 'Umdetü'l-Aḥbār nām kitābda Vādī-i Rebezeniñ ḥalfinde Selīle üç mil Rebeze ile Selīle meyānında ve ba' zılar Rebezeniñ ḥalfinde bir günlük mesāfe bir mevzi' dir didiler. **Nefīs** feth-i nūn ve kesr-i fā ile kaşr nefise muzāf olarak edā iderler. Nefīs bin Muḥammed bin Mevālī el-Enşārī kaşrına nisbetdir. **Nikāb** ḥātūn Nikābī lafzıyla a' māl-i Medīneden ol maḥalden iki ṭarīk ayrılır biri Vādī-i Qurāya ve biri Vādī-i Miyāha gider. **Neḳā** fetha ve taḥfīf ve kaşr ile Vādī-i Buḥḥān ile Bi'r-i A' cām demekle ma' rūf menziliñ meyānındadır. Bi'r-i A' cāmīña 'an aşl Bi'r-i Suḳyā dirler tafşīli mūrūr eyledi. **Neḳabū Benī Dīnār bin en-Neccār**. Ve Neḳabū'l-Medīne de dirler Ḥarre-i Ğarbiyyede 'Aḳīke gider bir ṭarīkdir ve Suḳyā daḥi andadır. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Bedr ğazāsına bu yoldan teşrīf buyurdu. **Neḳ' ā** ḥamrā vezninde 'ayn-ı mūhmele ile diyār-ı Mūzeyyenede Ḥimā-yı Neḳī' ḥalfinde bir mevzi' dir Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Ğazve-i Benī Muşṭalıḳde bu mevzi' e nāzil olmuştur 'Aḳīk vādīlerinden bir vādīdir şī' r-i Ḥassānda:

Ve ḳavli enne ḥayrin benī selīm

Ve ğayruhum bi-neḳ' a'l-'aḳīk

vārid olmuştur. Aḥbār-ı Nebeviyye nām kitābda zıkr ider ki bu vādīdir bir riḥ-i şedīd zuhūr eyledi şiddetinden 'ālem dehşetde ḳalup ḥayrān oldılar. Mezbūr rüz-gār bād-ı 'ād gibi sebeb-i zuhūrandan su'āl eylediler cevābında buyurdılar ki Medīnede bir münāfıḳ var idi. 'Azīm-i şāḥib nifāḳ bir nekbet [314^b] bed-girdār idi bu rüz-gār ol münāfıḳı helāk eyledi. Lāşe-i ḥabīşi defn olmadıkça rüzgār sākin olmadı allāhümme innā ne' ūzu bike min ğaḳabike. **Naḳī' u'l-Ḥaḍīmāt** ḥā-i mu' cemeniñ fethi ve zād-ı mu' cemeniñ kesriyle Medīne ḳurbunda Ḥicāz vādīlerindendir. Emīrū'l-mū'minīn 'Ömer bin el-Ḥaṭṭāb raḍıya'llāhu 'anh ḥazretleri anı islām için ḥimā ittiḥāz buyurmuş idi. Ḥaḍīme-i Lüġatde nerm ve taze pūr-giyāh mekāna dirler. **Nemire** 'aṭire gibi Ḳudeyd nām maḥalde bir mevzi' dir. Şāḥibü'l-mesālik ve'l-memālik Medīneye tābi' dir buyurdu. **Nemelā** cemerā vezninde ḳarincası çok olduğundan Nemelā tesmiye olundu. Medīne ḳurbunda bir şuyuñ ismidir. **Nehbān** fethle fe' lān gibi nihbden Medīne ḳurbunda iki 'azīm cebeldir. **Nevāḥān** Benī Üneyfiñ Ḳubāda iki uṭumlarıdır. **Nūbe**

zamm-ı nûn ve sükûn-ı vâv ve bâ-i muvaḥḥide ile Medînenen üç mil bir mevzi' dir. **Niyâr** kesrle âhiri râdır bir uṭum veyâḥûd bir kimseniñ ismidir ki Uṭm-ı Niyâr dirler Benî Hârişeden Benî Maḥda'anıñ menâzilidir. **Nîḳu'l-ʿUḳâb** kesrle ve ʿaynıñ zammıyla Medîne ile Mekke meyânında Cuḥfe ḳurbunda bir mevzi' dir. ʿÂm-i fetḥde Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz bu maḥalde Ebû Süfyân bin el-Hâriş bin ʿAbdu'l-muṭṭalib ve ʿAbdu'llâh bin Ümeyye bin Muḡîre hicret iderken mülâḳî oldılar vallâhu a'lem. **Ḥarfı'l-hâ. Hedebiyye** hânıñ ve dâliñ fetḥalarıyla ve bâ-i muvaḥḥideniñ kesriyle ve yâ-yı müşennât-ı taḥtiyyeniñ teşdîdiyle ve âhiri hâ ile Benî Cifânda üç ḳuyudur. Üzerinde eşcâr ve mezâri' olmayup iki Ḥarre meyânında bir vâsi' şahrâ olup Sevâriḳiyyeye üç mil mesâfedir. **Hecer** ḥadîş-i kibleteynde mezḳûrdur. İmâm Nevevî ḥazretleri hânıñ ve cîmiñ fetḥalarıyla Medîne ḳurbunda bir ḳaryedir buyurdu. **Hüceym** hânıñ zammı ve cîmiñ fetḥıyla ʿUşbede bir uṭmuñ ismidir. **Hezân** fetḥle Sevâriḳiyye ḳurbundadır. Ve Yâḳûtî ḥazretleri Yemâme nâhiyesinde Müseylemetü'l-Kezzâbıñ olduğu mekāna daḡi Hezân dirler. **Hüdün** iki zamme ve dâliñ ihmâliyle Vâdî-i Ḳurânıñ verâsında bir maḥaldir. **Herşâ** sekrâ vezninde şın-ı mu' ceme ile Şeniyye-i Herşâ ve ʿAḳabe-i Herşâ daḡi dirler aña menşûbdur. Ol maḥalde [315^a] bir ʿalem vardır ṭarîḳ-i Mekkeniñ nışfına ʿalâmetdir dirler. ʿAlem-i mezbûr bir mil andan ba'iddir. Hikâyet olunur ki ʿÖmer bin ʿAbdü'l-ʿazîz ḥazretleri ʿAḳîl bin ʿAlḳameden Ḳurân taleb eyledi. Ol daḡi sûre-i zülzilet tilâvet idüp *fe-men ya'mel mişḳâle zerratin şeran yerah. Ve men ya'mel mişḳâle zerratin ḡayran yerah* deyü ḳırâ'at eyledikde ʿÖmer bin ʿAbdü'l-ʿazîz buyurur ki ben saña dimez miyim güzel ḳırâ'at idemezsen Mevlâ-yı Mûte'âl ḥazretleri ḡayrı taḳdîm itdi sen şerri taḳdîm eylediñ didikde bu beyti okudu beyt:

Ḥuzâ ânifu herşâ evḳafâhâ fânümâ

Kelâ cānibî herşâ lehünne ṭarîḳi

ḡazır olanlar bu cevâbdan ḡande-günân oldılar. Ol maḥalde iki ṭarîḳ olup ḳanḳısından ʿâzim olunur ise Mekkeye vâsıl olunur. Lâkin Herşâ yesârda ḳalur. **Helvân** ʿAḳîḳ vâdîlerinden bir vâdîdir ḳâle Muşab bin ez-Zübeyr:

Ve mâ ḡasentü riḡlete mişlü riḡletün

Bi-helvâni lemâ heycethe'l-meḡâşir

Hekr hânıñ fetḥi ve kâfiñ sükûnı soñra râ ile Medîneye ḳırḳ mil ma' rûf bir mevzi' dir. Ekşerî 'ümerâ-yı Medîne teferrüc için ol mekāna gider. **Hekerân** ḡareke ile Ḳubânıñ

hizāsında Küşüb nāhiyesinde bir cebeldir. **Hemec** Vādī-i Qurā nāhiyesinde bir ‘uyün-
1 cāriyedir ki andan eşcār-ı naḥl ve vādī saḳy olunur. **Heyfā** yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye
ve fā ile Bi’r-i Muṭṭalibe bir mil kadar ve Medīneye yedi mil mesāfe bir mevzi’ dir.
Ḥarfū’l-vāv. **Vābil** şāhib gibi bārān-ı şedīd ma’ nāsına lākin Medīne ‘avālīsinde bir
mevzi’ dir. **Vābide** Neḳī’ -i Ḥimānīn a’ lāsında bir mekândır. **Vādī** ma’ rife ḡayr-i muzāf
Fecū’r-Revḥāda olan vādīye ‘alemdir. **Vādī-i Ebī Keşir** fevḳa’l-ḥaram ve Mu’ arres-i
Ḥuḍayranīn şadrındadır. **Vādī-i Uḥyeleyeyn** hemzeniñ zammı ve ḥā-i mühmeleniñ
sükūnı ve yā-yı müşennāt şoñra lām şoñra iki yā-yı müşennāt ile Nār-ı Ḥicāz baḥşinde
mufaşşılan zıkr olundu. **Vādī’l-Ezrak** sükūn-ı zā şoñra rā ile Vādī-i Ḥamedānda zıkr
olundu. Vādī-i Elce bir mildir Şaḥīḥ-i Buḥārīde efendimiz bu vādiden mürür eyledi
buyurur. Ve buyurdılar ki ben bu vādide Mūsā ‘aleyhi’s-selāma nazar iderim. Ve Vādī-
i Herşāya geldikte Yūnus bin Mattāya nazar iderim buyurdu. **Vādī-i Buḥān** ve
ḡayrıları faşl-ı ḥāmisde [315^b] Medīnede olan evdiye baḥşinde mürür eyledi. **Vādī’l-
Cezl** cīm ve zā ile Vādī-i Qurā qurbundadır. **Vādī’d-Direm** Ḥayber şimālinde bir
vādīdir. **Vādī’s-Semk** sīn-i mühmeleniñ fethi şoñra sükūn ile Şafrā nāhiyesindedir
eḥyānen ḥuccāc andan sülūk iderler. **Vādī’l-Qurā** Medīne ile Şām meyānında qaryeleri
çok bir vādīdir. Üsāme bin Zeyd raḍıya’llāhu ‘anh ḥāzretleri Rūm Ġazāsından
‘avdetinde sür‘atle gelüp yedi günde Medīneye dāḥil oldu. Mezbūruñ sür‘atiyle
Medīneden Vādī-i Qurā yedi gün mesāfe demek olur. Ve Ebā Hüreyre raḍıya’llāhu
‘anh ḥāzretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ile
ber-ā-ber Ḥayberden çıkup Vādī-i Qurāya gelüp nāzil olmaḳda bir ḡarīb kimse gelüp
haber virdi ki yehūdīler ḳal‘alarında kıtāl içün birbirlerine nidā iderler zan iderim ki
sizlere bu maḥalde irişürler. Hemān Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem
efendimiz ol maḥalden fekk-i rābıṭa-i iḳāmet buyurup semend-i bād-peymālarına süvār
olup ‘asākir-i muvaḥḥidīn ile ber-ā-ber yehūdīların üzerine revān oldılar. Āfītāb-ı felek
bir rumḥ miḳdārı mürtefi‘ olmadan yehūd-i bed-nihādīların üzerlerine müste‘inen
billāh yek-dil u yek-cihet cüyüş-ı nuşret ḳarīn-i hücum idüp vāfir cenk-i kıtālden şoñra
yehūdīlerin cem‘iyyeti perişān ve münhezim olup ḳarār-ı firāra tebdīl eylediler. Ḥāşıl-
ı kuvvet-i nübüvvet ile feth olup vāfir ḡanīmet aḥz idüp gelüp Vādī-i Qurāda dört gün
istirāḥat buyurup ve ḡanīmeti taḳsīm ve arz-ı eşcār-ı naḥli yehūdīlere terk idüp anlar
‘āmil oldılar. Vaḳtā ki yehūdīler Teymāya bāliḡ olup Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi
ve sellem efendimiziñ Ḥayber ve Fedek ve Vādī-i Qurāyı feth eyledigin istimā‘ idüp

havflerinden şalḥa rāḡib olup her birerleri cizye-gir olup emvālleri yedlerinde ḳalmaq üzere bend-i şīrāze-i şulḥ olundu. Server-i Enām ‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām efendimizden sonra İmām ‘Ömer raḡiya’llāhu ‘anh ḥāzretleri Ḥayberde ve Fedekde olan yehūdīleri iḥrāc idüp Teymā ile Vādī-i Ḳurāda olan yehūdīleri iḥrāc itmedi zīrā bunlar arz-ı Şāma dāḡil olduğından terk eyledi. **Vāsīṭ** ḳabīle-i Benī Ḥadāreniñ uṭmunuñ ismidir. Ve Benī Ḥuzeymeḡe Sa‘d bin ‘Ubāde ḥāzretleriniñ cemā‘atiniñ bir uṭmuna daḡı Vāsīṭ dirler. Ve ḳabīle-i Benī Māzeniñ bir uṭmuna [316^a] daḡı Vāsīṭ dirler. Ve Yenbu‘ ile Bedr meyānında bir mevzi‘e daḡı Vāsīṭ dirler bir cebeldir ki Süyül-i ‘Aḳīḳ anıñ dāmānından mürūr ider aña daḡı Vāsīṭ dirler. **Vāḳim** şāḡib gibi ḳabīle-i Benī ‘Abdü’l-eşhele menşüb bir uṭumdur. Ve Ebī ‘Uveyym bin Sā‘ideniñ Mescid-i Ḳubā şarḳında Meskebe nām maḡalde olan uṭmuna daḡı Vāḳim dirler. **Vālic** şeyḡān nām maḡalde iki uṭumdur muḳaddem zikri mürūr eyledi. **Vebere** bā-i muvaḡḡideniñ sükūnıyla Cebel-i Āraniñ şaḡında bir ḳaryedir. Ehbān-ı Eslemīniñ ḥadīşinde mezkūrdur ḳurd ḳoyununa tasalluṭ eyledikde Bilād-ı Eslemīden Ehbān ol maḡalde sākin olup ḳoyunların Ḥarre-i Vebere otlarken ḳurd tasalluṭ eyledi ḥadīşi meşḡurdur. Necdī ḥāzretlerine tebe‘an böyle buyurmuş ise de vehmdir zīrā bu ḥadīşde zikr olan Vebere Fūr‘dedir muḳaddem Āra baḡşinde Medīneye dōrt günlükdür deyü zikr olundu. Ve bu Vebere Medīneye bir berīd mesāfedir deyü beyān olundu. Meyānların cem‘i şavāb olan Vebere iki mevzi‘ olup ḳışsa ikisinde daḡı vukū bulmuş ola vallāhu a‘lem. **Vebi‘ān** vāviñ fethi ve bāniñ kesri ve ‘ayn-ı mūḡmele ile āḡiri nūn ve ba‘zılar bā-i muvaḡḡide bedeline lām ile rivāyet eylediler Āra eṭrāfında bir vādīdir. **Vecme** vāviñ fethi ve cīmiñ sükūnıyla bir cebeldir ki Seyl-i ‘Aḳīḳe nāzil olur. **Vehīde** vehīdiñ mü’enneşi a‘rāz-ı Medīneden Mekke ile Medīne meyānındadır. **Veddān** vāviñ fethi ve dāl-ı mūḡmele-i mūşeddede ve āḡiri nūn ile Fūrū nāḡiyesinde bir ḳaryedir Vādī-i Ebvāya sekiz mildir. **Ved‘ān** vāviñ fethi ve dāl-ı mūḡmeleniñ sükūnı ve ‘ayn-ı mūḡmele ile āḡiri nūn ile Yenbu‘da bir mevzi‘dir. **Veriḳān** vāviñ fethi ve rāniñ kesri ba‘zılar rāniñ sükūnıyla rivāyet eylemişler ve ḳāf ve āḡiri nūñ ile Medīneniñ yesārından şu‘ūd idüp Seyyāleye gidilür. Ve andan ‘Arc beyninden Ruveyşeye gider. Ol maḡalde bir ‘aẓīm cebeldir ki Veriḳān dirler. Ve Veriḳānda envā‘-ı eşcār mevcūd gerek meyveli ve gerek meyvesiz ḡattā şecer-i sūmāḳ daḡı ol cebelde mevcūddur. Ve Esedī ḥāzretleri buyurur ki Seyyāleden ḡurūc iderken ṭariḳiñ yesārındadır. Ve dirler ki mezbūr Cebel-i [316^b] Veriḳān tā Mekkeye muttaşıl olur intehā. Fezā’il-i Cebel-i

Uḥudda Ṭaberānī rivāyetinde Verikān cennet cibālindendir buyurmuş. Ve ḥadīs-i āḥirde cebeliñ ḥayırlısı Cebel-i Uḥud ve Cebel-i Eş‘ar ve Cebel-i Verikān deyü vārid olmuştur. Tecelliden pārelenüp Medīneye düşen cebeldendir ve Ka‘be-i Şerīf binā olunān cebeldendir. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘alehi ve sellem efendimiziñ zebān-ı dürer-bārlarından *hel tedrūne mesmu’l-cebeli hāzā ḥimmetün cebelün min cibālī’l-cenneti allāhümme bārik fīhi ve bārik li-ehlihi* deyü şadır olmuştur. **Vesbā** vāvıñ fethi ve sīn-i mühmeleniñ sükūnı soñra bā-i muvaḥḥide-i memdüde ile Benī Süleymiñ bir şuyunuñ ismidir. **Vasaṭ** çerā-gāh-ı Darbede bir cebeliñ ismidir. **Vesves** vasvāsdan kıble vādilerinden seyli Ecrad ve Hādıra üzerinden mürür ider. Bunlar iki fera‘lardır. Cüheyne ve ğayrılarıñ eşcār-ı naḥli vardır Hādıra Benī ‘Abdu’l-‘azīz bin ‘Ömeriñ ‘aynıdır. **Veşice** vāvıñ fethi ve kesr-i şın-ı mu‘ceme soñra yā-yı taḥtiyye-i müşennāt soñra cīm ve hā ile ‘Aķıķ vādilerinden bir vādīdir. **Zū Vesī‘** vāvıñ fethi ve sīniñ kesri soñra yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye ve āḥiri ‘ayn-ı mühmele ile Medīne emvālinden bir mālđır. **Veṭīḥ** vāvıñ fethi ve ṭā-i mühmeleniñ kesri ve yā ve ḥā-i mühmele ile Ḥayberiñ ğāyet a‘zam ḳal‘alarından bir ḳal‘adır. Şemüddan Veṭīḥ ibn Māzen nām kimseniñ ismiyle tesmiye olmuştur. Ve Kitāb-ı Ebī ‘Ubeydede hānıñ ziyādesiyle Veṭīḥa deyü meştürdur. **Veẓīfū’l-Ḥimār** zā-i mu‘ceme ve yā-i müşennāt-ı taḥtiyye ve fā ile ‘Aķıķden Sıķāye-i Süleymān bin ‘Abdu’l-melikden Zeġābeye ḳadar Veẓīf dirler. **Ve‘īre** feth-i vāv ve kesr-i ‘ayn-ı mühmele ve sukūn-ı yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye ve feth-i rā ve soñra hā ile Cebel-i Şevrden ekber ve Cebel-i Uḥuddan eşġar bunlarıñ şarķında ḥadd-i ḥaramda bir cebeldir intehā. **Ḥarfu’l-yā. Yetīb** yāniñ fethi ve tā-i müşennāt-ı fevķiyyeniñ kesri ve yā-i müşennāt-ı taḥtiyye soñra bā-i muvaḥḥide ile Medīnede bir cebeldir ḥudūd-ı ḥaramda mezkūrdur. İbn ‘Uķbe ḥazretleri buyurur ki Ebū Süfyān otuzdan ziyāde Fāris ‘askerle çıkup Medīnede Yetīb nām cebele nāzil olup kendi aşḥāblarından bir iki kimse irsāl idüp emr eyledi ki Medīneye ḳarīb bir ḳaç büstān [317^a] ve şeyrānı iḥrāk idin deyü. Vādī-i ‘Ureyḍ tarafında bir ḳaç naḥl ve şeyrānı iḥrāk idüp geldiler. **Yeşrib** muḳaddem mufaşşılan zıķri mürür eyledi. **Zū Yedūm** ‘Aķıķ vādilerinden bir vādīdir. **Yedi‘** yāniñ fethi ve dāl-ı mühmeleniñ kesri ve yā-yı müşennāt-ı taḥtiyye ve soñra ‘ayn-ı mühmele ile Fedek ile ve Ḥayber meyānında bir nāḥiyedir ki āb-ı revān ve ‘uyūn ve ebyār-ı müte‘addidesi ḳoķ bir ma‘mūr maḥaldır. **Yerācim** Baṭn-ı Vādī-i Naķī‘de bir ğadırdır. Ya‘nī göl dımeķdir. Zübeyr ḥazretleriniñ rivāyetinde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘alehi ve sellem efendimiz bu

ğadīrden āb-dest alup aşhāblarına şimdi sizler beḳ‘a-i mübārakedesiz buyurdi Melik-i Tūbba‘ daḫi:

Veleḳad şeribet ‘alā yerācim şeribet

Kādet benā fīhi’l-ḫayāti bedī‘

deyü bu beyti irād eyledi. **Yera‘a** muḫarrik ve ‘ayn-ı mühmele āḫiri hā ile diyār-ı Fezārda a‘māl-i Medīneden bir mevzī‘dir. **Yelben** yāniñ fetḫi ve lāmıñ sükūnı ve bā-i muvaḫḫideniñ fetḫi āḫiri nūn ile Neḳī‘-i Ḥimāda Dāmān-ı Cebelde bir ğadīrdır. Ve Mecdī ḫazretleri ḳurb-ı Medīnede bir cebeldir buyurdi. **Yelyel** Benī Ümeyye bin Zeydiñ ḳuyusunuñ ismidir mebhāşinde mürür eyledi. Yā-yı meftūḫateyn ve meyānlarında lām ve āḫiri lām ile Yenbu‘ ile Şafrā nāḫiyesinde bir vādīdir ki seyli deryāya gider. Mezbūr vādīde ḳavmden bir peykār-ı şiddet ve ḳuvvetle cereyān ider lākin zirā‘ate ḳābiliyyeti yoḳdur. **Yenbu‘** fetḫ-i yā ve sükūn-ı nūn ve bā-i muvaḫḫideniñ zammı ve āḫiri ‘ayn-ı mühmele ile ‘uyūn-ı cārī keşret üzere oldığından Yinbu‘ deyü tesmiye olunmuşdur. Ba‘zılar yüz yetmiş ‘uyūn ta‘dād eyledik buyurmuşlar. Medīneye tābi‘ ve ol eṭrāfiñ benzeridir. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Yenbu‘da olan Zū’l-‘Aşīre nām mekānı İmām ‘Alī raḫīya’llāhu ‘anh ḫazretlerine i‘tā buyurmuşdur. Şoñra ḫazret-i ‘Ömer raḫīya’llāhu ‘anh daḫi bir miḳdār zemīn ol maḫalden Murtażā ḫazretlerine i‘tā eyledi. İmām ‘Alī kerramellāhu veche ve raḫīya’llāhu ‘anh ḫazretleri bu emkinelere nezāret idüp ve kendüleri daḫi ba‘zı maḫal iştirā eylediler bu sebebden ḫālā Benī Ḥasan eşrāflarından olan zevātlara müte‘allıḳdır vallāhu a‘lem. [317^b] **Yehiḳ** Medīne-i Münevvere ḳurbunda bir mevzī‘dir ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz yakın zamanda Medīneniñ bināları Yehiḳ nām mekāna resīde olur buyurmuşdur. **Yeyn** fetḫa ve sukūn iki yā ile āḫiri nūn Eslem bin Ḥuzā‘a menāzilinde Medīneye bir berīd mesāfedir.

El-Bābu’s-Şāmin fī ziyāretü’n-nebiyyi şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem. Sekizinci bāb Server-i Enām‘aleyhi efḫalü’s-şalāt ve ezke’t-taḫiyyet ve’s-selām efendimiziñ ziyāretleri ḫaḳḳında olıdır. Bu bāb daḫi dört faşlı müştemildir. **Faşl-ı evvel** ziyāret ḫaḳḳında vārid olan eḫādīs-i nebeviye beyānındadır. Şāḫib-i Tārīḫ Seyyid Semhūdī ‘aleyhi raḫmetü’l-Bārī ḫazretleri bu faşılta tafşīl buyurmuş ise de faḳīr iḫtişār-ı iḫtiyār idüp maḫzūfu’s-senedāt olarak eḫādīslerin silk-i şadra keşide eyledim. Ve bi’llāhi subḫāne’t-tevfīḳ. Ḳāle Rasūla’llāhi şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem *men zāra ḳabri*

vecebet lehu şefâ'atî. Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz sa'âdetle beni ziyâret idenlere şefâ'atim vâcib oldı buyurmuşdur. Ba'zı 'ulemâ-i kirâm bu hadîşin şihhâatine zâhib olmuşdur. Zîrâ Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ ravzâ-i îrem-âsâların ziyâret itmek a'zam-ı tã'ât ve akreb-i kurebât ve eşref-i 'ibâdâtıdan olduğına iştibâh yokdur. Ve bunuñ hilâfına i' tikkâd iden kimse hüdâ-yı bî-çûna ve rasûlüne ve cemâ'at-i müslimîne muhâlefet idüp dâ'ire-i islâmdan bîründe qalır el-'iyâzü bi'llâhi Te'âlâ. Ba'zı 'ulemâ-yı mâlikiyye ziyâret-i kabri şerîfi vâcibdir demişler ammâ zân olan sünnetü mü'ekkededir. Ve Kâdî 'İyâz hazretleri ziyâret-i kabri enver sünen-i mürselinden bir sünnet-i seniyye olduğu mücme' aleyhâdır fazîleye mergûb bihâdır buyurdu. Ve İmâm Bezzâz rahimehu'llâhu Te'âlâ hazretleri rivâyetinde İbn 'Ömer rağıya'llâhu 'anhümâ hazretlerinden rivâyet idüp buyurur ki Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz *men zâra kabri hallet lehu şefâ'atî* buyurmuşdur. İmâm Hâkim rahimehu'llâhu Te'âlâ hazretleri bu hadîş-i şerîfi şahîhdir buyurdu. Ve ekşer muhaddişin-i kirâm rahimehumu'llâhu Te'âlâ hazerâtları dañi şihhâatine zâhib olmuşdur. Ya'nî bir kimse benim kabrimi ziyâret [318^a] eylese ol kimseye şefâ'atim helâldir demek olur. Ve Taberânî Mu'cemü Kebîrinde İbn 'Ömer rağıya'llâhu 'anhümâ hazretlerinden rivâyet idüp buyurur ki Server-i Enâm aleyhi efđalü's-şalâtü ve's-selâm efendimiz *men câ'enî zâ'iran lâ ta'melü hâceten illâ ziyâratî kâne haqqan aleyye en eküne lehu şefî'an yevme'l- kıyâmeti* buyurmuşdur. İbnü's-Sekenî hazretleri hadîş-i mezbûrî taşhîh buyurmuşdur. Ya'nî bir kimse mücerred beni kaşd idüp sâ'ir hâcet kaşd itmeyüp gelüp beni ziyâret eylese kıyâmet gününde ben ol kimseye şefî' olmak üzerime vâcibdir demek olur. Ve Mu'cem bin Mukrîde bin 'Ömer rağıya'llâhu 'anhümâ hazretlerinden bu rivâyet dañi vâkı' olmuşdur kâle Rasûla'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem *men câ'enî zâ'iran kâne lehu haqqan 'ale'llâhi 'azze ve celle en ekünulehu şefî'an yevme'l-kıyâmeti.* Dârekuţnî ve Taberânî Mu'cemü Kebîrinde *men hacce fezâra kabri ba'de vefâtî kâne kemen zârânî fî hayâtî* hadîş-i şerîfini 'an'ane ile îrâd eylediler. Ve ekşer muhaddişin-i kirâm dañi şihhâatine zâhib oldılar. Ma'nâ-yı münîfi bir kimse vefâtımdan sonra hac idüp ve gelüp kabrimi ziyâret eylese ke'enne hayâtımda beni ziyâret itmiş olur demektir. Ve İbn 'Adî hazretlerinin rivâyetinde Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz *men hacce'l-beyte ve lem yezurnî fekad cefânî* buyurmuşdur. Ya'nî bir kimse edâ-yı hac eyledikten sonra beni ziyâret itmese baña cefâ itmiş olur

dimekdir. Bu hadîs-i şerîfiñ ba‘zılar ‘adem-i şıhhatine zāhib olmuşlar ise de ekşeri şahîhdir buyurdılar. Dārekuṭnî rivāyetinde İbn ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anhümā ḥazretlerinden mervîdir ki Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *men istiṭā‘ en yemûte fî’l-Medīneti fe’l-yef‘al* buyurdu. Ve ba‘zı rivāyetde *men’isteṭā‘a minküm en yemûte fî’l-Medīneti* vārid olmuşdur. Ebū Dāvud eṭ-Ṭayālīsî ḥazretleri āl-i ‘Ömerden bir kimseden rivāyet itmiş ol kimseniñ ismi ta‘yîn olunmamış ve ol kimse daḡı ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretlerinden rivāyet idüp buyururlar ki Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizden mesmū‘um oldu ki *men zāra ḡabırī* ev ḡāle *men zāranī kūntü lehu şefī‘an ev şehīden. Ve men mâte fī ihde’l-ḡarameyni be‘aşehumu’llāhu ‘azze ve celle [318b] mine’l-āminīne yevme’l-ḡıyāmeti* deyü buyurdu. Ma‘nā-yı şerîfi bir kimse benim ḡabrimi veyāḡḡud beni ziyāret eylese ol kimseye şefī‘ veyāḡḡud şehīd olurum dimekdir. Rivāyetde şek vāḡı‘ olmuşdur. Ve daḡı ümmetden bir kimse ḡaremeyn-i muḡterimeyniñ birinde vefāt eylese rûz-ı maḡşerde ḡürūh-ı āminīnden olur āminīn şol kimselerdir ki ḡıyāmet ḡününde muḡāvıfden emīn olurlar. *Ce‘alenellāhu ve iyyāküm mine’l-āminīn fī’l-ehvālī yevme’l-ḡıyāmeti āmīn yā mu‘īn. Bi-cāhi seyyidīnā Muḡāmmedinī’l-emīn şalla’llāhu ‘aleyhi ālihi ve şaḡbihi ecme‘īn.* Ve daḡı ziyāret iden ‘aşıkīn ḡuzūr-ı aḡdes-i nebevīde bu ḡüne terennüm-sāz olup ibrāz-ı ‘ubūdiyyet eyleseler ḡüşdur. Na‘t:

Zehī zencīr-i ‘aşḡında esīrim yā Rasūla’llāh

Visāl-i kūyīña cānlar esīrim yā Rasūla’llāh

Vücūdum şehrine ebrū-yı ‘ışyāndan ḡusūf irdi

Şefā‘ at şem‘ dir bedr-i münīrim yā Rasūla’llāh

Bu denlū rûy siyāhıyla degildim ḡābil-i ḡazret

Meḡer lüṭf-ı ‘amīme ḡuşe-ḡīrem yā Rasūla’llāh

ḡubār-ı ḡāk-ı rāḡıñ dīde-i ma‘lūle ‘ışyāndır

Şifā-sāz-ı devādır dest-ḡīrim yā Rasūla’llāh

Ümīdin ḡayrı yerden kesdi geldi ‘Aşḡı dergāha

Rücū‘ um itme me’yūs ben faḡīrim yā Rasūla’llāh

Bu ‘atabe-i felek fersāya rahsūde olan maḥrūm olmaz zīrā va‘d-i kerīmāneleri şādır olmuşdur. Ḥattā Ebū Ca‘fer el-‘Uḳaylī ḥāzretleri rivāyetinde Āl-i Ḥaṭṭābdan mervīdir ki Şefī‘ rūz-ı cezā ‘aleyhi’ş-şalātü ve ezke’t-teḥāyā efendimiz *men zāranī müte‘ammiden kāne fī civārī yevme’l-ḳiyāmeti. Ve men māte fī eḫadi’l-ḥarameyni be‘aşehu’llāhu mine’l-āminīne yevme’l-ḳiyāmeti.* deyü buyurdu. Bu ḥadīşde Āl-i Ḥaṭṭāb deyü bir kimseden rivāyet olunup ismi ta‘yīn olunmadı. Ma‘nāsı icmālen budur ki ümmetinden bir eḫad ḥāşşaten benim ziyāretimi ḳaşd idüp gelse yevm-i ḳiyāmetde benim civārında olur. Bir kimse ḥarameyniñ birinde vefāt eylese Allāh ‘aẓīmü’ş-şān ol kimseyi yevm-i ḳiyāmetde gürūh-ı āminīnden olarak ba‘ş ider dımeḳdir. Ve ba‘zı rivāyetde fī civārī yevme’l-ḳiyāmeti buyurduḳdan soñra *ve men sekene’l-Medīnete ve şabera ‘alā belā’ihā küntü lehu şehīden ev şefī’an yevme’l-ḳiyāmeti* deyü vārid olmuşdur. Medīne-i Münevverede ādābla sākin belā ve meşāḳḳatine şabr iden kimse ḥaḳḳında fevā’id-i keşīre ve tebşīrāt-ı vefīre vārid olmuşdur. *Nes’elü [319^a] llāhe ḫüsne’l-edebe bi-cevāra şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem.* Beyt:

İki ‘ālemde beni eyle civārında misāfir

Yā Ḥabībellāh meded yā Rasūla’llāh kerem

ve Dāreḳuṭnī rivāyetinde Āl-i Ḥaṭṭābdan mervīdir ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *men zāranī ba‘de mevṭī fe-ke’ennemā zāranī fī ḫayātī ve men māte bi-eḫadi’l-ḥarameynibu’işe mine’l-āminīne yevme’l-ḳiyāmeti* deyü buyurmuşdur. Mefhūm ḥadīş-i şerīf bir kimse beni vefātımdan soñra ziyāret eylese ke’enne beni ḫayātımda ziyāret itmiş gibidir. Ve bir kimse ḥarameyniñ birinde vefāt eylese rūz-ı ḳiyāmetde āminīn zümresinden olarak ḫaşr olur dımeḳdir beyt:

Ḥāḳ-ı meşk-i ‘anberiniñ şem iden ‘aşīḳlarıñ

Büy-ı düzeḫ ḳoḳlamaz cennetde hem-sāyeñ seniñ

Ebū’l-Fetḫ ḥāzretleriniñ rivāyetinde ‘Abdu’llāh ḥāzretlerinden mervīdir ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *men ḫacce ḫaccete’l-islāmi ve zāra ḳabri ve ḡazā ḡazveten ve şallā fī beyti’l-meḳdisi lem yese’lu’llāhu ‘azze ve celle fīme’fterāza ‘aleyh* deyü buyurmuşdur. Ḥāfız Yerḳānī ḥāzretleri bu ḥadīşiniñ za‘fiyyetine zāhib olmuşdur. Ve ba‘zılar daḫi rāvī-i ḥadīş ḥaḳḳında ta‘n eylemişdir ḥattā Şāḫib-i Tārīḫ ḥāzretleri kitābında ve zikri ḡayruhu kelāmen eşedde min ḥāze’l-ḥadīş ‘ibāresini irād eylemişdir fe-efhem. Ve Ebū’l-Fetḫ rivāyetinde Ebā Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh ḥāzretlerinden mervīdir ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve

sellem efendimiz *menzāranī ba‘de mevṭī fe-ke’ennemā zāranī ve ene’ ḥayyun*. Ve *men zāranī küntü lehu şehīdenev şefī‘an yevme’l-ḳiyāmeti* deyü buyurmuşdur mefhûm ḥadīş-i muḳaddem mürûr eyledi. Faḳaṭ bu rivāyetde ve ene’ ḥayyun lafz-ı şerīfī ziyādedir. Ve İbn Ebī’d-Dīnār ḥazretleriniñ rivāyetinde Enes bin Mālik raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri buyurur ki Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *men zāranī bi’l-Medīneti küntü lehu şehīden ev şefī‘an yevme’l-ḳiyāmeti* buyurmuşdur. Ve bir rivāyetde ve *men zāranī muḥtesiben ile’l-Medīneti kâne fī civārī yevme’l-ḳiyāmeti* vārid olmuşdur. Ve İbnü’n-Neccār ḥazretleri Aḥbār-ı Medīne nām kitābında Enes raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri buyurdı ki Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *men zāranī meyyiten fe-kee’nnemāzāranī ḥayyen ve men zāra ḳabrī vecebet lehu şefā‘atī yevme’l-ḳiyāmeti*. Ve mā men eḥadin min ümmetī lehu sa‘atün şümme lem yezurnī fe-leyse lehū ‘üzrun [319^b] deyü buyurdı. Mefhûm-ı ḥadīş bir kimse beni irtihāl-i dār-ı beḳā eyledikden soñra ziyāret eylese beni ḥayātımda ziyāret itmiş gibi olur. Ve bir kimse benim ḳabrimi ziyāret itse rûz-ı ḥaşrda ol kimseye şefā‘atim vācibdir. Ve ümmetimden bir kimse benim ziyāretime ḳudret u vüs‘atı olup ziyāretime gelmese ol kimse içün ‘özü yokdur dimekdir. Ya‘nī ‘özü irād itmeye mecālî olmaz. Ve Ebū Ca‘fer el-‘Uḳaylī ḥazretleriniñ rivāyetinde İbn ‘Abbās raḍıya’llāhu ‘anhümā ḥazretleri buyurur ki Server-i Enām‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendimiz *men zāranī fī memātī kâne ke-men zāranī fī ḥayātī ve men zāranī ḥattā yentehī ilā ḳabrī küntü lehu yevme’l-ḳiyāmeti şehīden ev ḳāle şefī‘an* buyurdı. Mefhûm-ı ḥadīş-i şerīf bir kimse beni vefātımda ziyāret eylese ke’enne ḥayātımda ziyāret itmiş gibi olur. Bir kimse beni ziyāret içün tā ḳabr-i enverime gelüp resīde olsa ol kimseye rûz-ı ḳiyāmetde şehīd veyāḥūḍ şefī‘ olurum dimekdir. Ve daḥi İbn ‘Asākir ḥazretleri cihet-i isnādında *men zāranī fī’l-menāmi kemen zāranī fī ḥayātī* lafzını ziyāde eyledi. Ya‘nī bir kimse beni rû‘yāsında ziyāret eylese ḥayātımda ziyāret itmiş gibi olur bu ise ümmet-i muḥammed ḥaḳḳında tebşīrāt-ı ‘uzamādan oldığına iştibāh olmaz. Zīrā ekşer ümmet-i menāmda ziyāret iderler. Ḥattā faḳīr-çend sāl mürûr eyledi bizim Enver-i nebeviye ile müşerref olmadığımın gāyet ḡam-nāk olur idim var ise keşret-i ‘işyānımdan ṭard ve ib‘ād oldum deyü maḥzûn iken bir gün kibār-ı sādāt-ı ‘ulviyyeden şāḥibü’l-mükāşifāt ve’l-kerāmāt seyyidü’s-seyyid ‘Ömer Cefrī ḥazretleriniñ ḥuzûrlarına vardım biraz tesellī virdiler ise de elem-i derûnum zā’il olmayup soñra bendelerine bir şalavāt iḥsān buyurup devāmla ḳırā’atine emr buyurdılar devām idüp ḥamden şümme ḥamden

murādım hāşıl olduğdan soñra her ne vakit murād eylesem huzūr-ı akdesi gider oldum maḥzā ol zāt-ı kerīmü's-semāt ḥazretleriniñ kerāmetleridir. Ve ol şalavāt-ı şerīfe budur. *Allāhümme şalli ve sellim ve bārik 'alā seyyidinā Muḥammedini'l-cāmi'i li-esrārike. Ve'd-dālli 'aleyke ve 'alā ālihi ve şahbihi ve sellem. 'Adede mā eḥāta bihi 'ilmüke ve cerā bihi ḳalemüke ve nefeze bihi ḥükmüke ve [320^a] ecma' nī allāhümme bike 'aleyhi ḥālen ve ḳālen ve mālen inneke 'alā külli şey'in ḳadīr.* İhvān-ı müslimīne fā'ide için bu mekāna ḳayd olundu. Allāhümme yessir lenā fī ru'yetihi mirāren ḡayri inḳitā' āmin yā mu'īn. Ve daḡi İbn Mende ḥazretleriniñ zamānında ba'zı ḥuffāz-ı ḥadīş İbn 'Abbās raḡıya'llāhu 'anhümā ḥazretlerinden rivāyet idüp buyururlar ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz *men ḥacce ilā mekketi ḳasedenī fī mescidī ketebet lehu ḥaccetāni mebrūretāni* buyurmuşdur. Hülāşası bir kimse Mekke'de edā-yı ḥac idüp soñra beni Mescidimde ḳaşd idüp gelüp ziyāret eylese ol kimse için iki ḥacc-ı mebrūr şevābı defter-i a' māline yazılır demektir. Ve daḡi Yaḡyā bin el-Ḥasan bin Ca'fer el-Ḥüseynī ḥazretleri Aḡbār-ı Medīne nām kitābında ḥazret-i 'Alī kerramellāhu veche ḥazretleri buyurur ki Rasūlü's-Şeḳaleyn 'aleyhi şalāt-i rabbi'l-'ālemīn efendimiz *men zāra ḳabri ba'de mevti' fe-ke'ennemā zāranī fī ḡayātī ve men lem yezurnī feḳad cefānī* buyurduğu sem'ime resīde oldu buyurdu. Mefhūm-ı münīfi bir kimse vefātından soñra ḳabrimi ziyāret eylese beni ḡayātımda ziyāret itmiş gibidir. Ve bir kimse beni ziyāret itmese taḡḳīḳ baña ezā itmiş olur demektir. Ḥazret-i Murtaḡānīn bu ḥadīşini Ebū Sa'īd 'Abdü'l-melik bin Muḥammed bin İbrāḡīm en-Nīsābūrī'l-Ḥargūşī ḥazretleri Şerefü'l-Muştafā nām kitābında irād eylemiş. 'Abdü'l-melik ḥazretleri dört yüz dört tārīḡinde Neysābūrda vefāt idüp ḡalā ḳabri meşhūr ziyāret olunur. Ve İbn 'Asākir İmām 'Alī raḡıya'llāhu 'anh ḥazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki *men se'ele li-rasūli'llāhi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ed-derece ve'l-vesīlete ḡallet lehu şefā'atī ve men zāra ḳabri Rasūlu'llāhi 'aleyhi ve sellem kāne fī civāri Rasūlu'llāhi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem.* Ya'nī bir kimse ḥazret-i Rasūla'llāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz için Mevlā-yı Mütē'āl ḥazretlerinden Cennet-i a'lāda olan derece-i vesīleyi taleb eylese ya'nī *allāhümme rabbe ḡāzihi'd-da'veti't-tāmmeti ve's-şalāti'l-ḳā'imeti āti muḥammedeni'l-vesīlete ve'l-fazīlete ve'b'aşhu meḳāmen maḡmūdeni'llezi ve'adtehu inneke lā tüḡlifü'l-mi'ād.* Du'āsını okusa ve bu du'ā-i münīfeniñ ba'de'l-ezān-ı tilāvet olunmaḡ için [320^b] ḡaḡḳında eşer vārid olmuşdur her kim bu du'ā ile Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz

yevm-i kıyāmetde ol kimseye şefā‘ atim helāldir buyurmuşlardır. Ve bir kimse kabri-
a‘ ʔar-ı hayru’l-beşer şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi ziyāret eylese cennetde
efendimiziñ komşusu olur. *Allāhümme ‘c’alnā men cāra fī’d-dünyā ve’l-āḥira āmin*. Ve
daḥi Yaḥyā ḥazretlerinin rivāyetinde ‘Abdu’llāh ḥazretlerinden mervīdir ki Rasūl-i
Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *men etā’l-Medīnete zā’iran ileyye*
vecebet lehu şefā‘ati yevme’l-kıyāmeti. *Ve men māte bi-eḥadinel-ḥarameyni bu‘iše*
āminen buyurdu. Bu mażmūnda eḥādīs-i şerīfe mürūr eylemiştir. Rasūl-i Ekrem
şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi ziyāret itmek şān-ı nübüvvetlerine ta‘zīmdir
ta‘zīm ve tevķir ise maṭlūbdur kālellāhu Te‘ālā *ve men yū‘azzim ḥurumāti’llāhi*
fe’hüve ḥayrun lehu. Ve kāle Te‘ālā *litū ‘minū bi’llāhi ve rasūlihi ve tū‘azziruhu ve*
tüvekkirūhu. Ve kāle Te‘ālā *innehu le-ḳavlū rasūlin kerīm*. *Zī kuvvetin‘inde zī’l-‘arşı*
mekīn muṭā’in şemme emīn. Ve kāle Te‘ālā *ve men yū‘azzim şe‘ā’ir-allāhi fe-innehā*
min tekva’l-ḳulūb. A‘zam-ı şe‘ā’iru’llāh Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem
efendimiziñ vüçūd-i pür-cūd nübüvvetleri olduğına şübhe yokdur. Ve ziyāret ise
a‘zam-ı ta‘zīmdir bu kadar zā’iriniñ ḥaḳḳında vārid olan tebşīrāta nazar idüp taẓyī‘-i
evķāt itmeyüp ‘atebe-i ‘aliyyeye yüz sürüp iki murāda nā’il olup cinānda daḥi
hemsāyelik ile bekām olup zümre-i āminīnden olmağa sa‘y u gayret vācibe-i zimmet-
i ümmetdir. Na‘t-ı şerīf:

Ġarīk-i baḥr-ı ‘iṣyān pür-günāhım yā Rasūla’llāh
Esīr-i nefis [ü] şeyṭān āh ü vāhım yā Rasūla’llāh

Kime ‘arz eyleyem ḥālīm efendim merḥamet-kānı
‘Alīl-i cirme senden çāre-ḥāhım yā Rasūla’llāh

Raḥīm-i raḥmet [u] Raḥmān Ḥabīb-i Ḥazret-i Yezdān
Faḳīr-i müznibe iḥsān kes āhım yā Rasūla’llāh

Cemī‘-i ehl-i maḥşer cem‘ olunca bezm-i ḥāşīnda
Ne yüziyle varım ben rü-siyāhım yā Rasūla’llāh

Ḳamū ef‘āl-i aḳvālim muḡāyir şe‘‘-i ğarrādır
Yitirdim bed-fi‘āl işlerle rāhım yā Rasūla’llāh

Kedā muḥtāc olunca ‘arz-ı hāl itmek de ‘ādetdir

Saḥa arz eyleyim hāl-i tebāhım yā Rasūla’llāh

Bu ‘Aşķī pür-günahķarın kimiñ pāyına yüz sürsün

Şefā‘ at bābıdır püşt [ü] penāhım yā Rasūla’llāh

El-Faşlū’s-Şānī. İkinci faşl ziyāret-i ḥazret-i peygamberiniñ bevāķi-i delā’ilin [321^a] beyān ider. Her ne kadar lafz-ı ziyāret naşşan mütezammın ise de ziyāret-i seniyye-i peygamberiniñ meşrū‘ iyyetin derece-i vücūbe ḳarīb oldıgın ve ḳabr-i enverlerinde ḥay oldıgın ve selām viren zā’iriniñ selāmların red eylediğın ve ziyāret-i nezr ideniñ nezri şaḥiḥ oldıgın ve bunlardan mā-‘adā nice fevā’idlerin beyānına şürū‘ olunur nes’elu’llāhu’t-tevfīķ fī külli hāl āmin. Ebū Dāvud ḥazretleri send-i şaḥiḥ ile Ebā Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *mā min eḥadin yüsellimu ‘aleyye illā ruddu’llāhi ‘aleyye rūḥi ḥattā eradde ‘aleyhi’s-selām* buyurmuşdur. Ve ba‘zı rivāyetde *mā min eḥadin yüsellimu ‘inde ḳabri vāķı*‘ olmuşdur bu rivāyet-i şarīḥanın şemere-i fażīleti sābıķinden eḥaşdır. Zırā ḳabr-i enverleri ‘indinde selām virmek ḡāyibden selām virmek gibi degildir. Muvācehe-i sa‘ādetde selāma ibtidā iden cevāba seri‘an nā’il olur. Ve bunda fażīlet-i ḡāyibe red itmeden ziyādedir dimişler ḥālbuki Server-i Enām‘aleyhi’s-selām efendimize selām virmek iki nev‘ üzere olup ibtidā bizden du‘ā ve Vācib-i Te‘ālā ḥazretleriniñ teslimi ḳaşd olunmaķdır. Bunda lafz-ı ḡāyib ile ḥazır meslūbdur. Zırā eş-şalātu ve’s-selāmu ‘aleyke yā Rasūla’llāh diriz gerek ḡāyibde ve gerek ḥazırda olsun ḥuşūşī selām budur Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizden mā-‘adā bir eḥada tebe‘ iyyetsiz selām verilmez ya’nī fülān ‘aleyhi’s-selām dinilmez. İkinci nev‘ taḥıyye ve ta‘zīm ḳaşd iden kimseniñ selāmıdır müvācehe-i şerīfe vārup şalāt ve selām eyledikde Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz bi’z-zāt veyāḥūd bi’l-vāsıta selāmların red eylediğı gibidir. Bu şürette ḡāyibde olan ḥazırda olandan imtiyāz olunur zırā zā’iriniñ ḡayrı bu fażīlete nā’il olmaz. Ve hem ikinci nev‘ ḳurb u ḥitāb cihetiyle ibtidādan eḥaşdır ziyāret itmeyen kimse bu fażīletden maḥrūm olur. ‘Abdu’llāh bin Zeyd el-Muḳrī ḥazretleri şüyūḥ-i Buḥārāniñ ekābirinden olup *mā min aḥadin yüsellimū ‘aleyye ḥadıṣ-i şerīfiniñ tefsirinde ḥazā fi’z-ziyāde izā zāranī fe-sellim ‘alā radde’llāhi ‘aleyye rūḥi erade*

‘*aleyh*’ demekdir buyurmuşlar. Bunuñ muḳtezāsı faḳat bi’z-zāt gelüp ziyāret itmek ile [321^b] ḥāşıl olur. Ammā bu ḥadīş-i şerīfe Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *etānī melekūn fe-ḳāle yā muḥammedū emā yürzīke enne lā yuṣallī ‘aleyke eḥadūn min ümmetike illā şalleytü ‘aleyhi ‘aşran. Ve lā yüsellimū ‘aleyke illā sellemtü ‘aleyhi ‘aşran* buyurmuşdur. Zāhir olan bu ḥadīş nev‘-i evvelde vāḳı‘ olan selām ḥaḳḳında ola zīrā Nesā’î ve İsmā’îl Ḳāḍî ḥazerātları sened-i şaḥīḥ ile İbn Mes‘ūd raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretlerinden merfū‘ an rivāyet eylediler ki Faḥr-i ‘Ālem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *inne’llāhi melā’iketen seyyāḥūne fi’l-erzi yūbelligūne min ümmeti’s-selāme* buyurmuşdur. Mefhūm-ı şerīf budur ki Mevlā-yı Müte’āl ḥazretlerinin rüy-ı zemīnde seyyāḥ melā’ikleri vardır ümmetiñ selāmların baña tebliğ itmeğe me’mūrlardır. Bu ḥadīş-i şerīf ğāyibden şalāt ve selām iden kimseleriñ ḥaḳḳındadır. Ammā ḥāzırda olup muvācehe-i sa‘adetlerinde dest-i kemer-bend-i kıyām olarak şalāt ve selām iden ğāyibde olanlar ile ber-ā-ber ne güne olur ki Server-i Her Dū ‘Ālem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz bi’z-zāt kendileri bi’lā vāsıta istimā‘ buyururlar. Ve bu ḳavli te’yīd içün vāfir cemā‘at Ebā Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh ḥazrelerinden rivāyet eylediler ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *men şallā ‘aleyye ‘inde ḳabırī semī’tūhu ve men şallā ‘aleyye nā’iben būllig’tūhu* buyurmuşdur. Mefhūm-ı münīfesi bir kimse ḳabrim yanında baña şalāt eylese kendim şalātını istimā‘ iderim. Ve eğer nā’ib ile baña şalāt eylese baña bālig olur. Ya‘nī melā’ike-i seyyāḥīn vāsıtasıyla baña bālig olur demekdir. Ve bir ḥadīş-i āḥir daḥi İbn ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anhümā ḥazretlerinden mervīdir ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *men şallā ‘aleyye ‘inde ḳabırī radetü ‘aleyhi ve men şallā ‘aleyye fī mekāni āḥiri būllig’ūniyyeh* deyü buyurmuşdur. Ya‘nī bir kimse ḳabrim yanında benim üzerime şalāt eylese bi’z-zāt ol kimseye ben redd-i cevāb iderim. Ve eğer bir mekān-ı āḥirde benim üzerime şalāt eylese ol kimseniñ şalātını baña tebliğ iderler demekdir. Ve bunlardan mā‘adā vāfir eḥādīş-i nebeviyye vārid olmuşdur. Faḳır bu ḳadarla iktifā eyledik ra‘nā ma’lūmuñuz olsun ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḳabr-i enverlerinin ḥuzūrunda zāt-ı ‘ālīlerine selām vireniñ selāmını kūş buyurup [322^a] aña redd-i selām buyururlar ve kim oldığın daḥi biliyorlar. Bir kimse dünyā mālını ziyāret-i Rasūla’llāh içün fedā idüp aḳtār-ı ba‘ideden şedd-i riḥal idüp arzū-yı ziyāret şefī‘-i rüz-ı cezā içün ālām-ı ekdār meşāḳḳat-ı ğurbeti ihtiyār idüp yüzlerin bu ḥāḳ-ı ‘anber-miske mālīde idüp bu ḳadar

fezā'ile nā'il olsa şāyeste degil midir. Bu hayāt u şihhati ġanīmet 'ad idüp atebe-i 'aliyye-i felek-fersā ve merci'-i hācet-revā ve kıble-gāh bāy-ı güdā ve maḥv-ı günāh ve maḳām-ı 'ulyā ve meṭāf-ı ḳudsiyān mele'-i a'lāya yüzler sürüp güldeste-i şefā'at ve sünbül-i beste-i şehādet Seyyid-i Kā'ināt ile ḥuṣe-çin merām olup ġürüh-ı müfliḥinden olmaḳ sa'ādet-i ebedī ve devlet-i sermedī degil midir. Ammā bu ḳadar ḳudret ve vüs'at ve liyāḳat var iken teḳarrub ile'llāh ve'r-rasūl taḥṣiliniñ şadedinde olmaḳ şekāvet ve ḥirmān degil midir. *Allāhümme lā tec'alnā mine'l-ġāfilīn. Ve ec'alnā mine'l-āṣiḳīn li'ḥabībike yā Allāh* na' t:

Āyet-i mişkāt-ı raḥmetdir cemāl-i Muṣṭafā

Maḥż-ı nūr-ı zāt-ı 'izzetdir cemāl-i Muṣṭafā

Ḳıldı envār-ı cebīninden tecellī zāt-ı Ḥaḳ

'Ālime mir'āt-ı vaḥdetdir cemāl-i Muṣṭafā

Raḥmet-i Raḥmān bilmez münkirān-ı tīre-dil

Gün gibi āyāt-ı ḳudretdir cemāl-i Muṣṭafā

Eyledi ḳaddīn mişāl-i sāyeden vāreste Ḥaḳ

Vaḥdete işbāt-ı ḥüccetdir cemāl-i Muṣṭafā

'İffetā-yı tāb-āver baḳmaġa rūḥu'l-emīn

Maḥż-ı nūr-ı zāt-ı 'izzetdir cemāl-i Muṣṭafā

Şāḥib-i Tārīḥ ḥazretleri buyurur ki 'Abdü'l-ḥaḳ ḥazretleri Ahḳām-ı Şuġrāsında sened-i şaḥīḥ ile İbn 'Abbās raḳıya'llāhu 'anhümā ḥazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz buyururlar ki bir kimse iḥvān-ı müslimīniñ biriniñ ḳabrinden mürür eylese ki muḳaddem meyānlarında mu'ārefe vü ūlfet olmuş olsa ve evvel ḳabre selām virse mezbūr ḳabirde olan meyyit anı bilür ve selāmını red ider. Ve rivāyet-i āḥirde dünyāda me'ārifesi olan kimseniñ ḳabrine varup aña selām virse Mevlā-yı Müte'al ḥazretleri anıñ rūḥını cesedine red ider tā ki anıñ selāmını red ide buyurdu. Bu ma'nāda vāfir eḥādīs-i nebeviyye vārid olmuşdur. Ve ḥazret-i 'Ā'işe raḳıya'llāhu 'anhādan mervīdir ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz sa'ādetle buyurdu ki bir kimse iḥvān-ı [322^b] müslimīnden bir

kimseniñ qabrini ziyâret eylese ve qabriniñ yanında otursa qabirde olan meyyit andan müte'ennis olup memnûn olur tâ qalkup gidene kadar. Ve dağı Ebâ Hüreyre rağıya'llāhu 'anh qazretleri buyurur ki Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz buyurdılar ki bir kimse meyânlarında me'ârife olan bir şahsıñ qabrinden mürûr idüp aña selâm virse ol meyyit selâm viren kim oldıgın bilüp ve selâmını red ider ve eğer me'ârifesi olmayan bir şahsıñ qabrinden mürûr idüp selâm virse faqat selâmını red ider buyurdı. Ve dağı İbn 'Abdu'l-hādî qazretleri kitâbında naql ider ki şühedâ qubûrların belki cemî'-i mü'minîniñ qubûrların bir müslim kimse ziyâret idüp ve anlara selâm virse selâm virenleri bilüp ve redd-i selâm iderler buyurdı sâ'ir mü'minler ki qubûrlarında kendüleri ziyâret idenleri bilüp ve selâmlarını red itmeğe muqtedir oldukları şürette Seyyidü'l-mürselîn ve habîb-i rabbi'l-'âlemîn ve şefî'-i 'uşât-ı mü'minîn şalla'llāhu 'aleyhi ve âlihi ve eşhâbihi ve sellem efendimiz qazretleri ziyâret idüp şalât u selâm iden ümmetine redd-i selâm buyurup hüsn-i mu'âmele buyuracakları bî-iştibâhdır. Hemân 'aşîk cemâlu'llāh ve müştâk Rasûla'llāh olup ta'b u meşakqat seferî ihtiyâr idüp esnâ-yı rāhda 'aşîkâne na't güyâ olarak bu 'atebe-i felek-fersāya yüz sürmeğe gayret itmek ne sa'âdetdir. *Ce'alnellāhu ve iyyāküm mine'l-muhibbîni'l-'aşîqîn-i licemâlihi ve cemâli habîbihi ve rasûlihi ve maḥbûbihi şalla'llāhu 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve eşhâbihi ve sellem âmîn.* Nazm:

Sâr-bâne raḥm kün ber-ârzû mendân-i zâr

Va' de şüd nezdîk-i nebûd ba'd ezîn cây-ı qarâr

Kün cüdâ nu' mânî kerdün ferâz-i berq-i seyr

Bî-haber ziâb u 'alef-kâr ezmâ bî-râ hevâr

Bî-te'emmül ber-küşâbend 'iḳâl ezzâ nûş

Zümre-i dermânda kânra ibn gere ve ekün zekâr

Tâ künem ber-hüveyşten ârâm u âsâyeş ḥarâm

Tâ tehüm yek-pâre ḥâb u ḥurd u râhet ber-kenâr

Kerde deh menzil yekî tâ ser-nehüm der râhe düst

Tâ keşem der-dîde-i ḥâkî âsitâneş ser-mihvâr

Bādiye peymāşd ezher-i dīde em şad kaçre hūn
Şū-yı cānān dīr-i mīcenbed çerā emşeb kaçār

Nīst sittī cemālim ki ez şevk-i cemāl
Sūhtem ez āteş-i cān sūz u hicrān zinhār

Hādiyā hīz u bilend āhenk kün āvāzrā
Ārdır raķs-ı ez nevā-yi cān-ı fezā cemmāzrā

[323^a] Çün menş-i bī-hūdkün ez zūķ-i haddī baķr-i Hūdā
Dil zecāşed tābikey maķmil nemī cenbed zecāy

Gūş ber-bānk haddī cān sū-yı cānān rahnemūd
Ten bi-Hāk Şām u dil-i bāyād Yeşrib der-hevāy

Mehbiţ vaķy-i Hūdā ve meşriķ-i nūr-ı Hūdā
Me‘rib mihr-i sipehr-i rahmet-i sıdķ u şafāy

Āb-ı hayvānest iş hāk-i meşķ-āmizū
Merhem-i káfūr behr-i hestegān bī-nevāy

Kerdgārā hestegānrā merhem-i káfūr beķş
Teşnegānrā sū-yı āb zendeķi rāhi nevāy

Teşne-i luţf-ı ilāhi yā bī ezbād-ı hevā
Būy-ı firdevs berin āyed ezū ser-tāpyāy

Murde-i şed sāli bāşed ra‘şī mī cenbed zecāy
Mīdemed ez cānib-i Yeşrib nesīm-i cānfezāy

İn ne bes veşfeş ki Yeşrib çeşm-i şaķş-i ‘ālemest

Merd-i meş fahr-ı cihān sālār-ı āl-i ādemest

Fehvāsı izhār-ı şevk-i muhabbet ol daği ‘ayn-ı ‘ibādetdir. Süleymān bin Süheym ḥazretleri buyurur ki bir şeb Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi ma’nāda gördüm şordum ki yā Rasūla’llāh seniñ ziyāretiñi қаşd idüp ḥużūr-ı pūr-enveriñe gelüp cenāb-ı risālet-me’ābıñıza selām virirler anları bilüp selāmların red buyurur mısın cevābında bilurum ve selāmların daği red iderim buyurdı. Ve İbnü’n-Neccār ḥazretlerinin rivāyetinde İbrāhīm bin Beşār ḥazretleri buyurur ki bir sene ḥac eyledikten soñra Medīne-i Münevvereye gelüp tecāh-ı Ḥayru’l-beşer şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz de es-selāmu ‘aleyke yā Rasūla’llāh didim derūn-i ḥücre-i muṭahharadan ve ‘aleyke’s-selām cevābını istimā‘ eyledim ve bunuñ emṣālī nice evliyā vü şuleḥālarda vāqı‘ olmuşdur. ‘Ale’l-ḥuşuş Seyyid Aḥmed Rifā‘ī ḳuddise sirruhu ḥazretleri Medīne-i Münevvereye teşrīf idüp müvācehe-i sa‘ādet-i peygāmbere gelüp yā Rasūla’llāh mekān-ı ba‘idede zāt-ı āyātıña selām virir idim ve selāmımı red ider idiñ şimdi ḥāk-pāyıña geldim dest-i peyvest nübüvvetiñi iḥsān ile pūs ideyim deyü niyāz eyledikde şebeke-i sa‘ādetden yed-i sa‘ādetleri zāhir olup taḳbīl buyurdukları tevātürle şābitdir. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz vefātlarından soñra ḳabr-i ravza-i ĩremlerinde ḥayātda vesā’ir enbiyā-yı ‘izām ‘aleyhimü’s-şalātü ve’s-selām ḥazerātları daği ḳabirlerinde ḥayy-ı ekmel ile ḥaylardır. Mevlā-yı Müte‘āl ḥazretleri şühedā ḥaḳḳında ḥaber virdi ki ḥayātdan me‘āşir-i enbiyāniñ ḥayātı ekmeldir. Ḥuşuşen Ser-dār-ı Ḳāfile-i Enbiyā ‘aleyhi’s-şalātu’llāh [323^b] ve ezke’t-teḥyā efendimiz seyyidü’s-şühedā ve a’māl-i şühedā mizānındadır. Zīrā Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *‘ilmī ba‘de vefāti ke-‘ilmī fī ḥayāti* buyurduğunu Ḥāfız el-Münzirī ḥazretleri rivāyet eylemişdir. Ve daği Enes raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretlerinden mervīdir ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz *el-enbiyāu’ eḥyāun fī ḳubūrihim yuşallūne* deyü buyurdı. Ebū Ya‘lā ḥazretleri bu ḥadīşi ricāl-i şikātdan rivāyet eylemişdir. Enes raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri buyurur ki Server-i Enām ‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendimiz *el-enbiyāe’ lā yūtrakūne fī ḳubūrihim ba‘de erba‘ine leyleten yuşallūne beyne yedeyi’llāhi ḥattā yünfeḥa fī’s-şūri* buyurdılar. Mefhūm ḥadīş-i enbiyā-i ‘izām ‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām ḳubūrlarında kırk giceden soñra terk olunmazlar beyne yedeyi’llāh namāz ile meşğūl olurlar tā şur-ı nefḥ olana ḳadar dimekdir. Enbiyā-i ‘izām ‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendilerimiz ḳabr-i enverlerinde ḥayāt-i ikmāl ile ḥay olduklarına şāhid eḥādīs-i mütekāşire vārid

olmuştur. Cümleden biri Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz *merartü bi-mūsā ve hüve kā'imün yūsallī fī kabrihi* buyurmuştur ve bundan mā-'adā Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz enbiyā-i 'izām 'aleyhi's-şalātü ve's-selām hâzerâtlarıyla ber-â-ber namâz kıldıkları. Ve Buḥārîde *fe-izā mūsā bâtişün bi-cānibi'l-'arşî felā edrī ekāne fīmen şu'ika fe-efāka kabli em kāne mimmen'i- steşnellāhu te'ālā 'azze ve celle* ḥadīş-i şerīf-i gibi ḥayāt-ı sa'âdetlerine delâlet ider ḥadīş çokdur. İmām Beyhaḳî ḥazretleri buyurur ki enbiyā-yı 'izām 'aleyhi's-şalātü ve's-selām efendilerimiz şehidü'r-rükbā 'inde'llāh ḥaylardır. Evs bin Evsî ḥazretlerinin bir rivāyetinde Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz buyurdu ki ey ümmetlerim siziñ dünyāda efḍal-i eyyāmınıñ cum'a günidir zîrā cum'a günü ebū'l-beşer Âdem 'aleyhi's-selām ḥazretleri ḥalk olundu. Ve ol günde rūḥ-ı şerīfî ḳabz olundu. Ve cum'a günü nefḥ-i şūr vāḳı' olur ve şa'ḳa cum'a günü vāḳı' oldu. Cum'a günü olduğda benim üzerime çok şalāt idiñ. Zîrā cum'a günü a'māliñiz baña 'arz olunur buyurduğda ba'zı aşḥāb-ı kirām ḥazretları buyurdılar ki yā Rasūla'llāh bizim a'mālimiz ve şalātımız cenāb-ı risālet-me'ābıñıza ne gūne ve ne keyfiyet [324^a] ile 'arz olunur ki cenābıñız ol ḳabirde çürümüş olursuz Server-i Enām'aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimiz sa'âdetle buyurdu ki Vācib-i Te'ālā ḥazretleri taḥḳīḳan zemīne ecsād-ı enbiyāyı ekl itmeği ḥarām eyledi. Ve ḥadīş-i āḥirde ecsād-ı enbiyāyı ekl itmek zemīne ḥarām olup ve enbiyā-yı 'izām ḳubūrlarında ḥayātda olarak merzūḳlardır buyurdu ve 'Abdu'llāh bin Mes'ūd raḍıya'llāhu 'anh ḥazretlerinden mervīdir ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz buyurdılar ki Mevlā-yı Müte'āl ḥazretlerinin rüy-ı zemīnde seyyāḥın melā'ikeleri olup ümmetimiñ a'māllerini baña 'arz ider. Bi't-tekrār sa'âdetle buyururlar ki ey aşḥābım gerçi benim ḥayātım sizlere ḥayırlıdır zîrā sizler benimle ve ben sizler ile şoḥbet eylediğim ḥâlde ve vefātım daḥi ḥayırlıdır zîrā a'mālleriniñiz baña 'arz olur eğer a'māl-i ḥayriyyeñiz ziyāde olur ise Mevlā-yı Müte'āl ḥazretlerine ḥamd u şenā iderim ve eğer şer u 'işyān olur ise Ḥüdā-yı lem-yezel ḥazretlerinden sizler içün istiğfār taleb iderim buyurduğı şābitdir. Ve bu ḥadīş-i şerīfî ricāl-i şaḥīḥden Bezzār ḥazretleri rivāyet eylemiştir. Aşḥāb-ı şāfi'iniñ mütekellim u muḥaḳḳaḳları buyururlar ki Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz vefātından soñra ḳabr-i enverlerinde ḥaydır ve ümmetlerinin tã'atleri ile mesrūr olurlar. Ve cesed-i pür-enverleri derūn-ı Ḥākda olmakla çürümez buyururlar. Ve İbn Ḥabīb ḥazretleri buyurur ki Server-i Enām'aleyhi's-şalātü ve's-selām

efendimiz sizleri bulup ve şavtîñızı istimâ‘ buyurur ve muvâcehe-i sa‘ âdetlerinde vukûfîñızı bilür ve İmâm Beyhaķî ĥazretleri Kitâb-ı ‘ İtikâdında buyurur ki enbiyâ-yı ‘ izâm ‘ aleyhi’ş-şalâtü ve’s-selâm ĥazretleriniñ ervâĥ-ı tayyibeleri ĥabz olunduĥdan soñra Vâcib-i Te‘ âlâ ĥazretleri ervâĥ-ı tayyibelerini ecsâd-ı pür-enverlerine red idüp anlar daĥi şühedâlar gibi ‘ indellâĥ ĥayâtta olur. Ve Ebû Dâvud ĥazretleriniñ ĥadîşinde *illâ reddellâhu rûĥ* gelmişdir. Bundan murâd dâ’imâ redd-i selâm itmek şân-ı nübüvvetlerinden olup ve vaşf-ı ĥayâtınıñ şübûtını a‘ lâmdır. Ĥâşıl-ı sebeb-i dâ’im ve müstemir olmaĥ ĥasebiyle müsebbibi daĥi müstemir ve dâ’imdir. Hiçbir ân yokdur ki melâ’ike-i kirâmdan ve ins ve cinden zât-ı aĥdes âyâtlarına selâm olunmaya belki ân-ı vâĥidde nice cevâniblerden selâm olunur [324^b] bu şüretde lâzım gelür ki ĥayâtından bir ân ĥâli olmaya. ‘ Azîzlerden birine su’âl olundu ki Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘ aleyhi ve sellem efendimize meşâriĥ u meĥâribden bu ĥadar selâm virenleriñ selâmlarını nice aĥz ider ya‘ nî bir ânda yüz biñ selâm olunur nice red ider deyü su’âl olunduĥda Ebû’l-Ṭayyib ĥazretleriniñ bu beyti ile cevâb virdi. Beyt:

Ke’ş-şemsi fî vesâti’n-nâri ve nûr

Yeĥşe’l-bilâdi meşâriĥan ve meĥâriben

Ya‘ nî güneş gibidir ki vasať-ı semâda nûrdur. Ve zıyâsı meşriĥ ve meĥribe irişür bunda şek yokdur ki Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘ aleyhi ve sellem efendimiziñ ‘ âlem-i berzaĥda ĥâli melâ’ikenin ĥâlinden efđal u ekmeldir. Zîrâ ‘ Azrâ’îl ‘ aleyhi’s-selâm ân-ı vâĥidede nice yüz biñ ervâĥ ĥabz ider bir ĥabzi bir ĥabzine mezâĥim olmaz cümlesine yetişür me‘a zâlik yine Mevlâ-yı Mütê‘âl ĥazretleriniñ zıkr ve tesbîĥ ve tahlîli ile meşĥüldür pes Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘ aleyhi ve sellem efendimiz ĥâlâ ĥayâtta olup Mevlâ-yı Mütê‘âl ĥazretlerine ‘ ibâdet ile meşĥüldür. Ve ĥiţâb-ı rabbâniyye ile mütelezizdir. Ve ĥazretine şeref-i teĥarrübden ĥâli degildir. İşte bu ta‘bîrât ‘ avâm-ı nâsîñ fehm ideceĥi ta‘bîrâtdır elbetde rûĥ-ı aĥdesleri cesed-i pâklarına ‘ avdet idüp selâmı kûş buyurup ve redd-i selâm buyururlar. Zîrâ Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘ aleyhi ve sellem efendimiz buyurdu ki ben tamâm cevâb virdim ve tamâm kûş iderim ve selâm virenleriñ selâmını tamâmen red iderim bunda iştibâĥ yokdur çünkü ‘ ilm u semâ‘ sâ’ir mevtâlarda şâbit olduĥı şüretde enbiyâ-yı ‘ izâmnda olmaĥ evlâdır zîrâ her bir mevtâ ĥabirlerinde bulmasında âşâr-ı nebevî vârid olmuşdur. Ve bu ĥayâtta soñra tekrâr vefât itmek şâbit degildir. Belki ĥabirlerinde ba‘zıları ni‘met-i ilâhiyye ile mütene‘‘im ve ba‘zıları ‘ azâb ile mu‘azzib olurlar. Ve ĥavâşş-ı sâdât-ı şüfiyye ĥazerâtları bu

nükte-i fehm u idrāk iderler. Faķať enbiyā-yı ‘izām ‘aleyhimü’ş-şalātü ve’s-selām hażerātlarınıñ hayātları mā-‘adānıñ hayātlarına kıyās olmaz. Enbiyā-yı kirām hażerātlarınıñ ğıdādan müstaġnī olarak dünyāda oldukları hālde olup bu ‘āleme çıķup gizerler. Ve bu mes’ele-i ğamīķiñ tafşılın murād iden Kitāb-ı Vefāya müraca‘ at [325^a] eylesun faķīr irād eylesem efhāmı ‘avāmıñ ezhānlarına helecān gelür havfindan terki ihtiyār olundu. Şāhib-i Dārü’l-Manzūm hażretleri kitābında buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz irtihāl-i dār-ı beķā buyurduklarında Mevlā-yı Müte‘āl hażretleri ümmetine rahmet olarak ümmetleriniñ meyānında terk eyledi tā kim ümmet-i müznibleri gelüp ziyāret itmekle mażhar-ı şefā‘ at ve każā-yı havāyic erbāb-ı ihtiyāc ve zünūbları ‘afv u ma‘fıret olunalar. Ve Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz sa‘ādetle buyurdılar ki cemī‘-i enbiyā-yı fiķām hażerātları defn olundukdan üç ğün sonra ref‘ olunurlar. Ben Mevlā-yı Müte‘āl hażretlerinden ricā u niyāz idüp taleb eyledim ki yevm-i kıyāmete kađar ref‘ olmayup siziñ meyānınızda öleyim deyü ricāsı dergāh-ı ‘izzetde kađüle kařın oldu. Ve dađı Sa‘īd bin el-Müseyyeb rađıya’llāhu ‘anh hażretleri berz kavmi ğördi ki hużūr-ı Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizde es-selāmü ‘aleyke yā Rasūla’llāh dirler. İbn Müseyyeb hażretleri ol kavme didi ki enbiyā-yı ‘izām ‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām hażerātları yerde kırķ ğünden ziyāde meķş u kařār eylemezler sizler kime selām virirsiz bu hađiş-i şerīfden sonra der‘aķab ‘Abdu’r-rezzāk hażretleri *merartü bi-mūsā leylete üsriye bī ‘inde ve hüve ķā’imün yuşallī fı ķabrihi* hađiş-i şerīfini rivāyet eyledi. İkinci hađişi rivāyet itmeden murādı İbn Müseyyeb hażretleriniñ rivāyetini red eyledi. ‘İnde’l-muħaddişin bu rivāyet şaķiħdir. *Veleve sellemnā* kavlı-i İbnü’l-Müseyyeb şaķiħ olmak lāzım gelse ziyāret-i ķübürü red lāzım gelmez zīrā senetde vāķı‘ oldu. Ve ķubūr-ı enbiyā-yı ziyāret zāt-ı ‘ālīlerine nisbet ve ‘alāķaları olup kesb-i şeref eylediği içün ziyāret olunur. Ve İbnü’l-Müseyyeb hażretleri selāmı inkār eylediğinden nāşī degildir faķať ol fā’ide-i ifādeden ğarażı ‘adem-i istimrār fehm olunur lāķin bu rivāyetden mā-‘adā bir āķir rivāyeti dađı vardır ki ol rivāyetden istimrār fehm olunur. Ĥattā hażret-i ‘Oşmān bin ‘Affān rađıya’llāhu ‘anh muħāşara oldukda ba‘zı aşķāb-ı kirām hażerātları hażret-i ‘Oşmāna Şām tarafına hicret itmekle işāret buyurdılar. Hażret-i ‘Oşmān rađıya’llāhu ‘anh buyurdu ki dār-ı hicretimi ve mücāveret-i [325^b] Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi terk idüp meķān-ı āķiri ihtiyār itmem ve Sa‘īd bin el-Müseyyeb rađıya’llāhu ‘anh hażretleri yevm-i Ĥarrede Rasūl-i Ekrem

şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ kabır-i enverlerinden ezān u ikāmet şadāsını kūş eyledi ki meşhūrdur. Ve bu bahşin tafşili vaq' a-i Harre bahşinde mūrūr eyledi. Ve dađı rivāyet olunur ki Hālid bin Velīd bin Hārīş bin Hakem bin 'Āş ki Muğīreniñ ođlu bir cum'a gūni Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ minberi 'ālilerine şu'ūd idüp ešnā-yı huṭbesinde Server-i Enām'aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimiz 'Alī bin Ebī Ṭālib rađıya'llāhu 'anh ḥazretlerini bir beldeye ḥākim naşb idüp ol beldede ḥıyāneti zāhir olmuş idi. Duđter-i pākizeleri Fāṭimatü'z-Zehrā rađıya'llāhu 'anhā ḥazretleriniñ şefā'atiyle 'afv buyurdı didikde ol vaqit ḥazretleri Ravza-i Muṭahharada olup şabra mecālī qalmayup bir pā-kıyām idüp Enes rađıya'llāhu 'anh ḥazretlerine buyurdı ki bu ḥabīşin qavline sūkūt olunur mı deyü şayḥa eyledikde hemān ḥāzır olan cemā'at-ı müslimīn hücum idüp minber-i sa'ādetden ser-nigūn ve üzerinden elbiselerin pāre pāre idüp selle ve muşt ve tepme ile ururlar idi. Yine müşārun ileyhimā ḥazerātları gördiler ki nās helāk idecekler hemān yanlarına alup nāsı men' eylediler. Ol ḥāletde iken Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ kabır-i mu'atṭarlarından *kezibet yā 'adüvvüllāhu kezibet yā kāfir* şedāsını zuhūr eyledi. Ve bu iki lafz mirāren tekrār olundu ve ben istimā' eyledim buyurdı. Ve bu delil vāzihdır ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ kabır-i 'ıṭrlarında müstemirren ḥay olarak mevcūd olmalarına ve enbiyā-yı 'izām 'aleyhimü's-şalātü ve's-selām ḥazerātlarından ba'de'l-mevt ḥac ve şalāt vākı' oldıđı meşhūrdur. Mevāhibü'l-Ledünniyede tafşilen zikr olunmuşdur. Ve vefātlarından şöıra itdikleri 'ibādāt 'alā sebīlü't-teklīf degildir belki 'alā sebīlü't-telezüzdür. Ve ḥāşşaten ziyāret-i Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimize ziyāret kaşdıyla Medīne-i Münevvereye gelüp kabır-i pūr-enverlerin ziyāret idenlerden biri Bilāl bin Rebāḥ rađıya'llāhu 'anh ḥazretlerine Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ mü'ezzinleri olup 'Ömer bin Ḥaṭṭāb rađıya'llāhu 'anh ḥazretleri Kudūs-i [326^a] Şerīfin fethinde 'avdet buyurduklarında Bilāl-i Ḥabeşī rađıya'llāhu 'anh ḥazretleri Şāmda muķīm olmađı ricā eyledikde emīrū'l-mü'minīn 'Ömer bin Ḥaṭṭāb rađıya'llāhu 'anh ḥazretleri ruḥşat-ı erzānī buyurup bir eyyām-ı qarārda iki iken bir gice Server-i Enām'aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimizi menāmda görüp sa'ādetle buyurdılar ki yā Bilāl bu ne keyfiyet ki kendiñi bizden kaṭ' eylediñ hiç ziyāretimize gelmezsin. Ḥazret-i Bilāl bu 'itāb-ı ḥiṭābı istimā' idüp ḥābdan ḥavf iderek bīdār olup kemāl-i ḥüzn ve dehşet ile 'aşq-ı muḥabbet deryası cūşe gelüp āteş-i iftirāk ḥāne-i dilde

şerr-i rahîz olup şabra kararî kalmayup ol ānda rāhilesine süvār olup Şeyh Hālid
kuddise sıruhu'l-‘azîz hâzretleriniñ bu şi‘riniñ me’ālîni yād iderek yola revān oldu
nazım:

Men ki ser-gerdān-ı cānānım çeh-i pāk ez-ḥānmān
Yā merākī der-dil āyed-i fikret sūd u ziyān

Der-dil teng/ki/em çenān sevdā-yı Yeşrib zed ‘alem
Cāy-ı küncāyış kocā dāred derū yā çenān

Yeşrib ān ḥākest bi-te‘rādām āverd-bedil
Zābedānī enderūna nām-būduna nişān

Yeşrib ān ḥākest Cibrīl-i emīn bāşed-niyāz
Amedī behr-i tavāfeş ber-zemīn u āsumān

Yeşrib ān ḥākest pīş ez ḥalk-ı ādem şubḥ u Şām
Behr-i/beher tūfeş amedī zümre-i rūḥāniyān

Ez ḥıyāl-i ānıña ḥ‘āhed-i keşt cāy-ı düst-ı būd
Pīş-tirāz ebedānī kıble-gāh ins u cān

Heşt-i eknūn ḥ‘āb-gāh o ḥicāletbeyn kimin
Sālihā bi-güzeşt ez ‘ömr ü nekerdem tūfān

Hālidā tā ki neşīni der-ḥicālet münfe‘ il
Ḥîz kerd merḳadeş ber keş fiğān ez sūz dil

bu gūne terennüm-sāz olarak Medīne-i Münevvere tarafına ‘āzım olup şahrā-yı
beyābānda iştibāk-ı ziyāret Ḥabīb-i Ekrem ile āh-ı enīn-i efğān iderek beyt:

Ḥıẓr-ı ilhām olup vādī-i Mi‘nāda refīk

‘Azm-ı rāh eyledim Allāhü veliyyü’t-tevfīk

diyerek Medīne-i Münevvereye resīde olup bilā-tevākḳuf ḳabr-i pūr-enver faḥr-ı
risālet ve ‘atebe-i ‘aliyye-i deryā-yı rahmete giryān u sūzān yüzlerin sürüp feryād

iderken Hasan u Hüseyin raḍıya'llāhu 'anhümā ḥaẓerāt-ları teşrīf buyurup Bilāl raḍıya'llāhu 'anh ḥaẓretleri ol iki nevreste-i şāh-ı şehīdānı sīne-i bī-kīnesine çıkup anlardan buy-ı ḥaẓret-i Maḥbūb-ı Hudāyı istiṣmām idüp ol gice şehzādeler ḥaẓret-i Bilāle ricā ve iltimās idüp [326^b] buyurdılar ki yā Bilāl cenābınız ḥ'āce-i 'ālem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ vaḳtinde ezān okurduñ bu āna ḳadar şavtıñı istimā'dan maḥrūm olduḳ kerem-i 'ināyet idüp bir def'a ezān-ı tilāvet ile istimā'idelim deyü niyāz-mend olduḳlarında ḥaẓret-i Bilāl ol iki gül-i gülzār-ı nübüvvetiñ ricāların ḳabūl idüp Mescid-i Şerīfiñ saḥ-ı sa'ādetine şu'ūd idüp 'aşr-ı sa'ādetde ol mekānda ezān okurlar idi. Vaḳtā ki Allāhü ekber didi güyā ki Medīne-i Münevvere zelzele iftād oldu. Eşhedü en lā ilāhe illa'llāh didikde derūn-i Medīnede ḡulgule-i āh u efḡān ve velvele-i nevḥa-i giryān resīde-i künd-i āsumān oldu. Muḥammedü'r-Rasūla'llāh didikde perde-i 'işmet serālarında Züleyḥā-vārī nişīn olan muḥadderāt-ı Medīne bilā-şu'ūr perde-i 'işmetleri çāk çāk iderek ḥalvet-i ḥānelerinden bīrūne şitāyān idüp meyān-ı merd-zende ol gün bir feryād-ı fiḡān u giryān peydā oldu ki felekler de melekler daḡı giryān idüp Server-i Enām'aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimiz nübüvvetle ba's olandan bu āna ḳadar böyle bir rüz-ı mātem aḡzān olmamışdır. Elbetde 'āşık-ı Rasūla'llāh ve müştāk-ı cemāl-i Ḥabību'llāh olan dīdeleri ḳān-ı efşān ve dilleri āteş-i muḥabbetle biryān olsa levh olunmaz. Nazm:

Dīdeden ḳanlar döker 'āşık olan bārān-veş

Dāḡ açarlar sīnede berg-i güli ḥandān-veş

Teşne diller mest olurlar yād-ı la'liñden şehā

Lebleriñden āb-ı Kevşerdir aḳan 'ummān-veş

Dīde-i giryān ile āh u elem virmez maḥal

Gül-ruḥa bir 'arż-ı ḥāle bülbul-i nālān-veş

Muşḥaf-ı ḥüsnüñ taḡayyül eyleyen 'āşık-larīñ

Cān fedā itmek gerekdir ḥaẓret-i 'Osmān-veş

Çīn-i zülfüñ sūre-i *ve'l-leyli ve's-şems*i raḡıñ

Var mıdır na't-ı şerīfiñ eyleyen Ḳur'ān-veş

Gerçi da‘vā-yı muhabbet itdiler çok ‘āşıkān
Var mıdur ağlar ‘aceb bu çeşm-i hūn-efşān-veş

Şem‘-i cem‘-i bezmiñe pervāne olmak iş midir
Sih‘-i ‘aşkıñla döner dil dā‘imā büryān-veş

Neylerim bī-sūziş-i ‘aşkıñla ben tūl-i hayāt
Şöyle yansam görmesun düzeḡ-i dil-nīrān-veş

Tīg-i vaşlıñ gerden-i ḡurbāniña malīde kıl
‘Aşķī kān dōksün efendim ‘īdiña ḡurbān-veş

İbn ‘Asākir ve Sübkī ve Hāfiz ‘Abdu’l-Ġanī ḡazerātı tercümelerinde ve ḡayrıları daḡı buyurdılar ki Bilāl raḡıya’llāhu ‘anh ḡazretleri Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizden soñra [327^a] ezān oḡumak vāķı‘ olmadı. Faḡaḡ ziyārete teşriflerinde aşḡāb-ı kirām ḡazerātlarıñ iltimāsıyla bir def‘a ezān oḡudı anı daḡı tamām itmek müyessir olmadı. Nāsıñ keşret-i bükāsından ve kendiniñ ḡayret-i dehşetinden ve ba‘zılar Ebā Bekir eş-Şiddīḡ raḡıya’llāhu ‘anh ḡazretleriniñ ḡilāfetinde ezān oḡudı dimişler ise de İmām-ı Sübkī ḡazretleri i‘timād eylemeyüp lā aşle lehu deyü buyurdılar. Ve ‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘aziz ḡazretleri Şāmdan maḡşuş Medīne-i Müevvereye ādem irsāl idüp benden Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize selām eyle dir idi. İstiklālen selām içün mürsel irsāl ider idi zamān-ı şadr-ı tābī‘inde idi. ‘Ömer bin Ḥaḡḡāb raḡıya’llāhu ‘anh ḡazretleri Şāmı feth idüp Beytü’l-Muḡaddes aḡālisiyle şulḡ olunduḡda Ka‘bu’l-Aḡbār ḡazretleri ‘Ömer bin Ḥaḡḡāb ḡazretleriniñ ḡuzūrına gelüp islāmı müşerref olduḡda ḡazret-i ‘Ömer Ka‘bu’l-Aḡbār ḡazretleriniñ islāma duḡūlinden ḡāyet feraḡ-nāk olup Ka‘bu’l-Aḡbāra buyurdı ki Medīnede ziyāret-i Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ile müşerref olmak isterseñ ber-ā-ber gidelim Ka‘bu’l-Aḡbār daḡı ne‘am yā emīrū’l-mü‘minīn gidüp ziyāret-i ḡabr-i enver-i peyḡamber ile ser-efrāz olurum didikde ber-ā-ber Medīne-i Münevvereye teşrif idüp ḡazret-i ‘Ömer Ka‘bu’l-Aḡbār ile ber-ā-ber Mescid-i Nebeviyyeye dāḡil olup Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize selām virdiler. Ve ‘Abdü’r-rezzāk ḡazretleri isnād-ı şaḡīḡ ile rivāyet ider

buyurur ki İbn ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anhümā ḥazretleri bir seferinden ‘avdet idüp Medīneye vuşûlünde doğru kabır-i enver-i Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize gelüp es-selāmü ‘aleyküm yâ Rasûla’llāh es-selāmü ‘aleyke yâ Ebā Bekir es-selāmü ‘aleyke yâ ebetāh deyü selām virdiler. Ve Kitāb-ı Muvatta’da Yahyā bin Yahyā ḥazretleriniñ rivāyetinde vārid oldu ki İbn ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anhümā ḥazretleri Server-i Enām‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām efendimiziñ kabır-i sa‘ādetleri ḥuzûrunda bir pâ vâkıf olup Ser-dār-ı Enbiyā ‘aleyhi efḍalü’ş-şalātü ve ezke’t-teḥyā efendimize ve Ebā Bekir ve ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anhā ḥazerātlarına şalāt u selām ider idi. Ve İbn ‘Avn ḥazretlerinden mervîdir ki bir kimse Nâfî‘ ḥazretlerinden istifsâr eyledi ki İbn ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anhümā ḥazretleri [327^b] Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ kabır-i enverlerine gelüp selām virir mi idi buyurdılar ki ne‘am yüzden ziyāde müşāhede eyledim kabır-i a‘ṭar yanında vâkıf olup es-selāmü ‘ale’n-nebiyyi es-selāmü ‘alā Ebî Bekir es-selāmü ‘alā ebî deyü selām virirler idi. Ve Müsned-i Ebî Ḥanîfede İbn ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anhümā ḥazretlerinden mervîdir ki mesnûn olan kabır-i a‘ṭar ḥazret-i peygambere kıble tarafından gelüp arkasın kıbleye virüp kabır-i şerīfe yüzün virüp *es-selāmü ‘aleyke eyyühe’n-nebiyyü ve rahmetu’llāhi ve berakātühü* demekdir. Ya‘nî bu üslûb üzere ziyāret senetdir. Ve Keşîr bin Zeyd ḥazretleri Dāvud bin Ebî Şālih ḥazretlerinden taḥdîş idüp buyurur ki bir gün Mervān Mescid-i Şerīfe gelüp gördi ki bir kimse yüzün kabır-i sa‘ādet üzerine vaż‘ eylemiş тұrur Mervān ol kimseniñ girībānından çeküp didi ki sen yüzüñi kabır-i sa‘ādet üzerine koyup ne işlersin güyā zü‘m-ı bāṭılınca ‘adem-i cevāzına zāhid olmuş. Ol kimse ne‘am didi ben ḥāk-ı aḥcār ziyāretine geldim ancaḳ Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ziyāretine geldim yâ Mervān sen benim bu fi‘limi istikrāhımı idersen ben Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizden istimā‘ eyledim buyurdılar ki eğer vālîñiz nā-ehlinden olur ise ol vaḳit dīn zāyi‘ oldu deyü bükā idiñ zīrā ḥükümet-i islām her ne vaḳit nā-ehline düşer ise dīn zāyi‘ olur. Ve ehl-i ĩmān vaḳitlerinde zahmet çekerler nitekim şāhib-i Meşnevî buyurmuşdur. Meşnevî:

Çünkü ḥükmi enderkef rindān-būd

Lā cürümi ze’n-nūn der-zindān-būd

fehvası ma‘nā-yı şerīfi budur ki çünkü ḥükümet ve kazā bir ālāy-ı rindān ve süfehā vü zālīm elinde ola ve anlar ehl-i Ḥaḳ olmayup ve aḥkām-ı şerī‘ati ḥaḳīḳatiyle bilmeyüp garaż-ı nefsanıyye ile ḥükümet kıla ve nîk [ü] bedi temyîz olmayup icrā-yı aḥkām

eylemeyeler. Lā muḥāle dīn zāyi‘ olur ve nice Zū‘n-nūn-ı Mısrī gibi ehl-i ḥaḳ zindān-ı ḡamm-ı endūhde dīn için būkā iderler. Meşnevī:

Çün kalemi dürrü rest ḡadārī būd

Bī-kemān menşūr ber dārī būd

ma‘ nāsı budur ki kalem-i ḥükm bir ḡaddār vaḥyle kār-ı zālimiñ yedinde evvelā lā-cerem-i manşūr ve manşūr gibi hezārān ehl-i Ḥaḳ ber-dār olur. Çünkü ḥükümet ve taşarruf-ı zāhiri esrār-ı ilāhiyyeden ve ‘ilm-i ‘ulemādan ve şān-ı evliyādan ḡāfil u cāhil [328^a] olan mekkār u ḡaddār u zālimleriñ yedinde ola lā-cerem-i manşūr gibi ‘aşık-ı Ḥüdā ber-dār olur. Ve İmām-ı A‘zam Ebū Ḥanīfe raḥimehu’llāhu Te‘ālā ḥazretleri gibi zāt-ı şerīf ḥabsde ve İmām-ı Ḥanbelī raḥimehu’llāhu Te‘ālā ḥazretleri gibi zāt-ı şerīfī darb-ı savt ile ezā u cefāda olurlar. Meşnevī:

Çün sefīhā nerest dīn-i kārgiyā

Lāzım-āmed yeḡtulūne’l-enbiyā

ma‘ nāsı çün kim bu ḥükm u taşarruf u ḡudret zālīm u sefīhler içündür lāzım gelür süfehālar ‘ulma u evliyā u enbiyāyı ḡatl iderler ḳavlehu Te‘ālā *inne’llezīne yekfūrūne bi-āyāti’llāhi ve yeḡtülūne’n-nebiyyīne bi-ḡayri ḥaḳḳın ve yeḡtülūne’llezīne ye’mūrūne bi’l-ḳiştı mine’n-nās*. Tefsīr-i taḥḳīḳā şol kimseler ki Allāhiñ āyātını kāfir olalar ve nebīlerini bi-ḡayri ḥaḳ ḳatl ideler. Bu āyetden murād ehl-i kitābdır nebīlerini ḳatl eylediler. Ve daḡi nāsdan ‘adāletle emr-i ma‘rūf idenleri daḡi ḳatl eylediler ve iderler. Pes bizim ‘aşrımızda lāyık olan ne şöyle ve ne böyle dimeyup ḡırḳa-pūş olmak daḡi ‘ibādetdir. Naẓm:

Keremden dem urur da‘vā-yı dehri añladık bildik

Tehī şūfī gibi şahbā-yı dehri añladık bildik

Yek-ā-yek cümlesin seng-i miḥeniñ imtiḥān itdik

Ḳamū şūret-geri mesrā-yı dehri añladık bildik

Ḥam eyler sūnbül-āsā ḳāmetin zer görse zāhidler

Fürüş-ı ‘işmet lālā-yı dehri añladık bildik

Nevā-yı naḡme-i bezm [ü] şafāda çok belā çekdik

Şadīḳ-i ‘andelīb-āsā-yı dehri añladık bildik

Ma‘ārif fāsını hāzf eylemiş mağrūr-ı cāh-efgen
Tekebbürle hārī dū-pā-yı dehri añladık bildik

Libās-ı nev-be-nevle gūşede ‘irfān-fürūşānı
Zarāfetle sūhan-gūyā-yı dehri añladık bildik

Hele tāvus ile zāğ-ı siyāha farka yok kudret
Meşâyı şur-ı zī-fetvā-yı dehri añladık bildik

Keremdem biz geçüp zulm ü cefādan geçseler anlar
Mürüvvetlū nice pāşā-yı dehri añladık bildik

Sükūt ol ‘Aşşiyā sözden nice biñ derd-i ser çektik
Denī-perver olan dünyā-yı dehri añladık bildik

gelelim mā neḥnu fīhimize ma‘lūm ola ki yedinci bābıñ ikinci fālşında eslāf-ı ‘ulemānıñ ihtilāfları mūrūr eylemiş idi ki āfākdan teşrīf iden ḥaccāc-ı minhāc Mekkeden evvel Medīneden ibtidā oluna veyāḥūd ibtidā Mekke-i Mūkerreme soñra Medīne-i Mūnevvere kañkısından ibtidā olunmaḥ efdāldir. Ba‘zılarıñ ‘indinde ibtidā Medīne-i Mūnevvereyi ziyāret idüp soñra Mekke-i Mūkerremeye varmaḥ efdāldir didiler. Bu kavli diyenlerden biri ‘Alḳame ḥazretleri [328^b] ve biri Esved ḥazretleri ve biri ‘Amr bin Meymūn ḥazretleri bu zevāt-ı kirāmlar tābi‘inlerdir ve bunlarıñ ‘indinde Medīne ziyāretini taḳdīm itmek efdāldir. Ve bunlarıñ taḳdīm-i Medīneye sebebi İmām Sübkī ḥazretlerinin işār-ı ziyāret efdāldir buyurdığı kavlı üzere zāhib oldılar. Ammā ba‘zılar Mekke-i Mūkerremeyi taḳdīm idüp soñra ziyāret-i Medīne efdāldir buyuran İmām Ebū Ḥanīfe ḥazretleridir. Ve Ebū Leyṣ es-Semerḳandī ḥazretleri fetāvāsında Ḥasan bin Ziyād ḥazretleri Ebū Ḥanīfe ḥazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki ḥuccāca aḥsen olan Mekkeden ibtidā idüp nūsūk-i ḥaccı edādan soñra Medīne-i Mūnevvereye gelüp ziyāret eyleyeler. Eḡer Medīne-i Mūnevvereden daḡı ibtidā itseler cā’izdir. İbtidā Medīne-i Mūnevvereyi ziyārete geldiḡı şūretde ḳabr-i şerīfe ḳarīb gelüp ḳabir ile ḳıble meyānında arḳasın ḳıbleye virüp ziyāret ideler. Ve daḡı İmām Sübkī ḥazretleri ziyāret ḥaḳḳında emr-i icmā‘ı ḳavlen ve fi‘len tevzī‘ idüp e’imme-i müctehidīnıñ

kelâmların serd idüp ziyâret-i Server-i Enâm‘aleyhi’ş-şalâtü ve’s-selâm efendimiziñ teķarrub ilellâh oldıgın kitâb u sünnet ve icmâ‘-ı ümmet ve kıyâs-ı fuķahâ ile işbât idüp buyurur ki müslimîne lâıyık olan evvel şefî‘-i rûz-ı cezâ ‘aleyhi’ş-şalâtü’llâh ve ezke’t-tehâyâ efendimiziñ ziyâretin ķurbet-i i‘tikâd eyleyeler. Zîrâ ķurbet-i ‘ayn-ı ‘ibâdet oldıgına ibtidâ kitâb ile delîl budur ki. Qavlehu Te‘âlâ. *Velev ennehüm iz zalemû enfüsehüm câ’ûke fe’steğferu’llâhe ve’steğfera lehümü’r-rasûlü le-vecedü’llâhe tevvâben raḥîmā* hîn-i ziyâretde istiğfâr ve efendimiziñ zâyirine istiğfârı bu rûtbe-i vâlâ ve iḥsân-ı Mevlâdır ki Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ vefâtıyla munķatı‘ olmaz bir ni‘met-i ‘uẓmâdır. Bu ḥâtıra ḥuṭûr itmesun ki istiğfâr-ı Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem ḥayâtında olur ziyâretinde olmaz ba‘zı muḥakķikîn-i ‘izâm ḥazerâtları buña cevâb virdiler ki Mevlâ-yı Mûte‘âl ḥazretlerin tevvâb-ı raḥîm üç nesneye ta‘lîķ olunmuşdur. Biri Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ziyâretine gelmek ve biri daḥi gelenler istiğfâr itmek ve biri daḥi Server-i Enâm‘aleyhi’ş-şalâtü ve’s-selâm efendimiz ziyâretine istiğfâr ile gelenler içün Mevlâ-yı Mûte‘âl ḥazretlerinden istiğfâr-ı taleb [329^a] ma‘nâ-yı aḥîr efendimizde zuhûr bulmuşdur ma‘naları bulunduğdan soñra umûr-ı şelâse müteḥakķık olur. Ve Ḥaķ sübhânehu ve Te‘âlâ ḥazretleriniñ faẓl u raḥmetine müsteḥaķ olurlar. Ve cemî‘ mü‘minîne istiğfâr-ı nebevî bu âyet-i kerîme ile istidlâl olunur. Qavlehu Te‘âlâ *ve’steğfir li-zenbike ve li’l-mü‘minîne ve’l-mü‘minât* zîrâ anlarıñ ziyârete gelmeleri bulunduğda umûr-ı şelâse daḥi tekmi olup tevbetu’llâhî ve raḥmetu’llâhî mücebdir. Ve’steğfirlehüm cümlesi câriñ üzerine ma‘ṭûfdur icmâ‘-ı ümmet bunun üzerine müttefiklerdir ki ziyâret-i ķubûr müsteḥabdır ve zâhiriyyeler vâcibdir dimişler. Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ķabr-i pür-enverlerin ziyâret-i ‘avâm ve ḥavâş üzere lâzım ve maṭlûb idüğü şâbitdir. Ve bir delîl daḥi budur ki ibtidâ ziyâret-i ķubûr ta‘ẓîmden ‘ibâretdir. Ve Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ zât-ı ‘aliyyelerine ta‘ẓîm vâcibdir. Ve ķabr-i pür-enverlerin ziyâret iden kimseye müsteḥab olan ķabr-i şerîf ‘indeinde vâķıf olduğda *velev ennehüm iz zalemû enfüsehüm câ’ûke fe’steğferu’llâh* âyet-i kerîmesin tilâvet ideler. **Hikâye** Muḥammed bin Ḥarbû’l-Hilâlî ve Nâfi‘ bin ‘Amr ḥazerâtlarından mervîdir ki bir def‘a gelüp Ravza-i Muṭahharayı ziyâret idüp tecâh-ı ḥayrû’l-enâm ‘aleyhi’ş-şalâtü ve’s-selâm efendimizde câlis oldum nâ-gâh gördüm ki bir a‘râbî gelüp ziyâret idüp itdi ki yâ ḥayru’r-rusûl taḥķîķan Ḥüdâ-yı bî-çün ḥazretleri saña kitâb-ı

şādık inzāl idüp buyurmuş ki *velev ennehüm iz zalemū enfüsehum cā'uke festeğferu'llāhe ve'steğfēra lehumu'r-rasūlü levecedü ve'llāhe tevvāben raḥīmā*. İşte ben günāhlarımdan istiğfār idüp Mevlā-yı Müte'āl ḥazretlerine seni şefī' kıldığım ḥālde geldim deyüp giryānla dīdesinden eşk-i nedāmet cereyān iderek bu beyti okudu. Beyt:

Yā ḥayri min defintü bi'l-kā' i a' zamuhu
Fetābe min ṭayyibuhunne el-kā' i ve'l-eküm

Nefsī fedā el-ḳabri ente sākinuhu
Fīhi'l-afāf ve'l-cūdi ve'l-kerüm

diyüp ve Ravza-i Muḳaddese üzere tūrup *Allāhümme inneke mu'teḳi'l-abīdi ve hāzā ḥabībike ve ene 'abdiḳe fe'teḳnī mine'n-nāri* deyü du'ā eyledi. Rāviye o ḥālde bir nevm-i galebe idüp ḥābe varup ru'yāsında Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi görüp kendüye emr eyledi ki ol a'rābiye iriş ve kendüye beşāret eyle ki Mevlā-yı Müte'āl ḥazretleri [329^b] kendüyi benim şefā'atimle 'afv u mağfīret eyledi deyü buyurduḳda ḥābdan bīdār olup a'rābiyi aradım bulamadım buyurdu. Ve bir rivāyet-i āḥirde ḥatīfden bir şadā zūhūr idüp yā a'rābī nār-ı dū-zaḥdan kendi nefsiñe murād eylediñ niçün ḡayrıları murād idinmeñ eğer cümle maḥlūḳı murād eylemiş olsa idiñ nārdan azād olurlar idi deyü herkes istimā' eylediler. Ve Şāḥib-i Tārīḥ ḥazretleri buyurur ki Ḥāfız Ebū 'Abdu'llāh Muḥammed bin Mūsā bin Nu'mān ḥazretleri Mişbāḥu'z-Zalām nām kitābında Ḥāfız Ebā Sa'id es-Sem'ānī ḥazretleri 'Alī bin Ebī Ṭālib kerremellāhu veche ve raḍıya'llāhu 'anh ḥazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki İmām-ı 'Alī raḍıya'llāhu 'anh ḥazretleri buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi defn eyledikden üç gün soñra bir a'rābī gelüp nefsiñi ḳabr-i enver-i peygamberi üzere ilkā idüp ḥāk-ı meşk-i 'anber-buyıların yüzlerine sürerek ya Rasūla'llāh *ḳulte fe semi'nā ḳavleke ve de'ayte 'ani'llāhi sübhānehu ve Te'ālā ve mā de'aynā 'anke ve kāne fīmā enzele 'aleyke ve lev ennehüm iz zalemū enfusehum cā'uke fe'steğferu'llāhe ve'steğfēralehumu'r-rasūlü levecedu'llāhe tevvāben raḥīmā*. Ve *ḳad zalemtü nefsi ve ci'tüke testeğfiru lī* deyü ilticāsın tamām eyledikde ḳabr-i enver tarafından Mevlā-yı Müte'āl ḥazretleri seni mağfīret eyledi deyü bir şadā zūhūr eyledi intehā *emme's-sünnetü* ammā sünnet ile delīl ba'zıları zıkr olundu ki icmā'-ı ümmet bunuñ üzerine ittifāḳ eylediler ki ziyāret-i ḳubūr müsteḥabdır deyü. Ve ba'zılar

‘indinde vâcibdir dinilmiş idi anlardan ba‘zı ‘ulemā-yı kirām Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ziyâretinde ricāl ile nisvân müsâvidir buyurdılar eğerce istiḥbâbına maḥall-i icmā‘ ricālîñ ziyâretleridir. Nisvân ḥaḳḳında iḥtilâf vâkı‘ olmuşdur ba‘zılar cā’iz ve ba‘zılar mekrūhdur demişlerdir. İmām es-Sübķî ḥazretleri eṣaḥ-ı ekvāl ricāl ile nisâda fark yokdur buyurdı. Ve Cemāl er-Rīmî ḥazretleri ḳabrü’n-nebî ve şāḥibiye müsteṣnâdır bu ḳubûrların ziyâreti tâ’ife-i zenāna daḥi müsteḥabdır buyurdı bilā-nizā‘ ḥuccāca ba‘de’l-ḥac ziyâret-i ḳabr-i Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem müsteḥab olduḡı şüretde Zenāna daḥi bi’l-ittifāḳ ziyâret müsteḥabdır. Ve ba‘zı ‘ulemā-yı müte’ahḫirîn ḳubûr-ı evliyā vü şuleḫā vü şühedâyı daḥi ziyâret müsteḥabdır buyurdılar ammā delîli kıyâsıdır ve Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ehl-i Beķî‘i ve şühedā-yı Uḫudı ziyâret [330^a] buyurdıkları şābitdir ġayrıların ziyâretleri müsteḥab olduḡı şüretde Rasûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḳabr-i enverlerini ziyâret-i ūlā ve ta‘zîmi daḥi vâcibdir. Zîrā ḳabr-i a‘ṭarların ziyâret ancak ta‘zîm ve teberrük ḳaşdıyla olur. Zāt-ı ‘ālîleri ḥużūrında ve melâ’ike-i ḥāffîn ḥużūrında meşrû‘ olan du‘âdandır. Ve bizim şalât ve selāmımız bu vesîle ile Raḥmet-i Raḥmāna nā’il ve şefâ‘at-ı seniyyeleri ile ser-efrāz olunur inşā’llāhu Te‘ālā. Zîrā nîm-nigāḥ iltifât-ı nebeviyyeleri benim gibi ġarîḳ-i baḫr ‘işyāna vâkı‘ olsa ‘afv ü maġfiret olacağına iṣtibāḥ yokdur. Na‘t:

Nigāḥ-ı iltifâtın cāna cāndır yā Rasûla’llāḥ

Ġam-ı ‘aşķın ḥayâtı cāvidāndır yā Rasûla’llāḥ

Niçün dem-beste olsun bülbulân-ı ravza-i na‘tın

Cemālîñle cihān reşk-i cihāndır yā Rasûla’llāḥ

Sezā eflāke ḳat ḳat nāz iderse nāzenin cismiñ

Bu ḥāk-i ‘anberin içre nihāndır yā Rasûla’llāḥ

Sen ol Sultān-ı Evreng-i Nübüvvetsin ki sāyeñde

Felek encüm mücevher sāye-bāndır yā Rasûla’llāḥ

Münevver tâb-maḫşer dîn-i şer‘in āfitāb-āsā

Mücevher-tāb şemşiriñ revāndır yā Rasūla'llāh

Nigāh-ı merḥamet kıl ümmetiñdir 'iffet-i mücrim

Ġarīb-i derd-mend bī-kesāndır yā Rasūla'llāh

Ve ziyāret-i ḳubūr ba'zı kere āḫireti tezekkür ve tefekkür için olur bu şüretle ziyāret müsteḫabdır zīrā Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ḥadīşinde buyurdu ki ḳubūrları ziyāret idiñ zīrā ziyāret-i ḳubūr sebebiyle āḫireti tezekkür idersiz. Ve ba'zı def'a ziyāret-i ḳubūr ehl-i ḳubūra du'ā için olduğu sābitdir. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ehl-i Beḳī'i ziyāret idüp anlara du'ā buyurdukları gibi ve ba'zı def'a ziyāret-i ḳubūr teberrük ḳaşdıyla olur. Meşelā bir şuleḫā vü evliyā-i kirāmdan olup ḥāşşaten teberrük için ḳubūrları ziyāret olunup ervāḫ-ı ṭayyibelerinden istimdād olunur. Ḥāfız Zeynū'd-dīn el-Ḥüseynī ḥazretlerinden menḳuldür ki ziyāret-i ḳubūr-ı enbiyā vü aşḫāb u tābi'īn ve 'ulemā ve sā'ir müslimīn teberrük ḳaşdıyla ziyāret itmekde eşer vārid olmuştur. İmām Ġazālī ḥucetü'l-islām ve 'aleyhi rahmetü rabbine'l-'allām ḥazretleri buyurur ki her bir zātın ḫayātında müşāhedeyle teberrük olunur ve vefātlarından sonra daḫi ḳubūrların ziyāret itmek teberrük olunur. Ziyāret-i ḳubūr için şedd-i riḫāl bu sebebden cā'iz olur. Ziyāret-i ḳubūr bid'at dīnleriñ kelāmına i'tibār [330^b] olunur. Ve ba'zı def'a ziyāret-i ḳubūr ehl-i ḳubūruñ ḫaḳḳını edā için olur. Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz bir meyyit-i ḫāl-i ḫayātında muḥabbet ü ülfet ü ünsiyyet itdigi kimse vefātından sonra aḫbābları anı ziyāret itseler dār-ı dünyāda ünsiyyet ü muḥabbet itdikleri gibi memnūn olup muḥabbet ider buyurdu. Muḳaddem İbn 'Abbās raḍıya'llāhu 'anhümā ḥazretlerinden merfū'an rivāyet olundu ki her bir kimse dünyāda ülfet eylediği iḫvān-ı müslimīne vefātından sonra ḳabrinden mürūr idüp aña selām virse selāmını red ider. Ve anı bilür buyurmuş idi. İmām Sübkī ḥazretleri bu dört ma'nāya göre ziyāret-i ḳabr-i Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem lāzımdır buyurdu gayrıları bu maḳāma ḳā'im olamaz ve Ebī 'İmrānū'l-Mālīkī ḥazretleri buyurur ki İmām Mālīk ḥazretleriñ ḳabr-i Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi ziyāret eyledim demek mekrūhdur buyurduğu ziyāreti ḳabre isnād eyledikleri içündür. Eger Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi ziyāret itdim dise mekrūh degildir. Zīrā ziyāret-i ḳabir dilerse ziyāret ider dilerse terk ider lākin yine ziyāret-i ḳabr-i peygamber sünen ve vācibdendir. Ḳabri ziyāret itdim

dimek mekrūhdur didikleri bu hadīṣ-i şerīfe naẓar iledir ki Rasūl-i Ekrem ʃalla'llāhu ʿalehi ve sellem efendimiz buyurur *Allāhümme lā tec'al kabrī ve şenen yū'bedū'ş-tedde gāzabu'llāhi'alā kavmin itteḥazū kubūra enbiyāihim mesācide* bu lafzın izāfeti kabre olduğundan nāşīdir. İmām Sübkī ḥazretleri buyurur ki muḥtār olan bizim ʿindimizde bu lafzın ıtlākı ya'nī *zūrtü kabre'n-nebiyyi* dimek mekrūh degildir delīlimiz *velev ennehüm iz zālemū enfusehum cā'uke* āyet-i kerīmesidir. Ziyāret-i kubūr için ʿazm-i sefer idüp şedd-i riḥāl itmek meşrū'dur. Huşuşan ba'īd ve qarīb akṭār-ı ʿālimden *men zāre kabrī vecebet lehu şefā'atī* hadīṣ-i şerīfiyle ʿamel idüp *ve men cā'enī zā'irān* hadīṣ-i şerīfiyle ʿāmil gelür ziyāret-i kurbet ve ʿibādetden ta'dād olduğu şüretde ziyāret için sefer daḥi anın gibidir. Rasūl-i Ekrem ʃalla'llāhu ʿalehi ve sellem efendimiz kubūr-ı şühedāyı ziyāret için Medīne-i Münevvereden ḥurūc buyurduğu şābitdir. Qarībe ḥurūc cā'iz olduğu şüretde ba'īde daḥi cā'iz olur. Bu taḥdīrce Server-i Enām ʿalehi'ş-şalātü ve's-selām efendimizin kabr-i pür-enverlerin ziyāret [331^a] için ʿazm-ı sefer-i ulā bi't-ṭarīḥdir. Müteḥaddimīn ve müte'aḥḥirīn ʿulemāların ittifākları bunun üzerinedir. *Emmā lā tüşeddü'r-riḥālū illā ilā şelāseti mesācidin* hadīṣ-i şerīfinin ma'nāsı *emmā lā tüşeddü ve'r-riḥālū illā mescidi illā ile'l-mesācidi'ş-şelāseti* dimekdir. Ammā Cebel-i ʿArafāta nūsūk-i ḥacc edā itmek şedd-i riḥāl vācibdir. Cihād u hicret için sefer böyledir. Cemī'-i ʿulemā-yı kirām ticāret ve meşālīh-i dünyā için şedd-i riḥāl cā'iz gördiler. Rivāyet olunur ki bir gün Ebā Sa'īd el-Ḥudrī raḍıya'llāhu ʿanh ḥazretlerinin meclisinde Cebel-i Ṭūrda namāz kılmak feẓā'ilin zıkr eylediler. Ebā Sa'īd ḥazretleri buyurdu ki Rasūl-i Ekrem ʃalla'llāhu ʿalehi ve sellem efendimiz sa'ādetle buyurdılar ki *lā yenbeḡi li'l-muşallī en teşedde riḥālühā ilā mescid-i yūbteḡu fīhi'ş-şalātü gayra'l-mescidi'l-ḥarāmi ve mescidī ḥāzā ve'l-mescidi'l-aḥşā* bu hadīṣ-i şerīf şarīḥdir. Şedd-i riḥāl Mescid-i Şelāşeden mā'adāya olmaz. Ammā bunda ihtilāf-ı mezāhib vāḳı' olmuşdur. İmāmü'l-Ḥaremeyn ḥazretleri şeyḥinden naḳl ider ki Mesācid-i Şelāşeniñ ḡayrına şedd-i riḥāl eylemek men'ine fetvā virmiş ve ba'zı kere mekrūh ve ba'zı kere ḥarāmdır dimişler ise de Şeyḥ Ebū ʿAlī ḥazretleri mekrūh ve ḥarām degildir buyurdu. Ancak Rasūl-i Ekrem ʃalla'llāhu ʿalehi ve sellem efendimiz bu hadīṣ-i şerīf beyān buyurmadan murād-ı ʿaliyyeleri teḡarrüb ḡaşd iden kimse bu Mesācid-i Şelāşe ile eylesün zīrā bunlardan mā'adā mesācidlerde kurbet ḥāşıl olmaz. İmām Sübkī ḥazretleri buyurdu ki Mesācid-i Şelāşeye ḡaşrdan murād ta'zīmdir ammā Ebū Dāvud ḥazretleri zāhib olmuşdur ki Mışırda olan mesācidler ile teḡarrüb ḡaşd idüp

rākiben ve māşiyen ‘āzim olunsa felā bi’se bih buyurmuşdur. Delīli Mescid-i Kūbāya rākiben ve māşiyen rāhī olduklarıdır. Ve Kādī ‘İyāz ḥazretleri naql ider ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz meṭāyā-yı Mesācid-i Şelāşeden gayrıya men‘ buyurmaları nezr iden kimse içündür. Zīrā bizim mezhebimizde ve mezheb-i cumhūr Mesācid-i Şelāşeden mā-‘adāya nezr itmek şaḥīḥ degildir. Ammā Leys bin Sa‘d mezhebine göre muṭlaқан şaḥīḥdir. Ve Muḥammed bin Müsellemetü’l-Mālīkī ḥazretlerinin kavli bir kimse Mescid-i Kūbāya nezr-i şalāt eylese şedd-i riḥāl itmeyerek māşiyen gitmek lāzım gelür buyurdu [331^b] ve İmām Mālīk raḥimehu’llāhu Te‘ālā ḥazretleri ‘Abdu’llāh bin Ebī Bekr bin Ḥazm ḥazretlerinden rivāyet idüp buyurdu ki ‘Abdu’llāh bin ‘Abbās raḍıya’llāhu ‘anhümā ḥazretlerinden su’āl olundu ki bir kimse Mescid-i Kūbāya gitmeği nezr itse ve nāzır-ı Medīnede olduğu ḥālde ne lāzım gelür cevābında māşiyen gitmeñ lāzım gelür git deyü emr eyledi. Ve İbn Ḥabīb ḥazretleri Vāzıḥa nām kitābında bir kimse dā’imā farz namāzı kıldığı mescide māşiyen gitmeği nezr eylese edāsı lāzım gelmez buyurdu. İmām es-Sübķī ḥazretleri buyurur ki bunların mecmū’ı mekānı ‘aynıyla қаşd veyāḥūd ol mekānda ‘ibādeti қаşd bunlar ise mekān-ı āḥarda daḥi mümkündür. Ammā nezrsiz bir ğaraz için қаşd eylese ziyāret gibi ve ziyārete beñzer bir nesne gibi bu ḥuşuşda bir eḥad taḥrīmine ve kerāhatine zāḥib olmadılar ḥālbuki seferde ziyāret-i Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz қаşd olunup nihāyet seferi daḥi Mescid-i Medīne olur. Ve zā’iriniñ ğarazı ol mekāna varup ol maḥalde olan zevāt-ı kirāmıñ kubbūrlarına varup ziyāret idüp ve anlara selām virüp şān-ı ‘ālīlerine ḥayātde ta‘zīm olunduğı gibi ta‘zīm idüp teberrük қаşd iderler. Degildir ki ‘aynı kubbūrların қаşd idüp sefer-i meşakḳati ihtiyār ancaḳ ol kubbūrda medfūn olan zevāt-ı kirāmları қаşd iderler. Ve Kādī Ḥüseyn ḥazretleri buyurur ki ḥüccāc-ı minhāc ḥacdan fāriğ olduğdan sonra sūnnet olan mültezimede iltizām-ı du‘ādan sonra Medīne-i Münevvereye gelüp Server-i Enām‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendimiziñ kabr-i pūr-enverlerin ziyāret itmekdir. Ve Kādī Ebū’ṭ-Ṭayyib ḥazretleri müsteḥab olan ḥacc ve ‘umreyi edādan sonra Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi ziyāret itmekdir buyurdu. Ve Meḥāmīlī ḥazretleri Tecrīd nām kitābında buyurur ki ḥüccāc zevī’l-ibtihāc için müsteḥab olan Mekke-i Mükerrmeden fāriğ olduğdan sonra Ser-dār-ı Enbiyā ‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendimiziñ kabr-i pūr-enverler-i a‘ṭarların ziyāret itmekdir. İmām Ebū Ḥanīfe ḥazretlerinin muḳaddem zikr olan kavli ḥüccāca aḥsen olan ibtidā Mekkeye varup

nüsük-i haccı edādan şoñra Medīneye mürür idüp anda olan ziyāret-gāhları ziyāret itmekdir. Mezheb-i İmām Ebū Ḥanīfede ziyāret-i qabr-i enver-i Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem mendūbāt ve müsteḥibātū [332^a] efḍalidir. Belki vācib derecesine qarībdir. Ve mezheb-i Mālikī vü Ḥanābilede daḡi böyledir. Bu bahşīñ tafşīlin murād iden aşl-ı tārīḡe mürāca'at eylesün zīrā biz ihtisār murād eyledik intehā.

el-Faşlū's-Şālişü. Üçüncü faşl zā'ir olan zevāt-ı kirām Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi Mevlā-yı Müte'āl ḡazretlerine tevessül ü teşeffü' ve du'ā idüp Server-i Enām efendimiz daḡi anlarıñ tevessülünü qabūl buyurup ve selām u du'ālarına istikbāl buyurduklarınıñ beyānındadır. Ey muḡtācīn-i dergāh-ı mu'allā-yı Muḡammed ve ey 'Āşīkīn-i cemāl-i ḡazret-i Aḡmed sizlere ma'lūm olsun ki şefī'-i rūz-ı cezā 'aleyhi efḍalü's-şalāt ve ezke't-teḡyā efendimizden şefā'at ve imdād taleb itmek ve cāh-ı vālā-yı berekāt-ı 'ālīleri ḡürmetine deyü Vācib-i Te'ālā ḡazretlerinden su'āl ve iḡsān taleb itmek enbiyā-yı 'izām ve aşḡāb-ı kirām ve evliyā-yı feḡām ve şuleḡā-yı ḡümām ḡazretleriniñ ef'āl-i ḡasenelerindendir. Her bir ḡālde ve cemī' ezmānda vāqı' olmuşdur. Ḥattā Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ḡalk olmazdan aḡdem ve ḡalk olduḡdan şoñra qabr-i pür-enverlerinde ve 'araşāt meyānında zāt-ı 'ālīlerinden tevessül ü teşeffü' idinüp ol sebeble her birerleri ḡuşe-çīn murād olurlar. Ḥalk olmazdan aḡdem zāt-ı 'ālīleri ile tevessül olunduḡı ḡaḡḡında āşār-ı nebeviyye vārid olmuşdur. Enbiyā-i 'izām 'aleyhi's-şalātü ve's-selām ḡazretleriniñ her birerleri Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ile tevessül buyurmuşlardır. Bu bābda ihtisār evlādır eger tevessülāt-ı enbiyānıñ mecmū'ı keşīde-i şaḡīfe-i evrāḡ olmaḡ lāzım gelse nice mücelledāt olup sāmi'īn olana milel īrāş ider. Hemān deryādan qatre vü āfītābdan zerre olarak *el-'ārif yekfē'l-işāra mā şadaḡı* beyāna şürū' olundu ez-cümle cemā'at-i keşīre 'Ömer bin Ḥaḡḡāb raḡīya'llāhu 'anh ḡazretlerinden rivāyet idüp buyurdu ki Server-i Enām'aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimiz buyurdu ki Ādem 'aleyhi's-selām bāḡ-ı cināndan dūr olduḡda *yā Rabb es'elūke bi'ḡaḡḡı Muḡammedini'ḡfīrī* deyü du'ā buyurduḡda Mevlā-yı Müte'āl ḡazretleri buyurdu ki yā Ādem ḡazret-i Muḡammedi neden bildiñ zīrā anı ben ḡalk eylemedim [332^b] ḡazret-i Ādem 'aleyhi's-selām buyurdu ki yā Rabb sen beni yed-i ḡudretiñle ḡalk idüp ve baña nefḡ-i rūḡ buyurduḡda başımı ref' eyledim 'arş-ı a'lānıñ qavāyimlerinde *lā ilāhe illa'llāḡ muḡammeden Rasūla'llāḡ* yazılmış gördüm ol sā'at ma'lūmum oldu ki zāt-ı 'aliyyeñe muzāf olan isim elbetde 'ind-i ma'neviyyeñde

ziyāde maḥbūb olmasa ism-i zātīna muzāf eylemezdiñ buyurduḡda Mevlā-yı Mute‘āl ḥazretleri *ṣadeḡde yā Ādem* cemi‘ maḥlūḡātından baña eḡabdır buyurdı. Yā Ādem mādāmīna sen *bi-ḡaḡḡı Muḡammedin* deyü benden ‘afv ü maḡfiret taleb eylediñ ben ‘aẓīmü’s-ṣān ol ḡabībimiñ ḡürmetine seni ‘afv ü maḡfiret eyledim. Ve eger Muḡammed olmasa seni ḡaḡ eylemezdim buyurdı. Beyt:

Bendeñi ‘afv eyle yā Rabb ol ḡabībīñ ḡürmeti

‘Aṣḡī mücrim bāb-ı elṡāfında aḡlar pür-günāh

Ve ṡaberānī rivāyetinde yā Ādem seniñ evlādlarıñdan āḡir gelen peyḡamber evveldir buyurdı. Vesā’ir enbiyā-i ‘aleyhimü’s-ṣalātu ve’s-selām efendimiz ḡazerātlarından bu güne tevessülāt vāḡı‘ olmuṣdur. ‘Ādetdir ki bir kimseniñ bir maḥbūbı olsa ve bir āḡar kimse gelüp aniñ ḡaybetinden fulān maḥbūbunuñ başı içün benim ṣu maṣṡaḡatım veyāḡūd ṣu maṡlūbum iḡsān idüp revā gör dimiṣ olsa maḥbūbını tevessül eylediḡi içün aña ikrām ve i‘zāz idüp maṣṡaḡatını görür. ‘Āṣıḡıñıñ ‘indinde ma‘ṣūḡunuñ isimini zıkr itmekle ḡazā-yı ḡācete sebeb olur. Ve keyfe Rasūla’llāḡ ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ḡabīb-i rabbi’l-‘ālemīn olup. Levlāke levlāke. *Lemā ḡalaḡtū’l-eflāke*. Ṣānında vāḡı‘ olan zāt-ı āyāt-ı nübüvvetleriyle tevessül iden bāb-ı raḡmetden maḡrūm ola ḡāṣā ṣümme ḡāṣā her kim ki raḡmetü li’l-‘ālemīn ṣalātu’llāḡi ‘aleyhi ve sellem efendimizi tevessül iden elbetde maḡrūm olmaz. *Yā Rabb innā nes’elūke bi-cāḡi ḡabībike’l-muṣṡafā iḡfir zünūbenā ve’ḡzi ve’ḡzi deyūnunā ve’ḡtim lenā bi-ḡūsne’l-ḡatimeti fī civāri ḡabībike yā Allāhu yā Raḡmān* Nazm:

Ḳıl tevessül rūḡ-ı pāk-i Aḡmed-i muḡtārına

Ḳāḡ-ı dergāh-ı Ḳudāya ferṣ idüp rūy-ı recā

Zerre-i dermānda ümmü ünzur be‘īnu’l-merḡame

Beher mihr-i Aḡmedī yā Rabbi nevr-i ḡalbunā

Mā ‘alīlū derd-i ‘iṣyānıyım dermānı zetū

Eṣṡi merzānā ilāḡī bi’n-nebiyyi el-müctebā

Nīst-ṣāyān taḡıyyāteṣ zebān müzennebīn

Mīn lisāni ṣalli yā Rabbi ‘alā ḡayru’l-verā

[333^a] ikinci tevessül Şeh-süvâr-ı Enbiyâ ‘aleyhi efḍalü’ş-şalât ve ezke’t-teḥâyâ efendimiz dâr-ı dünyâyâ teşrîf buyurup ḥâl-i ḥayâtında olan beyânındadır. Vâfir cemâ‘at-ı muḥaddişin ez-cümle Nesâ’î ve Tirmizî ḥâzerâtı da‘avâtında ‘Oṣmân bin Ḥuneyf ḥâzretlerinden rivâyet iderler ki bir a‘mâ kimse Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḥuzur-ı sa‘âdetlerine gelüp yâ Rasûla’llâh baña du‘â eyle dîdelerim bînâ olup dünyâyı göreyim didikde Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz isterseñ du‘â ideyim isterseñ şabr eyle şabr itmeñ ḥaḳḳında ḥayırlıdır buyurdu. Ol kimse gözlerin açılmasın ihtiyâr eyledikde Server-i Enâme efendimiz git tecdîd-i vuzû’ idüp bu du‘âyı tilâvet eyle dîdeleriñ bînâ olur buyurdu. Ol du‘â budur *Allâhümme innî es’ eşûke ve etevcecehu ileyke nebiyyike muḥammedin nebiyyi’r-raḥmeti innî teveccehtü bike ilâ rabbî fî ḥâcetî litüḳzâ lî. Allâhümme şeffî’ hû fiyye* ol kimse fermân-ı ‘âlîleri üzere bu du‘âyı tilâvet idüp fi’l-ḥâl gözleri açıldı. Mevlâ-yı Mûte‘âl ḥâzretleri nebiyyü’r-raḥme olan efendimiz ḥürmetine bezmde beşâ’irimizi küşâde eyleye âmîn şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Na‘t:

İder tûti-i cân evşâfiñ ezber yâ Rasûla’llâh

Lebim zikriñle gül-ḳand-i mükerrer yâ Rasûla’llâh

Şeb-i hicrî tecellî-i ḳamer-tâb-ı cemâliñle

Münevver ḳıl münevver ḳıl münevver yâ Rasûla’llâh

Riyâz-ı ravzâñı görmek o ‘anber-ḥâke yüz sürmek

Müyesser ḳıl müyesser ḳıl müyesser yâ Rasûla’llâh

Dili âgâh-ı ‘uşşâḳı nesimiñle seḥer-gâhî

Mu‘anber ḳıl mu‘anber ḳıl mu‘anber yâ Rasûla’llâh

Şadef-vârî dilimde gevherî şehvâr-ı ihlâşı

Muḳarrer ḳıl muḳarrer ḳıl muḳarrer yâ Rasûla’llâh

Bu bendiñ ‘iffeti nefsi-tebeh-kâra ‘inâyetle

Muẓaffer ḳıl muẓaffer ḳıl muẓaffer yâ Rasûla’llâh

Üçüncü tevessül Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurduktan sonra olan tevessülâtın beyânındadır. Taberânî hazretleri Kebirinde muḳaddem zikr olunân Ḥanîf hazretlerinden rivâyet ider buyurur ki bir kimse bir ḥâcet için 'Osmân bin 'Affân raḍıya'llâhu 'anh hazretlerinin ḥuzûrına varup aña iltifât itmedi. Defa'âtle ḥuzûr-ı 'Osmâna varup ašlâ görmeyüp ve ḥâlîñ nedir deyü şormaz idi. Bir gün ol kimse İbn Ḥanîf hazretlerine rast gelüp ḥâlinden şikâyet eyledi. [333^b] İbn Ḥanîf hazretleri ol kimseye buyurdu ki git pāk-ı âb-dest alup Mescid-i Şerîfe gel ve iki rek'at namâz kılup bu du'âyı tilâvet eyle *Allâhümme innî es'elûke ve eteveccühü ileyke nebiyyinâ muḥammedin şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem nebiyyi'r-raḥmeti yâ muḥammedü innî eteveccühü bike ilâ rabbike feteḳzâ ḥâceti* deyüp ḥâcetiñ ne ise zikr eyle buyurduḳda ol kimse İbn Ḥanîfiñ ta'rîfi üzere 'amel idüp sonra 'Osmân bin 'Affân raḍıya'llâhu 'anh hazretlerinin ḥuzûrına gidüp bevvâb-ı dergâh hazret-i 'Osmân ol kimseyi gördükde istiḳbâl idüp ve elinden tutup i'zâz ile hazret-i 'Osmânın ḥuzûrına getürüp ve hazret-i 'Osmân daḥi envâ'-ı i'zâz u ikrâm ile ser-şadra çıkup ḥâcetiñ nedir deyü şordı. Ol kimse ḥâceti ne ise ḥaber virdi ki anda ḳazâ idüp ve bundan mâ-'adâ her ne ḳadar ḥâcetiñ zuhûr iderse gelüp 'arz eyle revâ olur deyü iltifâtlar eyledi. Mezbûr kimse ḥuzûr-ı 'Osmândan memnûn ve mesrûr taşra çıkup İbn Ḥanîf hazretlerine teşâdüf idüp *cezâke'llâhü 'annâ ḥayra'l-cezâ* deyü du'â idüp eger sen baña bu du'âyı ta'lîm buyurmasañ idi benim ḥâcetim ḳazâ olmak ihtimâli yok idi deyü buyurdu. İbn Ḥanîf hazretleri vallâhu bu du'â'ı ben saña kendim ta'lîm itmedim ancak bir gün bir a'rabî Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimize gelüp dîdeleri görmez idi dîdelerinin görmesi için du'â iltimâs idüp efendimiz ol a'mâya şabr itsiñ ḥaḳḳında ḥayırlıdır buyurdu. Mezbûr daḥi yâ Rasûla'llâh benim yedimden tutup ber-â-ber gezicek kimsem yokdur ḡâyet meşakḳat çekerim didikde efendimiz sâbıḳ-ı vech üzere du'âyı ta'lîm buyurup ve ol a'mâ daḥi 'amel idüp vallâhu mekânımızdan kıyâm itmeden ve kelâm-ı ezâmdan ol kimse geldi ke'ennehu muḳaddem a'mâ deḡil imiş gözleri bâdem gibi açılmış bu ḥuşûşı benden mâ-'adâ vâfir aşḥâb müşâhede eylediler buyurdu. Ve Şâḥib-i Târîḥ raḥmetu'llâhu 'aleyh hazretleri buyurur ki muḳaddem zikr oldı ki Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz Fâtıma bint-i Esed raḍıya'llâhu 'anhâ hazretlerinin ḳabrine nâzil olup du'â buyurduḳlarında *bi'ḥakkı nebiyyike ve'l-enbiyâ-i'llezîne min ḳablî* deyü du'â buyurdu. Zât-ı 'âlîlerinden muḳaddem mürûr iden enbiyâ-yı i'zâm ḥazretleriyle

tevessül buyurdılar. [334^a] Rivāyet olunur ki bir gün Server-i Enām‘ aleyhi‘ş-şalātü ve‘ s-selām efendimiziñ huzûrlarına bir a‘râbî gelüp yâ Rasûla‘llâh ene cāyi‘ un didi. Efendimiz buyurdi ki nebîñizde cāyi‘ dir bi-tekrâr a‘râbî ene cāyi‘ un yâ Rasûla‘llâh didi ve üç gündür karnım açdır didi efendimiz dañi nebîñizde üç gündür açdır buyurdi. Bi-tekrâr yâ Rasûla‘llâh açım didi. Serdâr-ı Enbiyâ ‘ aleyhi efḍalü‘ş-şalât ve ezke‘ t-teḥâyâ efendimiz ḥâne-i nübüvvetlerine bir kimse irsâl buyurup eger ta‘ām var ise getür buyurdi. Ḥâne-i nübüvvetiñ birinde ta‘ām bulunmadı. Şoñra Fâtıma raḍıya‘llāhu ‘anhâ ḥazretleriniñ ḥānesine irsâl eyledi anda dañi bulunmadı. Rasûl-i Ekrem şalla‘llāhu ‘ aleyhi ve sellem efendimiziñ iki pîrāheni olup birin mezbûr a‘râbiye iḥsân eyledi. Ve buyurdi ki bunu fûruḥt idüp bahāsiyla ta‘ām iştirā idüp def‘-i cū‘ eyle. Mezbûr a‘râbî pîrāheni aḥz idüp bāzāra revān olup dellāle virdi. ‘Abdu‘r-raḥmān bin ‘Avf raḍıya‘llāhu ‘anh ḥazretleri yed-i dellālde ziyāde ider idi. Aşḥāb-ı kirāmdan bir a‘mā zāt olup kölesine didi ki eger bāzārda olan dellāl elindeki pîrāheni benim içün iştirā ider iseñ seni āzād iderim didi köle bāzāra varup dellāl elinden ziyāde iderek on biñ dīnāra resīde oldı. Köle fehmi eyledi ki ‘Abdu‘r-raḥmān bin ‘Avf bu pîrāheni terk idecek degildir. Ḥile tarafına meyl idüp fuḳarā a‘râbî ol ḳadar aç idi ki aşlā ḥarekete mecālî yok idi köle a‘râbiyi ḥuzûruna celb idüp seniñ pîrāhene on biñ dīnār ve iki müdd ḥurmā ve bir müdd sevīḳ ve iki kūz ravḡan viririm didikde bî-çāre a‘râbî ta‘ām-ı şoḥbetini gūş idicek derḥāl kıymet-i mezbûr ile bey‘ idüp fī‘l-ḥāl ḳabz eyledi. Köle dañi pîrāhen-i Yūsuf-āsā efendisine teslīm idüp efendisi dañi Ya‘ḳub-veş bûy-ı pîrāhen ibtidā dīde-i ḳalbini kūşāde idüp pîrāheni dest-i ümīdine ta‘zīm ile aḥz idüp yâ Rabb bu pîrāhen-i şerīfiñ şāḥibi ile saña tevessül iderim ki dīdelerim bīnā eyle deyü du‘ā idüp mübārek pîrāhen-i sa‘ādeti gözlerine sürüp fī‘l-ḥāl gözleri kūşāde pür-nūr bīnā olup pîrāheni alup ḳalkup ḥuzûr-ı Rasûl-i Ekrem şalla‘llāhu ‘ aleyhi ve sellem efendimize gelüp mezbûr pîrāheni hediye olarak taḳdīm idüp ḳışşayı naḳl eyledikde [334^b] Server-i ‘Ālem şalla‘llāhu ‘ aleyhi ve sellem efendimiz buyurdi ki bir acıñ karnını ṭoḳ ve bir köleyi āzād ve bir a‘māniñ dīdesin bīnā idüp pîrāhenim baña red iden Mevlā-yı Mūte‘āl ḥazretlerine ḥamd olsun buyurdi. Her kim ki bu dergāh-ı vālāya şıḳ ile ‘arz-ı ḥāl eylese maḥrûm olmayacağı bî-iştibāhdır. Ḳāle‘ş-şā‘ir:

Ḳıl şıḳ ile bu dergāh-ı vālāya ilticā

Kim ḥasta-i zünūba bu derde olur devā

Şāhenşeh-i melā‘ik-i ser-ḥayl-i enbiyā

Ya‘nî habîb-i muhterem hazret-i Hudâ
Kim pâk-ı ‘âlemiñ ‘ayn-ı ‘inâyeti

Oldur o vâsıl derecât-ı ‘alâ-kânıñ
Oldur âfitâb-ı sipehr-i hüdâ-kânıñ
Oldur o burc-ı kırbе meh-i zıyâ-kânıñ
Oldur o nûr-ı şem‘-i harîm zekâ-kânıñ
Tâbiş-i fûrûz ‘âlemiyân-ı mihr-i ra’feti

Ey Hâk-pây dîde-i havrâya tûtiyâ
Vey seng-i râhı gevher-i cândan girân-bahâ
Ol gevher-i yegâne-i gencîne-i ‘atâ
Der girân-mâye-i deryâ-yı ıstıfâ
Verd-i nihâl-i nûr Hüdâ zât-ı ‘izzeti

Dördüncü tevessül ba‘zı kere Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ vefâtından soñra zât-ı ‘âlîleriyle tevessül taleb ma‘nâsına olur. Ya‘nî hayât-ı sa‘âdetlerinde ol şâhib-i kirâmdan ne gûne taleb iderler ise vefâtından soñra yine öylece taleb olunur. Şeyhu’s-seyf hazretleri Fütûh nâm kitâbında buyurur ki bir sâlda Medîne-i Münevverede kaht-ı maţar vâkı‘ olup aşhâb-ı kirâmdan biri Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ kabr-i enver-i pür-enverlerine gelüp yâ Rasûla’llâh nâs helâk oldu sende bārân taleb iderler didi ki anda bi-iznillâh bārân zühûr eyledi. Dördüncü bâbıñ yigirmi birinci faşında zıkr olundu ki bir sene ahâlî-i Medîne-i Münevvere ol kadar kaht-ı bārân oldu ki rütbe-i helâka resîde olmuşlar idi. Ümmü’l-mü’mînîn ‘A’işe radıya’llâhu ‘anhâ hazretlerinin huzûrlarına gelüp hâl-i şedâ’idlerinden şikâyet eylediler. ‘A’işe radıya’llâhu ‘anhâ hazretleri buyurdu ki Serdâr-ı Enbiyâ ‘aleyhi efdâlü’s-şalât ve ezke’t-tehâyâ efendimiziñ kabr-i sa‘âdetleriyle semâ meyânına bir pençere güşâde idiñ lâkin âsumân ile kabr-i şerîf meyânına sa‘âdet hâ’il olmasun deyü irâde buyurduñda irâde-i seniyyeleri vech üzre bir pençere güşâde eylediler. [335*] Fî’l-hâl bārân zühûr eyledi. Hasan Başrî hazretlerinden mervîdir ki Hâtim-i Eşam bir def‘a ziyârete gelüp kabr-i enver-i muvâcehesinde vâkıf olup yâ Rabb tahtîkân seniñ peygamber-i ‘âlî kadar hazretlerinin kabrin ziyâret eyledik bizleri mahrûm eyleme deyü du‘â eyledi ki anda hâtifden bir nidâ geldi ki *yâ hâzâ mâ*

eẓünnāke bi-ziyāratı abri abībīnā illā ve ad ablināke fe'rci' ente ve min me'ake mine'z-züvvāri maġfūran lekūm ya' nī ben 'aẓīmū's-šan abībimiñ abrin ziyāretine saña ruḡṣat virmedim illā abūl eyledigim ḡalde izin virdim. İmdi sen ve seniñle ber-ā-ber olan zevvār maġfūr oldıġıñız ḡalde rücū' idiñ dimeñdir kezā fī Mevāhibü'l-Ledünniye. Ḥattā bir kimseniñ bir müṣkil-i ḡaceti olup tecāh-ı ḡazret-i peygāmbere 'arz eylese fī'l-ḡāl revā olunur. Nice yüz biñ zuhūra gelmişdir. Ve ḡālā zuhūra gelmekdedir. Ve ḡattā ahālī-i Medīne-i Münevvereniñ ekşeri bir ḡacetleri olsa ḡuzūr-ı aḡdes peygāmbere varup bu aşıdeyi tilāvet idüp ḡacetlerin ṭaleb iderler elbetde revā olur mirāren tecrübe olunmuşdur. aşıde:

Yā raḡmetü li'l-ḡalkı yā vāşıl

Yā baḡr-i cūdi māluhu sāḡıl

Yā men bihi lā yeḡramu's-sā'il

Ente şefī' i'l-ḡalkı ḡuşnü'n-nezīl

İyyā Rasūla'llāhi innī daḡıl

Yā men 'aleyhi'z-ḡabbi ad sellemā

Ve'z-ḡabī te'izimen lehu kellemā

Yā men raveytü'l-ceşü ba'de'z-ḡemā

Mā'i ferāten min beyāniyesīl

Eyā Rasūla'llāhi innī daḡıl

Yā men 'aleyhi'llāhi ad enzelā

Zikrān ḡakīmen mu'cizen li'lmelā

Kün lī şefī' an fī'l-belā ve'l-belā

Lā seyyemā fī'l-ḡaşri' inde'l-celīl

Eyā Rasūla'llāhi innī daḡıl

Yā men bihi tecellī cemī' i'l-kerüb

Lehevtü 'anhu mevḡifu yevmü'l-ḡaṭüb

Mā feḡtü ḡattā ev beḡteni'z-zünubi

Ve mā beḡā fī'l-'umri illā ḡalīl

Eyā Rasūla'llāhi innī daḡıl

Cāveztü ‘ işrīne ve lem intebih
Beyne ḥarāmi ‘ iştü ve’l-müştebih
Āmentü billāhi ve mā ci’te bih
Ve bi’llezī ḥaddeştü ‘ an cibrīl
Eyā Rasūla’llāhi innī daḥīl

Bi-ḥurmeti’ş-şadīķu yā Muştafā
Bi’r-Rusuli iḥvānūke fī’l-eştafā
Yā ḥayri minellāhi ‘ ahden vefā
‘ Aţfen ‘ alā hāze’l-ḥaķīru’z-zelīl
Eyā Rasūla’llāhi innī daḥīl

Kezāke bi’l-Fārūķ min essesā
Dīnen ve ‘ Oşmān ḥalīfe’l-āsā
Kezā ‘ Aliyyūn ve bi-ehli’l-kūsā
Men ezhū ḥaķķan sevā’e’s-sebīl
Eyā Rasūla’llāhi innī daḥīl

Bi’l-biż‘ atü’z-zehrā-i me‘a ümmühā
Ve bā bintü’ş-şiddīķzātü’l-bihā
Kezākebi’l-ḥūsneyn āli’n-nehā
Bi-cümleti’l-‘ itrati fī külli ḥabīl
[335^b] Eyā Rasūla’llāhi innī daḥīl

Bi-‘ ammike’l-‘ Abbās me‘a Ḥamzati
Ve bi’l-‘ afīfi’l-ḥaberi fī ümmeti
Bi-Ca‘ feri’t-Ṭayyār fī cenneti
Şerābihe’t-tesnīmü ve’s-selsebīl
Eyā Rasūla’llāhi innī daḥīl

Bi’l-Ḥanbelī Aḥmed bin Şāfi‘ī

Bimā leke bi's-seyyidi'r-Rāfi'ī
Ve bi'l-fetī'n-nu'mān kün Şāfi'ī
Dīnen ve uḥrā şef ve cismü'l-'alīl
Eyā Rasūla'llāhi innī daḥīl

Ezkā şalātu'llāhi ṭüle'l-medā
'Aleyke tehdīyā nebiyyi'l-Hüdā
Ve ālike'l-emcādū āli'n-nidā
Cārike yercūbike sitran cemīl
Eyā Rasūla'llāhi innī daḥīl

Beşinci tevessül Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz rüz-ı mahşerde şefā'at-i 'uẓemālarıyla nice 'uşāt-ı mü'minīn necāt buldıgıdır. Hele rüz-ı cezāda enbiyā-yı 'izām ve evliyā-yı fiḥām ve şuleḥā vü 'ābid u 'āşī her birerleri nā'il-i şefā'at-i ḥazret-i peygamberi ile behre-yāb olurlar. 'Alā merātibihim şefā'at-i rüz-ı ḥaşr aḥbār-ı keşīre ve rivāyet-i vāfire ve āşār-ı mütevātire ile şābit oldığı ḥāş ve 'āmīñ ra'nā ma'lūmlarıdır. Ḥākim ḥazretleri rivāyet idüp taşḥīḥ buyurur ki İbn 'Abbās raḍıya'llāhu 'anhümā ḥazretleri ḥadīşinde buyurur ki Mevlā-yı Müte'āl ḥazretleri 'İsā 'aleyhi's-selāma vahy idüp yā 'İsā Muḥammediñ ḥaḳ peygamber olduğına imān eyle. Ve ümmetleriñe daḥi emr eyle ki her kim ḥazret-i Muḥammede irişir ise imān eylesunlar. Eger ḥazret-i Muḥammedi ḥaḳ itmeseydim Ādem peygamberi daḥi ḥaḳ eylemez idim. Ve eger Muḥammedi ḥaḳ itmeseydim cennet ve cehennemi daḥi ḥaḳ eylemez idim 'arş-ı a'lāyī āb üzre ḥaḳ eyledim ıztırāb-ı ḥarekete geldikde üzerine lā ilāhe illa'llāh Muḥammedün Rasūla'llāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem taḥrīr olunduḳda sākin oldı. 'İndellāh bu güne rütbe-i vālā vü maḳām-ı 'ulyā ve ḥabīb-i Kābe Kavseyn şāḥibi zāt-ı vālā cāhe tevessül ve ilticā vü niyāz ve naẓm u neşr ile 'arz-ı ḥāl olunmaz mı na't:

Cemālin arzū eyler nigāhım yā Rasūla'llāh
Çıkar her şeb anıñ-çün 'arşa āhım yā Rasūla'llāh

Şeb-i 'işyānda ḳaldım mihr-i iḥsānıñla luṭf eyle
Beyāz eyle meded rüy-ı siyāhım yā Rasūla'llāh

Anı lutfuñla ref' it qalbime sedd-i sedid oldı
Vücudumdur benim cirm-i günāhım yā Rasūla'llāh

Kerem senden yapışdım halka-i bāb-ı temennāya
Çapuñdan mā-‘ adā yokdur penāhım yā Rasūla'llāh

Dür-i ser-tāc-ı iqbālim gubār-ı āsitānındır
‘Ubūdiyyetdir ancak ‘izz ü cāhım yā Rasūla'llāh

Rasul-i Ekrem şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizden kaç‘-ı nazar aşhāb-ı kirām ve şühedā-yı ‘izām [336^a] ve evliyā-yı fiḥām ḥāzerātlarına tevessül cā'izdir. Ve imdād-ı rūḥānīleri irişir hattā İbnü'n-Nu‘mān ḥāzretleri Mişbāḥu'z-Zalām nām kitābında rivāyet irād ider buyrur ki ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb raḍıya'llāhu ‘anh ḥāzretleri istiskā du‘asında ḥāzret-i ‘Abbās raḍıya'llāhu ‘anh ḥāzretlerini tevessül buyurup *Allāhümme innā izā künnā қаһаṭnā tevesselnā ileyke bi-nebiyyinā muḥammedin feteskinā ve ene netevesselü ileyke bi-‘ammi nebiyyinā muḥammedin şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem feteskinā* deyü du‘ā buyurdu ve Mevlā-yı Müte‘āl ḥāzretleri tevessülün qabul buyurup fī'l-hāl maṭar iḥsān eyledi. Qāḍī ‘İyāz ḥāzretleri İmām Mālik ḥāzretlerinin rāvīlerinden İbn Ḥamīd ḥāzretleri sened-i ceyyid ile rivāyet idüp buyurdu ki bir gün Rasul-i Ekrem şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ Mescid-i Şerīfnde emirü'l-mü'minīn olan zāt ref'-i şavt ider idi. Aña buyurdu ki yā emirü'l-mü'minīn Mescid-i Rasul-i Ekremde ref'-i şavt itme zīrā Mevlā-yı Müte‘āl ḥāzretleri ref'-i şavt içün te'dīb buyurup *lā terfe‘ū eşvāteküm fevka şavti'n-nebiyyi* buyurdu. Ve bir kavmi medḥ idüp *inne'llezīne yeguzzūne eşvātehum ‘inde rasūli'llāhi* buyurdu. Ve bir kavmi zemm idüp *inne'llezīne yünādūneke min verā'i'l-ḥucūrāti* buyurdu deyü mezbūrı āgāh eyledi. Bu şüretde vefātında ḥürmet ü ta‘zīm ḥayāt-ı sa‘ādetlerindeki gibi olmaḥ lāzım gelür. Bunı ifādeden soñra emirü'l-mü'minīn şordılar ki yā Ebā ‘Abdu'llāh ḥīn-i du‘āda kıbleye mi müteveccih olup du‘ā ideyim yāḥūd Rasul-i Ekrem şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize müteveccih olup du‘ā ideyim cevābında buyurdu ki vechiñi Server-i Enām‘ aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendimizden bir ğayrı cihete şarf ve taḥvīl itme zīrā şefī‘-i rüz-ı cezā efendimiz seniñ vesīleñdir ve pederiñ Ādem ‘aleyhi’s-selām ḥāzretlerinin daḥi yevm-i kıyāmetde Mevlā-yı Müte‘āl ḥāzretlerine vesīlesidir zāt-ı ‘ālīlerine ādāb ü ta‘zīm ile istikbāl idüp şefā‘at-i ‘uzmāların taleb ile Allāh ‘aẓīmü’s-

şān şefā'atini kabūl ider. *Zirā velev ennehüm iz zalemū en fusehum cā'uke* āyet-i kerīmesine nazār eyle ne rütbede ümmetlerine şefī' dir. İmām Mālik hāzretleriniñ bu kelāmına nazār eyle ne kadar cāmi' dir ziyāreti müşt Emil ve Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ile tevessül ve hīn-i du'āda efendimize istiķbāl [336^b] ve efendimiz hakkında hüsni edeb tām cāmi' bir ma' nādır. Zāt-ı āyāt-ı nübüvvetlerine her hālde ta'zīm vācibdir. Ve kemāl-i zāt-ı āyāt-ı nebeviyyelerin vaşf itmeden hūme-i 'ālem 'ācizdir. Na' t:

Kemāl-i zātınıñ na' tı añılmaz yā Rasūla'llāh
Qalır levh-i qalem mişliñ yazılmaz yā Rasūla'llāh

Seniñ medhiñde şirket eylesem Mevlāya ma' zūrum
Bu bābda cūrm-i ' işyāna bakılmaz yā Rasūla'llāh

Ne hākim ben ki nāşüste qalem deryā-yı cūduñda
Habāb-ı nūh felek hīce sayılmaz yā Rasūla'llāh

Şafaq-veş her ki dāğ-ı āteşin ' aşkını açmaza
Gül-i maķşūdı billāhi açılmaz yā Rasūla'llāh

Gubār-ı āsitāniñ pertevinden āb olan hātır
Fürūğ-i pençe-i mihre kapılmaz yā Rasūla'llāh

Ümīd oldur ki ğālib çāker-i evlād-ı āliñdir
Gürūh-i ehl-i hūsraña katılmaz yā Rasūla'llāh

mazmūnı bu kadar tevessülāt-ı ümmetān dergāh-ı ' izzetde kabūle qarīn olacağım bī-
iştibāhdır. Ebū ' Abdu'llāh Muḥammed bin ' Abdu'llāh bin el-Hüseyn el-Hānbelī
hāzretleri Müstevcib nām kitābında bāb-ı ziyāret-i kabru'n-nebiyyi şalla'llāhu 'aleyhi
ve sellem deyü ādāb-ı ziyāreti beyān eyledikten soñra buyurur ki tamām-ı ziyāretten
soñra muvācehe-i sa'ādete gelüp arķasın kıbleye virüp ve yüzün Rasūl-i Ekrem
efendimize ve minber-i sa'ādeti şol tarafına alup selām ve du'āyı edādan soñra
*Allāhumme inneke kulte fī kitābike li-nebiyyike 'aleyhi's-selāmu velev ennehum iz
zalemū enfusehüm cā'uke ilā āhira. Ve innī kad eteytū bi-nebiyyike müsteğfiran ve*

es 'elūke en tūcibe lī'l-mağfirate kemā evcebtehu li-men etāhu fī ḥayātihī. Allāhumme innī etevcecehu ileyke bi-nebiyyike şalla'llāhu 'aleyhi ve selleme diyeler. Merhūm bu bābda du'āyı tavi'l irād eylemiştir. Hānefiyyeden Ebū Manşūr el-Kirmānī ḥazretleri buyurur ki eger bir kimse saña benden Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimize selām eyle deyü emānet eylemiş ise es-selāmu 'aleyke yā Rasūla'llāh fulān bin fulān *yesteşfi'u bike ilā rabbike bi'r-raḥmeti ve'l-mağfirati fe's-fe'* deyü edā-yı emānet ideler. Qādī 'İyāz ḥazretleri buyurur ki İmām Mālik raḥimehu'llāhu ḥazretleri İbn Vehb ḥazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki bir kimse Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimize selām virüp du'ā itmek murād eylese vechini ḳabr-i envere ve arḳasın ḳibleye virüp ḳabr-i şerīfe yakın gelüp selām virüp du'ā eyle lākin yediyle ḳabr-i şerīfi mes etmeye. Şāhib-i Tārīḥ ḥazretleri buyurur ki bu muḳaddem mürūr iden ba'zı rivāyete [337^a] muḥālifdir. Zīrā İbnü'l-Mevāz ḥazretleri ḥac baḥşinde Beyt-i Şerīfi vedā' a gelen kimse için su'āl eyledi. İmām Mālik ḥazretlerinden su'āl buyurdı ki ḥin-i vedā' ında estār-ı ka'beye yapışup vedā' ider mi lā faḳat vāḳıf olup du'ā ider buyurduḳda ḳabr-i enver-i peygamberīde böyle midir didim ne'am buyurdılar intehā. İbn Yūnusu'l-Mālikī ḥazretleri İbn Ḥabīb ḥazretlerinin bāb-ı ferā'izu'l-ḥac ve duḥūlü'l-Medīne buyurduḳı baḥşinde naḳl ider ki Mescid-i Şerīfe dāḫil olup iki rek'at taḥiyyatü'l-mescidi edādan soñra ḳible tarafından ḳabr-i pür-enveri ḳaşd idüp sūkūn u vaḳar ile yakın varup şalāt ve selām oluna. Zīrā Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz istimā' iderler. Ve ḥuzūrunda vāḳıf olduḒnı bilürler. Soñra Ebā Bekir eş-Şiddīḳ ve 'Ömer el-Fārūḳ raḍıya'llāhu 'anhümā ḥazerātlarına daḫi selām virüp du'ā idiñ buyurdı intehā. Nevevī ḥazretleri Ru'ūs'l-Mesā'ilde ḥāfız Ebī Mūsā el-İşfahānī ḥazretlerinden ve bu daḫi İmām Mālik ḥazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki bir kimse ḳabr-i Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi ziyāret itmek murād eylese ḳibleye arḳasın virüp vechini ḳabr-i envere dönüp şalāt u selām idüp du'ā eyleye intehā. Ve kezā ḳāle İbrāhīm el-Ḥalebī fī menāsike. Ve Ebū'l-Ḳāsım ḥazretleri ve Talḥa bin Muḥammed ḥazretleri Müsned-i Ebī Ḥanīfeden kendi senediyle rivāyet idüp buyurur ki Ebū Eyüb es-Sicistānī ḥazretleri ziyārete teşriflerinde ḳabr-i şerīfe yakın gelüp ḳibleye arḳasın ve yüzün ḳabr-i şerīfe virüp bükā-yı şedīd ile bükā iderek ziyāret idüp ve bu na'tiñ maзмūnını ilticā iderler idi. Na't:

Ḥaḳīkat bāḒına aç baña rūzen yā Rasūla'llāh

Şiniden keyy-i bûd mănend-i deyden yâ Rasûla'llâh

Zamânım olmadı fikr-i daķıķa ma' şiyetden hayf
Çürütđi dâne-i ' ömri bu ħırmen yâ Rasûla'llâh

Baňa bûy-ı ħaķıķatden ħaber vir gül cemâliñ-çün
Şararup şolmadan bu köhne gülşen yâ Rasûla'llâh

Derekde İbni Edhem bir gedâ-yı bî-ser ü sāmān
Ķapuñdır şāh-ı dervişāne me'men yâ Rasûla'llâh

intehā. Bunlardan mā-'adā nice rivāyet-i keşire vārid olmuştur mecmū'ı arķasını veyāĥūd cenbini ħabr-i şerīfe virüp ziyāret oluna diyenleriñ ħavlini reddir. Şübhe yokdur ki bu gūne [337^b] ziyāret-i isā'et ü ādāb ü ta'zīme münāfīdir. Muĥaķķaķ el-Ĥanīfe Kemāl İbnü'l-Hümām ħazretleri Ebū el-Leys ħazretlerinden naķl idüp buyurđı ki ħıbleye müstaķbel olarak vāķıf olup ziyāret itmek merdūddur. Zīrā Ebū Ĥanīfe ħazretleri Müsnedinden İbn ' Ömer rağıya'llāhu ' anhumā ħazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki sūnnet-i seniyye olan ħabr-i envere ħıble tarafından gelüp arķasın ħıbleye ve yüzün ħabr-i şerīfe dönüp *es-selāmu 'aleyke eyyühe'n-nebiyyü'l-kerīmu ve raĥmetu'llāhi ve berakātühü* diyeler intehā. Ve İbn Cemā'a ħazretleri Mensik-i Kebirinde buyurur ki mezheb-i Ebū Ĥanīfe şalāt u selām için re's-i şerīf tarafında durup şol miķdār ki res-i sa'ādet yesārīña gele ve cidārdan dört zīrā' miķdārı ba'īd olup yüzün dönüp ve arķasın ħıbleye virüp şalāt u selām eyleyeler intehā. Ĥanefiyyeden Kirmānī ħazretleri daĥi ĥin-i ziyāretlerinde arķasın ħabr-i şerīfe ve yüzün ħıbleye dönüp şalāt u selām eyleyeler dimiş ve ba'zılar buña tābi' olmuşlar 'acāyibdir intehā. Sübkī ħazretleri buyurur ki bunlarıñ murādları iki 'ibādet meyānını cem' eylemek murād iderler her ne ise bu iki rivāyet-i mezküre şāzdır ve 'amel olunmaz didiler. Zīrā ekşer-i 'ulemā-yı kirām mevtāya ĥayy mu'āmelesi eylemek aĥsendir zīrā ĥayātda olana selām rû-be-rû geldikde olur mevtāya daĥi böyledir lâyıķ degildir ki bu mes'elede tereddüd oluna buyrdılar intehā. Maṭrī ħazretleri zıkr ider ki İslāķda ĥücurāt-ı Mescid-i Şerīfe dāĥil olmazdan aķdem Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimize selām virenler ravzada vāķıf olup re's-i sa'ādet tarafında olan aĥşābdan şandūķaya müteveccih olup zīrā re's-i şerīf tarafında olmak sebebiyle

mezbûr şandûka müteveccih olup ravza ve üstuvâne-i tevbeyi arķalarına alup şalât u selâm iderler idi intehâ. Muḳaddem Yaḫyâ ḫâzretleriniñ rivâyetinde zıkr olundı ki Zeyne'l-Ābidîn ḫâzretlerinden ‘Alî bin Ḥüseyn raḫıya’llâhu ‘anhümâ ḫâzretleri bu minvâl üzere şalât u selâm iderler idi intehâ. Ve Yaḫyâ ḫâzretleri sened-i ceyyid ile Ebî ‘Alḳame el-Feravî el-Kebîr ḫâzretlerinden rivâyet idüp buyurur ki ḫücurât-ı ezvâc-ı tâhirât Mescid-i Şerîfe idḫâl olmazdan aḳdem nâs-ı bâb ḫâne-i nübüvvetde vâḳıf olup şalât u selâm [338^a] iderler idi. Ve Şâḫib-i Târîḫ ḫâzretleri buyurur ki ol vaḳt vech-i şerîfe istikbâl mümkün degil iken ol sebebeden bâb-ı ḫâne-i nebevîde vâḳıf olup şalât u selâm iderler idi. Ammâ şimdi ol zarûret ref’ oldı. Elbetde arķasın kıbleye ve yüzün ḫabr-i envere istikbâl gerekdir binâ’en-‘aleyh Maṭrî ḫâzretleri buyurur ki Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḫâne-i sa‘âdetleri ve ezvâc-ı tâhirâtıñ ḫücurâtı Mescid-i Şerîfe dâḫil olduḳdan soñra nâs Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ vech-i enverlerine istikbâl ve kıbleye istidbâr iderek şalât u selâm iderler idi. Bu ḫâletde kıbleye istidbâr müsteḫabdır. Ve kezâlik cum‘a ve ‘ideyn ḫuṭbelerinde vesâ’ir meşrû‘ olan ḫuṭbelerde daḫi kıbleye istidbâr müsteḫabdır. Ve İbn ‘Asâkir ḫâzretleri daḫi tuḫfesinde böylece buyurmuşdur. Ve İbn Zebbâle ḫâzretleri Selleme bin Verdân ḫâzretlerinden rivâyet idüp buyurur ki Enes bin Mâlik raḫıya’llâhu ‘anh ḫâzretlerini gördüm Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ muvâcehe-i sa‘âdetlerinde vâḳıf olup selâm virir idi. Ve aşḫâb-ı şâfi‘iyye ‘indinde ziyâreti anlar ḫabr-i şerîfe istikbâl idüp tamâm-ı ziyâretten soñra kıbleye müteveccih olup ḫabr-i şerîfi yesârına ve minber-i şerîfi şâḡına alup du‘â iderler ḫâlâ ahâlî-i Medîneniñ ziyâretcileri bu minvâl üzere ziyâret itdirirler. **Ḥâtime-i aṣl-ı târîḫ.** Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḫabr-i pür-enverlerine gelüp istigâse u imdâd ve bâb-ı cüd-i keremlerinden der-yüze-i iḫsân taleb iderek ‘arz-ı ḫâl olunduḳda ser-efrâz-ı merâm ve nâ’il ḫüşe-çîn ümmîd-i bükâm olmaḳ beyânında deryâdan bir ḳatre ve ḫürşidden bir zerre mişâli şaḫîfe-i evrâḳ ḫâme-i zebân dür-efşân olur. Zîrâ ol ‘atebe-i ‘aliyye-i ḫâcet-revâda erbâb-ı taleb maṭlûblarına nâ’il olduḳları beyânı silk-i şatıra keşîde olmaḳ ‘adem-i imkândır. Hemân her bir ḫâlde tazarru‘ u niyâz iderek şefâ‘at-ı ‘uẓemâların taleb itmekde ilḫâḫ ve ekşâr du‘â ve nazm-ı dür-efşân ile güyâ olarak ilticâ itmekdir. Ve billâhü’t-tevfîḳ. Na‘t-ı şerîf:

Ey meḫḫar-i dü-‘âlem

Faḫr-ı cihân şefâ‘at

Kārım ھاṭā dem-ādem
Şeddü'l-emān şefā' at

Ḥūrşīd-i meşriḳ-i rāz
Māh-ı sipehr-i i' cāz
Şehbāz-ı 'arş-ı pervāz
Ḳurb-ı eşyān şefā' at

[338^b] Ceddī ve ḳurretü'l' ayn
Şāh-ı serīr-i kevneyn
Sultān-ı *ḳābe ḳavseyn*
'Arş-ı āstān şefā' at

Ey nāzenīn-i Mevlā
Maḥbūb-ı Haḳ Te' ālā
Maḥlūḳa rūz-ı ferdā
Rāḥat-resān şefā' at

Lāhūt-ı şāh-ı rāhıñ
Ḥayl-i rusul sipāhıñ
Ḥuddām-ı bār-gāhıñ
Gerū beyān şefā' at

Naḳl olsa mu' cizātıñ
Şerḥ olmaya şıfātıñ
Cism u vücūda zātıñ
Rūḥ-ı revān şefā' at

Ey şāh-ı mülk-i cāvīd
Mesned-ı tırāz-ı tevḥīd
Senden iderler ümmīd
Hep ins u cān şefā' at

Ey nūr-ı neyyirî zāt
Saña mişāl zürrāt
Biñ ẓafīle taḥiyyāt
Olsun revān şefā‘ at

Luṭfuñla kıl nazāra
Ḥāl-i Naẓīm-ı zāre
Bî-kedir eyle çāre
Ol nā-tüvān şefā‘ at

maṭlab-ı a‘lā vü maḳşad-ı aḳşā ol zāt-ı kerīmü’ş-şıfāt ḥazretlerinden şefā‘ atdır. Ez-cümle ḥuzūr-ı ḥācet-revālarında ‘arz-ı ḥāl idüp taleb ile maṭlūbuna nā’il olanlardan biri Muḥammed bin Münkedir ḥazretleri buyurur ki bir kimse pederime seksan dīnār emānet virüp cihāda gidüp dimiş idi ki eger muḥtāc olursañ şarf eyle ne vaḳt ben gelürsem edā eyle ve ol sene ziyāde ḳaḥṭ u ḡalā olup kemāl-i ihtiyācından mezbūr altūnları şarf eylemiş olup der-‘ aḳab şāḥib-i denānir gelüp aḳçe taleb eyledi. Pederim ol kimseye yarın gel aḥz eyle didi. Ol gice pederim Mescid-i Şerīfde yatub ḳabr-i enver-i Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize şarılup tā şabāḥa ḳadar ilticā ider idi. Ve kāḥ minber-i şerīfe şarılup niyāz ider idi. Tā şabāḥ bu ḥāl üzre kāḥ ḳabre ve kāḥ minber-i şerīfe tereddüd iderek şabāḥa ḳarīb olduḳda şeb-i tariḳde bir kimse gelüp ḥuz yā Muḥammed didikde elin şunup aḥz eyledi. Bir sırta güşāde idüp ta‘dād eyledi tamām üç yüz dīnār imiş. Vaḳt-i şabāḥ emānet şāḥibi geldikde telsīm eyledi. Beyt:

Ey ḳaṭār [u] kār-bān-ı ümmete feryād-res

Maḥmilinde şūr-ı isrāfīl-i mānend-i ceres

mā-şadaḳı ol zāt-ı kerīmü’ş-şıfāt cemī‘-i evḳātda ümmetine dest-res olduḳı bî-iştibāhdır. Ve İmām Ebū Bekr bin el-Muḳrī ḥazretleri buyurur ki ben ve Ṭaberānī ḥazretleri ve Ebū’ş-Şeyḥ ḥazretleri Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḥarem-i sa‘ādetlerinde idik ol ḳadar cū‘ işābet eyledi ki ḥarekete mecāl yok idi. Ol cū‘i izāle için bir ta‘ām bulamayup irtesi güne vaşl itdik ol güne daḥi aḥşāma resīde oldu [339^a] bir nesne zuḥūr itmedi. Vaḳt-i ‘işāda ‘atebe-i ‘aliyye-i ekremü’l-ḥalḳa gelüp yā Rasūla’llāḥ cū‘ bizleri helāk idecek deyü ‘arz-ı ḥāl idüp

geldim Ebū'l-Kāsim ḥazretleri baña buyurdi ki otur yā mevt gelür veyā rızķ gelür bir miķdār oturup şöra ķalkdıķ İmām Ṭaberānī ḥazretleri oturup bir nesne zūhūrına muntazır idi. Sādāt-ı ‘ulviyeden bir zāt gelüp daķķ-ı bāb eyledi. Feth-i bāb idüp gördüm ki ber-ā-ber iki köle her biriniñ yedinde bir zenbīl-i leb-ā-leb ṭoli ḥuzūrumuza vaż‘ idüp buyuruñ didi. Bizler ekl idüp şib‘ -i kāmīl ḥāşıl oldu. Biz zann iderdik bāķisin getürür bāķī ķalanı aḥz itmeyüp bizlere bıraķdı. Bizler ṭa‘āmdan fāriğ olduķdan şöra ol zāt-ı kerīmü’s-simāt olan ‘ulvī bizlere buyurdi ki ey ķavm sizler Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize şikāyet eylediñiz zīrā ben Server-i Enām‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendimizi ma‘nāda gördüm sizlere ṭa‘ām getürmege baña emr buyurdi didi. Nażar eyle ki mercī‘ -i ḥācet-revā olan dergāh-ı ‘arş-ı mu‘allālarına her ne ‘arż olunursa revā olur. Māsivā Allāhīñ ḥilķati bā‘ iş vücūd-ı ḥabīb-i Raḥmāndır. Nazm:

Ey ḥilķat-i eşyāya vücūduñ bā‘ iş

Bi-ḥaşāyiş her biñse cūduñ bā‘ iş

Evvel u āḥir selāmet cān u dile

Ta‘vīz-i taḥiyyāt dūrūduñ bā‘ iş

terānesi ol şāḥibu’l-cūd ve’l-kerem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥazretleriniñ cemī‘-i maḥlūķāt bisāt-ı simāt raḥmetü li’l-‘ālemīn ḥazretleriniñ ni‘metinden ḥūşe-çīn merām olurlar. Ve Ādem Ḥavvā anıñ azādegānlarından ve āfitāb-ı mā-hitāb anıñ ḥizmetķarlarından olduğı rū-nümādır. Beyt:

Mihr olur ‘aşķıñla ser-gerdān-ı mehdīr sine-çāķ

Ādem u ‘ālem ṭufeyliñdir ser-ā-ser rüz [u] şeb

zemzemesiyle İbn Cellād ḥazretleri buyurur ki Medīne-i Münevvereye dāḥil oldum ġāyet āteş-i cū‘ derūnumı biryān eylemiş idi. Ṭoġri pīşgāh-ı lāmi‘ün-nūr ḥazret-i peygāmbere geldim cū‘ımdan şikāyet eyledim nāgāh beni bir ġaflet alup ḥābe vardım Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi ma‘nāda gördüm bendelerine bir nān iḥsān eylediler nışfını ekl eyledim bīdār oldum nışf-ı diğeri yedimde ṭurur bunuñ emşāli iḥsān ve ilā-nihāyelerine ḥad u ġāye yokdur. Cihānı bir nān gibi bir ümmetine virmek ‘indinde bir şey degildir zīrā bu zemīn-i zamān ve çerḥ-i āsumān ni‘met-i nān nübüvvetleriyle cevelān ve ‘aşķ-ı muḥabbetleriyle ser-gerdān olurlar nazm: [339^b]

Yā Rasūla’llāh ‘aceb mi dönse fermānıñla çerḥ

Rif' at-i şān buldı haqqā rif' at-i şānıñla çarh

Cebhe vü rüyñ göreliden rüz [u] şeb bir şevkdir
Māh-ı tābānıñla hürşid-i dirahşānıñla çarh

Mihr u māh nev degil kani' olup bulmuş ganā
Her seher bir qarş her şeb bir dilim nānıñla çarh

Çehresinde rū-nümā renk şafağ-ı şubh u mesā
Hacletden oldı şerm-ālūd ihsānıñla çarh

Qadr u 'id olmaqdadır rüz [u] şeb dā'im olup
Şām-ı esrāda müşerref būs-ı dāmānıñla çarh

'Arş u kürsi u sidreyi tayy-ı ibtidā evvel haṭvede

Pür-tezelzöldür burāk-ı berğ-i cevlānıñla çarh

fehvası böyle bir pād-şāh-ı melik-i keremdir serir-i saltanat-ı nübüvvetlerine 'arz-ı hāl iden aşlā mahrūm olmaz. Hattā Ebū'l-Hayru'l-Aḫṭi' hażretleri buyurur ki Medīne-i Münevvereye gāyet faqr u fāḫa ile mübtelā olduğım hālde dāhil oldum beş gün miqdārı şabr eyledim cevtime sedd-i ramağ idicek bir zād dāhil olmadı. Cū' dan ol kadar za'f-ı tārī oldı ki hareket itmege mecālim kalmadı. Qabr-i enver-i hacet-revā peygambere gelüp şalāt u selāmdan soñra Ebā Bekr ve 'Ömer raḍıya'llāhu 'anhümā hażerātlarına daḫi selām virüp müvācehe-i sa'ādetde vāḫıf olup ene' dayfuke yā Rasūla'llāh deyü gelüp Mescid-i Şerifñ bir tarafında hābe varup Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi ma'nāda gördüm şāğında Ebā Bekr ve şolunda 'Ömer ve qarşusunda 'Alī bin Ebī Tālib raḍıya'llāhu 'anhüm hażerātları tururlar. Hażret-i Murtażā beni taḫriḫ idüp kaḫk Rasūlallāh budur didikde derhāl kıyām idüp varup iki dīde-i haḫbīnāları meyānından pūş eyledim bendesine bir nān ihsān buyurdı nışfını ol sā'at tenāvül eyledim ve nışf-ı digeri yedimde iken hābdan āgāh oldum bāḫi kalan nīm-i nān elimde idi buyurdı. Nazm:

Şeh-i 'arş aşiyānsın kurb-ı Haqq-ı cāy qararıñdır

Ebū Bekr 'Ömer 'Osmān Haydar çār-yarıñdır

Ümem-i rāyāt-ı şer'inde sipāh-ı bî-şümārıñdır

Melekler gāşiye-dārıñ felekler reh-güzārıñdır

Senin-çündür bu mevcūdāt el-Haqq yā Rasūla'llāh

ve Ebū 'Abdu'llāh Muḥammed bin Ebī Zūr'a eş-Şūfī ḥazretleri buyurur ki pederim Ebī 'Abdu'llāh bin Hufeyf ḥazretleri ile ber-ā-ber Mekke-i Mükerrremeye 'āzim olduk fakr u fāka ile Mekkedden Medīne-i Münevvereye gelüp dāhil olduk. Ol ḥaldeyiz ki bir loḳma sedd-i cū'a medār-ı zāde mālīk degiliz. Ve ben ol vaḳit ḥadd-i bülūḡa resīde olmamuş idim iki gün ve iki gice cevfirmize zād dāhil olmadı. [340^a] Ve ol eşnāda pederime gelüp ḳarnım açdır deyü def'ātle şikāyet iderdim pederim bu ıztırābım müşāhede idüp menba'-ı cūd ve'l-kerem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ ḥuzūr-ı müşkil-güşālarına gelüp yā Rasūla'llāh bu gece cenāb-ı risālet-me'ābıñıza misāfiriz diyüp oturup ser-fürü muraḳabeye meşḡul oldu. Bir sâ'atden soñra muraḳabeden ref'-i ser idüp kāh giryān kāh tebessüm ider idi. Bu ne ḥāldir deyü su'āl eylediler buyurdı ki Rasūl-i ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi ma'nāda gördüm yedime bir miḳdār derāhim iḥsān buyurdılar deyüp destini güşāde eyledikde derāhimler yedinde ṭurur idi. Bu derāhimlere Mevlā-yı Mütē'āl ḥazretleri berekāt iḥsān idüp tā vaṭanımız olan Şirāza vāşıl olana ḳadar bizlere kifāyet eyledi buyurdı. Lāyıḳdır böyle bir Şām-ı kerem kerūbiyān ḥadem-i dest-gīr ümem u sultān ḳābe ḳavseyn ve ĩrem ḥazretlerinin tecāh-ı behişt-āsālarına 'arz-ı ḥāl idüp dil u zebān ile mevlānā naẓīm terennüm-sāz olarak güyā olup na't:

Rūḥı fedāke ey şeh-i kerūbiyān-ı sipāh

Sultāñ-ı melik şer'-i Şehinşāh-ı Dīn-i Penāh

Muḥtāc der ki keremiñ mīr u pād-şāh

Bāy [u] gedāya kehf-i emāndır ol bār-gāh

Ḥāşā ki maḥrūm ola bu 'Aşḳī-i rū-siyāh

Şāhım diyem ḥuzūr-ı şerīfiñde āh āh

Biñ cān olaydı kākī ben dil-teşnede

Tā her biriyle biñ kez olaydım saña fedā

zemzemesi eşkibār-ı nedāmet-rīzān olarak 'arz-ı 'ubūdiyyet izḥār iden elbetde maḥrūm olmaz. Nitekim Aḥmed bin Muḥammedü's-Şūfī ḥazretleri birisi beyābān bādiyede bād-peymā olup üç māh miḳdārı rāḥi' zāyi' idüp kemāl-i şiddet elem-i te'abdan vücūdumda derilerim şoyulup bu ḥāl üzere Medīne-i Münevvereye dāhil olup

huzûr-ı Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimize gelüp selām virüp ve Şeyhāyn hāzretlerine daḡi selām virüp ḡābe varup Server-i Enām' aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimizi ma'nāda gördüm baña buyurdu ki geldim ki yā Aḡmed ne'am yā Rasûla'llāh didim ḡarnım açdır bugün cenāb-ı Risālet-penāhıñıza misāfirim Server-i 'Ālem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz buyurdu ki ifteḡ yedike iki yedlerim ḡüşāde eyledim yedlerim derāhim ile pür eyledi. Ḥābdan bīdār oldum derāhimler yedimde bāzāra varup ṡa'am iştirā idüp def'-i cū' idüp andan sivā beyābāna revān oldum buyurdu [340^b] beyt:

Dest-i ümīdin faḡīriñ pür ider zāt-ı kerem

Bende olan böyle bir şāha çeker mi yā elem

ve ḡāfız Ebū'l-Ḳāsım hāzretleri İbn 'Asākir hāzretleriniñ senediyle 'an'ane ile tā Ebī el-Ḳāsım Şābit bin Aḡmed el-Baḡdādī hāzretlerinden rivāyet idüp buyurdu ki bir kimseyi Medīne-i Münevverede ḡabr-i mu'aṡṡar 'indinde gördüm şabāḡ ezānın okurken *eş-şalātü ḡayrun mine'n-nevm* dirken Mescid-i Şerīf ḡademelerinden biri gelüp şūretine bir şamar urdu. Ol bī-çāre kimse ḡiryān-ı eḡḡān iderek yā Rasûla'llāh seniñ huzûr-ı aḡdesiñde baña bu ḡüne ezā vü cefāyı revā görürler didi ki anda mezbûr ḡademe-i mescidiñ 'aḡlı selb olup zemīne yūzi üstüne düşdi gelüp bilā-'aḡl arḡalarına alup götürdiler üç günden soñra vefāt eyledi. *Allāhümme eḡfeznā min esā'etü'l-edeb fī ḡuzûr-ı ḡabībike şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*. Hemān Mevlā-yı Müte'al hāzretlerinden ricā vü niyāz olunur ki serīr-i saltanat Pād-Şāh-ı Nebevīde vāḡı' olan edebsizliklerimizi ḡāme-i 'afv ile maḡv idüp rûz-ı ḡaşırda rûsvā eylemeye āmin. Nazm:

Ey Şāh-ı Cihān bu çarḡ-ı eyvān kimiñ

İcādı kimiñ bu lüṡf-ı iḡsān kimiñ

'Adl eyler iseñ daḡi ben olmam me'yūs

'İşyān benim ise 'afv-ı ḡufrān kimiñ

Ve Şāḡib-i Tārīḡ hāzretleri İbn Nu'mān hāzretlerinden naḡl idüp buyurur ki Ebā İshāḡ hāzretleri buyurdu ki İbrāḡīm ibn Sa'id hāzretlerinden naḡl idüp buyurur ki Medīne-i Münevverede benimle ber-ā-ber üç fuḡarā var idi. Bizlere şiddet-i fīḡr-i ṡarī olup Server-i Enām' aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimiziñ tecāh-ı sa'ādetlerine gelüp yā Rasûla'llāh bizim keḡāf-ı nefsimiz yokdur bizler üç kimseyiz ve üç imdād-ı ḡurmā bizlere kifāyet ider didim hemān bir kimse zāḡir olup yedimden tutup beni götürdi ve

üç imdād-ı ħurmā virdi deyü buyurdılar. Şān-ı nübüvvetlerindendir zīrā erbāb-ı ħacātır cūd-ı keremleri merci‘ -i me’vā olduğına şübhe yokdur nazm:

Ey bār-gehi merci‘ -i erbāb-ı necāt

Vey ħāk-i rehi kühl-i dil u cān-ı ‘uşāt

Tā ħaşr ola rūḥ-ı ferḥ-küsteriñe

Mişkāt-ı taḥiyyāt eyle mişbāḥ-ı şalāt

rivāyet olunur ki şerīf-i Ebā Muḥammed bin ‘ Abdü’s-selām bin ‘ Abdu’r-raḥmān el-Ḥüseynī el-Fāsī ḥazretleri buyurdi ki Medīne-i Münevverede üç gün [341^a] aç çalup cevtime bir zād dāḥil olmadı. Minber-i şerīfiñ yanında iki rek‘ at namāz kılup ḥuzūr-ı aḳdes ḥazret-i peygāmbere gelüp yā ceddī ene cū‘ ān senden şerīd isterim deryüzelik eyledim ol anda dīdelerime ḥābe galebe idüp yatdım eşnā-yı ḥābda bir kimse gelüp beni ḥābdan bīdār idüp gördüm ki bir kimse yedinde ḥaşebden bir ḳadeḥ içinde şerīd vardır ol kimse ḳadeḥ-i mezbūrı ḥuzūrıma vaż‘ idüp buyuruñ didi. Ol şaḥşa bu ta‘ ām nerden deyü şordum buyurdi ki üç gündür benim küçük evlādlarım var benden bu ta‘ āmı taleb iderler idi. Bugün Vācib-i Te‘ ālā ḥazretleri fetḥ eyledi anlar içün bu ta‘ āmı ḥāzır idüp ḥābe vardım. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘ aleyhi ve sellem efendimizi ma‘ nāda gördüm. Baña emr eyledi ki seniñ eḥavātıñdan biri bu ta‘ āmı taleb ider aña getür deyü buyurduḳda ben daḥi imtişālen li-emriḥ şalla’llāhu ‘ aleyhi ve sellem ḥuzūruñuza getürdüm buyurdi. İḥsān-ı ḥazret-i peygāmbere nihāyet yokdur. Nazm:

Menba‘ -ı cūd-ı seḥā kim teşnegān-ı lütfuna

Her benānın lüle-i ser-çeşme-i iḥsān ider

Şehr-i yār-ı lī-me‘ allāh Aḥmed-i muḥtār kim

Lütf-ı ṭab‘ -ı ehl-i cürmü nā’ il-i ğufrān ider

Ol şeh-i yektā ki ḳadrin fehmi-tıfl-i şir-ḥ‘ār

Cümleden vālā u berter olduğın iz‘ ān ider

Ol ḥudāvend-i dü-‘ ālem kim nigāh-ı şefḳati

Bir gedāsın ‘ āleme sulṭān-ı ‘ ālī şān ider

Rivāyet olunur ki eş-şeyḫ Ebā ‘ Abdu’llāh Muḥammed bin Ebī el-Emān ḥazretleri buyurur ki Medīne-i Münevverede Fāṭimatü’z-Zehrā raḳıya’llāhu ‘ anḥā ḥazretleriniñ

mihrâbınıñ verâsında şerîf Bekîr el-Kâsımî hâzretleri hâbe varmış idi hâbdan bîdâr olup Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ muvâcehe-i sa' âdetlerine varup soñra tebessüm iderek huzûrına geldikde yanımda Mescid-i Şerîf hademelerinden Şemse'd-dîn Şavâb hâzretleri oturur idi mezbûr aña sebeb-i tebessüme bādî nedir deyü şordı cevâbında buyurdı ki baña ziyâde açlık te'sîr itmiş idi kendi hânemden kalkup Fâtımatü'z-Zehrâ rağıya'llâhu 'anhâ hâzretleriniñ hânesine gelüp Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimizden istigâse idüp yâ Rasûla'llâh benim karnım açdır didim ol maħalde hâbe vardım Server-i Enâm' aleyhi's-şalâtü ve's-selâm efendimizi ma'nâda gördüm bendesine bir kadeh şirâ ihsân buyurdılar [341^b] ve derûn-ı kadehe rîk-i şifâ-sâzların ilkâ eylediler nûş eyledim tâ ki baña şib' hâşıl oldu. Ve kadeh daħi budur buyurduķda mezbûr kadehde hâlâ bir miķdâr süd bâķî kalmış idi. Bu kadar ihsân nezd-i nübüvvetlerinde bir şey degildir. Hezârân-ı enbiyâ vü evliyâ ve pād-şâh ve gedâ-hürmen cûd ve ihsânından hûşe-çîn merâm oldukları hüveydâdır beyt:

Maħaldir tekye-gâh-ı enbiyâ vü evliyâ olsa

Der-i cûduñ ki cây-ı ilticâdır yâ Rasûla'llâh

Habîb-i Kibriyâ maħbûb-ı haķķ-ı şems hidâyetsin

Vucûdı kâmilîñ nûrı Hudâdır yâ Rasûla'llâh

Tabîb-i ħasta-gânsın şerbet-i lütfuñ dirîğ itme

Derîñ 'aşîlere dârü's-şifâdır yâ Rasûla'llâh

Kerem-gâñ-ı mürüvvet-baħr sen lütf eyle ihsân it

Ķuluñ gerçi 'aţâña nâ-sezâdır yâ Rasûla'llâh

ve rivâyetde vârid olmuşdur ki 'Abdu'llâh bin Ħasan ed-Dimyâţî hâzretleri buyurdı ki bir gün ŞeyĶ Şâlih 'Abdu'l-kâdir et-Tüneysî hâzretleri ħikâyet tarîķiyle buyurdı ki fuķarâ hey'eti ve 'âdeti üzre piyâde 'azm-ı sefer-i ziyâret Ħayru'l-beşer şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimizi kaçd idüp Medîne-i Münevvereye aç ve taķşîr dâħil olup toğrı tecâh-ı şâħibu'r-risâle 'aleyhi efđalü's-şalât ve ezke't-taħiyye efendimize gelüp şalât u selâmdan soñra cû'umdan şikâyet idüp laħm u nân u ħurmâ taleb idüp ziyâretten soñra ravzaya gelüp iki rek' at namâz kıldıķdan soñra ravza-i sa' âdetde hâbe

vardım hemān bir şahş gelüp beni hābdan bīdār idüp getürdi. Halkān ve hulūkan cemīl-i sīret bir maḥbūb şāb nīk-i ḥaṣlet bir zāt-ı ‘ālī cāh idi. Hāşılı ḥānesine resīde olduğda bir kebīre ḳadeḥde şerīd üzerinde bir ḳoyun pişmiş ve şayḥānī ḥurmānīñ envā‘ından bir ḳaç ṭabāḳ ḥāzır idüp buyuruñ didi. Tamām ekl idüp şib‘ ḥāşıl olduğda corabıma daḥi vāfir laḥm u nān u ḥurmā vaż‘ eyledikden şoñra buyurdi ki şalātü ḍuḥādan şoñra ḥābe vardım Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi ma‘nāda gördüm baña emr eyledi ki bu ṭa‘āmı ḥāzır idüp size taḳdīm ideyim mekānıñızı ve şekl-i şemā’iliñizi baña ḥaber virdi ve buyurduḳları ta‘rif üzre cenābıñızı buldum ve taḳdīm eyledim deyü ḥaber virdi ve didi siziñ murādıñız bu degil midir ne‘am didim. Beyt:

Büş-nev-āyin-i nūkte ki dilrā zeḡam āzāde gunī

Ḥūn ḥūrī ser-ṭaleb rūz-nenhāda gunī

bu gūne nūkte-kerem u iḥsān ol zāt-ı ‘ālīniñ [342^a] nezd-i nübüvvetlerinde ta‘dād olur maḳūleden degildir. Ve bundan mā‘adā bir daḥi ‘Alī bin İbrāhīm Būsirī ḥazretleri buyurur ki ‘Abdü’s-selām bin el-Ḳāsim es-Saḳalī ḥazretlerinden işitdim buyurdi ki bir şıḳa kimseden mesmū‘um oldı. Lākin ismini ferāmūş eyledim buyurdi ki Medīne-i Münevverede idim ziyāde faḳr-ı fāḳadan bir ḥabbe-zāde mālīk degil idi. Keşret-i cū‘ baña za‘f virdi ḥücre-i sa‘ādet-i peygāmbere geldim ve didim yā Seyyidü’l-evvelīn ve’l-āḥirīn ben ehl-i Mısr fuḳarālarından bir faḳīr u muḥtāc kimseyim beş māhdır seniñ civār-ı aḳdesiñde mücāvirim şimdi baña cū‘-ı za‘f virdi. Mevlā-yı Müte‘āl ḥazretlerinden ve cenāb-ı Risālet-penāhıñızdan ricā vü niyāz iderim ki baña bir kimse müsahḥar idüp bende olan elem-i cū‘ı izāle eylesun deyü bu ḥāl üzre ḥuzūr-ı aḳdesde vāfir du‘ā idüp gelüp minber-i şerīf yanında cālīs oldum. Ben otururken bir kimse ḥücre-i aḳdesde dāḥil olup birāz kelām idüp şoñra yā ceddāh yā ceddāh deyüp toḡri benim yanıma gelüp yedimden ṭutup ḳalkḳ buyurdi ben daḥi ḳalkup ber-ā-ber gidüp Bāb-ı Cibrīlden çıkup Bāb-ı Bekī‘a gelüp andan daḥi çıkup bir ḳādıra geldik mezbūr ḳādırda bir cāriye ve bir ‘abd var anlara ḳalkıñ misāfiriñize ṭa‘ām ḥāzır idiñ deyü emr eyledi. ‘Abd ḳalkup ḥaṭab ḥāzır idüp iḳād-ı nāra mübāşeret eyledi. Ve cāriye daḥi ḥınṭa-i āsiyāda un itmege meşḡul olup beni daḥi kendüleri şoḥbete meşḡul idüp āz vaḳitte cāriye ṭa‘ām ḥāzır idüp ve ṭa‘ām ile ber-ā-ber şayḥānī ḥurmāsı daḥi getirüp āmāde olduğda buyurduḳ didi. Bir miḳdār ekl idüp ḳekildim gel didi bir miḳdār daḥi ekl idüp ḳekildim buyuruñ deyü ibrām eyledikde yā seyyidī bundan ziyādeye ḳudretim yokdur didim. Bāḳī ṭa‘āmı benim corabıma vaż‘ idüp ve iki şā‘ ḥurmā daḥi ziyāde

idüp baña ismiñ nedir deyü şordukda fulān didim baña buyurdi ki bi'llāhi 'aleyk bundan şoñra ceddime ta'ām içün şikāyet itme her ne vaķit cū' işābet iderse size ta'ām gelür deyüp 'abdına emr eyledi ki bu zātı ceddimiñ hücre sine kadar götür şoñra gel deyüp ben 'abd ile ber-ā-ber Beķī' a kadar geldikde 'abda didim bu maħalden rücū' eyle bundan böyle ẗarīķ ma'lūmumdur. 'Abd buyurdi yā seyyidī vallāhi me'mūr olduğım [342^b] mekāna kadar işāl itmedikce 'avdete kudretim yokdur. Zīrā belki Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz benim seyyidime haber virirse cevāba kādīr olamam deyüp mekān-ı me'mūriyyetine kadar beni işāl idüp ol maħalden benimle vedā' idüp 'avdet buyurdi. Ben evvel virdigi ta'ām ile dört gün kefāf-ı nefis eyledim ħalāş olduķda cū' müstevlī oldı. Hemān bir 'abd baña ta'ām getirüp gider idi. Bu minvāl üzre her ne vaķt aç olsam söylemeden ta'ām gelür idi. Şoñra Mevlā-yı Müte'āl ħazretleri bir sebeb ħalk idüp baña bir cemā' atı müsahħar idüp beni alup ber-ā-ber Yenbū' a götürdiler buyurdi. Ol Pād-şāh-ı Levlāk ve Sultān-ı ve mā erselnāk efendimize iki 'ālim-i müsahħar iken bir bendesine bu gūne ta'ām ve teşķīr-i cemā' ate idüp ol bī-çāreyi mekānına işāl emr-i 'aẗīm degildir cemī'-i mā-sivallāhu kabẗa-i teşķirinde müsahħarlardır. Beyt:

Müsahħar eyledik āfāk hep mihri nübüvvetle
Benān-ı şānıña şāyestedir engüşteri levlāk

Olurlar sāye-i luţfuñda āsūde Süleymānlar

'Aceb mi açsıñ evc-i lā-mekānda şehperi levlāk

bu gūne ihsān-ı bilā-nihāye zāt-ı 'ālīlerinden şādır olmuşdur ta'dāda gelmez. Ez-cümle biri daħi İbnü'n-Nu'mān ħazretleri Ebi'l-'Abbās bin Nüfeys el-Muķrī Ğarīr ħazretlerinden rivāyet ider buyurur ki üç gün Medīne-i Münevverede aç kıaldım Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ kabır-i enverlerine gelüp yā Rasūla'llāh kıarnım açıdır didim kemāl-i za'afımdan bir ẗarafa çekilüp ħābe vardım. Serā-perde-i 'işmetden mihr-i 'ālem-veş bir duĥter-i pākize tulū' idüp kıadem-i sa'ādetleriyle beni ħābdan bīdār idüp buyuruñ didi. Kıalkup ber-ā-ber ħāne-i devletlerine vardım ħuzūrıma nān u daķıķ u ħurmā u ravġan ħāzır idüp buyur yā Ebā el-'Abbās ceddım Rasūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem baña emr eyledi. Bunları tenāvül buyur. Ve bundan şoñra her ne vaķt aç olursañ bu mekāna gel didi. Ve Burhāne'd-dīn el-Mālīķī ħazretleri ħikāyetinde buyurur ki şıķadan bir zāt baña naķl

eyledi ki Medīne-i Münevverede iken kendine cū‘-ı ğalebe eylemiş. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ kabir-i pür-enverlerine gelüp yâ Rasūla’llāh ene’ cāyi’ un didim hücre-i münevvereye qarīb bir mekānda cālis iken eşrāfdan bir zāt gelüp buyuruñ ta‘ām idelim deyü baña [343^a] işāret eyledi. Kalkup ber-ā-ber ol zātın hānesine vardık huzūrıma bir kaş‘ a şerīd taqđīm idüp üzeri lahm u ravġan ile pür olmuş buyuruñ didi şib‘ gelene kadar tenāvül eyledim gitmek murād eyledikde hāne şāhibi olan şerīf baña buyurdı ki ey birāder sizler bilād-ı ba‘īdeden kaṭ‘-ı merāhil idüp ve ehl-i evlād-ı ‘iyālīñizden dūr olup ve meşakḳat-ı ğurbet ihtiyār idüp ve evṭānıñızdan ba‘īd olup envā‘-ı mihnet u belālar çıḳup deryālar kaṭ‘ iderek bu peygamber-i zī-şān ‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām ḥazretleriniñ ziyāretin kaşd idüp himmetiñizi gelüp bir loḳma nān-ı pāreye telef idersiz. Böyle zāt-ı aḳdes ḥazretleriniñ huzūr-ı ḥācet-revālarında cennet veyā maġfīret veyāḥūd rızā-i Bārī taleb eyleseñiz olmaz mı. Ve her ne taleb olursa ḥāşıl olur deyü tenbīh buyurdı beyt:

Böyle bir ḥācet-revādır dergeh-i ‘ālī nişān

Nā’il-i maḳşūd olur her ne dilerse zāi’rān

ve bir daḥi rivāyet olunur ki es-Seyyid Aḥmed er-Rifā‘ī ḳuddus sırrıhü’l-‘ālī ḥazretleri Bağdād tarafından Medīne-i Münevvereyi kaşd idüp fekk-i rābıta-i iḳāmet buyurup ve ber-ā-ber iki biñden mütecāvez müridān u muḥibbān ile ‘aṭf-ı ‘inān kerāmetleri endāḥte-i güy ḥabīb-i Ḥudā olduḳda pīş-ġāh-ı ḥazret-i Risālet-penāh efendimize teşrīf buyurup güldeste-i şalāt ve sünbül-i beste-i selāmı ihdā eyledikten soñra bu ebyātı tilāvet buyurdılar. Beyt:

Fī ḥālet-i ba‘de rūḥi künthe erselhā

Teḳabbeli’l-erza ‘annī ve hiye nā’ibetün

Ve hāzihi devletü’l-eşbāhi ḳad ḥazret

Femdid yeminike key taḥzā bihā şeftī

Tercüme:

Ben ĩrāḳdan rūḥımı irsāl iderdim ey şehā

Nā’im olup zemīn-i pūs iderdi cā-be-cā

İşte bu devlet ki geldi cismime ḥāzır olup

Şāġ eliñ şun pūs idem şimdi lebim bulsun şafā

maẓmūnını edā eyledikde ūbeke-i sa‘ādetden bir yed-i pūr-enver zūhūr idüp es-Seyyid Aḥmed Rifā‘ī ḥāzretleriniñ pūş eyledigin ol kadar maḥlūk müşāhede eylediler tevātūr ile şābitdir. Ve bir daḥi ahālī-i Medīne-i Münevvereniñ ‘ādet-i seniyyelerinden ve i‘tikād-ı bi-nehiyyelerindendir ki muḥaddem bir zātta vāqı‘ olmaqla kendüler daḥi beher sāl icrā idüp her birerleri nā‘il-i bükām olur. Ya‘nī māh-ı zi‘l-ka‘deniñ on yedinci gicesi ba‘de’l-‘aşr-ı ‘işāya kadar cemī‘ Medīnede mevcūd olan zevāt-ı kirām gerek zenān ve gerek ricāl ve gerek etfāl bir miḥdār [343^b] pāk ḥınṭa ve bir pāk ḥırkaya bend idüp ḥücre-i sa‘ādet muvācehesine gelüp ūbeke-i sa‘ādetde olan şaḡīr pencereden iḥsān talebi şūretinde ilkā iderler. Ol gice vāfir ḥınṭa cem‘ olup ḥademe-i ḥarem-i sa‘ādet meyānlarında taḥsīm iderler. Faḫaṭ erbāb-ı dūyūn olan kimse dūyūnı ‘adedince buḡdāy atar ve atdıḡdan soñra. İşbu ebyātı tılāvet iderler ki bu maḥalle teberrūken taḥrīr olundı. Ebyāt:

İleyke Rasūla’llāh yā eşrefu’l-verā
Li-ci ‘tū ve innī zāgilü’l-‘aqlī ḥā‘ir

Ürīdū fekāken min dūni te‘allūḡat
Bi-zimmeti miskīni ledeyke mücāvir

Ve aşḡabu ḥāze’d-dīn li’d-dīni yeṭlūbu
Ve mā liye min mālī ve ‘aczā zāhir

Ḳalīlūn iḥtiyālūn lā eṭīḡu tükessiben
Bi-bābıke meṭrūḡun li-fezlike nāzır

Fe-fekki Rasūla’llāh ezimmetūn kerūbetī
Ve’ḡsim bi’r-Raḡmāni inneke Ḳādir

Eḡsinī eḡsinī yā şefī‘i bi-nezratūn
Fe-bābıke maḡşūdūn ve fedlike ḡāmir

Ve ente Rasūla’llāh ḡayratūn ḡalḡuhu
Ve ente ‘ale’l-ekvān nāḡ u āmir

‘Aleyke şalātu’llāh mā zikri elhamā

Ve mā ḥanne müştākun ileyke ve zāyir

bir minvāl-i meşrūḥ ilā yevminā hāzā ‘amel iderler. Ve i‘tikādlarına göre mucāzāt olunurlar. Rivāyet iderler ki za‘ifü’l-i‘tikād bir kimse daḥl-i ta‘arruz idüp bid‘atdır bundan ne ḥāşıldır deyü nāsı men‘ şuretinde olur imiş. Ol kimse bir gice ‘ālem-i ma‘nāsında ḥuzūr-ı Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizde ḥāzır olup mezbūr ḥınta atan kimselerin mecmū‘ı ḥuzūr-ı Risālet-penāh efendimize cem‘ olmuş herkesiñ ismi ile nidā olunur ve yedlerine birer şurre-i iḥsān i‘tā olunur fevc fevc ḳabz idüp memnūn u mesrūr rücu‘ iderler. Ve ol bid‘atdır deyü ta‘arruz iden kimse daḥi taḳdīm idüp iḥsān taleb eyledikde Server-i Enām‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendimiz buyurdi ki siziñ bize ihtiyācınız yoḳdur. Ve cīrānımıñ a‘māl-i ḥasene ve i‘tikād-ı seniyyelerin niçün ḳabīḥ görürsün deyü ḥuzūrından tār u ib‘ād buyurdılar ne‘üzü billāh min zālīk. Ol kimse ḥābdan bir hevl ile bīdār ve mütenebbih olup. Daḥl-i ta‘arruzdan tā’ib u müsteḡfir olmuş ḥattā bilād-ı ba‘ideden daḥi bu ‘ādete ri‘āyet [344^a] idüp dūyūna müstaḡriḳ olanlar mükātib ile Medīne-i Münevverede olan eḥibbāya taḥrīr idüp kendü niyyetlerine ḥınta atdırırlar mücerredir. Ve bunuñ emşāli ma‘nāda müşāhede iden çoḳdur. Her kim ‘amel itse bi-iznillāhi Te‘ālā ol sene deyninden ḥalāş olur. *Allāhümme eḳzi ‘anne’d-dīnu biḥurmeti Rasūlu’s-Sekaleyni.* Āmīn yā Mu‘īn. Şāḥib-i Tārīḥ ḥazretleri buyurur ki bunuñ emşāli ḥikāyāt-ı keşīre ve aḥbār-ı vefīreniñ nihāyetine ta‘dād yoḳdur. Cümlesi taḥrīr olmaḳ lāzım gelse nice mücelledāt olur. Ve bunuñ gibi ba‘zı faḳīre daḥi vāḳı‘ oldı buyurur. Ez-cümle biri budur ki faḳīr-i Mescid-i Sa‘ādetde bir ḥalvetde sākin olurdum Mısr ḥüccācı Medīneye teşrīf ider ḥalvetiñ miftāḥı yedimde ḥüccāca istīḳbāl için giderdim. ‘Ulemā-yı Mışrdan ba‘zı zevāt-ı kirām teşrīf itmişler faḳīri gördükde müşāfaḥa u mu‘āneḳadan soñra iltimās eylediler ki bizim ile ber-ā-ber teberrüken muvācehe-i sa‘ādete varup ziyāret ideler. İltimāsların ḳabūl idüp ber-ā-ber gidüp edā-yı ziyāretten soñra kendi ḥalvetime da‘vet eyledim. Zīrā her birerleri üstāzım olduğından ḥalvete geldikde miftāḥ benden zāyi‘ olmuş her ne ḳadar cüst-cü itdim ise bulamayup ‘āciz ve ḥacīl oldum. Hemān bāb-ı Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize varup yā Rasūla’llāh ḥalvetiñ miftāḥı zāyi‘ oldı şimdi miftāḥa muḥtāc olduğım hüveydādır senden miftāḥ isterim deyüp ḥalvete gidüp gördüm ki bilmedigim bir şabī yedinde

miftāh t̄urur miftāhı baña virdikde şordum nerden saña bu miftāh didi muvācehe-i
 sa‘ âdetde buldum. Ve bir daği bidāyet-i emrde mezbūr ħalvetde sâkin olurdum ba‘ zı
 erbāb-ı ħased yedinden ħayli meşakķat çeküp altmış beyit miķdārı bir ħaşıde tertīb
 idüp ħużūr-ı sa‘ âdetde tilāvet eyledim gelüp ħābe vardım Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu
 ‘aleyhi ve sellem efendimizi ma‘ nāda gördüm baña nuşret ile va‘ d buyurdılar. Ve min
 be‘ di a‘ dā ve ħussādlarımıñ üzerine menşūr u mużaffer oldum buyurdı. Ve mütercim
 ‘Aşķı-i bī-nevā ve faķır-i pür-ħaţāya daği Şāĥib-i Tārīĥ ħazretlerine vāķı‘ oldığı gibi
 bel andan ezyed olarak vāķı‘ olmuşdur iĥtişār vechi üzre bir ħaç vaķ‘ a beyān idelim
 tā kim ehl-i ‘irfān nazār eylesünler ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem
 efendimiziñ [344^b] kerem-i luţf u ‘ināyetleri benim gibi ‘āşī pür-mücrime zuhūr
 eyledikde sâyirlerine ne güne iltifāt-ı ‘aliyyeleri zuhūr ider. Ez-cümle biri faķır yigirmi
 seneden mütecāvez Mekke-i Mükerrerede mücāvır olup ‘atebe-i ‘aliyye-i
 nebeviyyeniñ ziyāretine ġāyet müştāk ve ruĥşat-ı seniyye-i nebeviyyeye muntazır
 idim. Sene biñ iki yüz kırk yedi tārīĥinde ruĥşat-ı ‘aliyye-i peygamberi zuhūrıyla ve
 ħuşuş-ı dünyāda faķr u fāķa ile eyyām-ı güzār-ı sa‘ y u ġayret idüp altmış riyāl tedārik
 idüp üstāz u şeyĥimiz ħuţbu’z-zamān olan kerāmetlü ‘Ömer ‘Abdu’r-rasūl efendi
 ħazretlerinden istiżān u istişāre tārīķi üzre ħāl-i keyfiyeti ve naķd-i mevcūdı ifāde
 eyledim bir miķdār ser-fürü-yı ceyb-i murāķabeden şoñra tevekkül ‘alellāh dimekle
 ruĥşat-ı iĥsān buyurdılar ehl-i ‘iyāl u evlādlar için üstūr-i istikrā olunup Mekke-i
 Mükerrmeden fekk-i rābıta-i iķāmet idüp ħīn-i vedā‘ da bu me’āl üzere ġüyā olup.
 Nazm:

Vā ħasretā cüdā şudem ezĥāne-i Ĥudā
 Ezġışsa-i vākt-i küşet şeved dil-zehem cüdā

Mārā nebved ħ‘āheş reften ġüy-ı düst
 Emmā ħū emr-i üst zesermīķinem pā

Ehl-i şafā bedāġ-ı ġam merve murde-end
 Men şād ħün zīm ki şudem dūr ez şafā

Ĥacr u maķām u zemzem u erkān u mültezim
 Ģüyend-bāz kerd-kucā mīrevī kucā

Dāmān-ı dil girifte bürîdem keşān keşān
Ḥannāne-i ravza-i minber u miḥrāb-ı Muştafā

Ez iştiyāk-ı Yeşrib derd u firāk ü
Kāhîst dil-fetāde miyān-ı dü-kehriyā

Ḥālîd çü düst derheme cā cilveger bûd
Bes ğammeḥûr ziḥāne-i ü gerşüdü cüdā

zemzemesiyle terennüm-günān olarak rāh-ı kūy-ı Ḥabīb-i Kibriyāya revān olup āheste
ḥaste refte dil-beste giderek Medīne-i Münevvereye qarīb geldikde tāvus-ı cinān-āsā
ḳubbe-i Ḥaḍrā-yı sa‘ ādet rū-nümā olduğda envār-ı sa‘ ādet-i Muḥammedī vü füyûzāt-
ı seniyye-i Aḥmedī sāk ‘ arşa ser-keşîd olduğın dīde-i dil-i müşāhede eyledikde bālā-yı
üstürden zemīne fütāde secde-i şükri edādan şoñra bilā-iḥtiyār galebe-i şevḳ-i
muḥabbet ile bu nazmı gūyā olup her ne ḳadar nazma ḳābiliyyetim yok ise de zuhūra
geldiginden bu cāya taḥrîr olundu. Nazm:

Yāqın geldikçe kūy-ı Muştafādan ḥuş şabā geldi
Getürdi bûy-ı meşķin dil mu‘ aṭṭar cān fezā geldi

‘ Acāyib neş’e virdi bu nesīm-i şubḥ-ı dāmen-gūh
Meger cānān ilinden nev-ḥaberle āşinā geldi

[345^a] Cerāḥāt-ı derūnum şöyle tesķin oldu bir ānda
Ġubār-ı maḳdemi ḥāk-i ‘ abirinden devā geldi

Li-‘ umrik taḥte şāh-ı şeh-süvār-ı ‘ arşa-i levlāk
Emīn-i lī-me‘ allāh maḥrem-i esrā-yı mā geldi

Göründi ḳubbe-i nūrı mücessem efseri ‘ arşîñ
Şu‘ ā-ı dīde-i ma‘ lûl-i ‘ işyāna ziyā geldi

Yüz urdu secde-i şükrāna ‘ āşî biñ tazarru‘ la

Şefâ‘ at yâ Rasûla’llâh kapuňa pür-htaťa geldi

Emân red itme setr it dâmen-i ‘afvîñla ‘işyânım

Ėapuňa bende-i mücrim haťîr ‘Aşķiyâ geldi

Pâ-bürehne ser-bâz u piyâde vâh u giryân ve nâle-i efġân ve mâ sebeķa kesebe yedim
olan ġünâha peşîmân diyerek ve ümîd ‘afv u ķabûl ve bu üslûb üzre istiġfâr-i dil u
zebân ile sirişķ-i dîde-i nedâmeti hâķ-i kerâmet-i peygâmbere efşân iderek. Nazm:

Yâ rabb raġmân

Estaġfiru’llâh

Çok bende ‘işyân

Estaġfiru’llâh

Uydum hevâya

Düşdüm belâya

Cümle haťaya

Estaġfiru’llâh

İtdim ġünâhı

Ben yâ ilâhî

Rûyım siyâhım

Estaġfiru’llâh

Nefsiyle şeytân

Yoldan çıkarın

Oldum peşîmân

Estaġfiru’llâh

Ėapuñda ġufrân

Tecdîd-i îmân

Didim hezârân

Estaġfiru’llâh

Ağlayı geldim
Yüz yere urdum
N-etdimse itdim
Estağfiru'llāh

‘Afv it ’itābı
Kaldır hicābı
Raḥmetiñ bābı
Estağfiru'llāh

‘Aşkî perişān
‘Āşî vü hayrān
Virdi beher ān
Estağfiru'llāh

diyerek dīde-i eşk-i sīnede āteş-i muḥabbeti eṭfiyāya kudreti olmayup ḳadem-be-ḳadem yakın gelüp Medīne-i Münevvereye nısf sā‘ at miḳdār maḥalde Cebel-i Mufriḥ nām bir poşte-i āsumān ḳadar üzre ḳāfilemiz irtikā olunduḳda merrāt-ı ‘ālem-tāb ḥişār-ı Medīne def‘ aten şūret-nümā-yı cilve zuhūr idüp ol gülşen-i muḳaddes meyānesinde künbed-i ḥaḍrā-yı nebevī ihāṭa-i āgüş çār minārede ibtidā ki ru’yetden ziyāde hüveydā nūr-ı baḥşā-yı çeşm iştibāk olduḳda el-‘aḳāmetu’llāh yek-pāre ḳāfile āh u feryād mihmān-seray-ı gerdünü pür-metā‘ eşk-i lāle-gün eyledi. Renk-rūlar ṭāyir-i bāşırdan pervāz u rūḥ-ı revānlar peyk-i ḥayālden muḳaddem şitāba āgāz eyledi. Beyt:

Tābegim ‘aşkı tevehhüm āgüş şedīm
Bī-gāne zi‘ aḳli ve ḥardühüş şedīm

Dürrü vādī-i ‘aşkı beḥnā neküm keştiyem

[345^b]

Küz ḥātır ḥüveyşten ferāmüş şedīm

bir künbed-i ḥaḍrā ki sāye-i sa‘ ādet māyesi āsāyişgāh-ı Sultān-ı Serā perde-i zemīn u zamān pīrāmen-i künküre-i lā mekān-ı güzārī pervāz-gāh-ı ḳudsiyān heft-āsumāndır. Ḥavālī-i ḳubbe-i felek-fersāsında tilāle-i emvāc-ı emvār şevket-şiken āfitāb ve televvün-i ecniḥa-i melā’ik züvvār-ı tefriḳa baḥş-ı seḥāb idü ki bī-irtiyābdır.

Künbed-i hâzarest ce mî pür-siyeş
‘Arş-ı bedân pāye şedde kür-siyeş

Nūr-ı hiclest kezū tā semāst
Nūr kucā āteş-i Mūsā kucāst

Bir ser herkengre eş tā felek
Cāy-ı girifte est mülk-i ber-mülk

ol ser-çeşme-i envār dū-cihān mu‘āyenesiyle yek-pāre kâfile-i müştākān huffāş-ı
āfitāb-ı dīde gibi zemīne dökülüp ol bahār-sitān vişālde ğubār-ı seylāb-zede vārī keff-
i zenān ve na‘re-keşān-ı mūmerred riçe-i Medīne-i Münevvereye vürūd eylediler.
Beyt:

Bi-müjgān-ı rafte em hāk-i dereş ama peşimānım
Mebādādır rahş-ı eftāda bāşed-hār müjgānım
ba‘zıları zebānın māhī-i cūy-bār şalāt ve kimi tūṭī-i nāṭıkasın şükür-sitān taḥiyyāt
itmeñin naḥl-ı bend hadīka-i eşer ya‘nī ‘Aşķī-i kemter daḥi bu sūnbül-i nev-demīde
zemīn-i iḥlāşı dest-i āviz-geri ḥayru’l-beşer eylemiştir. Na‘t.

Cemī‘-i ‘āleme sen mihribānsın yā Rasūla’llāh
‘Uşāt-ı ümmete rahmet-feşānsın yā Rasūla’llāh
Ḥarīm-i maḥrem-i genc-i nihānsın yā Rasūla’llāh
İmām-ı enbiyā faḥr-ı cihānsın yā Rasūla’llāh
Hele kıṭmīriñe kehf-i emānsın yā Rasūla’llāh

Teraḥḥum kıl efendim ‘aşķıñ-ile çeşm-i nemnāke
Vişāl-i merhemiñ irkür ḥabībim sīne-i çāke
Senin şevķiñle geldim yüz sürüp hep hār-ı hāşāke
Gül ü sūnbül gelürdi her biri bu rüy-ı nā-pāke
Şefā‘ at kıl şefī‘-i müznibānsın yā Rasūla’llāh

Ḥuzūr-ı aķdesiñde şöyle feryād eyleyem ben kim
Bu nefis-i şūm elinden āh ü pür-dād eyleyem ben kim
Ġarīķ-i baḥr-i ‘işıyān oldıgım yād eyleyem ben kim

Şu deñlü girye-i efgân-ı mu‘ tād eyleyem ben kim
Feleklerde melekler hep uşansın yâ Rasûla’llâh

Seniñ deryâ-yı feyz-i rahmetiñ cüş eylese yek-bâr
Hezârân ben gibi mücrimleri ‘afv eyler ol settâr
Günâhımdan şikâyet eylemem ümmîd-i ‘afvıñ var
Ve lâkin teşne-dil âb-ı zülâl-ı vuşlat-ı dîdâr
İriş billâhi cân-ı ‘âşıkânsın yâ Rasûla’llâh

Semend-i ‘aşk-ile bir demde *ve’l-leyli izâ yeğşâ*
Vişâl-i vahdete mahrem şuhûd-ı kurb-ı *ev ednâ*
[346^a]Saña mahşûş bir ma‘ nâ bisât-ı da‘ vet-i kübrâ
Bu ‘Aşkî der-i mendiñ intizâr-ı da‘ vetiñ hâlâ
O bezm-i hâşşa irkür kim ‘ayânsın yâ Rasûla’llâh

muhaşşal-ı mâ-nend sâye-i bî-cân rûy-ı mâl câdde-i âmâl iderek gubâr-ı âlûde ile bâb-
ı Medîneden güzer olunduğda. Beyt:

Ki bu desde-i en ravza bişüyembâ eşk
Edhulühâ şenüyem ezheram vâlâyeş

zemzemesiyle her kademde şufûf-i rûhâniyân istiğbâliyle iktisâb-ı şafâ-yı derûn iderek
‘atebe-i ‘arş pîrâ-yı bâbü’s-selâm cân-ı iştîyâk-ı zerreye cây-ı ârâm olduğda nigahbân
nâ-mevâkıf melekût u perde-dârân sürâdikât-ı ceberût qar‘-ı sâmi‘a-i intibâh
eylediklerinde ser-fürû ‘atebe-i südde-i seniyye-i nebeviyyede. Nazm:

‘Alîl-i cürm-i ‘işyâna devâsın yâ Rasûla’llâh
Tabîbî hâzık-ı Hayy u Hüdâsın yâ Rasûla’llâh

Şü‘â‘-ı iltifâtıñ ‘aks iderse meleket-i zulme
O dem târik-i küfre pür-zîyâsın yâ Rasûla’llâh

Serây-ı cilvegâhıñ kurb-ı ev ednâya ser-çekdi
Nedîm-i vehm habîb-i âşinâsın yâ Rasûla’llâh

Serî engüş nümâ-yı mu‘ ciziñ dû şakç idüp mâhı

‘Adüvvi dīnine hüccet kazāsın yā Rasūla’llāh

Benim endişe-i cürm-i günāhım halle hālet yok
Faķīr-i bī-nevāya ğam-güşāsın yā Rasūla’llāh

Ġarīb-i bī-kese zikri hayālīñ mūnis olmuşdur
Ġarīķ-i müznibe bād-ı şabāsın yā Rasūla’llāh

Kenār u baħr-ı lutfā teşne-dil kıtımīriñiz ‘Aşķī
Lisān bir leb gelüpdür pür-seħāsın yā Rasūla’llāh
zemzemesin verd iderek tecāh-ı ma‘ delet ārā-yı Risālet-penāh efendimize varup.

E’s-selām ey ma‘ den-i şıdk-ı risālet e’s-selām
E’s-selām ey ‘āleme ‘ayn-ı ināyet e’s-selām

E’s-selām ey nūr-ı baħş-ı āfītāba maķdemī
Bi‘şetiñdir ‘āleme dīn-i diyānet e’s-selām

Raħmeten li’l-‘ālemīnsin Pād-şāh-ı Dū Serā
E’s-selām ey pāyına sellem semāvāt e’s-selām

Teyemmüngāh-ı iltifāt küfr u zulm maħv idüp
E’s-selām ey ümmetine zıll-ı rāħat e’s-selām

İşte geldi ‘Aşķī-i bī-çāre bāb-ı lütfuña

İki ‘ālem kürbetinden vir selāmet e’s-selām

diyerek ba‘d-ı edāyı ziyāret bir aħbābīñ hānesine nāzil olup derāhim-i dīnāra dā’ir
kīse-i şabrımda nuķūda mālīk olmayup nās ise faķīri aġniyādan kıyās iderler üç gün
miķdārı istirāħat olunmuş ise de şerr-i mesārīlik hāşıl olup hāne kirā itmege ķudretim
olmayup bāb-ı hayretde ser-fürü-yı hacālet müteħayyir hemān çāre-sāz bī-çāre-gān
dest-ġīr-i müznibān raħmetü li’l-‘ālemiyān [346^b] şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem
efendimiziñ hāk-pāy hacet-revālarına varup hāl-i dil-i tebāhım ‘arz idüp andan
mekānımıza rücū‘ idüp fulān kimse hūş-āmede gelmiş ruħşat taleb iderler deyü ol zāt-

ı edāyla dāhil olup mükāleme eşnāsında buyurdılar ki bir münāsib hāne tedārik olunmadı mı hayır olmadı ve lākin taḥṣīline sa‘y itmek üzereyiz deyü cevāb virildi. Ol sâ‘at Medīne-i Münevvereniñ muḥtesibini ḥuzūrına celb idüp bize münāsib bir hāne var mıdır deyü şordukda ne‘am bir fāriğ hāne vardır sene vey kirāsı biñ gürüşdur didikde git miftāhı getür deyüp ol daḥi miftāhı getürüp ve ḥammāllar cem‘ idüp eşyaları ol ānda naḳl idüp ücret-i ḥammāl ve hāne kirāsını bi-tamāma edā idüp destūr diyüp revān oldılar. Bu taṣarruf-ı maḥzā Server-i Enām‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām efendimiziñdir. Ve bir daḥi sāl-i mezbūrda bir kaç māh mürūrundan soñra ‘illet-i ḥimāye mübtelā olup çend-māh şāhib-i firāş olup tebdīl-i hevā içün ‘aleyküm bi’l-‘āliyeh. Ḥadīṣ-i şerīfine imtişālen ‘Avālī büstānlarından bir büstāna çıkup bir māh miḳdārı eklenüp zād u zeḥāyire dā’ir bir ḥabbe ḳalmayup ve naḳd-i mevcūd daḥi yok idi ki iştirā oluna ve bir kimseden taleb olunsu virmez ve bu ḥālde olduğımı ḳıyās itmez. Ve faḳırde izḥār itmeyüp şu derece oldu ki nān-ı pāre biryān kebābı gibi arzū ider idim. Ve evlād-ı ‘iyāl hākezā ve firāşdan ḥarekete mecāl yok ḥāşıl-ı kelām ḥaremimize didik ki gel benim yedimden tut bālā-yı saḥa çıkar çār-nā-çār biñ belā ile saḥa çıkup ḳubbe-i ḥazret-i peygamber müşāhede olunur idi. Ḳubbe-i şerīfe müteveccih olup şalāt u selām eyledikten soñra ‘arz-ı ḥāl itmek murād eyledim ol anda ḥatırıma ḥuṭur eyledi ki ḥuzūr-ı aḳdes cīfe-i dünyā içün ‘arz-ı ḥāl itmekden aç ölmek evlādır deyüp hemān saḥdan rücū‘ idüp ol gice mürūr idüp ferdāsı gün işrāḳdan soñra bir zāt gelüp fulān kimse selām ider deyüp bir şurra taḳdīm idüp gitdi şurrayı küşāde idüp gördüm ki iki yüz elli gürüşdur. Ve biri daḥi mezbūr ‘illet mümted olup büstāndan naḳl idüp Medīneye geldik faḳır hāneye varmazdan aḳdem Mescid-i Şerīfe gelüp iki rek‘at taḥiyye-i mescid edā idüp ba‘de şalāt u selāmdan soñra zāt-ı ‘ālīlerini tevessül [347^a] iderek şifā-yı ‘ācile taleb eyledim. Mescid-i Sa‘ādetden çıkmazdan aḳdem ‘illet-i mezbūre benden zā’il oldu. Faḳat bir kaç gün işābet ‘ayn olmasun deyü ‘aşā ile gezer oldum ve biri daḥi büstāndan nāzil olduğdan soñra hānede bir nesne olmayup ol gice sirāc daḥi bulunmayup şeb-i tārīkde evlād-ı ‘iyālī biraḳup şalāt-ı maḡribe gelüp Mescid-i Sa‘ādetde vaḳt-i ‘işāya ḳadar cālīs olup ba‘d-i edā-i’l-‘işā muvācehe-i şerīfe varup zarūretim ‘arz-ı ḥāl idüp ‘avdet eyledim eşnā-yı rāhda bir zālām maḥalde bir kimse yedime bir şurra virüp gitdi hāneye varmayup gerü bāzāra varup şem‘a alup mezbūr şurrayı ta‘dād idüp kırk ‘aded toḳuzluḳ altūn nān u ravḡan ve sâ’ir levāzımāt-ı me’kūlāt tedārik olunup mesrūran ḥaneme geldim. Ve biri daḥi bu kitāb-ı müsteṭāb-

1 tercüme eşnâsında dünyâya Muhammed Şâlih nâm bir oğlumuz gelüp vâlidesi bîmâr olup südi çekildi süd anası bulunmayup ba‘zı südli cârîye bulundu ise de iştirâyâ vaqt olmayup yigirmi gün miqdârı keçi südi ile idâre olup ma‘şûm gün-be-gün perişân olup fakîrde ise ârâm u râhat selb olup hayretde kalmış idim. Muqaddem zikr olunan İbn Hanîf hazretlerinin rivâyetinde olan tevessülât-ı tercüme olunurken hâtıra hutûr idüp ol gün aḥşâmdan soñra ol ma‘şûmu hücre-i sa‘âdete getürüp zîr-i puşîde-i nebeviyyeye idḥâl idüp fakîr daḥi kemâl-i tazarru‘ u niyâz ile *Allāhümme innî es’elûke ve etevcechu ileyke nebiyyinā seyyidinā Muhammedin şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme nebiyyi’r-raḥmeti yā seyyidenā yā Muhammedü innî etevcechu bike ilā rabbike ersil mürzi’aten li-hāze’l-ma‘şûm* deyüp âdâb ile rücû‘ idüp ol gice mürûr idüp vaqt-i şabâḥ ‘askerden Şerîf nâm bir zât-ı fakîr hâneye teşrîf idüp bende olan inḳibâzdan su’âl idüp soñra keyfiyeti fehîm itdikde buyurdu ki bendeñiz daḥi hüzûruñuza bu hâcet içün gelmiş idim benim daḥi üç aylık bir kerîmem olup iki gün aḳdem vefât eyledi vâlidesiniñ bir vechle südi sâkin olmayup memesine bir zarar işâbet ider deyü havf olunup cenâbıñıza ricâyâ geldim ki maḥdûmuñuzu bendeñize iḥsân idesiz kendi evlâdımdan ziyâde dikkat u terbiyesinde kuşûr olunmaz didikde fakîr hânesine varup ehlinden istifsâr eyledim ol daḥi ğâyet memnûn olup maḥdûmı telsîm idüp râhat olduk [347^b] ba‘d-ı çend rûz bizim maḥdûm daḥi vefât eyledi. Ve bunlardan mâ‘adâ nice elṭâf u iḥsân-ı nebeviyyeye mazhar oldum ki silk-i satr-ı şaḥîfeye keşîdesi mümkün degildir. Ve biri daḥi sene biñ iki yüz altmış senesinde kâfile-i receb-i ‘avdetlerinden bir kaç gün aḳdem bir Zât-ı ‘Âlî-simât ru’yâsında Server-i Enâm‘aleyhi’ş-şalâtü ve’s-selâm efendimiz hazretlerini müşâhede itmiş ki hüzûr-ı sa‘âdetlerinde zevvârlar cem‘ olmuş iḥsân-ı ḥümâyûn-ı nübüvvet takṣîm olunur. Ve bir takım kimselere virilmeyüp ol virilmeyenlerin içinde âsitâne-i ‘aliyye ‘ulemâlarından bir zât olup ve ğâyet şalâḥ u takvâ ile meşhûr bir kimse olduğından râ’î-i zât ile beyinlerinde muḥabbet olmaḡla teraḥḥum idüp yâ Rasûla’llāh bu zâtı daḥi iḥsânıñız ile memnûn buyuruñ deyü niyâz itdikde efendimiz sa‘âdetle buyurmuşlar ki ol kimse bizim içün gelmedi bir gayrı kimse içün gelüp ve mücâzât olup bize ihtiyâcı yokdur buyurduḡda ol kimse ḥâbdan bîdâr olmuş. Ve mezbûr efendi daḥi ‘aynı ile ma‘nâyı müşâhede idüp irtesi gün hüzûr-ı sa‘âdet varup tevbe u istiḡfâr eyledi intehâ. Ve daḥi fakîh Ebû Muhammed eş-Şübeylî hazretleri te’lîfinde fazlü’l-ḥacc baḡşinde buyurur ki ehl-i ‘İrnâṭadan Ebû ‘Abdu’llāh Muhammed Ebû’l-Ḥuzâf hazretlerine bir marâz târî olup eṭibbâ-yı cihân devâsından

‘āciz olup Ebū ‘Abdu’llāh Muḥammed bin Ebū’l-Ḥuzāf ḥazretleri Rasūl-i Ekrem
şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize bir ‘arz-ı ḥāl taḥrīr idüp mefhūm ‘arz-ı ḥāl
zāt-ı vālālarından bu ṭārī olan ‘illete şifā taleb idüp ve bir ḳaşıde daḥi nazm idüp
Medīne-i Münevvereye rāhī olan züvvārīñ birine i‘ṭā idüp bu ‘arz-ı ḥālī ḥücre-i
sa‘ādetde ilkā eyle ve bu ḳaşıdeyi muvācehe-i sa‘ādetde tilāvet eyle deyü tenbīh eyledi.
Ve ol ḳaşıde-i mübārek budur ki bu maḥalle ḳayd u taştīr olundu. ḳaşıde:

Kitāb u ḳayd min zamānetihi meşvā
Bi-ḳabr-i Rasūla’llāh Aḥmeduhu yesteşfā

Lehū ḳademu ḳad ḳayyidu’d-dehri ḥaṭvuhā
Felem yestedi‘ille’l-işārate bi’l-keffī

Ve lemmā rāye’z-züvvār yebtedrūnehu
Ve ḳad ‘āḳahu ‘an za‘fuhu ‘ā’iḳu’z-za‘fi

Bükā esfā ve’s-tevdi‘u’r-rakibu iz du‘ā
Taḥiyyetü şadeḳu te‘annümer-rakibe bi’l-‘arefi

Feyā ḥātimu’r-Rasūlü’ş-şefī‘u lirabbīhi
Du‘ā nehīzu ḥāşī‘u’l-ḳulubi ve’ṭ-ṭarfī

‘Atīḳike ‘Abdu’llāh nādākezāri‘an
Ve ḳad eḥleşu’n-necvā ve eyḳanu bi’l-‘atfī

[348^a] Ricāke liḍarri a‘cizu’n-nāse keşfuhu
Liyeşderu dā‘īhu bimā cā’e min keşfi

Fe-ente’llezī nercūhu ḥayyen ve meyyiten
Li-şarfī ḥaṭūbi lā tezyi‘u ilā şarfī

‘Aleyke selāmu’llāhe ‘iddetün ḥaḳkuhu
Ve mā yeḳtezīhu min mezīd ve min ḳa‘fi

Bu kaşîde huzûr-ı Server-i Enâmda tilâvet olundığı sâ‘ at merîd olan kimse beldesinde şifâ bulup züvvârlar ‘avdetlerinde şîhhat u ‘âfiyet üzre buldılar. Cevheretü’ş-Şemîne nâm kitâbda zîkr ider ki ba‘zı tezâkirde manzûrum oldu. Ve hâlâ ehl-i Medîneniñ ‘âdet-i seniyyeleridir ki bir kimseniñ dîdesi ‘illet-i remed ile mübtelâ olsa muvâcehe-i hâzret-i peygambere varup bu beyti bir kaç def‘a tekrâr idüp ilticâ eyleseler bi-iznillâh şifâ bulurlar mücerredir. Ol beyt budur:

Ente’l-melâzû ve ente’l-‘avşü li’l-beşer
Min mu‘cizâtike reddü’l-‘aynü li’n-nezar

Fenzur ileyye le‘allî en erâ fercen
Fe-bahri cûdike yebrâ şeddetü’z-żazar

Ve daği Fevâ’idü’ş-Şerciyye nâm kitâbda çeşm-i peymâra bu beyti tilâvet veyâhûd taḥrîr itseler şifâ-yâb olur deyü meşûrdur. Teberrûken taṣîr olundu:

İzâ mâ muḳtelî rumdeti fe-kehlî
Türâbün messe na‘li ebî türâbin

Hüve’l-bükkâ’ü fî’l-mihrâbi leylin
Hüve’ḍ-ḍaḥḥâke fî yevmi’ḍ-ḍarâbi

ve daği İbn ‘Acîl el-Yemenî ḳuddise sirruhu hâzretleri buyurur ki remed-i ‘ayn içün taḥrîr olacağ beytiñ biri daği budur ki gâyet mücerredir. Ve hiye hâzihi:

Yâ nâzirîyye bi-Ya‘ḳûbi e‘îzükümâ
Bimâ isti‘âze bihi iz messûhu’l-kemdi

Ḳamîşu Yûsuf ḳad câ’el-beşîru bih
Bi-ḥaḳḳı Yûsuf izheb eyyühe’r-ramedi

el-Faşlü’r-Râbi‘ dördüncü faşl budur ki âdâb-ı ziyâret u mücâveretiñ beyânındadır bu bahş gâyet çokdur lâkin ihtîşâr-ı vech üzre bir miḳdâr beyâna şürû‘ idelim. Ez-cümle sefer ḥaḳḳında olan âdâb-ı sâyir seferler gibi istiḥâre müsteḥabdır. Ve tecdîd-i tevbe u istiḡfâr mâ-mezâ ve üzerinde ḥuḳûḳ-ı ‘ibâd var ise edâ vü redd-i mezâlim u meyân-ı nâsda bey‘ u şirâ vâḳı‘ olan kimseler var ise istiḥlâl u vaşîyyet itmek ve rizâsı taleb olunacak kimseler ise rızâların taḥşîl ve ḥacc u ziyâret [348^b] içün ḥelâl-zâd ve kendinde vüs‘at-i hâl olmak ve refîḳleri ve üştürbânları ile rıfḳ u ḥüsn-i mu‘âşeret ve

ehl-i ‘iyāl u ihvān u eḥibbālarını vedā‘ ve du‘āların iltimās itmek ve çıktığı menzili iki rek‘at namāz ile vedā‘ itmek ve namāzdan fāriğ olduğda *āyete’l-kürsī* ve *li-īlāfī ḳurayş* sūresin okuyup Mevlā-yı Müte‘āl ḥazretlerinden cemī‘-i umūrunda tevfiḳ u i‘ānet taleb idüp bu du‘āyı tilāvet eylemek. *Allāhümme ente ‘ş-şāhibu fi’s-seferi ve’l-ḥalīfetü fi’l-ehl-i ve’l-mālī ve’l-‘iyālī. Allāhümme innī e‘ūzü bike min vu‘aşā’i’s-seferi ve kābeti’l-menẓari ve sū’i’l-münḳalibi. Allāhümme ḳbiz lene’l-erẓa ve hevvin ‘aleyne’s-sefer* deyü mekânından kıyām idüp giderken. *Allāhümme bike’n-teşertü ve ileyke teveccehtü ve bike’-teşamtü. Allāhümme ente şikātī ve ente recā’ī Allāhümme’k-finī mā ehemmenī ve le’h-temmü lehu ve mā ente a‘lemü bihi minnī. Allāhümme zevvidnī’t-teḳvā ve ḡfirli zenzbi. Ve veccihnī li’l-ḥayri ḥayşü teveccehtü* deyüp bu du‘ā’i edā ide. Ve müsteḥab olan menzilinden ḥurūc iderken bir miḳdār taşadduḳ ideler her ne ḳadar ḳalīl olursa da ve tariḳ içün nefsine ittiḥāz eylediği refiḳ-i muvāfiḳ u ḥayra ḥariş ve şerden ikrāh idici ola. Ve ādābıñ biri daḡi iḥaş-ı niyyet u ḥulūş-i ṭaviyyet *inneme’l-a‘mālū bi’n-niyāt* ziyāret-i Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ile teḳarrub ilellāh niyyet itmekdir ve müsteḥab olan bu niyyet ile me‘an müsāferetle Mescid-i Rasūl-i Ekreme teḳarrub ve anıñ-çün şedd-i riḥāl ve anda namāz ḳılmaḳ niyyet ideler ihtilāfdan sālīm olmaḳ içün. Ve ādābıñ biri daḡi velev bir sâ‘at olsun i‘tikāfa niyyet itmekdir. Ve Mescid-i Şerīfde ta‘līm u te‘allum u zikrillāh itmek ve Server-i Enām şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ üzerine şalāt u selāmı ziyāde itmek. Ve eger mümkün olursa ḥatm-i Ḳur‘ān itmek ve civār-ı Rasūla’llāh da bulunan zevāt-ı kirāmlara şadaḳa u iḥsān ve hediye u ‘aṭiyyeler ile anları mesrūr itmek zīrā anlarıñ mesrūr olmasıyla Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz mesrūr olur. Ve bunlardan mā‘adā ef‘āl-i ḥayra sa‘y itmek zīrā *niyyetü’l-mer’i ḥayrun min ‘amelihī* vārid olmuştur. Ve Mevlā-yı Müte‘āl ḥazretlerinin ve şāhib-i şerī‘at efendimiziñ nehy buyurduḳları me‘āşī vü mekrūhāt dan ictināb itmekdir. Ve ādābdan biri daḡi gün-be-gün Ḥabīb-i Ekrem şalla’llāhu [349^a] ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ziyāretine şevḳ-i mezdād ve beher sāl ol i‘tāb-ı ‘aliyye-i ḥācet-revāya ruḥsūde ve muḥabbeti ziyād-ber-ziyād olup ve cemāl-i bi-ekmāl Maḥbūb-ı Ḥudāya ‘aşḳla ḥayrān olmaḳ *men eẓher ‘alāmatü’l-īmān. Ve ekşer vesā’ilü’l-fevz yevmü’l-fez’i’l-ekber bi’l-emni ve’l-īmān.* Ey ‘ārżü-yı şevḳ-i dīdār ile dil-ḥaste olan bu zāt-ı ‘ālī biḥānıñ ḳadr-i ‘ālīlerine rütbe-i refī‘dir. Ey pāşān-ı eşḳ-i firāḳ bu ḳafes-i ārā-yı şebbāk olan ol tūṭī-i şirīn-i edā-yı ve māyenṭiḳu ‘ani’l-hevā der ki henüz zebān-ı

imkān-ı ‘ademden nümāyān olmadan nāṭıka-i revān-ı baḥşāsı *ene* ‘*efşahu* ile ḥalvet-serāy-ı ḥāşşü’l-ḥāş lî me‘allāhıde şükür-pāş zemzeme-i güft-gü idi. Ey dil-beste-gān müşāhede-i murād bu ol tā bende-i cemāl pīrāye-i *ene* ‘*emlehe* ki ḥüsn-i melekūt edā-yı ezel pesendī cılve-gāh-ı ḳarību’l-ḳurb vaḥdetde manzūr gird-gār iken henüz māh-ı Mısr aşup Ken‘ānı nihüfte-i Ben-i Cāh ‘amā idi. Ey bādiye peymāyān arzū bu ol tenhā süvār fezā-yı mele’i a‘lādır ki arzū-yı ḳadem cihān-güşāsıyla ne raḥş-ı muraşşā‘ pūş-ı eflāk merbūt ṭavīle-i intizār olmuşlardır. Ey seniyye-i reyşān-ı muḥabbet bu ol şāhbāz bāzū-yı ‘ināyetdir ki āşiyāne-i ḳudsden şikār-gāh-ı imkāna nüzūli içün şayyād ḳadar nice müddet idāre-i mihr u māh eylemiştir. Beyt:

Dīde-i sidretü’l-müntehā-yı ma‘rifet rā berk-ber

Vādī-i taḥḳīḳ rāṭi bi-aḳşa sāhte

Ey sīne şāfān bezm-gāh-ı ihlāş bu ol ser-defter-i enbiyā-yı kirāmdır ki arzū-yı ism-i mükerrerleriyle şahāyif-i derūnuñ eyyām u leyālî nice müddet cilādāde-i mühr-e-i mihr u māh olmuştur. Ey cān-ı sipārān rāh-ı vefā bu ol ḥabīb nāzende-i ḥālīḳ-i yektādır ki ziyāfet-ḥāne-i heşt derece-i ne‘īm sālīkān cādde-i muvāfaḳati içün müzeyyen ve ‘azāb-gāh heft dereke-i düzeḥ ser-şikān cādde-i muḥālefeti içün mu‘īn olmuştur. Böyle bir ḥabīb-i Ḥudāya ‘aşḳ-ı muḥabbetle kevnde biñ cān olsa fedā itmek ‘ayn-ı ādāb-ı ‘āşīkān u resm-i muḥibbāndır. Nazm:

Vām bigeriftem bişad-cān kerd-i na‘līn-terā

Hest-i cānī ān hem ez tūçündhem dīn-terā

Bī-tev‘em çevdān meṭūl şud şeb tārīk hecr

Muhtaşar ḥānem teṭāvūlhā-yı zūlfeyn-terā

Māh-ı nevber mihr-i sābit ‘aḳreb-i pervīn revān

Veh çi zībēd-i hey‘et-i eşāl bī-şīn-terā

Berz-i şad-bendān nekerdid keşi eyne tānenkerd

Kerd-i rüy-ı ḥūy çıkan cevelān zūlfeyn-terā

[349^b] Nefy-i cüz-i ḥaşr ve ferd u şems istilzām ū

Bes menāfī şud dehān-i zūlf-i ḥadīn-terā

Çeşm-i bīmāret dehed der her işāret şad-şifā
Bu ‘alī müşkil ki dāned-i hikmetü’l-‘ayn-terā

Cehreet zāb-dil ārī hevā-dādāda dehnem
Tāb-ı ruḥsāret hüveydā kerd-i ḳavseyn-terā

Hāled ez ebrū-yı mişkīnet eger gūyed sühen
Çün geşd-i āḫar kemān-ı ḳāb ḳavseyn-terā

Allāh Allāh bu ne devlet ki bu ‘āşī ümmete
Barake’llāh ğarḳ olurlar baḫr-ı feyz-i rahmete

ādābdan biri daḫi der ki bir kimse ḫānesinden ḫurūc iderken *bi’smi’llāhi ve tevekkeltü ‘ale’llāhi ve lā ḫavle ve lā ḳuvvete illā bi’llāhi. Allāhümme ileyke ḫaractü ve ente eḫractenī Allāhümme sellimnī ve sellim minnī. Ve raddinī sālimen fī dīnī kemā eḫractenī. Allāhümme innī e’üzü bike en ezille ev uzalle ev ezille ev uzelle ev ezlime ev uzleme ev echele ev yüchele ‘aleyye‘azze cāruke ve celle senā’üke ve tebārake’s-müke ve lā ilāhe ğayrūke* deyüp ḳaşd-ı sefer oluna. Ve ādābdan biri daḫi budur ki eşnā-yı rāhda bel cemī’-i evḳātında fāriğ olduğca Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize şalāt u selāmı eksār ide. Ve ādābdan biri daḫi eşnā-yı ṭariḳinde Server-i Enām ‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām efendimize mensüb olan mü’eşşer ve mesācid-i pür-enverlerin tettebbu‘ idüp ziyāret ve anlarda teberrüken namāz ḳılup du‘ā vü niyāz ideler. Zīrā mü’eşşer Rasūl-i Ekrem efendimiz de du‘ā maḳbūldür ğaflet olunmaya tafşīli muḳaddem baḫş-i mesācidde mürūr eyledi. Ve ādābdan biri daḫi Medīne-i Münevvere ḫaremine ḳarīb olup ‘alāmet-i belde-i ṭāhire müşāhede olundukda ḫuzū‘ u ḫuşū‘ u ādāb ile bu cāy-ı cennet nişānıñ ḳadr-şān rıf‘ atin zihninde müstaḫzır idüp ve murādına nā’il olduğına teşekkür iderek eger ḫayvān üzerinde ise sür‘at idüp ve eger piyāde ise ḳoşup şevḳ u muḫabbet ile rāhī olalar. Beyt:

Ḳurbu’d-diyāri yezīdū şevḳi’l-vālehu
Lā seyyimā en lāḫe nūru cemāluhu

Ev büşrā el-ḫādiye bi-enlāḫe’n-neḳā

Ve büddet ‘alā ba‘de ru’si cibāluhu

Fe-hünāke ‘īlu’ş-şabri men zī şubūti

Ve büdde’llezī yehfīhu min ehvāluhu

bu hāl ile giderek ve şalāt u selām iderek ‘alāmāt-ı bünyān-ı Medīne hüveydā olduğda [350^a] dābbesinden nüzül idüp pā-bürehne ‘azm-ı revān olalar. Zirā ekşeri evliyā-i kirām u aşhāb-ı ‘izām ve şulehā-yı fehām u ‘ulemā-yı a‘lām piyāde duhūl buyurdılar. Hattā vefd-i ‘Abdu’l-kays Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi gördükde dābbesinden nüzül buyurdılar. Bir ehad bunuñ fi‘lini inkār itmediler. Vefātından soñra ta‘zīm-i hayātında olduğ gibi olur. Ādābdan biri dañi Medīne-i Münevvere haremine qarīb olduğda şalāt u selāmdan soñra *Allāhümme hāzā haram* *Rasūla’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ellezī harramtūhu ‘alā lisānihi ve du‘āke en tec‘al fīhi mine’l-hayri ve’l-bürketi mişley mā hüve fī haramü’l-beyti’l-harāmi feharramnī ‘ale’n-nāri ve āminnī min ‘azābike yevmi teb‘aşü ‘ibādike ve erzuñnī min berakātūhu mā razeñtūhu evliyā’eke ve ehli tātūke ve vefññī liñhüsni’l-edebi ve fi’lū’l-hayrāti ve terke’l-münkerāti* bu du‘ā’i tilāvet ideler. Andan soñra şalāt u selāma meşgūl oluna. Eger tarīk-i Zī’l-Huleyfeden ise mu‘arris nām mü’eşşiri sa‘ādeti tecāvüz itmeyüp anda nüzül ideler zīrā müsteħabdır. Ebū Bekir el-Huffāf hāzretleri Kitābü’l-Aksām ve’l-Hişāl nām kitābında ve İmām Nevevī ve ğayrıları ve Mālikiyyeden şāhibu’t-Tirāz hāzretleri buyururlar ki ādāb-ı zā’irinden biri Medīne-i Münevvereye duhūlden aqdem pāk-ı ğusl idüp nazīf libāsların giymekdir. İmām Ġazālī hāzretleri İhyāda buyurur ki Medīne-i Münevvereye duhūlden aqdem Bi’r-i Harrede ğusl idüp ve hoş-būlar koğulanup ve aħsen elbisesin giymek ādābdandır. Ve Hānefiyyeden Kirmānī hāzretleri hāric Medīnede ğusl mümkün olmaz ise dāñil olduğdan soñra ğusl idüp ziyārete gideler buyurdı. Ve dañi Kays ibn ‘Āşım hādīşinde kendi cemā’atiyle Medīneye gelürken sür‘at ile dāñil olup sefer cāmelerin iħrāc idüp pāk cāmeler giyüp ādāb u vaqār ve ‘arz-ı muħabbet ile hużūr-ı hāzret-i Seyyidü’l-beşer efendimize teşrīf eyledikde efendimiz andan rāzı olup haqqında buyurdı ki sende iki ahlāk-ı hasene vardır Mevlā-yı Mütē‘āl hāzretleri bu iki ahlākı sever. Biri ħilm ve biri enā’et ya‘nī şevket-şān-ı nübüvvetlerine ta‘zīm u tevķir itmekden Allāh ve zāt-ı nebeviyyeleri dañi rāzı olurlar. Faķať cühhāllarıñ ef‘āl-i qabīhaları gibi tecerrüd idüp iħrām hālindeki gibi itmeyeler. Ve ādābdan biri dañi Medīne-i Münevvere derūnunda

geşt ü güzār itdikce bu zemīn-i [350^b] ĩrem-āsāya Server-i Enām‘ aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām efendimiziñ kadem-i meymenet-i irtisāmları gelmişdir deyü mülāhaza idüp kemāl-i ta‘ zīm u heybet ve hūzū‘ u hūşū‘ ve sekīnet u vaķār ile pānihāde olarak şalāt u selām iderek gezüp hürmet ü ri‘ āyet ideler. Eger bir eķad hetk-i ri‘ āyet ve hürmet u ihānet kaşd iderse *ne‘ ūzū bi’llāhi* a‘ māl-i ḥaseneleri ḥabṭ olur. Velew Rasūl-i Ekrem efendimiziñ şadāsından ziyāde şadā eylese daḥi ve dīde-i dūnyā ile cemāl-i enver-i ḥazret-i peygamberi müşāhede eylemedigine ġāyet te’essüf oluna. Ve āḥiretde a‘ māl-i ḳabīḥam ve günāh-ı keşīrem ile hūzūr-ı sa‘ ādetlerine varup mu‘ ātab olmaķdan isti‘ āze oluna. Ve günāhlarına ānen fe-ānen sā‘ at-be-sā‘ at istiġfār idüp ‘inde’l-liķā yevmü’l-ḥaşr ve’l-mīzān maķbūl Pād-şāh-ı Rūz-ı Cezā olmaķ için du‘ ā-yı vāfire ve niyāz-ı keşīreden ḥālī olunmaya. Ve ādābdan biri daḥi Medīne-i Mūnevverede sākın oluķca mümkün miķdārı emr-i ma‘ rūf ve nehy-i ‘ani’l-münker idüp hetk-i hürmet Risālet-penāh ve ‘adem-i ri‘ āyet Mescid-i Nebevī ve taẓyi‘ ḥuķūķ-ı ḥazret-i Aḥmedī müşāhede olunduķda ġaẓab u ḥışm idüp elden ve dilden geldigi miķdārı izālesine sa‘ y u ġayret itmekdir zīrā ‘alāmet-i muḥabbet muḥib-i maḥbūbunuñ ġayretin çekmekdir. Bir kimseniñ ḳalbinde ġayret olmaya ol kimse muḥabbet-i Rasūl-i Ekremden ḳalbini ḥālī bilsun. Ve eger ben muḥibbim deyü da‘ avā ider ise kāẓibdir. Gerçi fī-zamāninā ‘āşīķān Fahr-ı ‘Ālem kemāl-i muḥabbet u ġayretlerinden emr-i ma‘ rūf ve nehy-i ‘ani’l-münker idüp hürmet-i Rasūl-i Ekrem efendimizi şıyānet idiñ deyü veyāḥūd bir fāḥiş nesne görse izālesine sa‘ y iderse mecnūn bir kimsedir deyü cā-be-cā şaġīr u kebīr tekdīr idüp sen mi ḳaldıñ izḥār-ı faẓl idicek deyü tevbiḥ iderler ise de aşlā terk itmeyüp me’mūriyyetiniñ miķdārı tekellüm oluna. Zīrā Maḥbūb-ı Hudā ve muḥabbeti rūḥa ġidā olan zāt-ı şerīfiñ rāh-ı muḥabbetinde tekdīr degil tesfīr u ḳatlı olunmaġa rāzı olup ḥaķ kelāmdan girü ḳalmayalar. Zīrā zaḥr-ı āḥiret ve maẓhar-ı şefā‘ at olmaġa şübhe yoķdur. Her kimse ki dīn u diyāneti ve muḥabbeti ziyāde ise ġayreti daḥi ziyāde olur nitekim dīni olmayan kimseniñ muḥabbet ve ġayreti olmaz deyü vārid olmuşdur. Ve ādābdan biri daḥi budur ki bāb-ı selāmdan duḥūl iderken *li-bismi’llāhi mā šā’ellāhu lā kuvvete illā bi’llāhi* [351^a] *rabbi edḥilnī müdḥale şıdķin ve eḥricnī muḥrace şıdķin ve’c‘al lī min ledünke sulṭānen neşīrā. Ḥasbiyellāhu āmentü bi’llāhi tevekkeltü ‘ale’llāhi lā ḥavle ve lā kuvvete illā bi’llāhi. Allāhümme innī es’elūke bi-ḥaķķi’s-sā’ilīne ‘aleyke ve bi-ḥaķķi memşāye hāzā ileyke fe-innī lem eḥruc beṭaran ve lā eşeran ve lā riyā’en ve lā süm‘aten ḥaractü ittikā’e seḥaṭike ve’btigā’e merzātike. Es’elūke en tünķizenī*

mine'n-nāri. Ve en tegfira lī zünübī innehu lā yağfiru'z-zünūbe illā ente diyeler. Her ne vakt mescide dāhil olunursa bu du'āya devām oluna. Ebā Sa'īd el-Ḥudrī raḍıya'llāhu 'anh ḥazretleriniñ ḥadīşinde merfū' an rivāyet idüp buyurur ki her bir eḥad Mescid-i Nebeviyyeye dāhil olurken bu du'āyı tilāvet eylese Mevlā-yı Müte'āl ḥazretleri yetmiş biñ melā'ike ta'yīn idüp bu du'āyı okuyan kimse için kıyāmeye kadar istiğfār taleb iderler. Ve daḥi Medīne-i Münevverede olduğca Medīne-i Münevvereniñ şerefini ḳalbinde istiḥzār idüp efḍal-ı bıkā' oldıgın icmā'-ı 'ulemā üzre i'tikād ideler zīrā ba'zı 'ulemā efḍal-i emkine-i dünyā buyurdılar. Beyt:

‘Arzı meşā Cibrīli fī ‘arşātühā

Vellāhu eşrefü arzuhā ve semā'ihā

Ve ādābdan biri daḥi mümkün miḳdārı şadaḳa virüp bir emre mübāşeret itmezden aḳdem Mescid-i Şerīfe gelmekdir. Eger bir māni' zuhūr itmez ise ve Mescid-i Nebevī ve Ḥarem-i Muştafāvī müşāhede olundıḳda ḳalbinde heybet u ḥuzū' ile mülāḥaza olunsun ki bu cāy-ı mehbīṭ Ebi'l-Fütūḥ ve Cebrā'īldir. Ve münezzil ki Ebi'l-Ġanāyim ve Mīkā'īldir. Ve vahy u tenzīl ile maḥşuş bir mevzi'dir ki melā'ike-i muḳarrabīn eṭrāf-ı ḥücre-i behişt-ārālarında kemer-bend kıyām-ı hizmetde ḳā'imlerdir. Böyle bir Pād-şāh-ı Her Dū 'ālemdir ki cemī'-i mevcūdāt emrine münḳād u muṭī'lerdir. Naẓm:

Şehinşāh-ı dü 'Ālem ḥüsrev-i dünyā ü māfihā

Şeh-i evreng-i Yesrib pād-şāh-ı mesned-i Baṭḥā

Ḥudāvend ü ḥudāvendān ḥidīv-i 'ālem insiyān

Muḥammed Muştafā ya'ni ḥabīb-i ḥazret-i Mevlā

Nedīm-i bezmgāh-ı *Ḳābe-i Ḳavseyn* Aḥmed-i Muḥtār

Ḥarīm-i meclis-i ḳurb u bisāṭ-efzūd-ı *ev-ednā*

Çemen-pīrāy-ı nergis-zār ü *mā-zāğa'l-başar* zātı

Vücūd-ı nāzenīni bülbül-i güلزār-ı *mā-evḥā*

Cebīn-i ebruvānı āfitāb-ı ğurre-i ḥikmet

Cemāl ü gisūvānı mäh-ı bedr-i leyletü'l-İsrā

[351^b] o zî kadriñ li-‘umrik hücceti şânına imzâdır. O zîşânîñ şânîñ berâtı kaderine levlâkedir tûgrâ böyle Ser-defter-i Enbiyâ ki ve mâ yentîku ‘ani’l-hevâ zâtında tûtî-i güyâ huzûrında kemâl-i ta‘zîm vâcibe-i zimmet-i mü‘minîn ve mü‘minât ve farîza-i kerdên ‘ârifân u ‘âşîkân ehl-i îmandır. Ve âdâbdan biri daği Bâb-ı Cibrîlden dâhil olmakdır. Ammâ fî-zamâninâ bâb-ı selâmdan dâhil olmağlığı ‘âdet eylemişlerdir. Ve hîn-i duğûlde ibtidâ şâğ kademin atub *e‘ûzü bi’llâhi’l-‘azîm. ve bi-vechihi’l-kerîm. Ve bi-nûrihi’l-kadîm. Mine’ş-şeytânî’r-racîm. Bismi’llâhi ve’l-ḥamdü li’llâhi ve lâ ḥavle ve lâ kuvvete illâ bi’llâhi mâ şâ’ellâhu lâ kuvvete illâ bi’llâh. Allâhümme şalli ‘alâ seyyidînâ Muḥammedin ‘abduke ve rasûlike ve ‘alâ âlihi ve şaḥbihi ve sellim teslîmen keşîrâ. Allâhümmeğfirilî zünübî ve’fteḥ ebvâbi raḥmetike. Rabbi vefîḳnî ve seddednî ve eşleḥnî ve e‘annî ‘alâ mâ yerzîke ‘annî. Ve min ‘aleyye bi-ḥüsni’lâdâb fî hâzîhi’l-ḥazreti’ş-şerîfe. Es-selâmü ‘aleyke eyyühe’n-nebiyyü ve raḥmetu’llâhi ve berakâtühu’s-selâmu ‘aleynâ ve ‘alâ ‘ibâdi’llâhi’ş-şaliḥîn* diyeler. Her vaḳt Mescid-i Şerîfe duğûl eyledikde bu du‘âyı terk itmeyeler. Ve Mescid-i Şerîfden ḥurûcda daği bu du‘âya devâm ideler faḳaṭ ḥurûcda ebvâb-ı raḥmetiñ bedeline ve’fteḥ lî ebvâb-ı faẓlîñ diyeler. Âdâbdan biri daği Mescid-i Nebevîde olduḳca i‘tikâfa niyyet itmekdir zîrâ mezheb-i Şâfi‘ide her ne ḳadar müddet-i ḳalîle daği olsa i‘tikâf faẓîletine nâ’il olunur. Şoñra ravza-i muḳaddeseye varup teveccüh oluna eger Bâb-ı Cibrîlden dâhil olunursa hücre-i mu‘aṭṭıranîñ verâsından eger muşallâ-yı şerîf ḥâlî ise toğrı muşallâya varup iki rek‘at taḥiyye-i mescid kılup eger vâḳt-i mekrûh degil ise eger muşallâ-yı peygamberi ḥâlî degil ise minber-i şerîf tarafında veyâḥûd mekân-ı âḫarda ḥafîf iki rek‘at namâz edâ idüp du‘â ide Kirmânî ḫazretleri rek‘at-ı evlâda ba‘de’l-fâtiha ḳul yâ eyyühe’l-kâfirûn ve ikincide ḳul hüvellâhu eḫad sûrelerin ḳırâ’at ideler buyurdi. Eger farz namâzı kılınur iken dâhil olunursa veyâḥûd farzîñ fevtinden ḫavf olunursa farz namâzın kılalar taḥiyye-i mescid maḳâmına ḳâ’im olur. Namâzdan fâriğ olduḳda böyle ni‘met-i ‘azîme ve minnet-i cesîmeye nâ’il oldığına Mevlâ-yı Mute‘âl ḫazretlerine ḫamd ü şenâ ideler. Kirmânî [352^a] ḫazretleri ve Ḥanefiyyeden şâhibu’l-İḫtiyâr ḫazretleri buyururlar ki mezbûr keyfiyyetden şoñra secde-i şükrâne idüp ve ziyâretiniñ ḳabûlini ve itmâm-ı ziyâret için ve dünyevî ve uhrevî murâdâtlarına nâ’il i bekâm olmak için du‘â’yı ziyâde ideler. Zeyne’l-Merâğî ḫazretleri ba‘zı meşâyihden naḳl ider ki taḥiyyatü’l-mescidi ziyâret üzerine taḳdîm etmek ol-vaḳt olur ki eger mürûrî muvâcehe-i sa‘âdet tarafına vâḳı‘ olmaz ise ammâ mürûrî muvâcehe tarafına

vākıf olur ise müsteḥab olan ibtidā ziyāret itmekdir. Ḥālbuki ba‘zı Mālikiyyeler ziyāreti taḳdīme ruḥṣat virdiler bunuñ mecmū‘ı bāb-ı vūs‘atden kināyedir ammā taḥiyyatü’l-mescidiñ taḳdīmine ḥüccet-i ḳāṭı‘a ve burhān-ı vāzıḥa budur ki Cābir bin ‘Abdu’llāh raḍıya’llāhu ‘anhümā ḥazretleri buyurdi ki seferde idim toḡrı Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḥuzūr-ı sa‘ādetlerine gelüp selām virdim Cenāb-ı Nübüvvetleri ḥāric mescid-i enverde vākıf idi. Baña buyurdılar ki mescide dāḥil olup namāz kıldıñ mı. Didim lā yā Rasūla’llāh git Mescid-i Şerīfde iki rek‘at namāzdan şoñra gel baña selām vir buyurdılar fermān-ı ‘ālīleri üzre iki rek‘at namāz edādan şoñra varup selām virdim buyurdi. Taḥiyyatü’l-mescidiñ istiḥbābına bu ḥadīṣ-i şerīf delālet ider. Ve ādābdan biri daḥi namāzdan fāriḡ olduḡdan şoñra Mevlā-yı Müte‘āl ḥazretlerinden isti‘āne taleb iderek kemāl-i ādāb ile ḳabr-i şerīfe gelüp muvācehe-i şerīfiñ ḥizāsında ‘alāmet içün vaż‘ olunan mismār-ı sīm ve eḥcār-ı elmās muḳābilinde vākıf oluna. Mezbūr mismār ve elmās ḥücre-i sa‘ādetiñ cidār dāḥilinde pūşide-i şerīf meyanında diḳḳat itmedikce görünmez ol-vaḳt ise vaḳt-i ḥuşū‘ u ādābdır. Eger dāḥil-i maḳşüreden ziyāret olunsa efdāldir. Zīrā mevḳıf-ı selef-i şāliḥīn ve aşḥāb-ı kirām derün-ı şebeke-i sa‘ādetde ḳalmışdır. Ve daḥi kütüb-i mu‘teberelerde naḳl olan ḳabr-i şerīfiñ baş tarafından nefis-i ser-ḳabr-i enver üç veyāḥūd dört zīrā‘ miḳdārı ba‘īd olarak ziyāret oluna dirler. Eger dāḥil-i maḳşüreden ziyāret olunur ise miḳdār-ı mezbūr ḳadar ba‘īd olarak ziyāret olunur. Ammā ḥāricden olur ise ve şebeke-i sa‘ādetden dört zīrā‘ miḳdārı ba‘īd olunur ise nefis-i ḳabr ile [352^b] zā‘iriniñ meyanı on zīrā‘ miḳdārı ba‘īd olur fe-efhem. İbn Ḥabīb ḥazretleri ḳabr-i şerīfi ḳaşd idüp ḳible tarafından muvāceheye yaḳın varup ziyāret oluna buyurdi. İḥyā-ı ‘ulūmda ziyāret ideniñ mevḳifini üslūb-ı sābık üzre beyān buyurduḡdan şoñra buyurdi ki pişgāh-ı Şāh-ı Risāletde ḥayātında ṭurur gibi ta‘zīm ile vākıf olup şol miḳdārı ḳarīb ola ki ol zāt-ı aḳdesiñ ḥayātında ne miḳdārı ḳarīb olabilür iseñ ḥīn-i ziyāretde daḥi ser-fürü-yı ceyb-i ceḥālet zāhir u bāṭın kemāl-i ḥayā ve ādāb-ı tām ile ziyāret oluna intehā. Ḥanefiyyeden Kirmānī ḥazretleri namāzda olduḡı ḥāldeki gibi şāḡ elini şol eli üzerine bend iderek vākıf olup ziyāret ideler buyurdi intehā. İḥyāda buyurur ki ey zā‘irān-ı i‘tāb ḥazret-i Risālet-penāhī olan zāt-ı kirāmlar sizlere mu‘allim olsun ki Şeh-süvār-ı Enbiyā ‘aleyhi efdālü’ş-şalāt ve ezke’t-teḥayā efendimiz sizleriñ ne hey‘etle ḥuzūr-ı aḳdesine teşrīfiñizi ve ne keyfiyetle vākıf olduḡıñızı ve ne ādāb ile ziyāret eyledigiñizi görür ve bilür. Ve şalāt u selāmıñızı ḥīn-i ba‘deñizde zāt-ı ‘ālīlerine teblīḡ iderler.

Lāyık olan şalāt u selām iderken cemāl-i ‘ālem-tābını ve ḥalīle-i enverlerini ḥayāl-i ḥāṭırda ḥāzır idüp rütbe-i vālālarını ve ḳadr-i ‘aẓīmü’ş-şānlarını ḳalbiñizde istiḥzār idesiz ḥadīş-i şerīfde vārid oldı ki Mevlā-yı Müte‘āl ḥazretleri Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḳabr-i pūr-enverlerine bir melek müvekkil eylemiştir. Ümmetlerinden bir kimse zāt-ı ‘ālīlerine şalāt u selām eylese mezbūr melek Server-i Enāme efendimize teblīğ buyurur. Bu ḥadīş-i ḳabr-i a‘ṭarda ḥāzır olmayan kimseler ḥaḳḳındadır. Ammā şol kimseler ki ehl-i ‘iyāl-i evṭānların terk idüp ve miḥnet-i ğurbeti iḥtiyār idüp kemāl-i şevḳ u muḥabbetle ‘atebe-i ‘aliyye-i nebeviyyeye raḥsūde olup ziyāret idenleriñ keyfiyet-i feẓā’illeri sābıḳa-i ḳıyās olmaz fe-efhem. Ve daḫi züvvār-ı kirām ḥīn-i ziyāretlerinde selām virüp ref‘-i şavt vaḳt-i iḥfā itmeyerek evsaṭ ḥāl üzre tezellül-i iftikār üzre bende-i vābıḳ-ı işyān Mevlāsı ḥuẓūrında vāḳıf olur gice *es-selāmu ‘aleyke yā Rasūla’llāh . es-Selāmu ‘aleyke yā Nebiyyu’llāh. es-selāmu ‘aleyke yā ḥayratu’llāh es-selāmu ‘aleyke yā Ḥabību’llāh. es-Selāmu ‘aleyke yā Seyyidü’l-murselīn ve ḥāteme’n-nebiyyīn. [353^a] es-Selāmu ‘aleyke yā ḥayru’l-ḥalḳi ecme’īn. es-Selāmu ‘aleyke yā ḳā’idü’l-‘azze’l-muḥaccelīn. es-Selāmu ‘aleyke ve ‘alā ālike ve ehl-i beytike ve ezvācike ve aṣḥābıke ecme’īn. es-Selāmu ‘aleyke ve ‘alā sā’irü’l-enbiyā-i ve’l-mürselīn ve cemi’-i ‘ibādi’llāhi’ş-şāliḫīn. Cezākellāhu ‘annā yā Rasūla’llāh efḍale mā cezā bihi nebiyyen ve rasūlen ‘an ümmetihi ve şalli ‘aleyke küllemā zıkrūke’zākirūne ve ğafle ‘an zıkrūke’l-ġāfilūn. Efḍalü ve ekmelü mā şallā ‘alā eḥadin mine’l-ḥalḳi ecme’īn eşhedü en lā ilāhe illa’llāh vaḥdehu lā şerīke leh ve eşhedü enneke ‘abdūhu ve Rasūluhu ve ḥayyertūhu min ḥalḳihi ve eşhedü enneke ḳad belleġte’r-risālete ve’d-diyetü’l-emānetü ve neşaḥtū’l-ümmeti ve keşeftü’l-ġammeti. Ve cāhedtü fīllāhi ḥaḳḳu cihāduhu. Allāhümme ātehu’l-vesīlete ve’l-fāzīlete ve’b’aṣḥü meḳāmen Maḥmūdeni’llezi ve’adteh ve innehu nihāyete mā yenbegī en yes’elūhu’s-sā’ilīn. Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā Muḥammedin ‘abdike ve Rasūlike’n-nebiyyi’l-ümmiyyi ve ‘alā āl-i seyyidinā Muḥammedin ve ezvācuhu ve zürriyyetuhu kemā şalleyte ‘alā seyyidinā İbrāhīm ve ‘alā āl-i seyyidinā İbrāhīm. Ve bārik ‘alā Muḥammedi’n-nebiyyi’l-ümmiyyi ve ‘alā āl-i Muḥammedin kemā bārakte ‘alā İbrāhīme ve ‘alā āl-i İbrāhīm fī’l-‘ālemīn inneke ḥamīdün mecīdün bu güne şalāt ile ḥuẓūr-ı aḳdes-i peygamberīde şalāt u selām oluna. Eger bunun ḥıfzı mümkün olmaz ise veyāḥūd vaḳt-i ḍayyıḳa teşādūf ider ise ba‘zı ‘ulemālar iḥtişār eylemişlerdir. İmām Nevevī ḥazretleri buyurur ki eḳullu mā*

yekünü's-selāmu 'aleyke yā Rasūla'llāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem demekdir ve İmām Mālik ḥazretleriniñ 'indinde muhtaşar olan *es-selāmu* 'aleyke *eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetu'llāhi ve berakātüh* demekdir. Ekşer-i 'ulemā-yı eslāf taṭvīli ihtiyār eylediler. Ve İbn Ferḥūn ve İbn Ḥabīb ḥazretları bunı ihtiyār eylediler. *es-Selāmu* 'aleyke *eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetu'llāhi ve berakātühu şalla'llāhu* 'aleyke ve sellem yā Rasūla'llāh *efḍal u ezkā ve a'lā ve innemā şalātü şallāhā 'alā eḥadi min enbiyā'ihî ve eşfiyā'ihî eşhedü yā Rasūla'llāh inneke ḳad belāgtü mā erseltü bihi ve neşahṭü'l-ümmeṭi ve 'abedtü rabbike ḥattā āṭike'l-yaḳīn. Ve küntü kemā na'tikellāhu fī kitābihi ḥayşü ḳāle leḳad cā'eküm Rasūlu min enfüsiküm 'azizün 'aleyh mā 'anittüm ḥarişî 'aleyküm bi'l-mü'minīn ra'ūfun raḥīm. Fe-şalātüllāhi ve melā'iketihî ve cemī'-i ḥalkihî fī semāvātihî ve erzihi 'aleyke yā Rasūla'llāh . es-Selāmu 'aleykümā yā şāḥibī Rasūla'llāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem yā Ebā Bekr ve yā 'Ömer cezākümü'llāhu 'anī'l-islām ve ehlihi efḍali mā cezā ve zīrī nebiyyi 'alā ve zirā'ihî fī ḥayātihî ve 'alā ḥüsn-i ḥilāfetihî iyyāhu fī ümmetihî ba'de vefātihî [353b] feḳad küntümā li- Rasūla'llāhi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ve zīrī şadaḳa fī ḥayātihî ve ḥaleftümahu. Bi'l-'adli ve'l-iḥsāni fī ümmetihî ba'de vefātihî. Fe-cezāküme'llāhu 'alā zālīke merāfiḳatühü fī cennetihî ve iyyānā me'aküm bi-rahmetühu intehā. Ve daḥi Maṭrī ve Mecdī ḥazretları evşāf-ı keşīreyi müştemil selāmi ṭavīl zikr eylemişler bizler bu ḳadarla iktifā eyledik. Ve İmām Nevevī ḥazretleri buyurur ki selāmdan fāriğ olduğdan şoñra eger bir kimse emānet-i selām irsāl eylemiş ise *es-selāmu* 'aleyke yā Rasūla'llāh min fulān bin fulān veyāḥūd fulān bin fulān yüsellimu 'aleyke yā Rasūla'llāh diyeler. Andan şoñra şāğ ṭarafına bir zirā' miḳdārı meyl idüp tecāh-ı Ebā Bekr raḍıya'llāhu 'anh ḥazretlerine gelüp *es-selāmu* 'aleyke yā Ebā Bekr şafā Rasūla'llāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem. Ve şāniye fī'l-ḡari ve rafīḳahu fī'l-esfāri cezākellāhu min ümmeti Rasūla'llāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ḥayru'l-cezā diyüp bir zirā' miḳdārı daḥi şāğ ṭarafına gidüp *es-selāmu* 'aleyke yā 'Ömer el-Fārūḳu'llezi 'azzellāhu bihi'l-islām cezākellāhu 'an ümmeti Muḥammedin şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ḥayru'l-cezā diyeler. Ve daḥi İmām Nevevī ve ḡayrılarıñ beyān eyledigi ādābı ziyāret budur. İmām Nevevī ve ḡayrıları buyurdılar ki 'Ömeru'l-Fārūḳ raḍıya'llāhu 'anh ḥazretlerine selām virdikden şoñra bi't-tekrār muvācehe-i sa' ādete gelüp Mevlā-yı Müte'āl ḥazretlerine ol ziyāret-i aḳdes efendimizi tevessül idinüp kendi ḥaḳḳında ve ḡayrılar için şefā' at ṭaleb eyleyeler. Şāḥib-i Tārīḥ ḥazretleri buyurur ki muvācehe-*

i sa‘âdete geldikde müceddeden tevbe idüp ve tevbesini tevbe-i naşûh eylemek için du‘â idüp Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimizden şefâ‘at-ı ‘uzemâların taleb ideler. *Velevennehum iz zalemû* âyet-i kerîmesin tilâvet eyledikten sonra ziyâde istiğfâr idüp kabûli için ricâ u niyâz u tazarru‘ u bükâ eyleyeler. Ve bunu tilâvet ideler *nehnu vefdeke yâ Rasûle’llâhi ve züvvârike ci’nâke li-każâ-i haqqike ve’t-teberruki bi-ziyâratûke ve’l-istişfâ‘u bike ilâ rabbike fe-inne’l-hatâyâ kad eşkaltü zuhûrinâ ve ente’s-şâfi‘u’l-mev‘ûdi bi’s-şefâ‘ati’l-‘uzemâ ve’l-meķâmu’l-Maḥmûdi ve kad ci’nâke zâlimîn lâ nefsinâ müsteğfirîn li-zünûbinâ sâ’ilîn minke en testegfirlenâ ilâ rabbike fe-ente nebiyyinâ ve şefî’inâ feşfe‘ lenâ ilâ rabbike ve ese’lûhu en yümîtinâ ‘alâ sünnetûke ve muḥabbetûke ve yeḥşûrunâ fî zümratûke ve in yüridnâ ḥavzike ğayri ḥuzâyâ ve lâ nâdimîn* diyerek [354^a] tazarru‘ u niyâz ideler. Ve bu mezâyâda ikşâr niyâz ideler. Nazm:

Yeñi açdı baña şeytân bir yol yâ Rasûla’llâh
Görüp ḥalim teraḥḥüm eyle bir yol yâ Rasûla’llâh

İder İblîs iğvâ bir taraftan nefs-i emmâre
Ḥişâr-ı kalbi düşmen şardı kol kol yâ Rasûla’llâh

Yemînimden yesârim fırka kudret koymadı bende
Baña oldu müsâvî şâğ-ile şol yâ Rasûla’llâh

Nigâhın püte-i ekvâna iksîr-i sa‘âdetdir
Az ihsânın yeter dünyâya bol bol yâ Rasûla’llâh

Çıkardı ḥabl-i şer‘ in ‘izzet-i bî-çâre destinden
Çeh-i ‘işyânda kaldı dest-gîr ol yâ Rasûla’llâh

Yahyâ el-Ḥüseynî ḥazretleri ve ğayrılarını İbn Fûdeyk ḥazretlerinden rivâyet idüp buyurur ki bir kimse kabir-i Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ tecâh-ı vâlâlarına varup kemer-bend-i kıyâm üzre *inne’llâhe ve melâ’iketehu yüşallüne ‘ale’n-nebiyyi yâ eyyühe’llezîne âmenû şallû ‘aleyhi ve sellimû teslîmâ* âyet-i kerîmesini tilâvet eyledikten sonra şalla’llâhu Te‘âlâ ‘Alâ Muḥammedin ve sellem. Veyâḥûd şalla’llâhu ‘aleyke yâ Muḥammed yetmiş kere dimiş olsa *min*

ḳablillāh bir melā'ike nidā ider ki şalla'llāhu 'aleyhi yā fulān bu günde ne kadar ḥācetiñ var ise dergāh-ı 'izzetde ḳabūle ḳarīn oldı deyü. Şāḥib-i Tārīḡ ḥāzretleri buyurur ki mezbūr rivāyeti du'ādan aḡdem idüp şoñra du'ā itmek evlādır. Ve ba'zılar evlā olan şalla'llāhu 'aleyke yā Rasūla'llāh dimekdir buyurdılar her ne kadar şalla'llāhu 'aleyke yā Muḥammed rivāyetde vāḳı' olmuş ise de kemāl-i edebdendir ki Server-i Enām' aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimiziñ ḥaşā'işlerinden nidāda ism-i şerīfleri zıkr olunmayup yā Rasūla'llāh ve yā Nebiyyu'llāh bunuñ emsāli nidā itmek evlādır. İmām Mecdī ḥāzretleri Eşma'ī ḥāzretlerinin rivāyetinde buyurur ki bir a' rābī muḳābil ḳabr-i pūr-enver-i Rasūl-i Ekremde vāḳıf olup. *Allāhümme enne ḥāzā ḥābībike ve ene' 'abdike ve's-şeyṭāni 'adüvvike fe in ḡafertü lī sirra ḥābībike ve fāze 'abdike ve ḡāzabu 'adüvvike ve in lem teḡfirli ḡāzābu ḥābībike ve raḡiye 'adüvvike ve heleke 'abdike ve ente ekrame min enne tüḡzabü ḥābībike ve terzā 'adüvviuke ve tehlüke 'abdike. Allāhümme inne'l- 'arabe'l-kirāme izā māte fīhim seyyidi i'teḡū 'alā ḳabrihi ve inne ḥāzā Seyyidü'l- 'ālemīn fe'teḡnī 'alā ḳabrihi* deyü du'ā ne niyāz eyledi. Eşma'ī ḥāzretleri buyurur ki ol a' rābiye didim ki yā eḡī 'arabe enne'llāhe ḳad ḡaferalike ve e'tiḡuke bi-ḡüsni ḥāze's-su 'ālī intehā. İmām Mecdī ḥāzretleri buyurur ki eger ayakda ṭurmaḡ uzar ise cālis olup şalāt u selām eylesun [354^b] Şerḡu'l-Mühezzebde Ebī Mūsā el-İşfehānī kitābında ādāb-ı ziyāret-i ḳubūr bahşinde naḡl ider ki ziyāret iden şahş muḡayyerdir dilerse ḳıyāmda ve dilerse cālis oldıḡı ḡāldde ve ba'zı ḳıyāmda ṭurur ve ba'zı mürür iderken ziyāret ider intehā. Ve İmām Mecdī ḥāzretleri buyurur ki envā'-ı şalavātıñ etimmi ve ekmeli ile şalāt u selām ideler zīrā bu bahşde iḡtilāf meşḡurdur ḡattā İmām Nesefī ḥāzretlerinin iḡtiyār eylediḡi şalavāt-ı şerīf budur. *Allāhümme şalli 'alā seyyidinā Muḥammedin ve ālihi ve şāḡbihi ve ezvācihi's-şalātü'l-me's-sūratı eyyü'l-letī aḡbari bihe's-sā'ili 'an keyfiyyeti's-şalāti 'aleyhi 'adedi mā ḡaleḡtü ve 'adede mā ente ḡāliki vezintü mā ḡaleḡte veznetü mā ente ḡāliḡ ve mele-i mā ḡaleḡtü ve mele-i mā ente ḡāliḡu ve mele-i semāvātike ve mele-i erḡike ve mele-i zālike ve'z'āf zālike ve 'adede ḡāḡike vezinetü 'arḡuke ve müntehā raḡmetüke ve medādü kelimātüke ve mübelliḡü rızāke ve ḡattā terzā. Ve 'adede mā zīkrüke bihi ḡāḡike fī mā mezā ve 'adede mā ḡüm zākirüneke fīmā beḡā fī külli sūnetin ve şehrīn ve cem'atin ve yevm-i leyletin ve sā'atin mine's-sā'ati ve şemme ve nefsi ve lemḡati ve ṭarafeti mine'l ebedi ile'l-ebed ve ābādü'd-dünyā ve ābādü'l-āḡiratü ve ekşeri min zalike lā yenḡaṡi'u evvelühu ve lā yünfidü āḡiruhu.* Bu şalavāt-ı şerīfeyi muvācehe-i

sa'âdetde üç def'a tekrâr oluna. Andan sonra *Allāhümme şalli 'alā seyyidina Muḥammedin kezālike* diyeler. Şöñra muvācehede müyessir olduğu miqdârı Qur'an-ı Kerîm tilâvet ideler intehâ. İmâm Nevevî ḥazretleri buyurur ki vech-i enver-i sa'âdet muḳâbilinde du'â vü tevessülünden fâriğ olduğdan sonra ḳabr-i sa'âdeti şol tarafa ve minver-i şerîfi şâğ tarafa alup ḳibleye müteveccih olup Mevlâ-yı Mute'âl ḥazretlerine ḥamd u şenâdan sonra kendi nefsi için ḥacât-ı mühimme-i dünyevî vü uhrevî ve vâlideynine ve aḳrabâ u ta'alluḳâtına ve üstâz u meşâyihine ve eḥavân u aḥbâblarına ve üzerinde ḥaḳḳı ve iḥsânı olanlara ve sâ'ir dîn-i ḳarındâşlarına du'â idüp anlar için şefâ'at-ı 'uzamâların taleb ideler ve kütüb-i Ḥanefiyye ve ğayrılar da bu minvâl üzere beyân buyurdılar. Ve daḫi 'Îz bin Cemâ'a ḥazretleri buyurur ki muvāceheden 'avdet idüp ra's-i sa'âdet tarafına gelüp üslûb-ı sâbıḳ üzere du'â itmegi zıkr itmediler. Ve ef'âl-i aşḫâb-ı kirâm u tâbi'in-i fiḥâm ḥazretlerinden naḳl olunmadı. Şâhib-i Târîḫ ḥazretleri buyurur ki üslûb-ı mezbûr üzere ra's-i sa'âdet [355^a] tarafına varup minberi şâğ tarafına alup ḳibleye müteveccih olarak du'ânın aşlı vârdır faḳat tertîbi naḳl olunmadı. Zâhir olan şeyḫayn efendimize selâmdan sonra du'âyı te'hîrden murâd mevkıf-ı sâbıḳ üzere ḥücreye idḥâlden aḳdem ve ḥücreye dâhil olduğdan sonra ibtidâ ki mevkıfın beynini cem' için tertîb-i mezbûre ihtiyâṭ eylediler bu ise ḥasendir belki bâb-ı ḥâmisde fuşûl-i sâdis evâ'ilinde rivâyet-i İbn Şeybe ile vârid oldu ki Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz maḥdûm-ı mûkerremleri İbrâhîm 'aleyhi's-selâm ḥazretlerinin defninden fâriğ olduğdan sonra ra's-i sa'âdetleri tarafına teşrîf buyurup es-selâmu 'aleykûm deyü selâm virdiler. Zâhirdir ki selâm ḳabriñ baş tarafından olmaḳ imiş fe-efhem. Âdâb-ı ziyâretten biri daḫi minber-i şerîfin yanına varup vâḳıf olduğu ḥâlde Mevlâ-yı Mute'âl ḥazretlerine ḥamd u şenâdan sonra Server-i Enâm 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm efendimize 'alâ ḳadri'l-imbân şalavât getirüp sonra du'âya meşḡûl olmaḳdır. İbn 'Asâkir ḥazretlerinin rivâyeti üzere Âḳşehrî ḥazretleri ziyâde idüp buyurur ki bir kimse buyurdu ki aşḫâb-ı kirâmdan birin gördüm Mescid-i Şerîf ḥâlî minber-i şerîfin rummânesin tutup ḳibleye müteveccih olup du'â ider idi. Binâ'en-'aleyh rummâneyi misk idüp du'â etmek âdâbdandır buyurdu. Ḳâdî 'İyâz ḥazretleri Şifâsında Kuseyṭ ve el-'Atebî ḥazretleri rahîmehumu'llāhu Te'âlâ rivâyetleriyle buyururlar ki aşḫâb-ı Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem Mescid-i Şerîf ḥâlî olduğda minber-i şerîfin ḳabr-i şerîf tarafından olan rummânesin şâğ yedleriyle tutup ḳibleye müteveccih oldukları ḥâlde du'â iderler idi. İmâm Nevevî

h azretleri mu  addem z ıkr olan riv yeti n bey anı  zre ed adan  o nra ravza-i  er ife gel p du  a iderler idi buyurdu.   ah ib-i T arih  hazretleri buyurur ki Mescid-i  er ifde m ustec bu'd-da  av t olan me  anları ziy aretten  o nra  st  v  ne-i muh acir n yanında du  a id p ve teberr ken nam z k ıllalar. Ve kez alik  st  v  ne-i eb 'l-b  bede ve  st  v   ne-i mu  arrisde ve  st  v  ne-i v  f ddda ve hazret-i F  t ma 'aleyhi's-sel ama sel am virdik den  o nra mi r b-ı tehecc dde iki er rek at nam z k ıllup du  a ideler. A ıl mi r b-ı tehecc d der n-i [355^b] ma    rededir  abr-i F  t m ya muttas l mey nlerde bir  st  v  ne-i m rebbi a vardır. Der n-i ma    rede f -zam nin  herkesine nam z k ılma  m yessir olmaz. H aricde an n H d sında olan mi r bda nam z k ıllarlar. Ve   d b-ı ziy aretten biri da ı cid r-ı  er ifi lems u ta b l ve h cre-i  er ifi  av f ve  abr-i  er ife m teveccih nam z k ılma dan ictin b itmekdir.  m m Nevev  hazretleri buyurur ki  abr-i  er ifi  av f c 'iz degildir. Ve  abr-i  er ifi n cid r n n  ahr nda ve ba n nda nam z k ılma  mekr hdur. H l m hazretleri ve  ayrıları b yle buyurmu lar ise naz r vardır. Yed ile mesh ve leb ile ta b l da ı mekr hdur bel edeb olan bir mi d r ba  d olma dır buyurdılar kem  f  hay tihi  alla'll hu 'aleyhi ve sellem  av b olan budur. Ve ba  z  'ulem -y  z hiri n  avli da ı b yledir inteh .   y da lems u ta b l ' det-i na  r  v  yeh ddur buyurmu dur. Ve     ehri ve Z 'af n  hazer tları kit blar nda  abr-i  er ife va ' -ı yed ve lems u ta b l  er  a n ink r eyledigi bid atdendir buyurdılar riv yetde v     oldu ki Enes bin M lik ra ıya'll hu 'anh hazretleri bir kimseyi g rdi ki elini  abr-i enver  zerine va ' eylemi  ol-kimseyi nehy id p buyurdu ki Ras l-i Ekrem  alla'll hu 'aleyhi ve sellem efendimizi n 'a r-ı sa   detlerinde bu g ne nesne g rmedim.  m m   fi   ve  m m A med ve  m m M lik ra ıya'll hu 'anh m hazer tları e edd-i ink r ile ink r eylediler. ba  z  'ulem -y  kir m buyururlar ki elini va 'dan mur d eger mevt y  mu  afa a ise l  harace didiler l kin cumh ra m t be at e a  dır inteh . Tu fe-i  bn 'As kirde cid r  lems u ta b l ve  abr-i  er ifi  av f ba  z  c hh l n ef  li s nnet degildir belki mekr hdur c 'iz degildir. V  t-i ziy aretde ba  d t rup ziy aret itmek h rmete a rebdir buyuru dan  o nra del l  r  d id p  bn ' mer ra ıya'll hu 'anh m  hazretleri  abr-i sa   deti ziy ade lems itmegi mekr h g r rleri idi buyurdu. Bu z kri  r  ddan  o nra Bur  n bin Fer   n hazretleri buyurdu ki  bn ' mer ra ıya'll hu 'anh m  hazretleri nefis-i  abr ile  aydı z hir cid r  lems-i e aff olup z 'iri n  ar b olma lı ına del let ider. Eb  Bekr el-Esrem hazretleri buyurur ki A med bin H nbel hazretlerine didim ki Ras l-i Ekrem  alla'll hu 'aleyhi ve sellem

efendimiziñ kabir-i pür-enverleri lems u mesh olunur mı buyurdu ki bu benim ma' lûmum degildir. Şoñra şordum ki ya minber-i şerîf hakkında ne buyurursın [356^a] buyurdu ki ammâ minber-i şerîf fe-ne' am ya' nî lems u mesh olunur. Zîrâ minber-i şerîfi İbn ' Ömer rağıya'llâhu ' anhumâ hazretleriniñ mesh buyurdukların vâfir kimse müşâhede idüp rivâyet eylediler. Sa' id bin Müseyyeb rağıya'llâhu ' anh hazretlerinden mervîdir ki minber-i şerîf ihrâkdan aqdem rummâne-i minberi mesh buyurdukları şâbitdir. Ve Yahyâ bin Sa' id hazretleri ' Irâk tarafına hurûcları vâktinde minber-i şerîfe gelüp mesh buyurup ve anda du' â idüp bunuñ bu fi' lini müstaşsen gördiler. Tekrâr Aḥmed bin Ḥanbel hazretlerine şordum ki kabir-i şerîfiñ cidârına sînelerin vaz' idüp tururlar. Ve ehl-i Medîneniñ ' ulemâların gördüm ki bir tarafda ba' id olarak vâkıf olup Server-i Enâm' aleyhi' ş-şalâtü ve' s-selâm efendimize selâm virirler. Aḥmed bin Ḥanbel hazretleri buyurdu ki ne' am İbn ' Ömer rağıya'llâhu ' anhumâ hazretleri daḥi ' ulemâ-yı Medîneniñ itdikleri gibi iderler idi. Ve daḥi İbnü'l-Hādî hazretleri Teymiye kitâbında nakl idüp buyurur ki ' İz bin Cemâ' a hazretleri ve Serûcî el-Ḥanefî hazretleri buyururlar ki batınların cidâr-ı kabir-i şerîfe ilşâk itmeyüp ve kabir-i sa' âdeti yedleriyle daḥi lems itmeyeler. İmâm ' İyâz hazretleri Şifâda Aḥmed bin Sa' id hazretleriniñ kitâbından nakl idüp buyurur ki ziyâret iden kimseler cidâr-ı kabir-i şerîfe batınların vaz' ve yedleriyle daḥi lems itmeyüp ve ziyâde vâkıf olmayalar intehâ. Ḥanâbileden İbn Kudâme hazretleri kabir-i enveri mesh ve taḳbîl müsteḥab degildir buyurdu. İmâm Aḥmed hazretleri bu kavle lâ-a' rif hâzâ deyü cevâb virdi. Ebû Bekr el-Esrem hazretleri ' Abdu'llâh bin Aḥmed bin Ḥanbel hazretleri pederinden ' Alî bin eş-Şavâf rivâyetiyle ' Abdu'llâh hazretleri buyurdu ki pederim şordı ki bir kimse kabir-i şerîfi lems eylese ve lemsinden murâdı kaşd-ı teberrük olsa ve teberrük kaşd iderek taḳbîl eylese ve kabir-i şerîf ve ' atebe-i ' aliyeyi daḥi teberrük kaşdıyla lems u taḳbîl idüp Mevlâ-yı Mûte' âl hazretlerinden ecr u şevâb ricâ eylese ne lâzım gelür cevâbında lâ be' s buyurdılar ve daḥi ' İz bin Cemâ' a hazretleri buyurur ki İmâm Nevevî hazretleriniñ icmâ' ından nakl buyurduğı bu şüretde bâtıl olmak lâzım gelür buyurdu. Şâhib-i Târîḥ hazretleri buyurur ki İmâm Nevevî hazretleri icmâ' ın naklini taşrîḥ buyurmadılar faḳat kuvvet-i sevk kelâmından böyle fehmi iderler [356^b] ve İbn Teymiyyeniñ ziyâret mes' elesini İmâm Sübkî hazretleri red idüp buyurur ki kabir-i şerîfiñ ' adem-i meshine icmâ' -ı ittifâk itmemiştir. Zîrâ Ebû'l-Hüseyn bin Yahyâ bin el-Hüseyn bin Ca' fer bin ' Abdu'llâh el-Hüseynî fî Aḥbârü'l-Medîneti *ḳāle ḥaddeşenâ* ' Ömer bin Ḥâlid ḥaddeşenâ Ebû Benâne

‘an Keşir bin Zeyd ‘ani’l-Muṭṭalib bin ‘Abdu’llāh bin Ḥanṭeb ḥazretleri buyurdu ki Mervān bin Ḥakem bir kimseyi gördi ki ḳabr-i şerīfī der-āgūş eylemiş bunun tafşılı ānifen mūrūr eyledi. Ḳabr-i şerīfī der-āgūş iden Eyyūb Enşārī raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri idi. Rāvīler şikātdan oldığı şūretde Ebū Eyyūb Enşārī ḥazretlerinin bu fi‘ line nazaran cüdā ḳabr-i enveri lems itmekde kerāhet lāzım gelmez ve kerāhetine zāhib olup ḳadḥ u zemm itmek revā degildir muḳaddem rivāyet olundu ki Bilāl Ḥabeşī raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri Şāmdan teşrīflerinde ḳabr-i şerīfe gelüp yüzün ve gözün ḥāk-ı ‘anber-būy-ı ḳabr-i enver sürer idi. Baña buyurdu ki eger mekrūh olsa ḥāşā bu zāt-ı kirāmlar işlemezler idi. Tuḥfe bin ‘Asākir de Ṭāhir ibn Yaḥyā el-Ḥüseynī tarīkinden rāvīler şikātdan olarak ḥazret-i ‘Alī raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri buyurdu ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz defn olunduḳdan sonra ḥazret-i Fāṭimatü’z-Zehrā raḍıya’llāhu ‘anhā ḥazretleri teşrīf idüp ḳabr-i sa‘ādetiñ üzerine düşüp vāfir-i giryān idüp ve bir pençe ḥāk-ı ‘anber-būlarından aḥz idüp dīde-i bīnālarına sürüp feryād u efgān iderek bu şi‘ri inşād iderler idi:

Māzā ‘alā şemme teribetün Aḥmed

En lā yeşümmu meddi’z-zamāni gavāliyā

Şubbetü ‘aleyye meşā’ibün lev innehā

Şubbetü ‘ale’l-eyyāmi ‘adni leyāliyā

Ḥaṭīb ḥazretlerinin rivāyetinde İbn ‘Ömer raḍıya’llāhu ‘anhā ḥazretleri şāğ elini ḳabr-i şerīfe vaż‘ buyurdu. Ve Bilāl Ḥabeşī raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri ḥadd-ı sa‘ādetlerin ḳabr-i şerīfe vaż‘ eylediler deyü rivāyet eylemiştir. İbn Cemā‘adan naḳl olunur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizin muḥabbet ile müsteḡrik olan ‘āşikān ḥāḳḳında şek yokdur ki keşret-i muḥabbetden bī-ḳarār olup lems u taḳbīl ve yüzün ve gözün sürmek ol zāt-ı ‘āşık ḥabīb-i Ḥudā olanlara ızın u ruḥşat vardır ki ve bir kimse de ‘aşḳ-ı muḥabbet-i Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem olmasa aña ne dinilür. Bundan maḳşūd ‘āşikānıñ ‘ayn-ı ta‘zīm u ihtirām ve ‘arz-ı muḥabbetleri budur herkesiñ ta‘zīm u tekrīm u ihtirāmları [357^a] mertebe-i muḥabbetlerine göre dir. Merātib-i muḥabbet ise muḥtelifdir nitekim Server-i Enām‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām efendimizin ḥayāt-ı sa‘ādetlerinde daḥi nāsiñ eṭvār-ı muḥabbetleri muḥtelif idi ba‘zıları cemāl-i āfitāb-ı ‘ālemtāb-ı nebeviyyelerin müşāhede buyurduḳlarında şabra ḳarārları ḳalmayup ve nefslerine mālīk olmayup bilā şu‘ūr Server-i ‘Ālem efendimizin üzerine mübāderet iderler idi. Ve ba‘zıları müşāhede idüp tūrurlar idi mecmū‘ları ḥayr

üzre olduğu cümleliñ müsellemidir bu bâbda herkes muḳtezâ-yı muḳabbeti üzre bir gūnâ olup ef'âl-i muḳibbân u 'âşîkâne daḥl u ta'arruḫ itmeyesin. Zîrâ âteş-i 'aşḳ-ı muḳabbet derûn-ı 'âşîḳda şu'ledâr olduḳda vücûd-ı mâ-sivâsını râh-ı muḳabbetde ifnâ etmek 'indinde ḫayât-ı ebedîdir. Ḥuşûşan böyle bir Maḥbûb-ı Ḥudâ ve nedv-i bâ' iş îcâd her dû 'âlem ve rûz-ı cezâda dest-gîr-i müzennebîn olan efendimize günde biñ def' a cân [u] dil fedâ etmek sermâye-i ḫayât-ı ebedî olduğına iştibâh yokdur fe-efhem ve entebih. Nazm:

Ey ḫüsrev-i dû 'âlem delîl-i 'aşḳıñ
Olsam n'ola yoluñda zâr-ı sefîl-i 'aşḳıñ

Sûz [u] güdâz-ı mihriñ baḡrım yağın eritsün
Ḳandîl-i cân [u] dilde yansun fitîl-i 'aşḳıñ

Müjgânlarım ḡamıñdan fevvâreler aḳıtsun
Her dîde-i ter olsun bir selsebîl-i 'aşḳıñ

Miḳyâs-ı serden aşsun ṭuḡyân-ı eşḳ-i çeşmim
Mışr vücûdum olsun ḡarḳâb-ı Nîl-i 'aşḳıñ

Nabż-ı dilin mesîḫe gösterme ki ider nâz
Ey çâre-sâz ümmet-i kemter 'alîl-i 'aşḳıñ

Ḥâḳḳâ ki 'ömr bâḳî bulmaḳdır ehl-i 'aşḳa
Tîḡ-i muḳabbetiñle olmaḳ ḳatîl-i 'aşḳıñ

ce'alnellâhu ve iyyâküm mine's-şühedâ-i'l-'âşîḳîn fî muḳabbetihi ve muḳabbet-i Rasûlühu nazm:

Ey cemâlet-i mazḥâr-ı esmâ-yı ḫüsnâ-âmede
Vey ḫem-i ebrût mâ evḫâ ve evḫâ-âmede

Âmede der-şân ve çeşmet remz-i mâzâḡi'l-beşar
Rû-yı müyet râbeyân *Yâsîn u Tâhâ*-âmede

Lebistühu ez le‘ al lebest yâķüt-râ ħün çeker
Dürr-i dendân-terâ lülüst lâlâ-âmede

Ma‘ nâ-i ânest nârân râver müzzân-ı şecer
Dîde em ân ‘ arız-i ân ķad bâlâ-âmede

Ėemze etbâ ‘ âşikân deşîve-i sefk-i demâ
Gerçi rüyet sûre-i *innâ feteĥnâ*-âmede

Der-zuhûr-i âfitâb-ı rüyet ey bedr-i münîr
Her dü-‘ âlem zerresân der ‘ aşķ-ı derdâ-âmede

Secde-i rüy-ı tûmî âred Nesîmî dâ‘imâ
Ey cemâlet-i mazĥar îzed Te‘ âlâ-âmede

[357^b]ve daĥi İbn Ėacer ĥazretleri buyurur ki ba‘zı ‘ ulemâ-yı fiĥâm ze‘vî’l-efĥâm ĥazerâtıları istinbât u istiĥrâc idüp buyurmuşlar ki Ėacer-i Esvedîñ taķbîli meşrû‘ oldıĥı gibi her bir ta‘zîm u tekrîme şâyeste olanı gerek âdem ve gerek ĥayrılardan taķbîli câ‘iz olur buyurdılar ammâ dest-pûs âdâbdandır deyü muķaddem zıkr olundı. Ammâ dest-pûsdan mâ-‘ adâyı İmâm Aĥmed ĥazretlerinden su‘âl olundı ki minber-i Rasûl-i Ekrem efendimizi taķbîl ve ķabr-i pür-enver-i nebevîye ne dersiñiz didikde *lâ be’s* deyü buyurdu. Mekke-i Mükerreme ‘ ulemâlarından şâfi‘u’l-mezĥeb İbn Ebî’ş-Şayf el-Yemânî ĥazretlerinden naķl olunur Muşĥaf-ı Şerîfi ve kütüb-i eĥâdîşî ve ķubûr-ı enbiyâ vü şâlihîñi taķbîl câ‘izdir buyurdu. Tayyibu’n-Nâşirî ĥazretleri Muĥibbu’t-Taberî ĥazretlerinden naķl idüp buyurur ki ķubûr-ı şuleĥâyı taķbîl u lems itmek câ‘izdir. Ekşer-i ‘ ulemâ-yı ‘ âmilîn bunuñ üzerine ittifâķ idüp câ‘izdir deyüp ‘ amel eylediler. Ve bu şi‘ri delîl zımnında îrâd eylediler şi‘r:

Lev ra‘yünâ lisellemâ eşerâ
Lisecdenâ elfi elfe li’l-eşeri
Ve biri daĥi îrâd idüp buyurdılar.
Emri ‘ ale’d-diyâri leylâ
Eķbilü ze’l-cidâri ve ze’l-cidâri
Ve mâĥibu’d-diyâri şaĥfinü ķalbî

Velâkin men sekene'd-diyâri

intehâ. Ebî Hayseme hazretlerinden ba'zıları rivâyet idüp buyurdılar ki Muş'ab bin 'Abdu'llâh ve 'İsmâ'îl bin Ya'kûb et-Teymî hazretleri buyururlar ki İbnü'l-Münkedir hazretleri kendi aşhâbıyla câlis olurken kendüye bir şamt 'arîz oldu. Hemân meclisden kıyâm idüp gidüp kabır-i şerîfe haddini vaz' idüp bir müddetden soñra kalkup geldi mezbûruñ bu fi'line nazâr idüp aşhâbları kendüye 'itâb iderler idi. Buyurdı ki benim fi'lime dañl itmeyiñ zîrâ ba'zı def'a baña bir hañre 'arîz olur ol anda kabır-i şerîfe varup haddimi vaz' iderim kalbime 'arîz olan hañreden emîn olurum. Ekşeri 'âdet-i kerîmeleri bu idi. Ba'zı def'a şahın-ı Mescid-i Nebeviyyeye varup türâba yüzün gözin sürer idi. Şordılar ki buña bâdî nedir buyurdı ki Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimizi ma'nâda gördüm bu mañalde câlis olurlar idi. Binâ'en 'aleyh neşîmendgâh-ı peygâmbere teberrûken rûy-ı mâlîde iderim ve bunuñ emşâli nice rivâyetler vârid olmuştur. Cümlesi îrâd olunsa tetvîle bâdî olur. 'Aşık-ı şâdıka hâk-ı 'anber-bûdan [358^a] istişmâm eyledikce çeşm-i 'alîline şifâ ve cânına bir rûh-ı tâze ihsân olur. Naẓm:

În çe hâkest kezû râyiha-i cân-âmed
Hes u hâreş bi-nazar sünbül-i reyhân-âmed

Hemçû mergî ke pes ez hecr-i bi-gülzâr-ı resîd
Dilm ez şâdiye-i seht bâ figân-âmed

Şûre hâkest kezû ser-nez ne şâh-ı kiyâh
Nikehteş reşk-i deh ravza-i ravzân-âmed

H'ândmeş meşk-i hatez leyek hañâ mîküyem
Küft dil 'anber sâr ü peşîmân-âmed

În hemîn hâk-i kezîn piş zamânî bi-kañim
Tâ seher-nîme sebî menzil-i cânân-âmed

Ânzamân kâhû-yı meşkin şikâr-ı endâzeş
Bûd medhûş mî h'âb herâsân-âmed

Nîme ẖābeş eşer-i neş'emî mîbeşsed
Çehre eş reşk-i deh şem'-i şebistân-âmed

Hâlidân-ı 'aşret cân-beşş derân şeb ki güzest
Veh çeşüş bûd velî rûd beyân-âmed

ve âdâb-ı ziyâretten biri daği muvâcehe-i sa'âdetde şalât u selâm iderken meyânını rükû'-vârî iki kât itmekden ictinâb itmekdir. İbn Cemâ'a hazretleri ba'zî 'ulemâlardan rivâyet idüp buyurur ki hey'eti rükû' da vâkıf olup şalât u selâm itmek bid'atdır. Ba'zî cühelâ-şî'âr ta'zîmden kıyâs iderler. Ve bundan ziyâde aķbeş zemîni pûs itmekdir. Zîrâ selefde bir ehad işlemediler hayr-ı maḥẓ ancak selef-i şâlihîne ittibâ'dadır ba'zılarının ḥâtırına ḥuṭûr ider ki bereket-i cihetinden zemîn-i bûs ebleğdir maḥẓâ 'ayn-ı cehâlet u ğafletdir. Taḥşîl-i berekât şer'-i şerîfe muvâfaķat ve a'mâl u aķvâlî selef-i şâlihîne muṭâbaķatdır. 'Aceb degildir ki ol câhil olup bu fî'l-i bid'ati mürtekib ola 'aceb oldur ki 'âlem olup bu bid'atın taḥşîniyle fetvâ virüp selef-i şâlihîniñ 'ilmine muḥâlefet iderler. Şâhib-i Târîḥ hazretleri buyurur ki ba'zî câhil kâḍıları müşâhede eyledim mele-i nâsda rükû'-ı hey'etinde selâm virdikden sonra secde ider gibi cebhesin zemîne vaż' iderler. Ve 'avâm-ı nâs daği anlara tâbi' olurlar *lâ ḥavle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh*. Muḳaddem ki cevâza muḥâlîfdır deyü ḥâtıra ḥuṭûr eylesun zîrâ mezbûr baḥişde merâtib-i muḥabbet beyân olundu. 'Aşķî dir ki Şâhib-i Târîḥ hazretleriniñ zamânında bu kadar bid'ate 'adem-i taḥammülünden dâd-ı feryâd idüp *lâ ḥavle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh* dir ne'am anın vaķtinde olan bid'atler bizim vaķtimizde 'ayn-ı 'ibâdet 'ad idüp işlemeyenlere edebsiz dirler. Ve kuḍât-ı zâlimler ḥuẓûr-ı nebevîyyede aķçe ne ṭarafda [358^b] ise ḥükme müsâra'at idüp cem'-i mâl kaydına düşüp hezâr ḥilâf-ı şer' ḥükümler müşâhede eyledik izâlesine bir ehad sa'y itmeyüp şer'in faķat bir ismi ḳalmışdır. Bu maḥalde biñ def'a *lâ ḥavle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh* dinse maḥallindedir efendim. Bu çarḥ-ı sufle-i perver edânîleri ser-şadra çeküp fuẓalâlara meyl-i rağbet olmayup her birerleri manşib ve câh sevdâsıyla âḥireti ferâmüş eylemişlerdir. Nazm:

Dembeste olur 'âleme ḥayrân fuẓalâımız
Ser-şadra geķen şimdi bu demde cühelâımız

Fıskıyla ar b olmaz imiş    -ı cih n n 
Bu  arb-ı meşeldir didi evvel   u al m z

Y z g sterir ol demde ar b olma a    lem
Meyl ide m d hinlere m r   v zer m z

 ab  ına muv f   s  an-end z-ı mec lis
F rifte olur     vu a her v kel m z

Mest-i mey-i mesned oluben c m-ı  ur r 
Elden  omad  ehl-i men ş b k ber m z

N -ehli f r -m ye den  g v-i d  p lar
     il ge in r bizim m ş re budal m z

C h ehlinin  evz   -ı deli eyledi   m ş
K r itmeyecek bildi naş  at   u al m z

Yok ehl-i kerem med  ide ma b b-ı vef  yok
B   iş bu olup başladı hicve şu  ar m z

Hep ehl-i ma   rif didiler   Aş   bu  ar  a
N -ehle d ş rd n   ekel m şimdi bel m z

 d b-ı ziy retten biri da i gerek d   il-i mescidden ve gerek   ric-i mescidden  abr-i p r-enver-i peyg mbere sel m virme dir.  att   ubbe-i sa   det m ş hede olund  ı me  andan sel m virse ef aldir. Ve her bir sel mlarında   ş aten ziy ret  aşd iderek sel m vireler. Mer   m   ş ehr    zetleri sened tıyla Eb    zm dan riv yet id p buyurur ki bir kimse Ras l-i Ekrem şalla'll hu   aleyhi ve sellem efendimizi ma  n sında g r p Eb    zm  bizden mu  ar z olarak e r fimizdan m r r id p bizlere sel m virmez buyurdu. Ol kimse bu ma  n y  Eb    zm    zetlerine s yley p Eb    zm    zetleri min ba d gerek d   il-i mescidden ve gerek   ric-i mescidden sel m virmedikce m r r itmez oldu. Ve  bn Reş d   zetlerini  Kit b-ı C mi u'l-Bey nında

mez-kürdur ki İmām Mālik ḥazretlerinden su'āl eylediler ki Ras-ül-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ ḳabr-i pür-enverlerinden her bir mürür olunduḳça selām vermek lāzım gelür mi ne'am buyurdı ekşer nās bunuñ üzerine 'amel iderler. Eger mürür vāḳı' olmaz ise selām vermek lāzım [359^a] gelmez ammā ba'idden ve ḥānesinde ekşer-i evḳātta es-selāmu 'aleyke yā Ras-ūla'llāh dise müşāb olup ecre nā'il olunur. Zīrā ḥadiş-i şerīfde vāḳı' oldu ki *Allāhümme lā tec'al ḳabrī ve senen*. Ve daḫi su'āl olundu ki āfākdan ziyāret için teşrīf iden ḡurebālar beher gün ḳabr-i sa'ādetde gelüp selām vermek lāzım mıdır cevābında emr-i vücebī degildir ancak ḥurūcları vaḳtinde ḳabr-i şerīfe gelüp selām vursünler buyurdı. İbn Reşīd ḥazretleri bunuñ ma'nası her bir mürür itdikçe selām vermek lāzımdır ol degildir ki her vaḳt selām virdikce redd-i selām oluna ancak ḥīn-i vedā' da ḥurūc vaḳtinde gelüp vireler ḥuzūr-ı ḳabr-i enverden iksār-ı mürür ve keşret-i selām ve her gice vü gündüz muvāceheye gelmek mekrūhdur buyurdı. Zīrā ḳabr-i sa'ādet sā'ir mesācidler gibi her vaḳt gelmeden nehy olundu. *Allāhümme lā tec'al ḳabrī ve senen* ḥadişi ile. Ḳāḍı 'İyāz ḥazretleri Şifāda İmām Mālik ḥazretleriniñ Kitāb-ı Muḥammed nām kitābından naql idüp buyurur ki ehl-i Medīneye Mescid-i Şerīfe her bir duḡūl ve ḥurūclarında selām vermek lāzımdır. Ve İmām Mālik ḥazretleri Mebsūt nām kitābında buyurur ki ehl-i Medīne Mescid-i Sa'ādetlerinde duḡūl ve ḥurūclarında ḥāşşaten ḳabr-i envere gelüp selām vermek lāzım degildir faḳat bu şüret-i ḡurebālara maḥşūşdur buyurdı. Bi't-tekrār buyurdı ki bir kimse sefere giderken veyāḥūd seferden gelürken ḳabr-i sa'ādet-i muvācehesinde vāḳıf olup şalāt u selām idüp ve şeyḫaynı mükerrameyn ḥazerātlarına daḫi selām virüp du'ā itse be'is yokdur buyurdı. Ba'zı kimse İmām Mālik ḥazretlerine didiler ki ehl-i Medīne sefere rāḥī olmadan ve seferden gelmeden beldelerinde sākin iken beher gün iki def'a veyā bir def'a ve her cum'alarda ve ekşer-i evḳātlarında ḳabr-i sa'ādetde gelüp selām virüp bir sā'at miḳdārı vāḳıf olup du'ā iderler. Cevābında buyurdı ki bizim beldemizde olan fuḳahāların birinden böyle rivāyet baña resīde olmadı. Zīrā āḫir-i ümmet ibtidā-yı ümmete ittibā' ile şalāḫiyyet kesb iderler. Bu ümmetiñ evveline ve evsātına bu güne ef'al baña bāliḡ olmadı belki mekrūhdur faḳat seferden geldikde ve giderken bu fi'li icrā iderler. İmām Bācī ḥazretleri buyurur ki İmām Mālik ḥazretleri bu mes'elede ḡurebā ile ehl-i Medīne-i firaḳ eyledi. Zīrā ḡurebānıñ ḳaşdı ancak ziyāret ile müşerref olmak için gelmişlerdir ve ehl-i Medīne muḳimlerdir. [359^b] Medīnede ḳabr için ve selām için ḳaşd idüp muḳim olmak degildir. 'Aşḳī dir ki İmām Bācī ḥazretleri daḫi

bu mes'elede mücāvır ile ehl-i Medīneyi fraḡ eyledi zīrā mücāviriniñ ḡaḡdı ḡaḡḡaten ziyāret ve ḡurb-ı civārda vefāt itmek niyetiyle gelürler fe-efhem. Ve daḡı İmām es-Sübķī ḡazretleri buyurur ki ḡulāḡa-i kelām mezḡheb-i İmām Mālik de ziyāret-i ḡabr-i enver 'ādet üzre ḡurbet u ḡā'atdır keḡreti mekrūhdur. Ve mezāhib-i ḡelāḡe 'indinde keḡret ziyāret müsteḡabdır zīrā keḡret ḡayr ḡayırdır dirler. Ve İmām Nevevī ḡazretleri ziyāret-i ḡubūri izḡārdan 'ad idüp keḡret-i ziyāret müsteḡabdır. Ve ḡubūr-ı ehlü'l-ḡayr ve'l-faẓl 'indinde ziyāde ḡurmak daḡı müsteḡabdır buyurdı. Muḡaddem bāb-ı rābi' iñ yigirminci faḡlında mūrūr eyledi ki 'Abdu'llāḡ bin Muḡammed bin 'Uḡayl bin Ebī Ṭālib raḡıya'llāhu 'anh ḡazretleri ḡücre-i sa'ādetiñ cidārınıñ hedmī ḡaberinde buyurdı ki her gice āḡir-i leylde Mescid-i ḡerīfe gelüp ibtidā Rasūl-i Ekrem ḡalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi ziyāret idüp selām virüp ḡoñra namāzı edā idecegim meḡāna gelüp cālis olup tā ḡabāḡ namāzını edā idene ḡadar oturur idim. Ve ādāb-ı ziyāretten biri daḡı budur ki mādām Medīne-i Münevverede olduḡca ḡalāt u selāmı sā'ir izḡār üzerine terciḡ idüp ekḡer-i evḡātda ḡalāt u selām eyleye meḡḡül olmaḡdır. Ādābdan biri daḡı mümkün olduḡı ḡāde Medīne-i Münevverede bir ḡaç gün sā'im olmaḡlıḡı ḡanīmet 'ad idüp rūze-dār olmaḡdır. Ādābdan biri daḡı Mescid-i Sa'ādetde ḡalāt-ı ḡamseyi edā itmekdir 'aḡr-ı sa'ādetde olan aḡıl mescidi taḡarrī iderek ve her bir maḡallinde ziyāde nāfile namāz ḡılmaḡdır. Eger ḡaff-ı evvel Mescid-i ḡerīfiñ ḡāricinde bulunur ise ḡaff-ı evvelde ḡılmaḡ evlādır. Ve Mescid-i ḡerīfe mümküni miḡdārı mülāzemet idüp ḡarūretsiz terk itmekdir. Eger bir māni' ḡuhūr idüp terk olunsa be's yokdur 'Aḡḡi dir ki ba'zı muta'aḡḡıb ḡūfīler imāma daḡl u ta'arruz idüp her birlerine bir 'illet isnād iderek terk-i cemā'at iderler veyāḡūd ḡıldıḡdan ḡoñra i'āde iderler maḡzā cehl u 'inād u 'aceb u tekebbürdür. Faḡīre imāmlar içinde birine ḡaḡra eylemiḡdim lākin gine iḡtidā ider idim. Ba'zı def'a mezbūr imāmıñ nevbeti olduḡı mesmū'um olduḡda ḡāzır olmaz idim bir gün ol kimse imām oldu. Faḡīr ḡāzır oldum ise de [360^a] ikrāhen iḡtidā eyledim. Namāzdan fāriḡ olduḡda ḡeyḡim ve dest-ḡirim efendim sulṡānım ḡāḡibu'l-keḡf ve'l-kirāmāt ḡıdvetü'l-evliyā es-seyyid 'Ömer Cefrī el-'ulvī ḡuddus sırruhu ḡazretleriniñ ol sā'at Mescid-i Sa'ādetde ḡuzūr-ı reḡādet penāḡlarına varup dest-i pūs eyledikten ḡoñra faḡīre ḡiṡāb idüp buyurdılar ki Mescid-i Sa'ādetiñ e'immelerine ḡaḡra idüp terk-i cemā'at itme zīrā sā'ir mesācidlerde ḡılınan namāzlar Mevlā-yı Müte'āl ḡazretlerine 'alā ḡide 'alā ḡide 'arḡ olur bu Mescid-i Sa'ādetde cemā'atle ḡılınan namāz def'a-i vāḡidede 'arḡ olup eger fāḡıḡ olsa daḡı

ķabŭl-i dergāh-ı ‘ izzet olur deyŭ ve bu ki dā’ir vāfir neṣā’ihler idŭp derŭnumda ḥaṭarāt-ı fāsıdeler selb olup tā’ib-i müsteġfir oldum Allāh el-ḥamdü ve’l-minneh. Ve ādābdan biri daġı her bir def’a Mescid-i Şerīfe duḡŭlde niyyet-i i’tikāfı tecdīd itmekdir. Şi’r:

Temne’u en zafertü bi-nīli ķurbi

Ve ḥaṣṣale mā esteti’ tū min edḡār

Tercüme:

Dest-res olduķca ķalb-i Aḡmed-i muḡtāra dil

Ķudretiñ olduķca idḡār it o nurı maḡşere

İbn ‘Asākir ḥazretleri buyurur ki Mescid-i Şerīf baḡş-ı ‘azze ve ‘alāda bir gice olsun iḡyā idŭp zıkr u fikr ve tilāvet-i Ķur’ān ve tazarru’ ve ḥamd u şŭkr ‘alā mā i’tāh ile meşġŭl olup tā be şabāḡ zinde-dār olalar. Ve Mescid-i Sa’ādetde velev bir def’a ḥatm-i Ķur’ān ḥaḡķında eṣer vārid olmuşdur intehā. Ebŭ Muḡhallid ḥazretleri Mescid-i Mekke ve Mescid-i Medīnede ve Mescid-i Ķudŭsde ḥatm-i Ķur’ān idenleri ziyāde sever idi. Ve ādābdan biri daġı ķabr-i muḡaddes-i pŭr-envere gerek namāz ḡālinde ve gerek sā’ir-i evķātde arķaların virmeyŭp ādāb-ı şerī’at ve ḥaḡīķati iltizām idŭp cemī’-i aḡvāl-i ef’āl muṭābıķ şer’-i şerīf itmekdir. Şeyḡ ‘İzze’d-dīn ‘Abdu’s-selām ḥazretleri buyurur ki eger namāz kılmāḡ murād olunur ise ḡücre-i mu’atṭara-i peyġamberi zāhriña ve muḡābiliñe ġötŭrme. Pād-şāḡ-ı Kevneyn ‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām efendimiziñ ḡāl-i ḡayātında ne ġüne edeb ider iseñ vefātından soñra daġı ḡayātındaki gibi edeb lāzımdır ḡużŭr-ı sa’ādetlerinde nażar-ı der-ķadem olup ve terk-i cidāl ve mŭnāza’a lāyık olmayan nesne ile ḡużŭrda meşġŭl olmamaḡ. Sŭ-i muḡārin sebebiyle bu ġüne nesneleri mŭrtekib olmaḡdan Mescid-i Sa’ādeti terk itmek evlādır buyurdu intehā. Fī-zamāninā ekşer-i menhiyyāt Mescid-i Şerīfde [360^b] zuhŭr idŭp hetk-i ḡŭrmet-i mescid olup ġŭyā āsāyiş-ġāḡ menziline tenzīl eylemişdir. ḡāme zebān ta’rifden te’eddŭb ider. *Allāḡümme eşliḡ aḡvālīnā ve’ḡdinā fī-men hedeytü ve ḡinā şerri mā ḡazaytü.* Ādābdan biri daġı Mescid-i Şerīfde bulunduķca ḡücre-i sa’ādete nażar itmekdir. Ka’be-i Mu’azzamaya kıyāsen ḡücre-i sa’ādete daġı nażar ‘ibādetdir. Ve ādābdan biri daġı Mescid-i Şerīfde ḡurmā ekl idŭp nevāların ilkādan ḡazer itmekdir. Ef’āl-i cŭhelādır ḡazer lāzımdır. İmām Mecdī ḡazretleri buyurur ki lāyık olan Medīne-i Mŭnevverede olup Mescid-i Sa’ādetde bulunduķca ḡücre-i şerīfe dā’im-i nażar itmek. Ve ḡāricde bulunduķca meḡābet ve ḡużŭr ile ķubbe-i ‘arş-ı āsāya nażar

itmek ‘ibâdetdir intehâ. Âdâbdan biri daği İmâm Nevevî hazretleri buyurur ki beher gün Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimize selâm virdikden sonra maqbere-i Beğî‘i ziyâret itmektir. Bâb-ı Beğî‘a vâşıl olduğda *es-selâmu ‘aleyküm dâr-ı kavm-i mü’minîn*. Ve ennâ inşa’ellâhu biküm lâhiķûn. *Allâhümme’ğfir li-ehli’l-beğî‘u’l-ğarķadi. Allâhümme lâ teħrimnâ ecrum ve lâ teftennâ ba’dehüm ve’ğfirlenâ ve lehüm* dımeķdir. Vârid olan âşarıñ muhaşşılı budur. Kâdı Hüseyñ hazretleri ziyâde idüp buyurdı. *Allâhümme rabbi’l-ecsâdi’l-bâliyetü ve’l-‘izâmü’n-neħratü’lleti ħaractü mine’d-dünyâ ve hiye bike mü’minetün edħul ‘aleyhâ rûħan minke ve selâmen minnî. Allâhümme berrade mezâci’ihim ‘aleyhim ve’ğfirlehüm* deyüp sonra zâhirde olan ħubûrları ziyâret ideler. İbrâhîm bin Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem. Ve ‘Osmân bin ‘Affân ve ‘Abbâs bin ‘Abdu’l-muṭṭalib ve el-Ĥasan bin ‘Alî bin Hüseyñ ve Muħammed bin ‘Alî ve Ca’fer bin Muħammed raḍıya’llâhu ‘anhüm ve ħayrıların Beğî‘de olan zevât-ı kirâmı tamâm-ı ziyâretten sonra Server-i Enâm‘aleyhi’ş-şalâtü ve’s-selâm efendimize ‘ammetesi Şafıyye raḍıya’llâhu ‘anhâ hazretlerinde ħatm ideler intehâ. ‘Allâme Fazle’d-dîn el-Kâdı hazretleri Naşre’d-dîn el-Ġavri hazretleri buyururlar ki ziyâret-i Beğî‘ murâd iden kimse bâb-ı beldeden ħurûc idüp toğrı ‘Abbâs bin ‘Abdu’l-muṭṭalib ve Ĥasan bin ‘Alî raḍıya’llâhu ‘anhüm hazretlerinin ħubbe-i sa’âdetlerine gelüp ziyâretten sonra zâhir olan bâķî ħubbeleri ziyâret ideler. Ziyâret-i Beğî‘den sonra ‘ümmeť-i Rasûl-i Ekrem hazret-i Şafıyye raḍıya’llâhu [361^a] ‘anhâ hazretlerine selâm ile ħatm-i ziyâret oluna. ‘Abbâs raḍıya’llâhu ‘anh hazretlerinin ħubbesinden ibtidâ itmekden ħaraż siyâķ u sibâķ bunı iķtizâ ider ki beldeden Medîneden ziyârete gelen kimseniñ şâğ cânibine ħubbe-i ‘Abbâs teşâdüf ider selâm virmeden tecävüz eylemek cefâ olur. Ammâ andan ibtidâ olunup sonra ħazret-i ‘Osmâna varup andan ‘avdet idüp gelürken säyir ħubbeler yolunda teşâdüf itdikce yek-â-yek selâm virerek ħubbe-i Şafıyyede ħatm oluna. ‘Aşķî dir ki Fazle’d-dîn hazretlerinin buyurduğu üzre ibtidâ teşâdüf idene selâm virmeden tecävüz-i cefâ olmaķ lâzım gelür ise bizim vaķtimizde resm-i Beğî‘ bâb-ı beldeden ħurûcda ibtidâ ħazret-i Şafıyyeniñ ħubbesi şol cânibinde teşâdüf ider. Şonra bâb-ı Baķi‘den duħûl idüp ħubbe-i ‘Abbâsa giderken şol tarafda ħubbe-i ezvâc-ı tâhirât ve ħubbe-i benât Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem teşâdüf ider. Andan sonra ħubbe-i ‘Abbâsa varılır kıyâs ile olursa ibtidâ teşâdüf idene selâm virerek ħubbe-i ‘Abbâsa varup sonra ħubbe-i ‘Osmâna andan sonra ‘avdet iderken bâķîlerine selâm

virmek lâzım gelür. Bu şüretde cefâ itmeden sâlim olunur intehâ. Burhân bin Ferhûn
 hazretleri buyurur ki ziyâret olunmağda taqdim-i ulâ olan seyyidinâ ‘Osmân bin
 ‘Affân radıya’llâhu ‘anh hazretleridir. Zîrâ Ebû Bekr ve ‘Ömer hazeratlarından sonra
 efdalü’n-nâs hazret-i ‘Osmândır ba‘zılarının ihtiyârında ibtidâ İbrâhîm bin Rasûl-i
 Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerinin kabir-i sa‘âdetlerinden ibtidâ itmek
 evlâdır bu şüretde üç rivâyet baş olundı her kankısı ile ‘amel olunursa be’s yokdur.
 Ve seyyidinâ İsmâ‘îl bin Ca‘fer eş-Şâdık hazretlerinin meşhed-i pür-feyz-i berekâtları
 kubbe-i ‘Abbâsîn ğarbinda dâhil-i sūrda vâkı‘ olmuştur. Ve Bekî‘de olan cemî‘-i
 muğâyir ve nefis-i Bekî‘ hâric-i sūrda vâkı‘ olmuştur lâıyık olan İsmâ‘îl hazretlerinde
 tekmi‘-i ziyâret oluna. Andan sonra Mâlik bin Sinân ve Nefsü’z-zekiyye radıya’llâhu
 ‘anhüm hazeratların ziyâret ideler bu iki zevât-ı kirâm Bekî‘de degildir lâkin
 meşhedleri meşhûr ve ma‘rûfdur. Ve âdâbdan biri daği şühedâ-yı Uğudı ziyâret itmek
 müsteħabdır efdal olan pençsenbe günü ziyâret itmekdir. [361^b] Şâhib-i Târîh hazretleri
 buyurur ki vech-i taşşîş bañâ zâhir degildir ancak İmâm Ğazâlî hazretlerinin İhyâsında
 gördüm ki yevm-i cum‘ada Muğammed bin Vâsi‘ hazretleri şühedâ-yı Uğudı ziyâret
 ider idi. Müşârun ileyh hazretlerine yevmu’l-işneyn ziyâret itseñ olmaz mı deyü
 şordılar buyurdılar ki âşârda vârid oldu ki mevtâlar cum‘a günü zâ’irlerini bilürler ve
 cum‘adan bir gün aqdem ve bir gün sonra daği böyledir intehâ. Eger cum‘a günü
 ziyâret-i şühedâ-yı Uğud maflûb ise vaqt-i şabâh gitmek lâzım gelür. Zîrâ kubûr-ı
 şühedâ ba‘iddir sonra cum‘a namâzı vaqt olur. Ve daği yevmü’s-sebt ziyâret-i Kubâ
 olduğından yevm-i ħamîs ziyâret-i Uğud ihtiyâr olundı. Şühedâ-yı Uğudı ziyâret iden
 kimse ibtidâ seyyidinâ Ħamza radıya’llâhu ‘anh hazretlerinden bede’e idüp sonra
 şühedâ-yı Uğudı ziyâret idüp Mescid-i Sa‘âdet-i nebeviyyeye şalât-ı zühûra
 irişmekdir. Muğakkağ Ħanefiyyeden Kemâl ibn Hümâm hazretleri buyurdu ki nefis-i
 Cebel-i Uğudı daği ziyâret müsteħabdır. Zîrâ ħağğında *cebelün yuħıbbunâ ve
 nuħıbbuhu* vârid olmuştur. Ve âdâbdan biri daği sünnet-i mü’ekkededen olmak üzere
 İmâm Nevevî hazretleri buyurur ki sebt günü kırbet ve anda namâz kılmak niyetiyle
 Mescid-i Kubâ ziyâretine râhî olmakdır. Mescid-i Kubâyı ziyâret iden tecdîd-i vuzû’
 idüp ma‘zûr degil ise evvel âb-dest ile ziyâret itmekdir. Âdâbdan biri daği Medîne-i
 Münnevverede ve ħâricinde olan mesâcidleri gerek ‘aynı mescid-i ma‘lûm ve gerek
 cihet-i ma‘lûm ziyâret itmekdir. Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem
 efendimize mensûb olan âşâr u emkine-i mübârekleri ve âbâr-ı âb ħuş-güvâr pür-

şifâları ziyâret idüp ba'zılarından teberrağken nûş itmektir zîrâ Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz bu kuyularıñ ba'zılarından nûş itmişdir ve ba'zılarından âb-dest alup ve ba'zılarından gûsl buyurmuşlardır. İmâm Şâfi'î hâzretleriniñ cemâ'ati ve ğayrılar bu ziyâretiñ istiğbâbını taşriğ itmişlerdir. İbn 'Ömer rağıya'llâhu 'anhümâ hâzretleri dâ'imâ Server-i Enâm 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm efendimiziñ mürûr-ı 'ubûr buyurdıkları emkineleri tağarrî idüp fi'l-i Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimize eşedd-i ittibâ ile tâbi' olurlar idi. Halîl el-Mâlikî hâzretleri menâsıkında ziyâret-i Beğî' ve Mescid-i Kûbâ ve sâbir ziyâretleriñ istiğbâbını zıkr eyledikten sonra buyurdu ki bu gûne ziyârete ħariş olmağ ancak Medîne-i [362^a] Münevverede muğîm olan ħağğındadır. Ammâ ğayrıñ ħağğında Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ pîş-ğâh-ı lâmi' u'n-nûr-ı nebeviyyelerinde bulunup tecâh-ı Server-i 'Âlem efendimizi mülâzemet idüp bu müşâhade-i hâzreti ğanîmet bilmek evlâdır. İbn Ħacer hâzretleri buyurur ki vağtâ ki Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ mescidine dâğil oldum benim-çün namâzdan ğayrı bir vağt cûlûs mümkün olmadı. Dâ'imâ bir ħadem vâğıf olup ħattâ Beğî'e ve diger ziyâret-ğâh olan emkinelere râhi olmayup ħâfile gidene ħadar ber-pâ vâğıf olup ba'zı def' a ħâğıra ħuğûr ider idi ki Beğî' ziyâretine gidem kendi nefsim e ħiğâb idüp dir idim ki ne câye gidersin bâbu'llâh budur sâ'ilîn ve mutağarrî'in için bâb-ı rağmet-i rabbânî meftûğdur deyü tesellî idüp bir cây-ı digere gitmek müyesser olmadı deyü buyurdu. Şâğib-i Târiğ hâzretleri buyurur ki ħağ olan devâmu'l-ğuzûr ve's-şuğûd ve istimrâr-ı vuğûf evlâdır. Eger kesel ü melel ü fütûr 'arîz olmaz ise elbette a'ğlâdır. Eger kesel țari olur ise def' -i melel ve kesb-i neşâğ için sâ'ir ziyâretlere daği gitmek evlâdır. Zîrâ Mevlâ-yı Mûte'âl hâzretleri 'ibâdı için envâ'-ı ibâdât u țâ'at iğsân buyurmuşdur âdâğdan biri daği Medîne-i Münevverede muğîm olduğca 'azîmet u celâletini 'ağl ile mülâğaza idüp bu bir belde-i mu'azzamadır ki Mevlâ-yı Mûte'âl hâzretleri Server-i Enâmeğendimiz için ħayât-ı sa'âdetlerinde ve ba'dü'l-vefât iğtiyâr buyurduğı belde-i münevveredir. Ve Şeh-süvâr-ı Ķâfile-i Enbiyâ efendimiziñ Medîne-i Münevverede her cânibe reğtâr u ħirâm u tereddüğlerin zihninde mülâğaza idüp ve bu belde-i țâğireye kemâl-i muğabbetlerin ve Cibrîl-i emîn vağy ile mirâren nâzil olduğın tefekkûr idüp Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz nefsi belde-i țâğireye vesâ'ir menâzil u cibâl u evdiyelerine olan meveddet u muğabbetlerin fikr idüp kemâl-i ta'ğîm u terkîm ve âdâğ ile muğîm olmağ lâzımdır. Ve âdâğdan biri

dağı Medīne-i Münevverede mümküni miqdārı hayvāna süvār olmayup bel ekser evkātda piyāde gezer itmekdir. Zīrā İmām Mālik ḥazretleri Medīne-i Münevverede aṣlā hayvāna süvār olmadı. Ve buyurdi ki eger rākib olsam ḥavf iderim ki pāy-ı dābbe Server-i Enāmevendimiziñ güzër-gāhına teşādūf ider hayvānıñ ayakları cāy-ı pāy-ı sa‘ādete gelmeden ise benim ayaklarım gelsün deyü pā-bürehne gezerler [362^b] idi. İmām Şāfi‘ī ḥazretleri buyurur ki İmām Mālik ḥazretleriniñ ḳapusunda bir a‘lā esp-i Ḥorāsān nāmı Mıṣr idi. Mezbūr espden a‘lā aṣlā bir esp görülmüş degil idi. İmām Mālik ḥazretlerine ne a‘lā esp-i bād-pādır didim yā Ebā ‘Abdu’llāh benden cenābıñıza hediyeim olsun didi yā imām kendi nefsiñiz içün ḳalsun ba‘zı def‘a süvār olursuz buyurdi ki ben Mevlā-yı Müte‘āl ḥazretlerinden hayā iderim Rasūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ ḳadem-i sa‘ādetleri gelen cāya espe süvār olup geṣt-i güzār idem deyüp mezbūr espi baña iḥsān buyurdılar didi. Ādābdan biri dağı ehl-i Medīneye ve Medīnede sākin olan mücāvirine kemāl-i muḥabbet ve iḥsān idüp her birerlerine iltifāt u iḥsān itmekdir. Ḥuṣūṣan ‘ulemā vü şuleḫā vü eṣrāf ve fuḳarā ve ḥücre-i mu‘aṭṭara ḥademelerine ta‘zīm u tekrīm u iḥsān ve ḥaḳlarında ri‘āyet u ḥürmet itmekdir. İmām Mecdī ḥazretleri buyurur ki kemāl-i ādābdan Medīne-i Münevvereniñ ḥavāṣ u ‘avām u kibār u ṣiḡār u zürre‘ u eṣnāf ve ehl-i bādiyesine ‘alā meḳādirihim ve ‘alā ḥasbi ḫālihim mertebelerine göre ri‘āyet u ḥürmet itmekdir. Zīrā anlar ḳabr-i enveri Muḥammediyyeye aḳreb ve füyüzāt-ı Aḥmediyye ile terbiye olmuşlardır. Ve ḥazret-i Rasūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize kemāl-i ta‘zīm ve dīn-i Muḥammediyyeye ve şerī‘at-ı Aḥmediyyeye kemāl-i mütābe‘atdır. Ve ümmetiniñ meṣālihlerine ru‘yet itmekdir zīrā anlar bu cāy-ı cennet-niṣānda bulunup Ḥabīb-i Kibriyā efendimize hem-sāye olmuşlardır. Her ne ḳadar anlarda āsā’et u ‘iṣyān ider olsa dağı anlardan hem-sāyelik nāmı selb olmaz. Zīrā Rasūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ‘umūm üzre *māzāle yūṣīnī cibrīlū bi’l-cārī* buyurmuşdur. Cār-i muḥsin ve cār-i müsī’ deyü taḥṣiṣ buyurmadılar. Ve her ne ḳadar ‘avām-ı nāsından mürtekib ve mübtedi‘ bulunsa cār ḥükmünden çıḳmaz. Ve şeref-i süknālİK anlardan zā’il olmaz. Bel ricā olunur ki bu ḳabr-i pür-envere ḳabr-i beyit sebebiyle ḥüsn-i ḥātemeye nā’il olurlar. Şi‘r:

Feyā sākinī eknāfū ṭayyibetün külleküüm

İle’l-ḳulūbi min eceli’l-ḥabībī ḥabībū

Beyt:

‘ Ayn-i hizmetle te’eddüble sipehr-i ser-keş
Öyle münkād idi-kim hāzret-i fāhr-ı beşere

Düşer redd-i müjde-i hatt-ı şe‘ā ile müd‘ām

Sāye-i mihr-i cihān-tāb düşürmezdi yere

ve ādābdan biri daḡi mümkün miḡdārı ehl-i Medīneye taşadduḡ itmekdir. Zīrā anlara taşadduḡ [363^a] itmek müsteḡabdır. İmām Nevevī ve İbn ‘Asākir ve ḡayrıları zikr eylemişler ki Medīne-i Münevverede şadaḡa iz‘āf-ı muzāf ecr ü şevābı vardır muḡaddem mufaşşılan zikri mürür eyledi. İmām Nevevī ḡazretleri Şerḡ-i Mühezzebde ekārib-i Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi taḡşış buyurup anlara iḡsān-ı sā’irlerden ziyāde ecri vardır deyü Zeyd bin Erḡam ḡazretlerinin ḡadīşiyile istidlāl idüp buyurur ki Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz sa‘ādetle buyurdılar ki *üzekkirukümü’llāhu fī ehl-i beyti*. Ve İmām Müsellem ḡazretleri Ebū Bekr eş-şiddīḡ raḡıya’llāhu ‘anh ḡazretlerinden rivāyet idüp buyurur ki *erḡabū Muḡammeden şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem fī ehl-i beytihi* rivāhu’l-Buḡārī ādābdan biri daḡi budur ki Medīne-i Münevverede mücāvereti iḡtibār itmekdir eger ādāb ve şürūḡına mürā‘āt olunur ise mücāveret-i sūnnet-i seniyyedendir bāb-ı şāniniñ faşl-ı şānisinde mürür eyledi. İmām Nevevīniñ naḡli ile. Ve ādābdan biri daḡi dā’imā münşerihu’l-fu’ād ve feraḡları ziyād-ber-ziyād ve her anda ḡandān-ı şād olup böyle bir zat-ı ḡabīb-i perver-digārniñ sāye-i ‘ināyet-vālarında hem-sāyesi olup ve *in şekertüm le-ezīdenneküm meḡādī şükri* müzdād ve böyle Pād-şāh-ı Serīr-i Kābe Ḳavseyniñ beher ḡün ve beher vaḡt ḡuzūr-ı aḡdeslerinde bulunduḡlarına ḡamd ü şenā ve ḡaleb-i tevḡīḡ-i rabbānī ile ekşār du‘ā ve *in te’uddū ni’mete’llāhi lā tuḡşūḡā* remziyle böyle ni’met-i celīleye nā’il olduḡlarına şükr idüp ḡuzūr-ı aḡdes ḡazret-i peyḡambere lāyīḡ ḡüsn-i edeb ricā idüp Mevlā-yı Mütē‘āl ḡazretlerinden ḡabūlini iltimās ve ḡaḡḡ-ı ‘ālīlerine vācib olan ta‘zīm u edebde ḡuşūrunı mu‘terif olup ve selef-i şāliḡhīniñ ādāb-ı ḡāllerini tefekkūr ve menāḡıb-ı seniyye-i laḡiflerin tezekkūr ve her ḡüne ḡüsn-i edeblerini fikr iderek her birerleri kemāl-i ādāb ile mü’eddib iken bu ḡuzūr-ı ḡazret-i Sultān-ı Kevneyn ‘aleyhi’s-şalātu’llāh rabbi’l-‘ālemīn efendimizde ḡuşūrlarına mütē‘arrif olmuşlardır. *Allāḡümme innā nes’elūke ḡüsnü’l-edeb. Fī civāri ḡabībīñ yā Rabb*. Ādābdan biri daḡi bu belde-i ḡāhire-i Muḡammediyyede müddet-i iḡāmetlerinde tezkiye-i nefis ber-ḡaraf olup dā’imā kendi nefsinı zem u ḡor u ḡaḡīr tūtup ḡavf-ı ḡaḡyet

ğazab-ı ilāhīyi beher ān zamīrinde mużmir olup kemāl-i ta‘zīm ile zül ü iftikār-ı ecniḥaların tevāzu‘ zīr-i pāy-ı [363^b] ceyrāna başt idüp böyle maḳām-ı ‘ālīde ḥafz-ı şavt iderek vācib-i Te‘ālā ḥazretleriniñ *inne’llezīne yegūzzūne eşvātehūm ‘inde rasūli’llāhi ulā’ike’llezīne’mteḥanellāhu ḳulūbehūm li’t-teḳvā lehūm meḡfiratūn ve ecrūn ‘aẓīmūn*. Āyet-i kerīmesiniñ ma‘nā-yı münīfesin tefekkūr ideler Şaḥīḥ-i Müslimde Enes bin Mālik raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretlerinden mervīdir ki. *Yā eyyūhe’llezīne āmenū lā terfe‘ū eşvātekūm fevḳa şavti’n-nebiyyi ilā ḳavlihi ve entūm lā teş‘urūne* nazm-ı celīli nāzil olduḳda Sābit bin Ḳays raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri buyurdı ki vallāhu ben ḥūzūr-ı Rasūl-i Ekrem efendimizde ref‘-i şavt iderdim ḥavf iderim ki Mevlā-yı Mute‘āl ḥazretleriniñ baña ḡazabı ola deyü ziyāde maḥzūn ve kemāl-i ḥavfindan vech-i sa‘ādetleri za‘ferān gibi şārı olmuş idi ve bizim enver-i ḥazret-i Risālet-penāhiye gelmeden ihtirāz u ictināb idüp müddet-i munkatı‘ oldı. Şefī‘-i rüz-ı cezā ‘aleyhi efḍalū’ş-şalāt ve ezke’t-teḥāyā efendimiz ol zat-ı kirām es-semātı bezm-i ĩrem-āsālarında müşāhede buyurmadıḳda ḥāzır olan aşḥāba su‘āl buyurdı. Yā Rasūla’llāh Sābit bin Ḳays ehl-i nārdan oldum deyü ḥavfindan meclis-i enverleriñize teşrīf itmeden ictināb ider. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz bezm-i miyānede bir ehl-i cennet gezer idi görürdük evvelde munkatı‘ oldı buyurdı ya‘nī ehl-i cennettir ehl-i nār degildir deyü tebşīr buyurdı fe-efhem. Ey ‘āḳıl Ebā Bekr eş-şiddıḳ raḍıya’llāhu ‘anh ḥazretleri *inne’llezīne yegūzzūne eşvātehūm ‘inde Rasūli’llāhi* āyet-i kerīmesi nāzil olduḳda ḳasem eyledi ki min bā‘di ḥūzūr-ı Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizde aṣlā cehren tekellūm itmeyüp ancaḳ sırıran tekellūm ider gibi aḥfā tekellūm ideyim buyurdı. Pād-şāh-ı Kevneyn efendimiziñ ḥayāt-ı sa‘ādetlerinde zāt-ı vālālarına ne gūne ta‘zīm u ḥürmet olunur ise irtiḥālinden soñra daḫi öyle lāzımdır deyü bundan aḳdem İmām Mālik ḥazretleri tafşīl buyurmuş idi. Ādābdan biri daḫi Medīne-i Münevverede muḳīm olduḳca bi-ḥasbu’l-emākin envā‘-ı ef‘āl ḥayrāta ḥariş olmaḳdır. ‘İyādet-i merīḍ ve teşyī‘-i cenāze gibi ve fuḳarā vü zu‘afāya iḥsān u mu‘āvenet gibi melḥūfe-i igāşe gibi muḳīm ve vāridine ‘ināyet ve zā’irine ikrām gibi ve fuḳarālarına şadaḳa veleḅ bir loḳma veyāḥūd bir ḥurmā veyāḥūd bir içim şu gibi mümḳunı miḳḍarı ḥāşılı cemī‘-i ef‘āl ḥayrāta sa‘y idüp ḥariş olmaḳdır. Ādābdan biri daḫi iḳtidārı var iken medāris [364^a] ve ribāṭlarda sākin olmamaḳdır. Ve fuḳarāya gelen şadaḳaları ḳabūl itmemeḳdir eger ḡāyet muḥtāc ise ḥāceti miḳḍarı aḫz itmemeḳdir ṭama‘dan ictināb itmemeḳdir. Āḳşehrī ḥazretleri kitābında

zarûret çekmeden ise kefâf miqdârı şadağa aḥz itmek ḥasendir buyurdu. Ve celb-i dünyâ için şûretlerini sîret-i şuleḥâyâ koyup riyâ vü süm‘a vü ümerâ vü vüzerâlara izhâr-ı faḡr u faẓl iderek ahâlî-i Medîneniñ vazîfesi olan imâmet ve mü‘zzin ve ḥarem-i muḥteremde ücretiyle bir ḥîzmet tedârikinde olmayup ve fuḡarâyâ gelen şadaḡalardan ḥişşe taleb itmeyeler. Eger kuvvet-i yevmiyyeye muḥtâc ise kuvveti miqdârı virirlerse aḥz eylesunler. ‘Aşḡî dir ki bizim zamânımızda eṭrâf-ı eknâfdan gelen şadaḡaları ibtidâ şeyḡu’l-ḥarem kim ise bir ḥişşe aḥz ider. Şoñra ḡadı ve müftîler ve a‘yân-ı beldeye taḡsîm idüp ve anlarıñ ‘avenelerine ve anlara mensûb ṭâlkâvuḡlara i‘tâ olunup fuḡarâ vü muḥtâcîn taleb eyleseler sizler Mevlâdan taleb idiñ deyü red iderler. Âdâbdan biri daḡı bir kimse Medîneden vaṭanına rücû‘-ı murâd eylese veyâḡûd bir sefer murâd eylese ḡaşıl her ne sebep ile ḡurûc murâd iderse İmâm Nevevîniñ kavli üzre müsteḡab olan Mescid-i Şerîfde veyâḡûd Ravza-i Münîfede ve Muşallâ-yı Nebevîde veyâḡûd muşallâyâ ḡarîb bir maḡalde iki rek‘at namâz ile du‘â idüp namâzdan fâriḡ olduḡda Mevlâ-yı Müte‘âl ḡazretlerine ḡamd ü şenâ ve Rasûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimize şalât u selâ idüp vâfir du‘â ile iştiḡâl itdikden şoñra bu du‘âyı daḡı tilâvet ideler. *Allâḡhümme innâ nes’elûke fî seferinâ ḡâze’l-birri ve’t-teḡvâ. Ve mine’l-‘amel mâ tūḡibbu ve terzâ. Allâḡhümme kūn linâşā ḡubben fî seferinâ ve ḡalîfetin fî ehlinâ ve mâlinâ Allâḡhümme zâlike lenâ şu‘ûbetün seferinâ ve eṭû‘inâ ba‘dehu. Allâḡhümme innâ ne‘ûzu bike min vu‘aşâ-i’s-seferi ve kitâbetü’l-münzir ve sū-i’l münḡalib fî’l-ehli ve’l-mâl. Allâḡhümme eṡbeḡnâ bi-neşḡ ve eḡbeḡnâ bi-zimmeti Allâḡhümme ekefnâ mâ ehemmenâ ve mâ lâ neḡtimu lehu ve race‘nâ sâlimîn me‘a’l-ḡabûli ve’l-maḡḡireti ve’r-rizvân ve lâ tec‘alehu āḡiru’l-‘ahde bi-ḡâze’l-maḡalli’s-şerîfi* deyüp şalât u selâm ve du‘â’i ide ve tekrâr idüp şoñra *Allâḡhümme lâ tec‘al ḡâzâ āḡiru’l-‘ahde bi-ḡaremi Rasûlike şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem ve ḡazretüḡu’s-şerîfetü ve yessirlî el-‘ûdü ile’l-ḡaremeyni sebîlâ sehlen ve ārazeḡnî el-‘afv ve’l-‘āḡiyetü fî’d-dünyâ [364^b] ve’l-āḡirati* diyeler. ḡanefiyyeden Kirmânî ḡazretleri buyurur ki müsteḡab olan tekrâr ḡabr-i şerîfe ḡelüp selâm-ı du‘âdan fâriḡ olduḡdan şoñra ve de‘nâke yâ Rasûla’llâḡ ḡayri müvedde‘i ve lâ mesâmuḡîne bi-firfetike. *Nes’elûke inşâ’ellâhu Te‘âlâ en lâ teḡṭa‘u āṡârinâ min ziyâreti ḡurmetike ‘alâ zâlike. Allâḡhümme lâ tec‘al ḡâzâ āḡiru’l-‘ahde min ziyâreti ḡabri nebiyyike şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* deyüp ba‘de Ravza-i Şerîfe teveccûḡ idüp anda daḡı iki rek‘at namâz ḡılup Mevlâ-yı Müte‘âl ḡazretlerinden ‘avd u selâmet ve ‘afv u ‘āḡiyet

taleb eyleyeler. Şāhib-i Tārīḥ ḥāzretleri buyurur ki ‘ulemānīñ taşrīḥ buyurdukları Server-i Enām‘ aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām efendimiziñ vedā‘ ını iki rek‘ at namāz ile Mescid-i Şerīfīñ vedā‘ ı üzerine taḳdīm eylediler. İmām Nevevī ve ḡayrılarını böyle ifāde eylediler. Ammā şalātı Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ vedā‘ ınıñ üzerine taḳdīm iden Mālikiyyeden Ebū Süleymān Dāvūd eş-Şāzeli ḥāzretleridir. Ve bu taḳdīmīñ aşlı İbn ‘Asākir ḥāzretleri ḥadīş-i Enes ile işāret buyurmuşdur. Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve ālihi ve şāḥbihi ve sellim efendimiz bir menzile nüzül buyurduḳda ol menzili iki rek‘ at namāz ile vedā‘ buyurur idi. Binā’en-‘aleyh taḳdīmī bu ḥadīşden aḡz eylemişdir. Ādābdan biri daḡı ḳahḳarī itmeyerek hey’et-i aşliyyesi üzre melūl ve maḡzūn ve firāk-ı ḥāzret-i Risālet-penāh efendimizden dīde-i pūr-ḡūn ve berakāt-ı mülāzemet ‘atebe-i ‘aliyyeden dūr u mehcūr olduğına çeşm-i ḡasret-i sirişki ḡab-çün-vārī seyelān iderek ve dili āteş-i firḳatle biryān ve ‘andelīb-i āsār-ı ravza-i bāḡ-ı ĩremden cūdā olduğına nāle vü eḡḡān iderek. Nazm:

Rūz-ı cūdā-yı ne bī-nedkesī
Tīre terest ez şeb-i hicrān besī

Rūz-ı vedā‘ ast ecel-i der-kemīn
Ḥāşşa vedā‘ kehrān-ı çenīn

el-Ḥaḳḳ ne kār-ı dūşvārdır bu ki ümīd-ḡāḡ-ı kāfe-i mevcūdāt olan devvār-ı ins u cānıñ muvācehe-i ‘aliyyesinde nā’il-i fırşat niyāz olmuşken kendi iḡtiyārıñla leb-i nātıḳa-i mevrīdū’l-vedā‘ eyleyesin. Ve ne emr-i müşkildir ki bu ki dest-ḡīr-i ‘āmme-i mevcūdāt maḡbūb-ı Ḥudānıñ pīş-ḡāḡ-ı sa‘ ādetinde gire-bend sā’id-i edeb olmuşken pāy-ı irādetiñle şāḡrā-yı hicrāna revān olasın. Beyt:

Aḡla ey dīde ki giryān olacaksın āḡir
[365^a] diñle ey dil ki perişān olacaksın āḡir

Destiñe girmişken ḡūşe-i dāmān-ı murād
Aldırup vāle vü ḡayrān olacaksın āḡir

ey ser-bī-sāmān ba‘d-ezīn ḡūfte-i senk nedāmet-i evveline ‘atebe-i ‘aliyye-i āsitān-ı ḡarem gibi bālīş-i istirāḡatdan ber-ḡāsta olursun ve ey cebhe-i cilve-ḡāḡ-ı dāḡ-ı ḡam ol ki mālīş-ḡāḡ-ı ruḡsāre-i ḡudsiyān olan Ravza-i Muṡāḡḡarada secde-ḡüzār olmak devletinden cūdā olursun. Ey dīde-i ḡam dīde firāre-i ḡūn-ı derūn ol ki naḡar-ḡāḡ-ı

Hâlik zû'l-celâl olan merkad-ı muḳaddes müṣâhededinden sedd-i derîçe-i nigâh idersin. Ey meşâm-ı bed-kâm menba‘-ı zükâm-ı âlâm ol ki nekâhet-i küll-i riyâz-ı ḳarîbden yine taḥlîle dimâğ olursun. Ey dehen-i pür-miḥen kâse-i engîşt-i ḥüdda gibi leb-i rîz-i feryâd ol ki muvâcehe-i Pâd-şâh Dû Serâda serşâ[r]-ı zemzeme-i şalât u selâm olmak devletinden mehcûr olursun. Ey sîne-i bî-kîne mevce-zâr şerḥa-i endûh ol ki yine ḳâmet-i mevzûn sûtûn-ı ḥarem der-âgûşdan bî-naşîb ḳalursun ey dest-i efsürde-i sermâ-yı nedâmet güzîde-i dendân-ı ḥayret ol ki yine dâmen şübbâke-i şerîfe tevessülünden teḥî ḳalursun. Ey pây-ı herze kirâ-yı pür-kâr şafḥa-i nedâmet ol ki nâ’îl-i gül-geşt-i çemen-zâr-ı ne’îm iken yine âvâre-i beyâbân-ı fîrâḳ olursun. Ey dil-i şem‘-i encümen-i derd ol ki pîş-gâh-ı maḥbûb-ı ilâhîde yanup yakılurken yine bâzîçe-i tünd-i bâd-ı hicrân olursun. Ey tã’ir-i rûḥ bî-ḥamiyyet-i âşiyâne-i şâḥ-sâr-ı ‘illiyyînden ḥâḳdân-ı esfelû’s-sâfilîne giriftâr-ı olaldan beri pervâz-gâh-ı aşl-ı hevâsıyla bâlzen-i ıztırâb olurken ḥâlâ dâru’l-emân-ı ḥarem risâletden fırsat-yâb ferce-i rehâ olasıñ da efsûs ki yine şikest-i ḳafeş çârçûpe-i cisme ḳâdir olmasın. Muḳaddemâ îcâd olan vücûd bulmuş iken efsûsña vârup teng-nây umûr pâ-beste-i dünyâda yine ser-gerdân olursun. Beyt:

Âfâḳ-ı pür-dirîğ u cihân-ı pür-nedâmet-est

Eyne rûz-ı ḥacernist ki rûz-ı ḳıyâmetist

evvelîn rûz-ı vişâlde şeref-i müṣâhede-i Ravza-i Mûṭahhara ile tîz-pervâz olan ‘andelîb cân-ı hengâm-ı vedâ‘ da şikest-i bâl ve nâ-tüvân olup pîş-gâ[h]-ı ḳafes-i muḳaddesde nâle-senc-i elvedâ‘ olmak içün cünbû[ş]-i bâla mecâl bulamadı beyt:

Çenân ki keşte em ezrenc-i intizâr-ı za‘îf

Nigâhrâ bi-rahş-i tãḳat resîden nîst

‘âḳıbet-ḥâh nâ-ḥâh ḥilâf-ı dil-ḥâḥ [365^b] üftân u ḥîzân muvâcehe-i ‘aliyye-i tãḳat-güzârlarından dest-i şerm u ḥicâb-ı niḳâb cehre-i i‘tizâr ḳılındı. Ammâ bir ḥâl ile ki ser-tâ-ser şirâyız beden-i mecârî-i sîmâb ve ḳuvvet-i nâṭıḳa-i esîr-i teb lerze-i ḥicâb olup her bir bün-i mûdan tereşşüḥ-günân eşk-i ḡaltân ve dil-i ṭabân ile maḳâl-i derd-âmîz vedâ‘ a âğâz oluna. Beyt:

el-Vedâ‘ ey ḥâk-i meşk kühl-i îmân el-vedâ‘

Seng-i kūyuñdur şehâ tãc-ı Süleymân el-vedâ‘

Pençe-i ḥürşîd-tâbîn şâne-i zülf ü vücûd

Şafvet-i nūr-ı ruḥuñ mir 'āt-ı Kur 'ān el-vedā'

Gevher-i beyzā-yı yektā-yı vücūduñ tā ezel
Revnaḳ-ı ḫalvet-serāy-ı ḳurb-ı Yezdān el-vedā'

Ḥizmet-i isḳāya me 'mūr olduğundan devr ider
Kışt-zār-ı şer' iñe dolāb-ı devrān el-vedā'

Küḫl-i gerd-i āsitānıñdan olurken vāye-gir
Ḳande şarf itsun nigāhın çeşm-i ḫayrān el-vedā'

Ḳāmet-i naḫl-ı ḫarīm-i āsitānıñdan cüdā
Nice gelsün bir yere āgūş-ı müjgān el-vedā'

Pīş-gāhıñda olurken nağme-i senc es-selām
Ḳande olsun bülbül-i dil-zār-ı nālān el-vedā'

Ḥazret-i ravzañ-ile ey verd-bihişt ārā-yı ḳurb
İtmesün mi dīde dāmānın gülistān el-vedā'

Şermsārım yā Rasūla'llāh vedā' ıñdan seniñ
Böyle olmuş neyleyem taḳdīr-i Yezdān el-vedā'

Keşti-i cism-i nizārım mevc-i tūfān-ı ḳader
İtmek ister sāḫil-i hicrānda vīrān el-vedā'

Dūr düşdüm āsitān-ı devletiñden şüretā
Līk ma' nīde mücāvirdir dil ü cān el-vedā'

Laḫza laḫza cānib-i mezca' -ı muḳaddese i' āde-i naẓire-i ḫayret dāğ-ı ğam ve ḳāmet-i
ḫam ile ḫāric-i derece-i ḫarama vaż' -ı ḳadem olunarak bu üslūbla vedā' ideler. Ebū'l-
Faẓl el-Cevherī ḫazretleri ḥin-i vedā' larında şi'r:

Lev küntü sā' atü beynenā mā beynenā

Ve şehidtü keyfe tekerrürü't-tevdî' ā

Le' allemtü enne mine'd-demū' u muḥaddiṣā

Ve ' allemtü inne mine'l-ḥadiṣi demū' an

diyerek vedā' buyurmuşdur raḥimehu'llāhu Te' ālā. Ve daḥi ' İz bin Cemā' a ḥazretleri buyurur ki pederim Bedr bin Cemā' a ḥazretleri Medīne-i Münevverede sefer-i murād eyledikde Sulṭān-ı Enbiyā efendimizi vedā' da bükā iderek şî' r:

Aḥne ilā ziyāratı ḥayyi leylā

Ve ' ahdī min ziyāretihā qarīb

Ve küntü eznu ḳurbu'd-diyāru yetfā

Leḥībū'ş-şevḳi fe'zdādü'l-leḥīb

diyerek vedā' buyurmuşdur nefe' anellāhu bi-'ulūmih. Ve daḥi ekşer-i fuṣalā vü ' aşīḳīn ḥabīb-i Ḥudā olanlar ḥīn-i vedā' larında birer ḳaşāyid ile vedā' buyurmuşlar. Ḥattā ' Aşḳī-i bī-ḫāre [366^a] Medīne-i Münevverede mücāveret ḥālinde erbab-ı ḥüssādīn ḥasedinden ve ehl-i ḡaraḫīn töhmetlerinden bī-ḳıyās tīr-i cefālarına sīne-i bī-kīne-i siperde ḥār-istān-vārī cāy-ı siḥāme cā ḳalmayup ve kīse-i şabrımda naḳd-ı şekīb ma' dūm olup bir ṭaraf keşret-i duyūn ve bir ṭaraf eza-yı bī-dilāne taḥammül ḳalmayup bir eyyām-ı hicrete taḥşīl-i ruḥşat-ı nebeviyye erzānī olup bir vedā' iyye naẓm olunup ḥuẓūr-ı aḳdes-i nebeviyyede vesā'ir aşḫāb-ı güzīn efendilerimizde giryān-ı efgān iderek inşād olunup vaḳt-i icābete işābet ve ḳabūl-i ḥazret-i Risālet-penāh olduğına ma' nen tebşīr olunup āsitāne-i ' aliyye ṭarafına fekk-i rābıta-i iḳāmet ḥāmden lillāhi Te' ālā memnūnen ' avdet-i müyesser olup bu kitāb-ı müstetābīn tercümesine ibtidā olundu. Ekşer-i zevāt-ı kirām bu ḳaşīdeyi tilāvet idüp ḡamm-ı endūh miḥenden sālīm ve her ne niyete oḳunsa ḳabūl-i dergāh-ı ' izzet olduğu müşāhede olunmuşdur. Her ne ḳadar şanāyi' -i şî' rden biri ve selāset-i evzāndan ' ārī ise de her ' ayb ki sulṭān-ı bīsendet henrāest. Feḥvāsı ḳabūl-i Sulṭān-ı Enbiyā ' aleyhi efdālū'ş-şalāt ve ezke't-teḥāyā olduğına şübhe yoḳdur ki işbu maḥalle ḳayd u taştīr olundu. Ve billāhi't-tevfīḳ. Ḳaşīde:

Ey dil ey dil vaḳtidir sen eyle efgān el-vedā'

Gül gibi gülme şaḳın sen eyle nālān el-vedā'

Dāḡ-ı firḳatle derūnuñ şerḫa şerḫa lāle-veş

Nār-ı ḥasretle vüçüduñ eyle sūzān el-vedā'

Dīde-i ġām-nākıñña seb‘ -i semā reşk eylesun
Şöyle döksün eşkini bu çeşm-i giryān el-vedā‘

Yüz sürüp kıtmır-veş tırdum kapuñda yā Rasūl
Yā Rasūla’llāh meded oldıysa fermān el-vedā‘

Ey imām-ı enbiyā ey Faḥr-i ‘ Ālem Muştafā
Ey Ḥabīb-i Kibriyā ey sırr-ı Subḥān el-vedā‘

Ey şefī‘ -i müznibāñ ey dest-ġır-i mücrimān
Ey rahmet-i kevn [ü] mekān ey baḥr-ı iḥsān el-vedā‘

Mihr-i vaşlñ sine-i tārıkime pür-nūr iken
Pür-siyāh itdi derūnum dūd-ı hicrān el-vedā‘

Kilk-i kudret çekdi bir ḥaṭ levḥa-i hicrānıma
Bildi ‘ ālem bu zuḥūrı levḥ-i ‘ işyān el-vedā‘

‘ Āşī-i mücrim kulum hiç bende yok ḥayr u ‘ amel
Cümle nā-meşrū‘ -ı ef‘ ālim nümāyān el-vedā‘

Raḥmeten li’l-‘ ālemīnsin hem şefī‘ -i pür-günāh
Ben günāhkār eylerem çāk-ı girībān el-vedā‘

Raḥme şāyeste hiçbir ben gibi yokdur ümmetüñ
Vaḳitdir dil-ḥastaya sen eyle dermān el-vedā‘

[366^b] Dilde pür āh elde yokdur dīne müstağraḳ kulum
‘ Azm-ı ġurbet eylerim ġāyet perişān el-vedā‘

Evvel Allāh şoñra evlāsın baña sen ġayrıdan

Her maḥalde t̄ut elim ey ṣāh-ı sultān el-vedā‘

Ehl-i evlād-ı ‘iyālim hep emānetdir saña
Ruḥṣatıñla eylerem ey nūr-ı Yezdān el-vedā‘

Mescid ü miḥrāb dost ey ravza-i cennet-niṣān
Minber-i ‘ālī bahā olsun hezārān el-vedā‘

Ey zacī‘-i Faḥr-i ‘Ālem ey Ebā Bekr-i celīl
Eylereḡ senle bugün maḥzūn-ı ḥayrān el-vedā‘

Cümle varın Ḥaḳḳ için īṣār iden ey zū‘l-kerem
T̄ut elim Allāh için dirim pūr-aḥzān el-vedā‘

Ḥazret-i Fārūḳ-ı ekber ‘izz-i islām ey ‘Ömer
Senden ey burc-ı ‘adālet bu firāvān el-vedā‘

Ḳürre-i ‘ayn-ı Rasūl-i Müctebā ey Fāṭıma
Ḳıl teraḥḫüm ḥālime gör dīde pūr-ḳān el-vedā‘

Ben şehīd-i Kerbelā-yı hicriñ olmaḳdan Betūl
Firḳatıñle tek ölem bezmiñde ḳurbān el-vedā‘

Yüz sürüp geldim eyyā ehl-i Beḳī‘ pūr-ṣafā
Bezmiñizden itmege geldi bu mihmān el-vedā‘

Şāḥib u ḥilm u ḥayā kān-ı kerem senden yekūn
Cāmi‘ ü‘l-Ḳur‘ān Zī‘n-nūreyn ‘Oṣmān el-vedā‘

Ḥazret-i ‘amm-i nebī‘ Abbās ‘ālī pūr-güher
Ben tevessül eylerem senle beher ān el-vedā‘

Ey ‘Alīyyü’l-Murtaẓānıñ naḥl-i ümmīd-i Ḥasan
Cām-ı zehri şundi destine bu devrân el-vedā‘

Ben de nûş itsem ‘aceb mi nâs elinden zehr-i ğam
Öyle zât-ı ekreme tıldı bu peymân el-vedā‘

Şeh-süvâr-ı enbiyânıñ oğlu İbrâhîm gel
Ağlayarak eyle bezminden dil u cân el-vedā‘

Ey benât-ı tâhirât-ı müctebâ vü Muştafâ
Eylerem sizlerle ben üftân u ħîzân el-vedā‘

Ḥazret-i şiddîka-i ‘Â’işe-i zevc-i Rasûl
Ümmühât-ı mü’minîn ey kân-ı ‘irfân el-vedā‘

Nâs elinden ben gibi ifkiyle dökdüñ kanlı yaş
Görmüşüm ḥadsiz cefâ vü cevr-i bühtân el-vedā‘

Cümle ezvâc-ı nübüvvet ḥânedân-ı pür-kerem
Seyl-i eşkim oldu bu firḳatle ‘ummân el-vedā‘

el-Vedā‘ ey Nâfi‘ u Mâlik u ‘Uḳayl pür-kemâl
el-Vedā‘ bî-çâre kâne dest-gîrân el-vedā‘

el-Vedā‘ sittî Ḥalîme Sa‘d-ı Ḥudrî el-vedā‘
Fâtıma binti Esed ey kân-ı ız‘ân el-vedā‘

Evliyâ vü aşfiyâ vü etḳiyâ ehl-i Bekî‘
Mü’minîn u mü’minât cümle şehîdân el-vedā‘

Ben tevessül eyledim Ḥaḳḳa sizi red itmeyiñ
el-Meded ben ‘âcize ey ehl-i îmân el-vedā‘

Bî-kesem yok dest-gîrim kalmışım ayakda ben
El viriñ ben kalmışa ey rûh-ı pākān el-vedā‘

Rahmet u şefkat mürüvvet bende-i bî-çāreye
İrgürüñ bi’llāh gāyet lutfā şāyān el-vedā‘

[367^a] Taş yiseydim nān yerine kan içeydim şu gibi
Olmasaydım bu maḥalden āh giryān el-vedā‘

Ṭa‘ ne-i taş-ı münāfiḳla dilim şad-pāredir
Ol sebebdan eylerim ben yār [u] yārān el-vedā‘

Her biri dūçār ola ḳahr-ı Ḥudāya anlarıñ
Dū-cihānda olalar bed-nām-ı ḥizlān el-vedā‘

el-Vedā‘ ey Ḥamza-i ‘amm-ı Rasūl-i cān-ı fedā
Seyyidī cümle şehīdān şeh-süvārān el-vedā‘

Pîş-gāh-ı Aḥmed-i Muḥtāra itdiñ cān-niṣār
Şu yerine kan döken ey şîr-i Raḥmān el-vedā‘

Dīde-i ḥaḳ beyt-i peygamber perāz eşk-i şirişk
Eyledi giryān seniñ-çün şāh-ı deverān el-vedā‘

Sensin ol ḳuṭb-ı ṭarīḳāt-ı reh-nüvā-yı pîşvā
Himmetiñ olsun refīḳ bendiñ hirāsān el-vedā‘

Ser-be-ser ehl-i Uḥud sizden de istimdādımız
Vir selāmet ‘azm idem yollarda āsān el-vedā‘

Ey Medīne bāğ-ı cennetden nişānsın lā-cerem

İftirākıñ açdı dilde dāğ-ı pinhān el-vedā‘

Öyle maḥbūb beldesin nezd-i Ḥudāda lā-cerem
Kendi dostın eyledi gör sende iskān el-vedā‘

Yüz süren şıdkıyla bu ḥāke irer maḥşūduna
Maḥv olur bu yerde ḥaḳḳā cürm-i insān el-vedā‘

Dīde-i ma‘ lūl-i ‘iṣyāna devā ḥākıñ seniñ
Derde dermānsın Medīne şehr-i ğufrān el-vedā‘

Gūy-ı Maḥbūb-ı Ḥudā būy-ı mu‘ aṭṭar cān-fezā
Nūr-ile olmuş binā hep ḳaşr u eyvān el-vedā‘

Bu zemīne oldı Cibrīl-i emīn çārūb-ger
Şad-hezārān-ı melek ḥizmet-güzā[rā]n el-vedā‘

‘Arş-ı a‘ lādan mu‘ allādır disem ḥaḳ söylerim
Merḳadı ḥāk-i nebī Firdevs-i nūrān el-vedā‘

Ey ‘avālī-i ḳabā seyrengeh-i maḥbūb-i Ḥaḳḳ
Naḥl-i Ṭūbādan nişān ol bāğ-ı büstān el-vedā‘

Yā ilāhī ehl-i evlād-ı Rasūlūñ ḥürmeti
Cümle sükkān-ı Medīne ḥaḳḳ-ı cīrān el-vedā‘

Vir selāmet ‘avdetim çün ilticā itdim emān
Bendeñi celb it yine mesrūr [u] ḥandān el-vedā‘

‘Aşḳī-i bī-çāreye sensin meded-res ḳıl meded
Cümle maḥlūḳuñ ider hep rüy-gerdān el-vedā‘

ādābdan biri daḥi ‘āzim olan kimse ehl-i ‘iyāl evlād-ı aḥbāblarınḡ kulūblarına idḡāl server-i hediye olarak eṣmār ve āb-ı Medīneden bilā-tekellūf hediye aḡz itmekdir. Lākin Ḥarem-i Şerīfīn tūrābından aḡz itmeyeler. İmām Nevevī ḡazretleri buyurur ki abārīḡ ve kizān ve tūrāb ve eḡcār ve bu meşellu nesneleri aḡz itmek cā’iz degildir. Şāḡib-i Tārīḡ ḡazretleri buyurur ki mufaşşılan baḡş-i ḡaremde zıkr olundu ki hediye için aḡz itmek müsteḡabdır deyü ḡadıṣ-i şerīf istidlāl eylediler. ‘Ā’işe raḡıya’llāhu ‘anhā ḡazretleri buyurdu ki [367^b] Rasūl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz buyurdılar ki sizlerden biriñiz sefer murād eyledikde ehl u ‘iyāl ve evlādlarınñz için hediye aḡz idiñ eger bir ḡacer daḡi olursa İmām Ġazālī ‘aleyhi rahmetü’l-Bārī ḡazretleri İḡyāsında evlād-ı ‘iyāline idḡāl-i meserret için ve tezāyüd-i ‘aşḡ-ı muḡabbetinden nāşī Ḥarem-i Şerīfden tūrābından ve eḡcār-ı aḡşābından vesā’ir nesnelerinden aḡz olursa cā’izdir. Ḥuṣūşan şifa için niyyet iderse evveli bi’t-ṡarīḡdır. Ādābdan biri daḡi Medīne-i Mūnevvereden ḡīn-i ḡurūcunda mūmkünī miḡdārı fuḡarāya şadaḡa virüp ve mülāzemet-i ṡaḡvā niyyet idüp yevm-i mī’ādda *liḡā’e’llāhi ve liḡā’en Rasūla’llāh ileyh* isti’ dād ṡaḡşīline sa’y u himmet idüp min ba’di irtikāb-ı ma’āşiden ḡazer-i küllī ile ḡazer u ictināb oluna. Zīrā bir kimse marāzdan şifa bulup şoñra üzülmesi muḡaddem ki marāzdan ziyāde eşedd olur. Mevlā-yı Mūte’āl ḡazretleriyle olan ‘uhūd ve vefāyı ḡıfz idüp *ve lā tekūn ḡavvānen eṣīmā. Femen nekeṣe fe-innemā yenküṣü ‘alā nefsihi ve men evfā bimā ‘āhede ‘aleyhu’llāhe feseyyü’tiḡi ecrān ‘azīmā*. Beyt:

‘İbādetde ḡariṣ ol virme bunca sa’yıñı bāda

Marāzdan nūks-i müṣteddir getür bu nūkte-i yāda

ādābdan biri daḡi müfāraḡatından şoñra dā’imu’l-iṣṡiyāḡ olup rüz-be-rüz muḡabbet-i şevḡ-i müzdād olup merḡad-ı enver-i ḡazret-i Muḡammediyyeyi ve müṣāhede-i āṣār-ı ‘azīmi tefekkür idüp. Bu diyār-ı maḡbūb-ı ḡulūba ‘avdet itmegi ḡalbiyle niyyet idüp ve bu cāy-ı cennet-niṣānıñ ḡaḡḡında vārid olan āṣār-ı aḡbār-ı keṣīreyi mülāḡaza idüp ol zāt-ı aḡdes Maḡbūb-ı Ḥudā kūy-ı firdevs-i āṣiyāneleri medḡinde ‘āṣīḡāne ve müṣṡāḡāne nazm buyurduḡları enfās-ı eş’ār-ı belāḡatle ve ḡaşāyid-i pür-feṣāḡat-ı ‘āṣīḡāneleriyle ter-zebān olup niḡe enfūs-i nefīs na’t u ḡaşāyidler silk-i nazma nā-süfte-i mervārīd-āsā keṣīde buyurduḡları eş’ārıñ ḡad u ta’dadı mūmkün olur ḡabīleden olmayup ez-cümle anlardan aḡlā ve a’zeb ve ziyāde a’cebī İmāmü’l-Veliyyü’l-‘Ārif bi’llāhi Ebī Muḡammed es-Sübkerī ḡuddisellāhu sirruh el-‘aziz ḡazretleriniñ

kaşıdesidir ki vāfir ecille-i meşāyih-i kirāmdan mesmū‘um olmuşdur. Ez-cümle şeyhimiz İmāmu’l-‘Allāme Mescid-i Nebevīde şeyhu’l-muḥaddiṣīn Nāşiru’d-dīn Ebū’l-Ferec Muḥammed bin İmāmu’l-‘Allāme Kādı Tayyibe Zeyne’d-dīn Ebī Bekr bin el-Ḥüseynü’l-‘Osmānī el-Merāgī ḥazretlerinden Ravza-i Şerīf-i [368^a] Nebeviyyede buyurdılar ki gūş-i hūşumla ḥāfız Ebū’s-Siyāde ‘Abdu’llāh ‘Afīfe’d-dīn bin Muḥammed Aḥmed el-Maṭrī ḥazretlerinden işitdim ve ḥuzūrında tilāvet eyledim buyurdılar ki bu kaşıde-i bedī‘u’l-üslūbı eş-Şeyḥ İmāmu’l-‘Ārif Ebū Muḥammed bin Abdu’llāh ‘Ömer bin Mūsā el-Beskerī ḥazretlerinden mirāren gūş eyledim. Ve kaşıde-i şerīf budur:

Dāru’l-ḥabībi eḥaḳḳu en tehvāhā

Ve naḥnu min ṭarbin ilā zikrāhā

Ve ‘ale’l-cufūni izā hemmemte bi-zevratin

Yā ibne’l-kirāmi ‘aleyke en teğşāhā

Feli-ente ente izāḥalletbi-ṭayyibetin

Ve zalelte terte ‘ufī zilāli rubāhā

Muğne’l-ḥamālū minnī el ḥavāṭir ve’lletī

Selebet ‘uḳūle’l-‘āşikīne ḥalāhā

Lā tūḥsebū’l-miske’llezī ketürbihā

Heyhāte eyne’l-miskü min rebbāhā

Ṭābet fein tebuğa’t-teṭayyibe yā fettā

Fe-ādeme ‘ale’s-sā’āti li-şümme nerāhā

Ve’bşir fe-fī’l-ḥaberi’ş-şahīhi muḳarreran

İnne’l-ilāhe bi-ṭābeti semmāhā

Ve’ḥteşşahā bi’ṭ-ṭayyibīne li-ṭayyibuhā

Ve’ḥtārahā ve du ‘ā ilā seknāhā

Lā ke'l-medīneti menzilün ve kefā lehā
Şerefen ḥalūlen muḥammedin bi-fināhā

Ḥaṭīte bi-hicrati ḥayri min veṭiye's-serā
Ve eccellehüm ḳadran fe-keyfe terāhā

Külle'l-bilādi izā zükirne ke-eḥrafin
Fī ismi'l-medīneti lā ḥallet ma'nāhā

Ḥāṣā müsem mā el-ḳudsi fe-hiye ḳarībetün
Minhā ve mekkete innehā iyyāhā

Lā fırḳa illā en şemme leṭīfeten
Mehmā medet yücellü'z-ḳalāme senāhā

Cezme'l-cemī'u bi-enne ḥayru'l-erzi mā
Ḳad ḥāz zātü'l-muştafā ve ḥavāhā

Ve ne'am leḳad şadeḳü bi-sākinuhā 'alet
Ke'n-nefsi ḥīne zeketi zekā me'vāhā

Ve bi-hāzihi zaherte müzeyyetün taybetin
Fe-ḡadet ve külle'l-fezli fī ma'nāhā

Ḥattā leḳad ḥuşte bi-ravzati cenneti
Allāhu şerrefehā bihā ve ḥabāhā

Ve mā beyne ḳabri li'n-nebiyyi ve minber
Ḥayyā ilā lehu rasūluhu ve seḳāhā

Heziyün muḥāsinühā fe-hel min 'āşıḳin

Kelifin şehîhin bâhîlin bi-nevâhâ

İnnî li-erhebu min tevekkû 'i beynihâ
Feyezillu kalbî mevce 'an evvâhâ

Ve liķalli mâ ebşartü hâle mevedde 'in
İllâ reşte nefsi lehu ve şecâhâ

[368^b] Fe-leküm erāküm kâfilîne cemâ' aten
Fî işri uhrâ t̄alibîne sevâhâ

Ķasemen leķad ezkā fu 'adî beyneküm
Nāran muķleteyye meyâhâ

İn kâne yüz' icüküm t̄ilābu fazîletin
Fe'l-hayru ecme' uhu ledey meşvâhâ

Ev ĥiftüm đurrâ 'ehâ fe-te' emmelū
Berakâti bülleğtühâ femâ ezkāhâ

Üf limen yebğî el-keşîra li-şehvetin
Ve refâhetin lem yedri mâ ' uķbâhâ

Ve'l-'ayşü mâ yekfî ve leyse hüve' llezî
Yuṭğî en-nüfûse ve lâ ĥaysü münâhâ

Yâ Rabb es 'elüke minke fazle kanâ' atin
Bi-yesîrihâ ve tuĥibbînâ li-ĥamâhâ

Ve rizâke ' annî dâ ' imen ve lüzûmihâ
Ĥattâ tevâfî mûhcetî iĥrâhâ

Fe'inne'llezî e' taytû nefsi su'lihâ
Ve kâbelte da' avtühâ feyâ büsrâhâ

Bi-civâri evfe'l-âlemîn bi-zimmetin
Ve e' azze min bi'l-kurbi minhu yübâhâ

Min câ'e bi'l-âyâti ve'n-nûru'l-lezî
Dâve'l-kulûbi mine'l-umâ fe's-fâhâ

Evveli'l-enâmi nuḥṭatü's-şerfi'lletî
Ted'î el-vesîlete ḥayrun min ye'tâhâ

İnsânü 'aynû'l-kevn serri vücûdehu
Yâsîn iksîru'l-meḥâmidî *tâhâ*

Ḥasebî fe-leste efî bi-zikri şifâtühü
Velevenne lî'adedî'l-ḥaşî efvâhâ

Keşûrat muḥâsenetü fe-e'cez ḥaşruhâ
Ve ğaddet ve mâ yülkâ lehâ eşbâhâ

İnnî ehtedeytû mine'l-kitâbi bi-âyetin
Fe'alletmü en'ülâhe leysse yüzâhâ

Ve ra'yetü fazlü'l-âlemîn müceddeden
Ve fezâ'ilü'l-muḥtârî lâ tetenâhâ

Keyfe's-sebîlü ilâ nefsiyyü medḥi men
Kâle'l-ilâhu lehu ve ḥasbüke câhâ

İnne'lezzîne yübâyiğûneke innemâ
Fîmâ yeḳûlu yübâyiğûnellâh

Hāze'l-faḥārū fehel semî' te bi-mişlihi

Ve innehā li-neşe 'tihi'l-kerîmeti vāhā

Şallū 'aleyhi ve sellemū febi-zāliküm

Tehdi'n-nüfûse li-rüşdihā ve ğināhā

Şallā 'aleyhu'llāhu ğayru muġannedu

Ve 'aleyhi min berekātihā innemāhā

Ve 'ale'l-ekābiri ilāhi sürüci'l-Hüdā

Eḥbib bi-'utretihi ve min vālāhā

Ve keze's-selāmū 'aleyhi şümme 'aleyhim

Ve 'alā 'aşābetihi'lletî zekkāhā

A'ne'l-kirāmū ile'n-nehā eşḥābuhu

Fi 'etü't-tükā ve men ehtedā bi-hedāhā

[369^a] Ve'l-ḥamdü lillāhi'l-kerîmi ve hāzihi

Necezte ve zannî innehu yerzāhā

‘Aşķî dir ki bu kaşîde-i şerîfî ekşer ehl-i târîḡ teyemmünen ve teberrüken kitāblarınıñ ḥitāmında taḥrîr eylemiş olduklarından faķîr daḡı teberrüken kayd idüp ḡabûlini ricā eyledik ve daḡı Bedr bin Ferḡûn ḡazretleri buyurur ki aşḡāb-ı nāzımdan bir zāt-ı kirām Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi ma'nāda müşāhede idüp Muḡammedü'l-Beskerî ḡazretleri bu kaşîdesin ḡuzûr-ı aķdes-i Nebeviyyede inşād idüp tamām olduķda Server-i Enām'aleyhi's-şalātü ve's-selām efendimiz rażînāhā rażînāhā buyurdılar. Şāḡib-i Tārîḡ ḡazretleri Seyyid Semḡudî 'aleyhi raḡmehu'l-Hādî buyurur ki bu kaşîde ile kitābım ḡitāmu'l-misk oldu. Ola ki Rasûl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ nezd-i 'ālîlerinde ḡabûle ḡarîn olup ol sebeble nā'il-i fevz u rıķvān olayım. Vallāhu dürrü'l-ķā'il

İzā rażaytü 'annî kirāmu 'aşîratî

Felā zāle ğuzbānen ‘alā leyāmihā

Allāhümme cid ‘aleynā bi-riḍvānike ve’c‘alnā fī ḥarzūke ve emānike. Ve tefedḍal ‘aleynā bi-cūdike ve iḥsānike. Bi-mücāverati ḥabībike’l-Muşţafā fī’d-dārīn ve’l-fevzi mine’ttibā’i sünnetühu bimā teḳarrabu’l-‘ayn. Ve şebbit ḳulūbenā ‘ale’l-Hüdā. Ve sellemnā mine’z-zeyġi ve’r-reddī. Ve necnā mine’l-fitne ve’l-belvā. Ve ḥallaşnā min küdürāti hāzihi’l-ḥayāti’d-dünyā vefḥıke’l-ḳıyāme bimā emertenā ḳavlen ve fī’len ve tüb ‘aleynā inneke ente’t-tevvābu’r-raḥīm. Ve sāmihñā bicūdike ve kramike inneke ente’l-cevādi’l-kerīm. Ve’f‘al zālike bi-vālideynā ve meşāyiḥinā ve eḥibbābinā ve cemī’i’l-müslimīn. Seyyimā men’işteġalü’l-kitābu ve raġbu fīhi mine’t-tullābi āmin. Feraġtü min te’līfuhu fī’l-yevmi’l-mübārakü’r-rābi’i ve’l-‘işrine. Men Cemāziye’l-āḥirati ‘āmi sitte ve semānīne ve semāni mi’ete bi’l-Medīneti’ş-Şerīfeti. Ve’lḥamdü lillāhi vaḥdehu. Ve’ş-şalātü ve’s-selāmu ‘alā min lā nebiyyi ba’dehu ve ‘alā ‘ālihi’t-tayyibīne’t-tāhirīne. Ve şaḥābetuhu ecme‘īn āmin yā Mu‘īn.

Der-vaşf-i Şāḥib-i Tārīḥ es-seyyid Semhūdī ‘aleyhi raḥmetü’l-Hādī. Merḥūm Şāḥib-i Tārīḥ ḥazretleri ‘ulemā-yı mütebahḥirīnden olup vaḳtinde aña mümāşil bir eḥad bulunmayup cemī’-i evḳatı neşr-i ‘ulūm-ı nāfi’a ve te’līfāt ile meşġul olup şāḥib-i kerāmāt-ı bir ‘ālī-simāt kendi taşnīfānlarından kütüb-i müte‘addidesi olup ḥattā Mescid-i Şerīfiñ [369^b] ḥariḳinden vāfir kütüpleri iḥrāḳ olduḳdan te’līfleri ḥalā yetmiş ‘aded bel ezīd kütüb olup beyne’n-nās mütedāvil ve meşḥurdur. Ve vefātından şoñra ḳabr-i sa‘ādetleri merci’-i erbāb-ı ricā olup nezd-i merḳad-ı sa‘ādetlerinde du‘ā maḳbūl olduġı meşḥurdur. Ḳabr- i enverleri Baḳī’de seyyidinā Mālik raḳıya’llāhu ‘anh ḥazretleriniñ ḳabrindedir ahālī-i Medīne-i Münevvere vefātı ğünü geldikde ḳabriniñ etrāfına cem‘ olup ḳırā’at-ı ḥatm-i Ḳur’ān ve ba’de menāḳıb-ı pür-berekātları tilāvet olunup du‘ā vü şenā idüp herkes füyūzāt-ı celīleleriyle feyż-yāb olurlar. Ve menāḳıb-ı şerīflerini bu kitāba ḳayd olunup bu kitāb-ı müsteṭāb daḡı beyne’n-nās neşr ve mu‘teber ve zūḥr-i āḫiret olmaḳlıġa bādī olup sebeb-i ‘afv ü maġfiret ve bā’ iş-i nā’il-i raḥmet-i raḥmān olunmaḳ emeliyle bu maḥalle ḳayd olundu.

Menāḳıb-ı şerīfleri budur: Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm. Elḥamdü lillāhillezī ġarrase eşcāru’l-ḥikmete fī ḳulūbi’l-‘ulemā’i’l-‘ālemīn. Ve ce‘alehüm e’immeti yehtedī bihim fī mühimmati’d-dünyā ve’d-dīn. Ve müneḥḥimü mevāhibuhu ve innā lehüm ‘avāṭifuhu fe-kānū emnā’e’l-ümmete ve evtādü’l-erzi. Fe-beynu’l-ḥelāli ve’l-ḥarāmi ve’l-vācibi ve’l-mesnūni ve’l-farzi. Fellāhu dürrühum min sādeti ḳalellāhu tebārake ve

Te‘ālā fī ḥaḳḳuhum fī muḥkemi’z-zikri’l-meşün. Hel yestevi’llezīne ya‘lemüne ve’llezīne lā ya‘lemün. Ve ḳāle mübeyyinen li‘uluvvi şānehüm ve keşratün feżā’iluhumu’n-nebiyyü’n-nebīl. ‘Ulemā’i ümmetī ke’enbiyā’i Benī İsrā’īl. Aḥmedü sübhānehu ve Te‘ālā in ce‘ālehum ḳudvetün li-kāffetü’l-ḥalā’iḳ. Ve hedātün licemī’i’l-ḥavāzi ve’l-‘avāmi fīmā yerzi’l-Ḥaliḳi. Ve eşhedü en lā ilāhe illallāh vaḥdehü lā şerīke leh. Ve ibrā’e ileyhi mine’l-cehli ve’n-nifāḳi. Ve eşhedü enne seyyidinā Muḥammeden ‘abduhu ve rasūluhu’llezī iḥteraḳa seb‘a’t-ṭibāḳa. Şalla’llāhu ‘aleyhi ve ‘alā ‘ālihi ve şaḥbihi ecme‘īn. Ve men tebe‘ahum bi-iḥsāni ilā yevmi’d-dīn. Şalātü ve selāmen dā’imīne mütelāzīmīne. Mā ezlemu leylün ve esferun nehārūn. Ve telletü menāḳıbu’l-‘ulemā’u’s-sādetē’l-ebrār. Emmā ba‘de fe’innellāhe ‘azze ve celle evcebu ‘ale’l-mü’minīne muḥabbetü’l-‘ulemā’i’l-evliyā’i’l-emcād. Ve zemme men yünḳaşuhum ev bağzuhum cehlen li-sü’i’l-i’ tıḳādi keyfe ve hüm emnā’e’l-enām. Ve’l-muḳtedī bihim fī sā’iru’l-eḳkām. Şi‘r:

Em ulā’ike’l-ḳavmi en ‘adüvvu’l mükerrametün
Ve men sevāhüm fellefū ğayri me‘dūdün

[370^a] Ve’l-farḳi beyne’l-verā cemī‘an ve beynehüm
Ke’l-farḳi ve mā beyne ma‘dümün ve mevcūdün

Lākin ‘ademü’s-şevḳi ve lā yeşilü ilā ‘iyānū’l-kemāli
Ve fāḳadü’s-şeymi lā yenālū ‘arafu’l-vişālün

Şi‘r:

Men lem yebit ve’l-ḥubbe ḥuşvun fu’āduhu
Ve lem yedri keyfe tefittü’l-ekbād

Ve bi’l-cümleti fe-menāḳıbi’s-sādetü’l-‘ulemā’i nehrun lā tes‘emü men iktirā‘uhu esmā’u’l-muḥibbīn. Ve baḥru lem tezel telteḳiṭa kāffeten ‘ibādu’llāhi bi’l-ğavşi fī ṭamṭāmihi derru’l-eḥbāri ‘alā memerri’s-sinīni. Keyfe lā ve ‘inde terāküm müznü zikrihimi’l-e‘tar yünhillü ğaysü’r-ruḥemātü’l-ilāhiyyeti. Ve’t-tevessül bihim ile’l-meliki’l-ekberi tenḳazā bihi’l-ḥacāti me‘a bulūġi’l-emniyyeti. Sīmā ğazzetün zālike’n-netācü. Ve derratün zālike’t-tācü. Elmecmū‘u fīhi mā teferraḳa fīhim min şıfātü’l-kemāli. Ve’l-maḥşūru fīhi ğālibi tilke’l-mufāḥıru’l-ḥişālū. El-imāmu’l-hemāmu’l-celīlū. Ve’l-‘ālemu’l-fāḍilū’n-nebīlū. El-fā’iḳu ‘ilmen ve zehden ve ver‘an ve ḥaşben.

Ve me‘rifetün ve zekā‘en. Ve fiṭnetün ve ḥifẓan ve nisben. Cebelü ‘Arafātü’l-
‘irfānū’l-bārī‘u fī cemī‘i’l- ‘ulūmi’l-baḥri’l-‘ucācu’l-cāmi‘u beyne mantūḳihā ve’l-
mefhūm. ‘ālimu’l-ḥarameyne’ş-şerīfīne’l-mübīni bi-berā‘i binā ḥifyātü’l-‘ilmeyni.
‘ilmü’z-zāhiri’l-celī. Ve ‘ilmü’l-bāṭini’l-‘alī. Ḥulāşatu’l-fürü‘u’ṭ-ṭāhirati’z-zekiyyeti.
Ve netīcetü’l-uşūli’l-muḳaddesihi’n-nübüvvetihi. Es-seyyidi’ş-şerīfi ve’s-senedü’l-
ḡuṭrīfi. El-ḥasību’n-nesību. Zü’l-meḳāmi’s-sāmī ve’n-nādī er-raḥīb. Müverriḥu
beldetün cedduhu Seyyidü’l-murselin. Mevlānā ve seyyidinā Ebu’l-Ḥasan es-seyyidi
‘Aliyyi’s-Semhūdī. Nüre’d-dīn bin ‘Abdu’llāh bin Aḥmed bin Ebi’l-Ḥasan ‘Alī bin
Ebi’r-Rūḥ ‘İsā bin Ebī ‘Abdu’llāh Muḥammed bin Şerfe’d-dīn bin Ebi’r-Rūḥi ‘İsā.
İbn Ebī ‘Abdu’llāh Muḥammed bin Ebi’r-Rūḥi ‘İsā bin Celāle’d-dīn bin Ebī’l-Fazlı
Ca‘fer bin ‘Alī bin Ebī Ṭāhir bin Ḥasan İbn Aḥmed bin Muḥammed bin Ebī Ḥasan bin
Muḥammed bin Ḥasan bin Muḥammed bin İşḫāk bin Muḥammed bin Süleymān bin
Dāvud bin Ḥasan el-Müstemā bin Ḥasan es-Subṭ bin seyyidinā ‘Alī bin Ebī Ṭālib ve
İbnü’z-Zehrā‘i’s-seyyideti Fāṭimatü’l-‘Aliyyetü. Ve’l-biz‘atü’n-nebeviyyeti.
Seyyidetü nisā‘e’l-‘ālemīn ṭarran ibnetü seyyidinā ve ḥabībīnā ve ḳurrati e‘yüninā
seyyidinā Muḥammeden rasū’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ve ‘alā ālihi ve
şahbihi ecme‘īn. Ve kerrame ve meccede ve ‘izzame. Şi‘r:

Nesebun ‘Alā fī’l-mekārimi ve’t-tuḳā

Hāze’l-cemālu ve ḥalīletü’l-ḥüsnā’e

[370^b] seḥabu’l-kemālu ‘aleyhi fazlı ridā’ihi

Ve sümtü rivāyetühu ‘ale’l-ḳırnā’i

Ve se‘ā ileyhi’l-mecdi yehfevā ‘āşirā

Fī zeylihi min ḥicletin ve ḥayā’i

Ve rütü seḥā’ibuḥu’ş-şerīfetü seḥratün

Riḥu’ş-şabā ‘an ravzati ḡınā’i

Lem lā ve ṭāhā ‘aynun beyti ḳaşīdetin

Bel ‘anşaru’l-ecdādi ve’l-ebā’i

Vülide'l-mütercimu nef'ane'llāhu bihi fī seneti şemāni mi'eti ve erbe'atü ve erba'ine mine'l-ħicreti'n-nebeviyyeti ve 'āşe rahmehu'llāhu Te'ālā 'Ayşeten heniiyyeten merđiyyeten. Ve neşe'e fī talebi'l-'ilmi yeķşudu külli mufdāli 'alīm. Şāniyā rakibu't-tevāzi' u beyne yedeyi külli neħriri yerħakīm. Hattā nefķahu fī sā'iri'l-fünün ve'l-ādāb. Ve teraķi ilā rütbeti'l-kāmilīne uli'l-elbābi. Ve ecme'u 'ulemā'u 'aşrihi 'alā 'aleyye celāletühu ve fazlühu ve seyādetihi. Ve'l-iz'āni lehu fi'l-ħıfzi ve't-tünebbıt. Kāle's-seyyidi Muħammedü'l-Ĥüseyni es-Semerķandī fī ħaķķi's-seyyidi 'Alī ħuddüs sırruhu. Hüve 'ālim tayyibetü'l-meşhūr. Ve imāmühe'llezī hüve bi'l-fezā'ili ma'rūfi ve mezkūri. Şāhibu's-secāyā el-ħamīdetü. Ve'l-mezāyā el-'aliyyetü'l-ferīdetü. Ve lehu mine't-te'lifu iķtifā'u'l-vefā. Fī Aħbāri Dāri'l-Muştafā. Ve Vefā'u'l-Vefā muħtaşar minhu. Ve ħulaşatün el-Vefā muħtaşar minhu. Ve zervetün el-Vefā fī mādde'tü'l-ħariķi'letü ve ķa'atü fī Mescidi'n-Nebevī. Ve cevāhiru'l-'aķidīne fī fazli's-şerīfin. Şerefu'l-'alem ve'n-neseb. Ve hüve kitābun lem yensecū 'alā minvālūhu. Ve naşihatü'l-lebīb. Fīmā yecibu li'l-ħabībi. Ve kitābu vervedü's-seķinetü. 'Alā beseti'l-Medīneti. Ve kitābu'l-intişār li-beseti ravzatü'l-muħtār. Şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem. Ve kitābu meşābiħu'l-ķiyām. Fī ķiyāmi şehri's-şıyām. Ve kitābu'l-ekvālü'l-müsferatü. Fī delā'ili'l-mağfirati. Ve kitābu'l-mevāridü'l-heniyyetü. Fī mevlidi ħayri'l-beriyyeti şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem. Ve kitābu tayyibu'l-kelām fī fevā'idi's-selām. Ve kitābu ħikemu'l-'işruhu. Fī fevā'idi su'ālil-meğfiru. Ve'l-'uķde'l-ferīd. Fī Aħķāmu't-Taķlīd. Ve kitābu mevāhibu'l-kerīmu'l-fettāhi. Fi'l-mesbūķi'l-müstegil bi-du'ā'i'l-iftitāhi. Ve kitābu şifā'u'l-işvāķ. Fī ħükmi mā yeķşiru bey'uhu fi'l-esvāķi. Ve kitābu fetħu'r-Rabbi'l-vāhib. Fī ekmeli'l-mevāhib. Ve ğayri zālik mimmā yezīdü 'alā seb'ine mü'ellefenmine'l-fu'ādi'l-medvenetün ve ğayruhā men yeşhedü bi-ennehu şāhibu'r-rütbetü'l-'ulyā 'ilmen ve 'amelen ve iħāţeten ve taħķiķan ve naħvi zālike ve a'zamuhā nef'ān ve ekmelühā cem'an ħāşiyetü'r-ravzati. Şümme tārīĥu'l- [371^a] Medīnetü'l-Münevverati. Ve min mā yeşhedü ve kemālātühu. İn küllü muşannefen min muşannefātihi iz ekmele ve ezhera. Ve 'arafe fazlühu ve'stehere. Kāne hüve'l-'umdetü ve'l-'amelü 'aleyhi fī zālike'l-fenni. Ve'l-ħaşılı inne'l-mütercime ħuddüse sırruhu mine'l-'ulemā'i'l-ekābiri'llezīne verişü'l-mecdi kābirān 'an kābir. Ve lem yezil 'alā ķademi'r-rāsihi fī beşsi'l-'ilmi ve't-ta'limi. Fī Mescidi'n-Nebiyi'l-kerīmi. Şārifen ğalībün evķātühu fī 'ibāddetü's-semi'i'l-'alīm. Bāzilen cehduhu fī tātü Mevlāhu. Nābizen ħalfe zahrihi külli mā yeşteĝil 'an Allāh. Ve kāne nef'ane'llāhu

bihi zā ibehhetü behiyyetü ve hîbetü. Veđî'ı'l-vechi. Nîru's-şeybeti. 'ārifen muḥaḫḫaḫan. Ġarāyibu'l-'ulūmi mudeḫḫikan. 'ilmuhu meḫrunu bi'l-iḥlāş. Ve nefsuḥu müctehidetün fî taḫşîlü'z-zāde li-yevmi'l-eiḥāş. Meşraḫatün 'alā heykeluḥu şemvesu'r-rizā. Rākiben cevādi's-se'ā fīmā yuḥibbuḥu Mevlāḥu ve yerzā. Ve bi'l-cümleti fe-hüve raḫıya'llāḥu 'anhu bedri bi-kemāli'l-muḥāsini mevşūfun. Ve ḫadruḥu'l-'aẓımu bi-küllü mekāni ma'rūfun. Veleḫ lā ḫavfu'l-eṭāletü li-zîneti semā'i hāzihi't-turūs. Bi-kevākibi kerāmātüḥu'lletî hiye ke's-şümüs. Ve's-herhā mā şā'a zikruḥu 'inde ehli beldetünā ṭābuhu. Enne'd-da'avāte 'inde ḫabrihi'l-kerîmi müstecābuhu. Hāzā velem yezilü de'buhu't-tevāzi'u ve'z-zillü ve'l-inkisār. Ṭā'ifen bi-ka'beti meşhūdu'z-zāti kāşifen li'l-estāri. İlä en enāḫat bi-fenāḫumetāye'l-ḫimām. Maḫbeletün i'tābuhu limā münne bihi 'aleyhi mine'l-ikrām. Fe-teleḫḫāḫā bi'l-ḫubūli şevḫan ilā liḫā'i'l-ḫabîbi. Fe-naḫli min hāzihi'd-dāri ilā ḫuḫrati's-semi'i'l-ḫarîbi. Fi'l-yevmi's-şāmini 'aşra min şehri zi'l-ḫa'deti'l-ḫarām. 'Āmun eḫdā 'işrun ve tis'u mi'ete min hicreti Seyyidü'l-enām. Ve 'āşe mine's-sinîne seb'atü ve sittîne ve düfine bi-beḫî'i'l-ġarḫadi bi-ḫurbi seyyidinā Mālik bin Enes. Ve ḫabruḥu meşhūr yezāru. Ve 'aleyhi lā'ihatü bevāriḫu'l-envār. Hāzā ve izā vaḫfu bimnā cevādi ḫulbetü'l-beyān. 'Ani't-tirādi fî fesîḫi hāze'l-meydāni. Fe'l-nerfe'u ekeffe'l-inkisāru ve'l-ibtihālu. İlä ḫazreti'r-rabbi zi'l-celāli sā'ilîne nisālū setruḥu'l-cemîlu fi'l-ḫālî ve'l-me'li. Fā yehînu bi-lisāni'l-iftikāri ve'l-izlālî mütevessilîne bi'l-maḫbūbi'l-e'zāmu. Ve'r-Rasūlu'l-Ekremu şalla'llāḥu 'aleyhi ve selleme. Fe-neḫūlu Allāḫumme men muḫîṭu'l-cāmi'u. Yā men lā yemne'uhu 'ani'l-'ıṭā'i māni'u. Yā men emruḥu beyne'l-kāfi ve'n-nūni. Ve men *izā erāde şey'en ḫāle leḫu kūn fe-yekūn*. Nes'elūke 'ilmen muḫîṭan bi-esrāri [371^b] 'l-ma'lūmāti. Ve fetḫan li-kenzi cenneti's-şuhūdi ve'z-zāti. Allāḫumme'nzur ileynā bi-'ayni er-raḫmeti ve'l-ḫannān. Ve'l-'atfi ve'l-ḫaḫzi ve'l-imtinān. Ve vefḫnā li's-şāliḫāti ḫable'l-memāti. Ve erşednā ile'stidrāke'l-hefvāti ḫable'l-fevāti. Ve'l-hemnā eḫazü'l-'iddetü ḫable'l-mevāfāti li'l-veḫafāti. Ve'mḫu 'annā ḫaṭā'en el-ḫuṭuvāti ile'l-ḫaṭî'āti. Ve'stecib lenā şāliḫi'd-de'avāti ve'rḫamnā ve'ttafu binā min hevli yevmin tūskebu fîhi'l-'ibrāti. Allāḫumme ente'l-'ālem bi-serā'irinā fe-eşliḫuhā. Ve ente'l-'ālimu bi-zunūbihā fe'ġfirhā. Ve ente'l-'ālem bi-'uyūbinā fe'sterhā. Ve ente'l-'ālimu bi-ḫavāyicinā fe'ḫziḫā lā terānā ḫayşü nehîtünā. Ve lā nefḫidunā ḫayşü emertenā. Allāḫumme e'azzenā bi't-tā'ati. Ve lā tezellünā bi'l-ma'şiyeti. Ve'sğalnā bike 'an min sevāke. Allāḫumme ve'c'al i'timādinā 'aleyke. Ve ḫavāyicinā ledeyke.

Ve teẓarru‘unā ileyke. Ve ẓahhir ẓulūbinā mine‘l-ednās. Ve e‘aznā min ẓerri‘l-cinneti ve‘n-nās. Ve elhimnā ‘imārtü‘l-ermāsi. Ve‘rḥamnā izā ẓiknā mirāratü‘l-ke’si. Allāhumme lā tec‘alnā bi-zunūbinā mine‘l-ḥāsirīn. Ve lā bi-a‘mālinā mine‘z-zāllīni. Allāhumme aḥsenu ‘ākıbetünā fi‘l-umūri küllihā yā Rabbi‘l-‘ālemīn. Ve ecirnā min ḥ‘izyi‘d-dünyā ve ‘azābu‘l-āḥirati yā erḥamu‘r-rāḥimīn Allāhumme eşliḥ lenā sulṭānunā. Ve‘rfe‘u ‘annā şeyṭānenā ve‘rḥaṣu is‘āre bilādinā. Ve ğazzer emṭārinā. Ve velli ‘aleynā ḥiyārinā. Ve‘şrif ‘annā şerārinā. Ve‘kzi ‘annā bi-feẓlike duyūninā. Ve‘cme‘u ‘ale‘l-hedā şu‘ninā ve‘rḥam emvātinā. Ve‘sme‘ eşvātinā. Ve vessi‘ erzāḳinā. Ve ḥassen aḥlāḳinā. Ve lā ted‘i lenā zünūben illā ğafertühu. Velā ‘ayben illā sitratühu. Velā dīnen illā ẓazaytühu ve lā sâ‘ilen illā a‘ṭaytühu. Velā dâ‘iyen illā ecibtühu. Velā cāhilen illā erşedtühu. Allāhumme innā nes‘elūke ĩmānen yeşliḥu li‘l-‘arzi ‘aleyke. Ve ĩḳāninā neḳfı bihi fi‘l-ḳıyāmeti beyne yedeyke. Ve ‘aşmetühu tenḳaznā bihā min verṭātü‘z-zünūbi. Ve raḥmetü teṭahhernā bihā min densi‘l-‘uyūbi. Ve ‘ilmen nefḳahu bihi evāmirike ve nevāhiyeke. Ve fehmen ne‘lemu bihi keyfe nünācīke. Ve‘c‘alnā fi‘d-dünyā ve‘l-āḥirati min ehli velāyetike. Ve imle‘i ẓulūbinā bi-muḥabbetike ve nūri ma‘rifetike. Ve ke-ḥalli ‘uyūni ‘uḳūlinā bi-eşmedi hidāyetike. Allāhumme vefḳnā vesā‘iru‘l-ḥāzırıne li-şālīḥu‘l-ḳavli ve‘l-‘ameli‘l-metīni. Ve‘ġfir lenā velivālideynā velisā‘iri‘l-müslimīne. Allāhumme innā ne‘ūzu bi-veẓlike min şaddike. Ve biḳurbike min ṭardike. Ve bi-ḳubūlike min raddike. Ve‘c‘alnā ecme‘īne min ehli ṭā‘atike ve vuddike. Allāhumme ve‘kşif ‘an ‘uyūni ebşāri beşā‘irunā ḥacebu‘l-iḥticābi. [372^a] ve‘c‘alnā mimmen ramā ileyke bi‘sehmi‘l-ibtihālī fe-eşābi. Ve mimmen de‘avte cevāriḥi erkānihi li-ḥidmetike fe-ecābe. Ve ce‘altuhu min ḥavāşşı ehli‘l-‘ināyeti ve‘l-eḥbābi. Allāhumme fe-minnā ed-du‘ā‘i ve minke‘l-icābeti. Ve minne‘r-ramā bisehmi‘r-ricā‘i ve minke‘l-işābeti. Allāhumme innā ‘abīduke‘z-zu‘afā‘e‘l-fuḳarā‘i‘l-mesākīni vāḳıḳīne ‘alā ‘atebetü sâḥāti‘ṭāfike münteẓirīne li-şurbetin min ḥamiyyā ḥanderīsi raḥıḳu ‘ināyeti şerābıke. Allāhumme ve‘c‘alnā mimmen ceddet bihi ileyke meṭāyā el-himem. Müte‘alleḳatü bāẓiyālī‘l-luṭḫi ve‘l-kerem. Müstecīraten bike yā Mālik yā Deyyān. Men cevri sulṭāni‘l-ḳaṭı‘ati ve‘l-hicrāni. Allāhumme suḳ ileynā min raḥmetike mā yaġnīhā. Ve enzele ‘aleynā min berakātike mā yekfīnā. Ve‘şrif ‘annā min belā‘ıke mā yü‘zīnā. Ve elhemnā mine‘l-‘ameli‘ş-şālīḥ mā yüncīnā. Ve cennebnā mine‘l-‘ameli‘s-seyyi‘i mā yerdīnā. Ve‘kzıfu fī ẓulūbinā min rüḥi ma‘rifetike mā yeḥyīnā. Ve‘fzi ‘aleynā min nūri hidāyetike mā

yukarribnā. Min hazretike ve yedīnihā. Ve'ruzuknā mine'l-yekīni mā tüşebbitu bihi ef'idetinā ve teşfīnā. Ve'sfīnā ve 'āfīnā zāhīran ve bāṭinen min külli mā fīnā. Allāhumme ve'hşuş bi-beraketi du'ā'ine'l-vālidīne ve'l-mevlūdīne. Ve'l-hāzīrīne ve'l-gā'ibīne. Sebeben fī cem'inā hāzā kün lehu velā tekün 'aleyhi yā Rabbi'l-'ālemīne. Ve mā se'elnāke Allāhumme min hayri fā'itīnā ve mā kaşrati 'anhu āmālīnā mine'l-hayrāti fe-belleḡnā. Ve's-melu'llāhumme cem'inā hāzā bi'l-kabūli ve'l-iqbālī. Ve'c'ale'l-cemī'i min 'ibādike's-şāliḡīne zevi'l-kemālī. Seyyimā cāmi'i hāzihi'l-menākıbi tenīluhu cemī'i'l-meṡālībi ve'l-me'ribu ve şalli ve sellem 'ale'l-fātiḡi'l-hātemi mu'allimu külli 'ālim ve ālihi ve eşḡābihi'l-e'āzimu hāzā. Ve nes'elu'llāhe'l-kerīme en yerzuḡnā ḡusne'l-havātīmī. Ve yedḡulne'l-cennete me'a's-sābiḡīne. Ellezīne de'avātihim fīhā subḡāneke Allāhumme ve taḡiyyetūhum fīhā selāmun ve āḡiri da'vāhum enne'l-ḡamde lillāhi Rabbi'l-'ālemīne.

Feraḡu zālike fī Medīnetü'l-Münevverati 'alā sākinihā efḡdale's-şalāti ve ezke't-teḡiyyeti bi-yedi'l-faḡīri'l-ḡaḡīri'l-muḡṡacī ilā 'afvu Rabbihi'l-kerīmi. Ve ilā şefā'ati ḡabībīhi'r-rau'fi'r-raḡīmī. Muḡammed rāsīḡu'l-burūsevī. 'Afe'llāhu'l-Bārī. Fī 5 Şafer sene 1263

3. SONUÇ

Bu çalışma 19. yüzyıl şair ve müelliflerinden Aşkî Mustafa Efendi'ye ait olan *Ta'tîru Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Berîyye* isimli eserin metin ve muhteva açısından ikinci cildinin 280-376 numaralı varaklarını kapsamaktadır. Yapılan bu çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar şu şekilde ifade edilebilir:

Eseri üzerine çalışma yapılan Aşkî Mustafa Efendi'nin hayatıyla ilgili bilgiler, kendi eserinin giriş bölümü ve bazı arşiv belgelerinden edinilmiştir. Ömrünün büyük çoğunluğunu Mekke ve Medîne'de geçirmiş olan Aşkî Mustafa Efendi, İstanbul'da bulunduğu bir zaman diliminde dönemin padişahı Sultan Abdülmecid ile tanışmıştır. Sultan, kendisinden Medîne tarihine dair bir eser tercüme etmesini istemiş ve böylece söz konusu eser üzerinde çalışmalara başlamıştır.

Aşkî Mustafa Efendi, pek çok araştırmanın neticesinde Semhûdî'nin Medîne tarihi üzerine yazmış olduğu iki ciltten oluşan *Vefâü'l-Vefâ* adlı eserini tercüme etmeye karar vermiştir. Medîne tarihine dair Türkçe yazılmış eser olmaması sebebiyle ortaya çıkan tercüme, 1841-1847 yılları arasında üç cilt hâlinde tertip edilmiştir.

Aşkî Mustafa Efendi, eserinin ilk iki cildinin Semhûdî'nin eserinin muhtasar bir tercümesi olduğunu ifade etmiştir. Ancak yapılan çalışmalar neticesinde eserinde izlediği yöntemin günümüzdeki tercüme yöntemine uygun olmadığı görülmektedir. Eserin yazımında, asıl kaynak olan *Vefâü'l-Vefâ* dışındaki kaynaklara başvurulmuş ve yazar bazı meselelere ilişkin kendi düşüncelerini bildirmiştir. Bu bağlamda Medîne Tarihi eserinin, Klasik Türk Edebiyatı geleneğine hâkim olan ve müellife özgür yazım zemini sunan serbest tercüme karakterinde olduğu ifade edilebilir. Telif-tercüme bir eser mahiyetinde olan bu eserin hem İslam'ın ilk yıllarıyla ilgili bilgilere kaynaklık teşkil ettiği hem de yazıldığı dönem ile ilgili ipuçları verdiği söylenebilir.

Eserin bu çalışmayı kapsayan varaklarında alfabetik olarak Medîne’de bulunan pek çok mekândan bahsedilmiştir. Devamında Hz. Peygamber’in kabrini ziyaret etmeye dair hadislerden ve başka delillerden aktarmalar yapılarak şefaât ve tevessülünden bahsedilmiştir. Son olarak da ziyaret adabının nasıl olması gerektiğine dair bilgilendirme ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

Ele alınan konuların işlenişinde genellikle kronolojik sıra gözetilen eserde yazar, yer yer tafsilatlı açıklamalara başvurmuştur. Kısmen süslü ve sanatlı bir anlatıma sahip olan eserde, Türkçe, Farsça ve Arapça manzumeler bulunmaktadır. Bu manzumeler, 39’u Türkçe olmak üzere toplam 131 tanedir. Türkçe şiirlerdeki Arapça ve Farsça terkipler ve sözcükler dili ağırlaştırmıştır. Dönemin söz varlığına ışık tutan eserde karşılaşılan çok sayıda tasavvufî remiz, eseri Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı alanında da önemli kılmaktadır.

Eserin pek çok kısmında âyetlerden yararlanılmış, ele alınan meseleleri delillendirmek amacıyla çok sayıda âyet ve hadisten iktibasta bulunulmuştur. Âyetlerin kimi zaman tamamının kimi zaman ise, olayla ilgili kısmının verildiği görülmektedir. Toplamda 17 sureden 23 farklı âyet zikredilmiştir. Eserde yer alan hadislerin sened kısımları kaydedilmemiş, metin kısımları ise birebir değil, okuyucuya olay örgüsüne sahip bir şekilde aktarılmıştır.

Aşkî Mustafa Efendi, alfabetik olarak yer isimlerini işlediği bölümde kelimelerin vezinlerini örneklerle belirterek özel isimlerin yanlış okunmaması hususunda okuyucuyu titizlikle bilgilendirmiştir. Ayrıca söz konusu mekânlarla ilgili farklı okumalar ve geziler yaparak doğru bilgilere ulaşma gayreti içerisinde olduğunu belirtmiştir.

Daha önce yapılan çalışmalarda Aşkî Mustafa Efendi’nin Ali Enver ve Abdülğani isimli iki erkek çocuğu ve küçük yaşta vefat eden bir kız çocuğunun olduğu bilgilerine sahiptik. Tüm bu bilgilere ek olarak bu çalışmanın kapsadığı varaklar içerisinde Aşkî Mustafa Efendi’nin Muhammed Salih adında bir oğlu daha olduğu bilgisine ilk kez ulaşılmıştır.

Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne tarihine dair meydana getirdiği eserin bu çalışmayı kapsayan bölümünde Aşkî’nin şeyhi olduğu anlaşılan bir şahsın adı ilk kez tesbit edilmiş, arşiv belgeleriyle de desteklediğimiz araştırmalar neticesinde şahsın Seyyid Ömer Cefrî olduğu kanaatine varılmıştır.

Kaynak metinde çokça Arapça ve Farsça manzume yer almaktadır. Konu ve kapsam itibarıyla bu çalışmada manzumelerin yalnızca transkripsiyonu verilmiştir. Bu manzumelerin başka çalışmalara kaynaklık teşkil edebilmesi ve anlaşılması için çevirilerini içeren müstakil bir çalışma meydana getirilebilir.

Aşkî Mustafa Efendi'nin Medîne tarihine dair yazmış olduğu eserinin ilk iki cildi üzerine yapılan tez çalışmalarının ardından yapılan bu çalışmayla Semhûdi'nin eserinin tercümesi üzerine yapılan çalışmalar tamamlanmıştır. Umulur ki Medîne Tarihi yahut İslam Tarihi alanında yapılacak çalışmalar için kaynaklık teşkil edecek bir çalışma meydana getirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Arıkan, Nisanur. “*Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (1. Cilt 184-275 Numaralı Varaklar)*”. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aşkî, Mustafa Efendi. *Ta‘tîru Ercâi’d-Devleti’l-Mecâdiyye bi-Tîbi Beledî Hayri’l-Berîyye*. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Demirbaş Numarası: NECTY01488- NECTY01490, 280^a-385^b.
- Barca, İbrahim. *Es-Semhûdî ve Medîne Tarihi*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2016.
- Baş, Mehmet Şamil. “Aşkî Mustafa Efendi’nin Hayatı Eserleri ve Sâkî-nâme Mesnevîsi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/35 (2012): 249-280.
- Baş, Mehmet Şamil. “*Aşkî Mustafa Efendi’nin Vahdet-Nâme Mesnevîsi (Metin-Muhtevâ-Tahvil)*”. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Baş, Mehmet Şamil. “Aşkî Mustafa Efendi’nin Vahdet-Nâme’si ve Mevlevîlik”. *Yedi İklim Dergisi*, 211 (İstanbul 2007): 136-142.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Meclis-i Mahsus, 11/472.
- _____, Şûra-yı Devlet Evrakı, 369/59.
- Bayram, Hasan. “*Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (2. Cilt 1-93 Numaralı Varaklar)*”. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Ceylan, Kübra. “*Hocazâde Muhammed Râsim Hikmet Efendi’nin Tuhfetü’l-Âşıkîn Hediyyetü’l-Ma’şûkîn Adlı Mevlid Şerhi (83^a -164^a)*”. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Çetin, Atilla. “Derkenar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9: 179-180. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Dârekutnî, Ebu’l-Hasen, Sünen (thk. Hasan Abdülmün’im Şelebî vd.), Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1424/2004, I-V.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2017.
- DİB Kur’an-ı Kerim*. Erişim 19 Ocak 2023. <https://kuran.diyanet.gov.tr/>
- Erünsal, İsmail E. “Aşkî Mustafa Efendi ve Medîne Tarihine Dâir Eseri”. *Türklük Araştırmaları Dergisi* 6 (1990), 111-125.
- Erünsal, İsmail E. “Reddâde”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34: 515. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Gemici, Nurettin - Can, Ömer Faruk. “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dâir Yeni Bulgular”, *Siyer Araştırmaları Dergisi*, 8 (2020), 171-190.

Hadis Kitapları. Erişim 21.08.2023 <https://www.hadiskitaplari.com/ara?q=305>

Kara, Meryem. “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (1. Cilt 276-349 Numaralı Varaklar)”. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Karataş, Erva. “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (2. Cilt 93-181 Numaralı Varaklar)”. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Kavak, Ayşenur. “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (2. Cilt 182-279 Numaralı Varaklar)”. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “Semhûdî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36: 489-491. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Muslu, Ayşenur. “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (1. Cilt 1-94 Numaralı Varaklar)”. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Osmanlıca Sözlükler. Erişim 14.02.2023 <https://www.osmanlicasozlukler.com/osmanlica-sozluk-madde-29375.html>

Özçelik, Kenan. “Âşık Çelebi Terceme-i Ravzatü’s-Şühedâ (İnceleme-Metin)”. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Özçelik, Kenan. “Âşık Çelebi’nin Ravzatü’s-Şühedâ Tercümesinde Metodik Uygulamalar”. *Turkish Studies*, 11/17 (2016): 265-280.

Sucu, Nurgül. “Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19 (2006), 125-148.

Yağcı, Tarık. “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medine Tarihi’nde Yer Alan Manzum Tanıklar”. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Zengin, Nesibe Gülsüm. “Aşkî Mustafa Efendi’nin Medîne Tarihine Dair Eseri Metin-Muhteva (1. Cilt 94-184 Numaralı Varaklar)”. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.